

NOU

Norges offentlige utredninger **2020:8**

Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2020

Norges offentlige utredninger 2020

Seriens redaksjon:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
Teknisk redaksjon

1. Tjenester til personer med autismspekterforstyrrelser og til personer med Tourettes syndrom
Helse- og omsorgsdepartementet
2. Fremtidige kompetansebehov III
Kunnskapsdepartementet
3. Ny lov om universiteter og høyskoler
Kunnskapsdepartementet
4. Straffelovrådets utredning nr. 1
Justis- og beredskapsdepartementet
5. Likhhet for loven
Justis- og beredskapsdepartementet
6. Frie og hemmelige valg
Kommunal- og moderniseringsdepartementet
7. Verdier og ansvar
Finansdepartementet
8. Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2020
Arbeids- og sosialdepartementet

NOU

Norges offentlige utredninger **2020: 8**

Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2020

Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene.
Avgitt til Arbeids- og sosialdepartementet 19. juni 2020.

ISSN 0333-2306
ISBN 978-82-583-1449-0

07 Media AS

Forord

Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene legger her fram den endelige utgaven av rapporten foran inntektsoppgjørene i 2020. Rapporten ble utsatt fra mars etter at årets inntektsoppgjør ble utsatt til høsten.

Rapporten gir oversikt over utviklingen i de senere årene i lønninger, inntekter, priser, makroøkonomi og konkurransevne. Utvalget presenterer dessuten en prognose for konsumprisveksten fra 2019 til 2020.

Utvalget la 17. februar fram en foreløpig utgave av rapporten som utarbeides i forkant av besluttende møter i organisasjonene. I tillegg til oppdatert informasjon og vurderinger av den økonomiske utviklingen, inneholder den endelige rapporten blant annet ny statistikk over lønn for ledere og lønnsfordeling. Omtalen av norsk og internasjonal økonomi er rettet mot den seneste utviklingen og utsiktene framover. Den foreløpige rapporten gir en mer utfyllende omtale av den makroøkonomiske utviklingen gjennom 2019.

Tallene bak figurene i rapporten finnes i Excel-format på nettsidene til Arbeids- og sosialdepartementet sammen med utvalgets rapporter.

Beregningsutvalget ble ved kongelig resolusjon av 20. september 2019 gjenoppnevnt for en ny periode inntil 30. september 2023 med følgende mandat:

«Utvalget skal i tilknytning til inntektsoppgjørene legge fram det best mulige tallmessige bakgrunnsmateriale og presentere det i en slik form at uenighet partene i mellom om økonomiske forhold så vidt mulig kan unngås.

Utvalget skal legge fram oppsummeringsrapporter etter inntektsoppgjør.

Utvalget skal, når departementet ber om det, kunne klargjøre det tallmessige grunnlagsmateriale for spesielle inntektspolitiske spørsmål.

Utvalgets utredninger avgis til Arbeids- og sosialdepartementet».

I tillegg til utvalgets medlemmer og sekretariatet har følgende deltatt i arbeidet med rapporten: Karine Handegaard Bakken, Arbeids- og sosialdepartementet, Anita Heggedal, Næringslivets Hovedorganisasjon, Ørnulf Kastet, Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund, Ranjit Kaur, Arbeidsgiverforeningen Spekter, Grethe Lunde, Akademikerne, Gunnar Owren, KS, Pål Skarsbak, Landsorganisasjonen i Norge, Rolf Stangeland, Unio og Bård Westbye, Virke.

Oslo, 19. juni 2020

	Geir Axelsen leder Statistisk sentralbyrå	
Roger Bjørnstad Landsorganisasjonen i Norge	Ann Lisbet Brathaug Statistisk sentralbyrå	Ragnar Ihle Bøhn Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Øystein Dørum Næringslivets Hovedorganisasjon	Torbjørn Eika KS	Nina Skrove Falch Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund
Stein Gjerding Arbeidsgiverforeningen Spekter	Ellen Horneland Landsorganisasjonen i Norge	Lars Haartveit Hovedorganisasjonen Virke
Hanne Jordell Akademikerne	Frank Emil Jøssund Finansdepartementet	Torill Lødemel Næringslivets Hovedorganisasjon
Erik Orskaug Unio	Sigrid Russwurm Arbeids- og sosial- departementet	

Morten S. Henningsen,
Arbeids- og sosialdepartementet,
sekretariatsleder

Ragnhild Nersten,
Arbeids- og sosialdepartementet

Runar Aksnes,
Finansdepartementet

Manav Frohde,
Finansdepartementet

Jørgen Larsen,
Finansdepartementet

Agnes Marie Simensen,
Finansdepartementet

Thomas von Brasch,
Statistisk sentralbyrå

Knut Håkon Grini,
Statistisk sentralbyrå

Trond Christian Vigtel,
Statistisk sentralbyrå

Innhold

1	Lønnsutviklingen i forhandlingsområdene	7	4	Makroøkonomisk utvikling	52
1.1	Innledning	7	4.1	Internasjonal økonomi	53
1.2	Lønnsutviklingen for hovedgrupper	7	4.1.1	Utviklingen i internasjonal økonomi i den senere tid	53
1.3	Lønnsutviklingen i enkelte tariffområder	14	4.1.2	Utsiktene for Norges handelspartnere i 2020	56
1.3.1	Lønnsutviklingen for industriarbeidere i LO-NHO-området	14	4.2	Norsk økonomi	59
1.3.2	Lønnsutviklingen for andre arbeidergrupper i NHO-området ..	14	4.2.1	Den senere tids makroøkonomiske utvikling	59
1.3.3	Lønnsutviklingen for funksjonærer i NHO-bedrifter	16	4.2.2	Koronapandemien og arbeidsmarkedet	63
1.3.4	Lønnsutviklingen for industriarbeidere og industrifunksjonærer i NHO-bedrifter under ett	16	4.2.3	Utsiktene for 2020	69
1.3.5	Lønnsutviklingen i andre områder i privat næringsvirksomhet	17	5	Utviklingen i konkurranse-	
1.3.6	Lønnsutviklingen i offentlig sektor	17	5.1	evnen	72
1.3.7	Lønnsutviklingen i Spekter-området	18	5.2	Innledning	73
1.3.8	Lønnsutviklingen for kvinner og menn i tariffområder	19	5.2.1	Faktorinntektsfordeling i konkurranseutsatte og skjermede næringer	73
1.4	Lønnsoverhenget	21	5.2.2	Frontfagsmodellen	75
2	Lønnsutviklingen samlet og etter kjennetegn	22	5.3	Lønnsomheten i norsk industri ...	77
2.1	Lønnsutviklingen samlet og i enkelte næringer	22	5.3.1	Indikatorer for kostnadsutviklingen	78
2.2	Lønnsutviklingen for kvinner og menn	22	5.3.2	Vekst i timelønnskostnader	78
2.3	Lønn etter yrke	28	5.3.3	Vekst i lønnskostnader per produsert enhet	80
2.4	Lønn etter utdanning	28	5.3.4	Vekst i lønnskostnader per sysselsatt i hele økonomien	80
2.5	Lønnsutviklingen for deltidsansatte	29	5.3.5	Lønnskostnadsnivåer i industrien	81
2.6	Lønnsutviklingen for ledere	32	5.3.6	Sammensetningen av lønnskostnadene i industrien	84
2.7	Lønnsfordelingen	37	5.4	Elektrisitetspriser	84
3	Konsumprisutviklingen i Norge	43	5.4.1	Produktivitetsutviklingen	85
3.1	Prisutviklingen i senere år	43	5.4.2	Utviklingen i produktiviteten målt ved bruttoprodukt per timeverk ...	85
3.1.1	Hovedlinjer i prisutviklingen	43	6	Kjøpekraftsjustert BNP justert for petroleumsinntekter	86
3.1.2	Prisutviklingen for ulike konsumgrupper	46	6	Den samlede inntekts-	
3.2	Anslag på konsumprisutviklingen i 2020	48	6.1	utviklingen for landet og husholdningene	89
3.2.1	Forutsetninger for modellberegningene	48	6.2	Disponibel inntekt for Norge	89
3.2.2	Modellresultater	50	6.3	Faktorinntekt og funksjonell inntektsfordeling	89
3.2.3	Utvalgets anslag på konsumprisveksten i 2020	51	7	Disponibel realinntekt i husholdningssektoren	93
			7	Inntektsutviklingen for utvalgte inntektstakergrupper ..	98
			7.1	Vekst i reallønn etter skatt for utvalgte lønnstakerhusholdninger	98

7.1.1	Reallønn etter skatt fra 2018 til 2019	98	7.3.3	Utviklingen i inntektsfordelingen	115
7.1.2	Endringer i skatteregler for lønns- takere fra 2019 til 2020	100	7.3.4	Fordelingen av kapitalinntekter mellom kvinner og menn	117
7.2	Inntektsutviklingen for pensjonister og trygdede	100	Vedlegg		
7.2.1	Utviklingen i pensjons- og trygde- ytelser	102	1	Lønnsoppgjør i 2019	121
7.2.2	Realvekst etter skatt i pensjon og trygd	106	2	Definisjoner av en del lønns- begreper m.m.	132
7.2.3	Endringer i de særskilte skatte- reglene for pensjonister fra 2016 til 2020	109	3	Utviklingen i kronkursen og rentenivå	138
7.3	Fordeling av inntekt	110	4	Tabellvedlegg	141
7.3.1	Fordelingen av inntekt etter skatt for yrkestilknyttede	110	5	Institusjonelle trekk ved lønns- dannelsen i Norge	172
7.3.2	Fordelingen av inntekt etter skatt for pensjonister og trygdede	113	6	Fastlandsbaserte konkurranse- utsatte næringer og lønnskostnadsandeler	184
			7	Lønn og lønnskostnader	190

Kapittel 1

Lønnsutviklingen i forhandlingsområdene

- For de største forhandlingsområdene samlet har Beregningsutvalget beregnet *årlønnsveksten* fra 2018 til 2019 til 3,5 prosent.
- Årlønnsveksten fra 2018 til 2019 er beregnet til 3,1 prosent for industriarbeidere og til 3,0 prosent for industrifunksjonærer i NHO-bedrifter. Lønnsveksten i industrien samlet er beregnet til 3,1 prosent. Årlønnsveksten i industrien samlet i NHO-området ble anslått til 3,2 prosent ved mellomoppgjøret i 2019.
- Årlønnsveksten fra 2018 til 2019 i Virke-bedrifter i varehandelen er beregnet til 3,0 prosent. I finans tjenester er årlønnsveksten beregnet til 3,4 prosent. For ansatte i kommunene er årlønnsveksten beregnet til 3,5 prosent. I Spekter-bedrifter utenom helseforetakene er årlønnsveksten beregnet til 3,3 prosent og i helseforetakene til 3,4 prosent. For ansatte i staten er årlønnsveksten beregnet til 3,8 prosent.
- Utvalget har beregnet *lønnsoverhenget* til 2020 til 1,2 prosent for industriarbeidere, 1,3 prosent for industrifunksjonærer og 1,2 prosent for industrien samlet i NHO-området. For ansatte i Virke-bedrifter i varehandelen er overhenget 1,0 prosent, og for ansatte i finans tjenester 1,3 prosent. For ansatte i kommunene er overhenget beregnet til 1,2 prosent. For ansatte i staten er overhenget beregnet til 1,2 prosent. I Spekter-området er overhenget 0,9 prosent i virksomheter utenom helseforetakene og 1,0 prosent i helseforetakene.
- Fra 2018 til 2019 var lønnsforskjellene mellom kvinner og menn uendret eller redusert i de fleste forhandlingsområdene.

1.1 Innledning

Beregningsutvalget legger i dette kapitlet fram statistikk og beregninger over lønnsutviklingen fra 2018 til 2019, samt lønnsoverhenget til 2020 for store forhandlingsområder. I kapitlet gis det også en oversikt over lønnstilleggene i 2019 i en del

tariffområder. En mer detaljert oversikt over resultatene av lønnsoppgjør i 2019 gis i vedlegg 1.

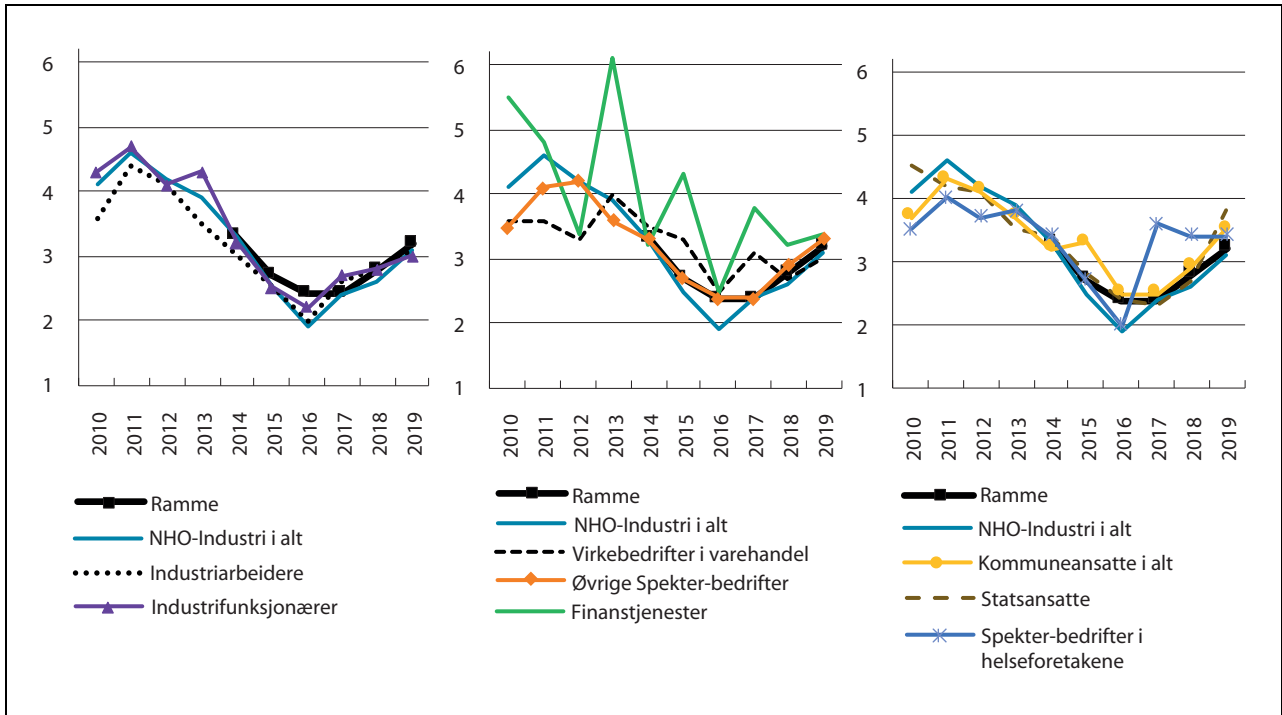
1.2 Lønnsutviklingen for hovedgrupper

Tabell 1.1 viser at veksten i gjennomsnittlig årlønn fra 2018 til 2019 er beregnet til 3,1 prosent for industriarbeidere og 3,0 prosent for industrifunksjonærer i NHO-bedrifter. Lønnsveksten samlet i industrien i NHO-bedrifter er beregnet til 3,1 prosent. På bakgrunn av vurderinger gjort av NHO, i forståelse med LO, ble årlønnsveksten i industrien samlet i NHO-området anslått til 3,2 prosent ved mellomoppgjøret i 2019.

Årlønnsveksten i Virke-bedrifter i varehandelen er beregnet til 3,0 prosent. I finans tjenester er årlønnsveksten beregnet til 3,4 prosent. Årlønnsveksten er beregnet ut fra korrigert lønnsnivå for 2019 på grunn av endringer i innrapportering av yrkeskoder fra noen medlemmer av Finans Norge. For ansatte i kommunene er årlønnsveksten beregnet til 3,5 prosent.

Årlønnsveksten i helseforetakene i Spekter-bedrifter er beregnet til 3,4 prosent. For øvrige Spekter-bedrifter er årlønnsveksten i 2019 beregnet til 3,3 prosent. For ansatte i staten er årlønnsveksten beregnet til 3,8 prosent.

I de største forhandlingsområdene samlet har Beregningsutvalget beregnet årlønnsveksten fra 2018 til 2019 til 3,5 prosent. Dette er basert på årlønnsnivå og antall årsverk (eller heltidsansatte) i 2018 og 2019 for alle arbeidere og funksjonærer i NHO-bedrifter (se vedleggstabell 4.10) samt områdene i tabell 1.1 utenom NHO-bedrifter. Til sammen utgjør ansatte i disse gruppene 57,4 prosent av alle lønnstakerårsverk i 2019. Beregningene av årlønn og lønnsvekst i forhandlingsområdene bygger på lønnsstatistikk for de enkelte gruppene, og på opplysninger om lønnstillegg og reguleringstidspunkter i de enkelte år, se vedlegg 2 for nærmere beskrivelse av lønnsbegreper og grunnlaget for beregningene.

Figur 1.1 Årslønnsvekst i prosent i store forhandlingsområder¹ og frontfagsrammen²

¹ Særlige forhold gjør seg gjeldende for noen områder/år. Se tabellnoter til tabell 1.1.

² Anslag på årslønnsveksten i industrien samlet i NHO-området på bakgrunn av vurderinger gjort av NHO, i forståelse med LO, ved oppgjøret samme år, jf. NOU 2013: 13.

Tabell 1.1 Årslønnsvekst fra året før i prosent for noen store forhandlingsområder. Per årsverk

	NHO-bedrifter i industrien										Kommuneansatte				Spekter-bedrifter		
	Industri i alt	Industri- arbeidere	Industri- funksjonærer	Virkebedrifter i varehandel ¹	Finans- tjenester ²	Offentlig forvaltning ³	Stats- ansatte ⁴	Kommune- ansatte i alt ⁵	Under-		Øvrige ansatte	Helse- foretakene	Øvrige bedrifter				
									visnings- ansatte	ansatte							
2010	4,1	3,6	4,3	3,6	5,5	3,7	4,5	3,7	3,6	3,7	3,5	3,5					
2011	4,6	4,4	4,7	3,6	4,8	4,2	4,2	4,3	4,3	4,3	4,0	4,1					
2012	4,2	4,1	4,1	3,3	3,4	4,0	4,1	4,1	4,0	4,1	3,7	4,2					
2013	3,9	3,5	4,3	4,0	6,1	3,7	3,5	3,7	3,2	3,9	3,8	3,6					
2014	3,3	3,0	3,2	3,5	3,2	3,3	3,4	3,2 ⁶	2,3 ⁶	3,7 ⁶	3,4	3,3					
2015	2,5	2,5	2,5	3,3	4,3	3,1	2,8	3,3 ⁶	3,9 ⁶	3,2 ⁶	2,7	2,7					
2016	1,9	2,0	2,2	2,5	2,5	2,4	2,4	2,5	2,5	2,5	2,0 ⁸	2,4					
2017	2,4	2,6	2,7	3,1	3,8	2,5	2,3	2,5	2,3	2,6	3,6 ⁸	2,4					
2018	2,6	2,8	2,8	2,7	3,2	2,9	2,7	2,9	2,8	3,0	3,4	2,9					
2019	3,1	3,1	3,0	3,0	3,4 ¹¹	3,5	3,8 ¹²	3,5	3,0	3,7	3,4	3,3					
Samlet vekst 2009–2014	21,8	20,0	22,4	19,3	25,2	20,4	21,3	20,5	18,6	21,3	19,8	20,1					
Gjennomsnitt per år ⁹	4,0	3,7	4,1	3,6	4,6	3,8	3,9	3,8	3,5	3,9	3,7	3,7					
Samlet vekst 2014–2019	13,1	13,7	13,9	15,5	18,4	15,2	14,8	15,6	15,4	15,9	16,0	14,5					
Gjennomsnitt per år ⁹	2,5	2,6	2,6	2,9	3,4	2,9	2,8	2,9	2,9	3,0	3,0	2,7					
Årslønn 2019, per årsverk	625 400	496 200	784 700	541 900	699 500	565 200	612 200	534 600	584 300	519 800	615 300	568 200					
Årslønn 2019, heltidsansatte	155 300	85 700	69 600	55 100 ⁷	24 500 ⁷	653 800	146 900	399 400	91 000	308 500	107 400 ¹⁰	56 100					

¹ Tallene gjelder heltidsansatte.

² Heltidsansatte i medlemsvirksomheter (arbeidsgivermedlemmer) i Finans Norge utenom ledere. Endringer i bonusutbetalinger påvirker lønnsveksten i enkelte år. Fra 2018 benyttes datamateriale for hele året.

³ Totalt for statsansatte, kommuneansatte og ansatte i helseforetakene. T.o.m. 2016: prosentvis vekst vektet med årsverk. Fra 2017: Gjennomsnitt for året er beregnet på lønnsnivå og årsverk for samme år og året før.

⁴ Eksklusiv de stadig eide helseforetakene. Fra og med 2015 er datagrunnlaget basert på a-ordningen.

⁵ Omfatter ansatte i kommunene, fylkeskommunene og andre virksomheter som er medlemmer i KS, herunder bedriftsmedlemmer. Tallene omfatter også stillinger med hovedsakelig lokal lønnsdannelse og undervisningsstillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse.

⁶ For ansatte i konflikt i 2014 ble virkningstidspunktet forskjøvet. Dette trakk årslønnsveksten i 2014 ned med 0,2 prosentpoeng i hele kommunesektoren og med 0,9 prosentpoeng for undervisningsansatte. Konflikten har trukket opp årslønnsveksten i 2015 for kommuneansatte med 0,2 prosentpoeng og for undervisningsansatte med 0,9 prosentpoeng. For øvrige ansatte ble ikke årslønnsveksten påvirket.

⁷ Antall heltidsansatte.

⁸ For ansatte i konflikt i 2016 ble virkningstidspunktet forskjøvet. Dette trakk ned årslønnsveksten i 2016 med 0,4 prosentpoeng og trakk opp anslaget i 2017 med 0,4 prosentpoeng. Deler av lønnsoppgjøret i 2016 ble også først utbetalt i 2017, noe som ytterligere trakk ned årslønnsveksten i 2016 og ytterligere trakk opp anslaget i 2017. Strukturendringer trakk i samme retning.

⁹ Geometrisk gjennomsnitt.

¹⁰ Antall arbeidsforhold i sykehus tjenester omfattet av statsforvaltningen i Statistisk sentralbyrås lønnsstatistikk.

¹¹ Beregnet ut fra korrigert lønnsnivå for 2019 på grunn av endringer i innrapportering av yrkeskoder fra noen medlemmer av Finans Norge.

¹² Vekst i faste og variable tillegg bidrar til økt årslønnsvekst med 0,4 prosentpoeng, se boks 1.1.

Kilder: Statistisk sentralbyrå for Beregningsutvalget, Beregningsutvalget og KS

Tabell 1.2 Frontfagsrammen¹

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ramme	3,3	2,7	2,4	2,4	2,8	3,2

¹ Anslag på årslønnsveksten i industrien samlet i NHO-området på bakgrunn av vurderinger gjort av NHO, i forståelse med LO, ved oppgjøret samme år, jf. NOU 2013: 13.

I de fleste forhandlingsområdene falt årslønnsveksten fra 2012 til 2016 og har deretter økt igjen, jf. tabell 1.1. Dette følger utviklingen i frontfagsrammen, se tabell 1.2 og figur 1.1. Nominell lønnsvekst og reallønnsvekst for Norge siden 1970 vises i boks 2.1 i kapittel 2.

Lønnsutviklingen for en gruppe kan være påvirket av flere forhold som endringer i stillingsstruktur, endret omfang av arbeid som utløser uregelmessige tillegg, sammensetningseffekter i form av endringer i antall sysselsatte og timeverk mellom bransjer/bedrifter og tariffavtaler, eller endringer i sammensetningen av arbeidsstyrken (f.eks. endringer i kvalifikasjoner/utdanning, alder og andel arbeidsinnvandrere). I andre tilfeller kan forhold som virkningstidspunkter for overenskomster og endringer i lønssystemer påvirke den registrerte lønnsveksten. Utvalget vil peke på at forskjeller i lønnsutviklingen mellom ulike grupper kan skyldes slike forhold, som er omtalt nærmere i boks 1.1.

Betydningen av sammensetningseffekter kan illustreres ved industrien. Lønnsveksten for industrien samlet i NHO-området blir i enkelte år lavere eller høyere enn hva lønnsveksten for industriarbeidere og industrifunksjonærer hver for seg tilsier. I 2016 var det større reduksjon i antall funksjonærer enn i antall arbeidere, og i 2017 og 2018 falt antall funksjonærer mens antall arbeidere økte. Sammen med et generelt fall i lønnsveksten i 2016 bidro disse forskyvningene fra funksjonærer til arbeidere med lavere lønnsnivå til å trekke ned den samlede lønnsveksten i NHO-bedrifter i industrien disse årene. Dette medvirket til at den

samlede lønnsveksten i 2016 og 2018 ble lavere enn rammen (anslaget) fra oppgjørene samme år, se figur 1.1.

Generelt må det forventes avvik mellom rammen som anslått i oppgjørene og den realiserede årslønnsveksten. Vurderingene rundt rammen foretas på våren under usikkerhet om utviklingen i arbeidsmarkedet og bedriftenes økonomiske situasjon resten av året, og dermed om resultatene av lokale forhandlinger og annen lønnsglidning. Vurderinger rundt rammen i mellomoppgjøret 2019 er gjengitt i boks 1.1 i vedlegg 1.

I tabell 1.3 er årslønnsveksten i årene fra 2015 til 2019 for hovedgruppene i tabell 1.1 splittet opp i bidrag fra overheng, bidrag fra sentralt fastlagte tariff tillegg og bidrag fra lønnsglidning gjennom året. Normalt betyr lønnsglidningen mer for årslønnsveksten enn det som framgår av tabellen for alle forhandlingsområdene. Dette skyldes at lønnsglidningen i beregningsåret påvirker størrelsen på overhenget til neste år. Samme betraktning gjelder også for tariff tilleggene. Lønnsoverhenget til 2020 er omtalt nærmere i avsnitt 1.4.

For ansatte i staten og i kommunene har bidraget fra lønnsglidningen i perioden ligget i størrelsesorden fra 0,2 til 0,8 prosentpoeng i året. For ansatte i Spekter øvrige virksomheter har lønnsglidningen vært lavere. For gruppene i privat sektor har lønnsglidningen variert mellom 0,6 og 2,8 prosentpoeng. For store grupper industrifunksjonærer avtales ikke sentrale tillegg. For disse avtales stort sett alle tillegg lokalt, slik at lønnsveksten kan defineres som lønnsglidning.

Tabell 1.3 Årslønnsvekst fra året før i prosent dekomponert i overheng, tariff tillegg og lønns glidning¹

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Gj.sn. 2015–19 ⁴
<i>Industriarbeidere i NHO-bedrifter:</i>							
Årslønnsvekst	2,5	2,0	2,6	2,8	3,1		
Herav:							
– Overheng	1,0	1,0	1,1	1,1	1,1	1,2	
– Tariff tillegg	0,2	0,4	0,4	0,5	0,8		
– Lønns glidning	1,3	0,6	1,1	1,2	1,2		1,1
<i>Industri funksjonærer i NHO-bedrifter:</i>							
Årslønnsvekst	2,5	2,2	2,7	2,8	3,0		
Herav:							
– Overheng	1,3	1,5	1,1	1,4	1,4	1,3	
– Lønns glidning	1,2	0,7	1,6	1,4	1,6		1,2
<i>Virke-bedrifter i varehandel:</i>							
Årslønnsvekst	3,3	2,5	3,1	2,7	3,0		
Herav:							
– Overheng	1,0	0,7	0,9	0,8	1,1	1,0	
– Tariff tillegg	0,4	0,2	0,0	0,1	0,2		
– Garantit tillegg	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5		
– Lønns glidning	1,5	1,1	1,7	1,3	1,2		1,4
<i>Finanstjenester:</i>							
Årslønnsvekst	4,3	2,5	3,8	3,2	3,4 ⁵		
Herav:							
– Overheng	1,1	1,1	0,9	1,0	1,5	1,3 ⁵	
– Tariff tillegg	0,4	0,2	0,5	0,7	1,0		
– Lønns glidning	2,8	1,2	2,4	1,5	0,9		1,8
<i>Statsansatte:</i>							
Årslønnsvekst	2,8	2,4	2,3	2,7	3,8 ⁶		
Herav:							
– Overheng	2,0	0,4	1,5	0,6	1,5	1,2	
– Tariff tillegg	0,1	1,6	0,5	1,9	1,5		
– Lønns glidning	0,7	0,4	0,2	0,2	0,7		0,4
<i>Kommuneansatte²:</i>							
Årslønnsvekst	3,3 ²	2,5	2,5	2,9	3,5		
Herav:							
– Overheng	1,8	0,7	0,9	1,4	0,7	1,2	
– Tariff tillegg	0,9	1,4	1,2	1,0	2,0		
– Lønns glidning	0,6	0,4	0,4	0,5	0,8		0,5

Tabell 1.3 Årslønnsvekst fra året før i prosent dekomponert i overheng, tariff tillegg og lønns glidning¹

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Gj.sn. 2015–19 ⁴
<i>Undervisningsansatte i kommunene:</i>							
Årslønnsvekst	3,9 ²	2,5	2,3	2,8	3,0		
Herav:							
– Overheng	2,6	0,6	0,9	1,3	0,7	1,1	
– Tariff tillegg	1,0	1,5	1,3	1,2	1,9		
– Lønns glidning	0,3	0,4	0,1	0,3	0,4		0,3
<i>Kommuneansatte eksklusiv undervisningsansatte:</i>							
Årslønnsvekst	3,2 ²	2,5	2,6	3,0	3,7		
Herav:							
– Overheng	1,6	0,7	0,9	1,4	0,7	1,3	
– Tariff tillegg	1,1	1,5	1,1	1,0	2,0		
– Lønns glidning	0,5	0,3	0,6	0,6	1,0		0,6
<i>Spekter, helseforetakene:</i>							
Årslønnsvekst	2,7	2,0 ³	3,6 ³	3,4	3,4		
Herav:							
– Overheng	1,2	0,4	1,6	0,9	1,9	1,0	
– Tariff tillegg	1,4	1,5 ³	1,1	2,1	1,2		
– Lønns glidning	0,1	0,1	0,9 ³	0,4	0,3		0,4
<i>Spekter, øvrige virksomheter:</i>							
Årslønnsvekst	2,7	2,4	2,4	2,9	3,3		
Herav:							
– Overheng	0,8	0,6	0,6	0,6	0,8	0,9	
– Tariff tillegg	1,8	1,7	1,7	2,1	2,3		
– Lønns glidning	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1		0,1

¹ Pga. forhold som sammensetningseffekter eller avrunding vil ikke alltid tariff tillegg, overheng og glidning summere seg til det tallet som er oppgitt som samlet årslønnsvekst.

² Kommuneansatte omfatter også undervisningsansatte. For ansatte i konflikt i 2014 ble virkningstidspunktet forskjøvet. Dette trakk årslønnsvekstanslaget i 2014 ned med 0,2 prosentpoeng i hele kommunesektoren og med 0,9 prosentpoeng for undervisningsansatte. Konflikten har trukket opp årslønnsveksten i 2015 for kommuneansatte med 0,2 prosentpoeng og for undervisningsansatte med 0,9 prosentpoeng. For øvrige ansatte er ikke årslønnsveksten i 2015 påvirket.

³ For ansatte i konflikt i 2016 ble virkningstidspunktet forskjøvet. Dette trakk ned årslønnsvekstanslaget i 2016 med 0,4 prosentpoeng og trakk opp anslaget i 2017 med 0,4 prosentpoeng. Deler av lønnsoppgjøret i 2016 ble også først utbetalt i 2017, noe som ytterligere trakk ned årslønnsvekstanslaget i 2016 og ytterligere trakk opp anslaget i 2017. Strukturendringer trakk i samme retning.

⁴ I gjennomsnittet inngår tall som er beregnet på forskjellig grunnlag som en følge av innføringen av a-ordningen. Geometrisk gjennomsnitt.

⁵ Beregnet ut fra korrigert lønnsnivå for 2019 på grunn av endringer i innrapportering av yrkeskoder fra noen medlemmer av Finans Norge.

⁶ Vekst i faste og variable tillegg bidrar til økt årslønnsvekst med 0,4 prosentpoeng, se boks 1.1.

Kilde: Statistisk sentralbyrå, KS, Spekter, NHO og Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Boks 1.1 Sammensetningseffekter og andre forhold som påvirker årslønnsveksten i forhandlingsområder

Utvalget omtaler i denne boksen det som i hovedsak er sammensetningseffekter i årslønnsveksten i store forhandlingsområder de seneste ti årene, med særlig vekt på forholdet mellom frontfag og følgefag. Utvalget understreker samtidig at det er slike effekter i alle områder i alle år, i større eller mindre omfang.

Årslønnsveksten er veksten i gjennomsnittlig årslønn fra ett år til det neste (se definisjon av årslønn i vedlegg 2). Det vil alltid være noe utskifting av ansatte, og det kan påvirke årslønnsveksten gjennom å endre gjennomsnittlig årslønn i det andre året. Generelt kan endringer i sammensetningen av en gruppe påvirke årslønnsveksten. Det kan skje gjennom endringer i antall sysselsatte og timeverk mellom bransjer/bedrifter og tariffavtaler, eller andre endringer i sammensetningen av arbeidstakerne (f.eks. endringer i kvalifikasjoner/utdanning, alder og andel arbeidsinnvandrere). Lønnsutviklingen kan også være påvirket av endringer i stillingsstruktur og tariffavtaler og endret omfang av arbeid som utløser uregelmessige tillegg. I andre tilfeller kan forhold som virkningstidspunkter for overenskomster og endringer i lønssystemer påvirke den registrerte lønnsveksten.

For industrifunksjonærer i NHO-bedrifter har endringer i sammensetningen av næringsgruppene påvirket lønnsveksten både opp og ned i størrelsesorden 0,1–0,3 prosentenheter årlig i det siste tiåret. I 2019 har endringer i sammensetningen av næringsgruppene ikke påvirket, mens bonus og uregelmessige tillegg har redusert lønnsveksten fra avtalt lønn med 0,2 prosentenheter.

For industriarbeidere i NHO-bedrifter har endret sammensetning av tariffavtaleområdene det siste tiåret påvirket i gjennomsnitt 0,2 prosentenheter per år. I 2018 hadde ikke endringen noen effekt på lønnsveksten. I 2019 bidro dette til å trekke ned lønnsveksten med 0,1 prosentenheter. De uregelmessige tilleggene bidro opp med 0,3 prosentenheter.

Sammensetningseffekter kan forklare at den vektede lønnsveksten for industrien samlet i NHO blir lavere eller høyere enn lønnsveksten for industriarbeidere og industrifunksjonærer hver for seg. I 2016 var det større reduksjon i sysselsettingen blant industrifunksjonærer med høy lønn enn industriarbeidere med lav lønn. I 2017 og 2018 var det reduksjon i sysselsettingen for industrifunksjonærer med gjennomgående høyere lønnsnivå, mens sysselsettingen økte for industriarbeidere med lavere lønnsnivå. I 2019 var det flere tilganger for både industriarbeidere og -funksjonærer med lavere lønnsnivå, enn avganger. I tillegg var det små endringer i fordelingen av årsverkene mellom arbeidere og funksjonærer.

Fram til 2014 utgjorde den oljerelaterte virksomheten en stor andel av Industriooverenskomstens verksteddel, men fra 2015 til 2016 var det redusert sysselsetting spesielt i den oljerelaterte delen. For både de som sluttet samt nyansatte var lønnsnivået lavere enn gjennomsnittet. Det var flere som sluttet enn det var nyansettelser. I 2019 var det en økning i timeverkene i den oljerelaterte delen som bidrar til høyere utbetalinger av uregelmessige tillegg. Det er en nedgang i bonus som trekker ned med 0,1 prosentenheter, og uregelmessige tillegg trekker lønnsveksten opp med 1,1 prosentenheter fra avtalt lønn.

Årslønnsveksten for arbeidere innen oljevirk-somheten (offshore) i NHO-området steg med 1,8 prosent fra 2015 til 2016, mot 3,5 prosent året før. Om lag 2 prosentenheter av veksten fra 2014 til 2015 kan tilskrives til dels store endringer i sammensetningen av lønnstakerne. Lønnsveksten fra 2015 til 2016 ble trukket opp av gjennomsnittlig bonus og uregelmessige tillegg, noe som sannsynlig kan tilskrives endringene i sysselsettingen i bransjen. I 2017 trakk reduserte bonusutbetalinger ned årslønnsveksten med 1,0 prosentpoeng og uregelmessige tillegg trakk ned med 0,1 prosentpoeng. I 2018 trakk bonusutbetalinger årslønnsveksten opp med 2,0 prosentpoeng. I 2019 bidrar bonus og uregelmessige tillegg opp med 1,6 prosentpoeng fra avtalt lønn.

I Virke-bedrifter i varehandelen bidro endret alderssammensetning med flere unge arbeidstakere til å trekke lønnsveksten ned i perioden 2010 til 2013, mens en motsatt bevegelse har trukket lønnsveksten opp fra og med 2014, mest markert i årene 2015 og 2016. Sammensetningseffekter, herunder nye medlemsforetak, trakk lønnsveksten klart opp i 2017.

Lønnsveksten i helseforetakene påvirkes av endringer i kompetansesammensetningen i sykehusene. Andelen ansatte med universitets- og høgskoleutdanning høyere grad (hovedsakelig leger) er økt samtidig som andelen ansatte med grunnskoleutdanning og fagutdanning er redusert (hovedsakelig helsefagarbeidere). Dette trakk opp lønnsveksten fra 2018 til 2019 med om lag 0,2 prosentpoeng. Endringer i kompetansesammensetning trakk også opp lønnsveksten tidligere år.

Årslønnsveksten i det statlige tariffområdet er 3,8 prosent fra 2018 til 2019. Om lag 0,4 prosentpoeng av veksten tilskrives vekst i faste og variable tillegg, hvorav ca. 60 prosent skyldes vekst i faste og variable tillegg i Forsvaret som følge av økt øvingsaktivitet.

Endret kompetansesammensetning i kommunesektoren trakk årslønnsveksten fra 2018 til 2019 opp med 0,1 prosentpoeng.

Tabell 1.4 Gjennomsnittlige tariff tillegg for industriarbeidere (inklusive den direkte effekten av skift tillegg og andre tillegg knyttet til arbeidets art) per dato

Per 1. april 2009	112 øre/time	0,6 prosent
Våren 2010 ¹	282 øre/time	1,5 prosent
Per 1. april 2011	219 øre/time	1,1 prosent
Våren 2012 ¹	292 øre/time	1,4 prosent
Per 1. april 2013	114 øre/time	0,5 prosent
Våren 2014 ¹	221 øre/time	1,0 prosent
Per 1. april 2015	45 øre/time	0,2 prosent
Våren 2016 ¹	120 øre/time	0,5 prosent
Per 1. april 2017	88 øre/time	0,4 prosent
Per 1. april 2018 ²	222 øre/time	0,9 prosent
Per 1. april 2019	323 øre/time	1,3 prosent

¹ Gjennomsnittstallet er summen av alle nivåmessige tillegg gitt i de forbundsvisse områdene inklusive generelle tillegg, lavlønns tillegg, garantit tillegg, fagarbeidert tillegg, ansiennitet tillegg, skift tillegg etc. De fleste forbundsvisse tariff tilleggene ble gitt med ulike virkningstidspunkt mellom 1. april og 1. juli.

² Tillegget er en kombinasjon av sentralt oppgjør med generelt tillegg, lavlønns tillegg og avsetning til forbundsvisse tilpasningsforhandlinger.

Kilder: NHO og Statistisk sentralbyrå.

1.3 Lønnsutviklingen i enkelte tariffområder

I dette avsnittet beskrives lønnsutviklingen i tariffområder fra 2018 til 2019. Vedlegg 1 gir en mer detaljert beskrivelse av mellomoppgjørene i 2019.

1.3.1 Lønnsutviklingen for industriarbeidere i LO-NHO-området

For *industriarbeidere* i NHO-bedrifter er årslønnsveksten (både heltid og deltid) beregnet til 3,1 prosent fra 2018 til 2019, mot 2,8 prosent året før. Tariff tilleggene bidro med 0,8 prosentpoeng i årslønnsveksten, og med et overheng på 1,1 prosent er lønns glidning beregnet til 1,2 prosentpoeng (se tabell 1.3).

Årslønn for NHO-bedrifter beregnes på bakgrunn av utbetalte, månedlige lønns summer gjennom hele 2018 og 2019. Lønnsveksten er bygd opp av en rekke lønns elementer med ulik periodisering som kan bevege seg ulikt mellom måneder og år. For industriarbeidere i NHO-bedrifter blir hvert tariffavtaleområde (ca. 40) vektet sammen til et gjennomsnittstall.

I beregning av overheng inn i 2020 er det justert for etterbetalinger. Overhengen inn i 2020 er beregnet til 1,2 prosent, og er beregnet ved å benytte lønnsnivå i 4. kvartal i forhold til årslønnsnivået. Overhengen inn i 2019 var 1,1 prosent.

I mellomoppgjøret mellom LO og NHO i 2019 ble det gitt et generelt lønns tillegg til alle på kr 2,50 per time fra 1. april 2019 og ytterligere kr 2,00 per time til arbeidstakere på overenskomster med gjennomsnittslønn under 90 prosent av industriarbeiderlønn i 2018 (kr 430 221). Mellomoppgjøret 2019 er omtalt i vedlegg 1.

Historisk bidrag av lønns glidningen dekomponert på en litt annen måte enn i tabell 1.3, vises i tabell 1.5.

Industrioverenskomsten utgjør 40 prosent av industriarbeiderårsverkene i alt. Verksteddelen utgjør 90 prosent av Industrioverenskomsten. Gjennomsnittlig årslønnsvekst for Verksteddelen er beregnet til 3,6 prosent fra 2018 til 2019, mot 2,7 prosent fra 2017 til 2018.

Om lag 2/3 av årsverkene for industriarbeidere utenom Industrioverenskomsten dekkes av nesten 40 tariffområder innen næringsmiddelindustri, kjemisk industri, treindustri og noen mindre områder i annen type industri.

1.3.2 Lønnsutviklingen for andre arbeidergrupper i NHO-området

For arbeidere i *byggevirksomhet* er årslønnsveksten beregnet til 2,7 prosent fra 2018 til 2019, mot 2,8 prosent fra 2017 til 2018. I 2019 trekker

Tabell 1.5 Tariffmessig lønnsøkning og lønnsglidning for industriarbeidere basert på timefortjeneste¹, omregnet til 37,5 t/uke. Endring i prosent fra tilsvarende periode året før

	Lønnsøkning pr. time	Herav:		Lønnsglidning i prosent av total lønnsvekst
		Tariff tillegg	Lønnsglidning ²	
2009	3,9	0,5	3,4	87
01. okt	3,2	0,6	2,6	81
2010	3,6	1,2	2,4	67
01. okt	3,9	1,5	2,4	61
2011	4,4	1,3	3,1	70
01. okt	4,5	1,1	3,4	76
2012	4,1	1,3	2,8	68
01. okt	4,1	1,4	2,7	66
2013	3,5	0,8	2,7	77
01. okt	3,3	0,5	2,8	85
2014	3,0	0,7	2,3	77
01. okt	2,8	1,0	1,8	64
2015	2,5	0,2	2,3	92
2016 ³	2,0	0,4	1,6	80
2017	2,6	0,4	2,2	85
2018	2,8	0,5	2,3	82
2019	3,1	0,8	2,3	74

¹ Beregningsgrunnlaget: Gjennomsnittlig timefortjeneste ekskl. overtidstillegg, betaling for helligdager, feriepenger o.l. Omregning av timefortjenestene til felles ukebasis har betydning bare når det er vesentlige endringer i arbeidstiden.

² Lønnsglidningen er basert på at hele lønnsveksten mellom tilsvarende registreringsperioder i to påfølgende år er dekomponert i tariff tillegg og lønnsglidning. Dette avviker fra dekomponeringen i tabell 1.2 hvor årslønnsveksten er dekomponert i lønnsoverheng (som består både av tariff tillegg og lønnsglidning), samt bidrag til årslønnsveksten fra henholdsvis tariff tillegg og lønnsglidning.

³ Brudd i materialet fra 2016 (se boks 2.1 i vedlegg 2 i NOU 2017: 10).

Kilder: Statistisk sentralbyrå og NHO.

uregelmessige tillegg og bonus lønnsveksten opp med 0,2 prosentpoeng.

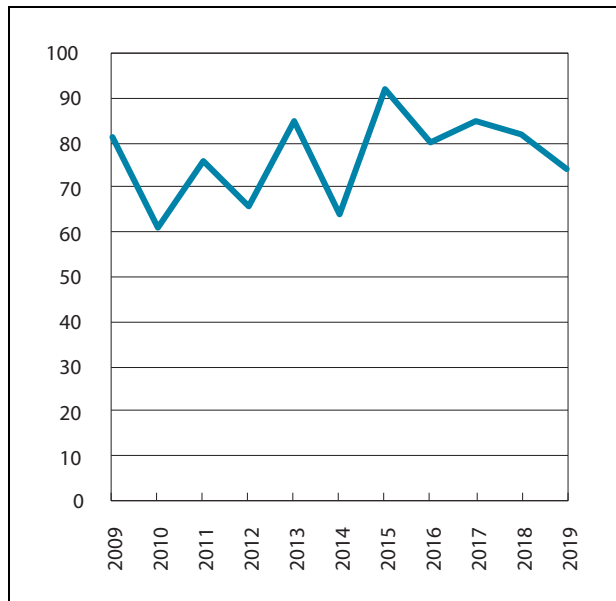
Byggevirksomhet består av to hovedgrupper, arbeidere innen elektrofag (om lag 1/3) og andre byggefag (om lag 2/3) som tømrere, murere, grunnarbeid innen stein-, jord- og sementarbeid, bygge- og tømmermestere, malermestere, rørleggerbedrifter, kobber- og blikkenslagermestere etc. En mindre gruppe innenfor byggevirksomhet er heisfirmaer og deler av verkstedoverenskomsten, offshore.

I byggevirksomhet bidro tariff tillegg med 0,7 prosentpoeng til årslønnsveksten fra 2018 til 2019, og fra 2017 til 2018 bidro tilleggene med

0,6 prosentpoeng. Tariff tilleggene omfatter justeringer av akkordsatser, tilpasning av minstelønnsatser både for fagarbeidere og andre, skift tillegg, samt spesielle tillegg for elektrofagene.

For Riksavtalen – Hotell og restaurant er årslønnsveksten beregnet til 3,6 prosent fra 2018 til 2019, mot 2,8 prosent året før. I 2019 trekker uregelmessige tillegg lønnsveksten opp med 0,2 prosentpoeng.

For Riksavtalen – Hotell og restaurant ga hovedoppgjøret mellom LO og NHO et lønnstillegg på kr 4,50 per time og et garantitillegg på kr 1,75 per time fra 1. april 2019. Sammen med et lønnsoverheng på 0,8 prosent, bidro dette med

Figur 1.2 Lønnsglidningen som andel av total lønnsvekst for industriarbeidere i NHO-bedrifter¹

¹ Se noter til tabell 1.5.

3,3 prosentpoeng til årslønnsvekst fra 2018 til 2019. Gjennomstrømmingen av ansatte i området er fortsatt høy og 1/3 av arbeidstakerne skiftes ut fra ett år til det neste. Årslønnsveksten for identiske personer som var med i 2018 og 2019 er 4,8 prosent.

For arbeidere i *transportsektoren i NHO-området i alt* er årslønnsvekst beregnet til 3,1 prosent fra 2018 til 2019, mot 2,8 fra 2017 til 2018.

Transportbedrifter (arbeidere) i NHO-området omfatter blant annet rutebilssektoren, spedisjonsfirmaer, innenriks sjøfart, godstransport, avisbudavtalen og i noe mindre grad grossistbedrifter, oljeselskaper mv.

Om lag 50 prosent av årsverkene i transportsektoren tilhører avtaler med lokal forhandlingsrett. Noen områder (for eksempel innenriks sjøfart og spedisjonsfirmaer) har lokale forhandlinger. For bussbransjen, som ikke har lokal forhandlingsrett og som utgjør i underkant av 50 prosent av transportsektoren, er årslønnsveksten beregnet til 2,9 prosent fra 2018 til 2019, mot 2,1 prosent fra 2017 til 2018. Tariff tillegg og overheng bidro til sammen med 1,3 prosentpoeng til årslønnsveksten fra 2018 til 2019. De uregelmessige tilleggene bidro til å trekke opp lønnsveksten med 0,3 prosentpoeng. For bussjåfører som utgjør nærmere 50 prosent av de ansatte, ble det fra 1. april 2019 gitt et ytterligere reguleringstillegg på kr 2,25 i tillegg til generelt tillegg, i alt kr 4,75 per time.

For arbeidere i *oljevirkksomhet* er årslønnsveksten beregnet til 3,7 prosent fra 2018 til 2019,

mot 5,5 prosent året før. I 2019 bidro bonus og uregelmessige tillegg opp med 1,6 prosentpoeng fra avtalt lønn.

1.3.3 Lønnsutviklingen for funksjonærer i NHO-bedrifter

Industrifunksjonærene i NHO-bedrifter utgjør om lag 30 prosent av alle funksjonærer i NHO-bedrifter. Årslønnsvekst for industrifunksjonærer er beregnet til 3,0 prosent fra 2018 til 2019, mot 2,8 prosent året før. Lavere bonusutbetalinger i 2019 trekker lønnsveksten ned med 0,3 prosent mens uregelmessige tillegg trekker opp med 0,1 prosentpoeng.

Gruppen industrifunksjonærer totalt består av fem ulike bransjeområder (næringsmiddel, treindustri, kjemisk, verksted- og metallindustri og annen industri) som er vektet sammen. Klassifiseringen av NHO-bedrifter i tariffsammenheng og i utvalgets rapportering, vil avvike noe fra SSBs offisielle klassifisering, som omtalt i vedlegg 2.

Overhenget for industrifunksjonærer inn i 2020 er beregnet til 1,3 prosent.

Funksjonærer ellers i NHO-området er ansatte innen bergverk, jordbruk, skogbruk, fiskeoppdrett, kraftforsyning, oljevirkksomhet, bygge- og anleggsvirkksomhet, samferdsel, forskning og undervisning, personlig og forretningsmessig tjenesteyting, hotell og restaurant, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting, handel, informasjonssektoren etc. Samlet utgjør funksjonærene utenfor industri 70 prosent av alle funksjonærer i NHO-bedrifter.

Gjennomsnittlig lønnsvekst for *alle funksjonærgrupper i NHO-området* er beregnet til 3,0 prosent fra 2018 til 2019, mot 2,2 prosent året før. Tallene ovenfor inkluderer både faglige, vitenskapelige, tekniske og andre funksjonærstillinger inklusive lederstillinger. Lønn for administrerende direktører er også med og en stor andel kontorstillinger på alle nivå.

I tillegg er det grupper innen håndverk, organisasjoner og bemanningsbedrifter som ikke tas med i lønnsstatistikken hverken for funksjonærer eller arbeidere. Samlet utgjør disse 8 prosent av alle årsverk i NHO-bedrifter.

1.3.4 Lønnsutviklingen for industriarbeidere og industrifunksjonærer i NHO-bedrifter under ett

Lønnsveksten for arbeidere og funksjonærer i NHOs industribedrifter i alt er beregnet til 3,1 prosent fra 2018 til 2019, mot 2,6 prosent året

Tabell 1.6 Fordeling av årsverk i NHOs statistikkregister og lønnssum basert på årslønnsnivå for henholdsvis industriarbeidere og industrifunksjonærer

		Arbeidere	Funksjonærer
Årsverk	2016	53,0	47,0
	2017	54,8	45,2
	2018	55,5	44,5
	2019	55,2	44,8
Lønnssum	2016	41,2	58,8
	2017	43,2	56,8
	2018	43,9	56,1
	2019	43,8	56,2

Kilder: NHO og Statistisk sentralbyrå.

før. Overhenget for industrien i alt inn i 2020 er 1,2 prosent.

Ved mellomoppgjøret i 2019 anslo NHO, i forståelse med LO, årslønnsveksten i industrien samlet i NHO-området til 3,2 prosent i 2019. Av dette bidrar overhenget med 1,1 prosentpoeng. Mellomoppgjøret 2019 er omtalt i vedlegg 1.

1.3.5 Lønnsutviklingen i andre områder i privat næringsvirksomhet

I *varehandelen* ble mellomoppgjøret i 2019 mellom LO og Virke og mellom YS og Virke for handel, service og tjenesteytende næringer gjennomført 3. og 4. april 2019. På Landsoverenskomsten og Kontoroverenskomsten mellom HK og Virke ble minstelønnsattsene økt med henholdsvis 2 kr (trinn 1–3), 3 kr (trinn 4) og 5 kr (trinn 5) per time fra 1. april 2019. Garantiordeningen på Landsoverenskomsten og Kontoroverenskomsten mellom HK og Virke resulterte i at minstelønnsatts trinn 6 fikk et tillegg fra 1. februar 2019 på kr 5,80 per time. For de fleste andre overenskomster ble det gitt et generelt tillegg på kr 2,50 per time per 1. april 2019. I tillegg ble det på enkelte andre overenskomster gitt ytterligere kr 2,00 per time (lavlønnstillegg).

På grunnlag av lønnsstatistikk for 2019 og lønnstilleggene i 2019, har utvalget beregnet årslønnsveksten fra 2018 til 2019 for heltidsansatte i Virke-bedrifter i varehandelen til 3,0 prosent.

I *finansnæringen* ble det i mellomoppgjøret for 2019 mellom Finansforbundet og Finans Norge og mellom LO/HK og Norsk Post- og Kommunikasjonsforbund og Finans Norge gitt et generelt til-

legg på alle trinn på lønnsregulativet på kr 9 200 per år, med virkning fra 1. mai 2019. Tillegget anslås å bidra med 1,0 prosentpoeng til årslønnsveksten fra 2018 til 2019.

Årslønnsveksten i finanstjenester fra 2018 til 2019 er beregnet til 3,4 prosent. Utvalgets statistikk for finanstjenester gjelder heltidsansatte i medlemsvirksomhetene i Finans Norge utenom ledere (første siffer i yrkeskoden lik 1), se også NOU 2017: 10. Årslønnsvekst og overheng er beregnet ut fra korrigert lønnsnivå for 2019 på grunn av endringer i innrapportering av yrkeskoder fra noen medlemmer av Finans Norge som endret populasjonen vesentlig. Årslønnsnivået for 2019 vist i tabell 1.1, 1.7 og vedleggstabell 4.10 er ikke korrigert, dvs. er beregnet ut fra utvalgets ordinære avgrensning basert på faktisk innrapporterte yrkeskoder og lønninger. Det er dermed et brudd i lønnsnivået sammenliknet med fjorårets rapport.

1.3.6 Lønnsutviklingen i offentlig sektor

Staten

Mellomoppgjøret i det statlige tariffområdet i 2019 gikk til meklings. Den 24. mai 2019 la Riksmekleren fram et forslag som partene aksepterte. I avtalen med LO Stat, Unio og YS Stat ble det gitt et generelt tillegg på 1,35 prosent i ltr. 19–46 og ltr. 64–101 på hovedlønnstabellen med virkning fra 1. mai 2019. I ltr. 47–63 med flere kvinner enn menn, ble det gitt 1,55 prosent. Med virkning fra 1. juli 2019 ble det avsatt 1,24 prosent til lokale forhandlinger. I avtalen med Akademikerne ble det avsatt 2,15 prosent av lønnsmassen til lokale forhandlin-

ger med virkning fra 1. mai 2019. På grunnlag av lønnsstatistikk for 2019 og tariff tilleggene i 2019, er årslønnsveksten fra 2018 til 2019 i det statlige tariffområdet beregnet til 3,8 prosent.

Kommunesektoren/KS-området

I mellomoppgjøret i *KS-området* 2019 ble det for stillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse gitt lønnstillegg med virkning fra 1. mai 2019 på mellom 8 000 og 20 000 kr per år, som vist i tabell 1.1 i vedlegg 1. I tillegg var det enighet om et særskilt lønnstiltak med virkning fra 1. juli 2019. Tiltaket gjelder for alle arbeidstakere med 3- og 4-årig høgskoleutdanning i stillingsgruppene «Lærer og Stilling med krav om 3-årig U/H-utdanning» og «Adjunkt og Stilling med krav om 4-årig U/H-utdanning», samt arbeidstakere med 10 og 16 års ansiennitet i stillingsgruppene «Fagarbeiderstillinger» og «Stilling med krav om fagbrev og 1-årig fagskoleutdanning». Med virkning fra 1. juli 2019 ble garantilønnen for disse arbeidstakerne økt ut over det generelle tillegget. Ledere i HTA kapittel 4 fikk et generelt tillegg på 3,0 prosent fra 1. mai 2019. Det ble ikke avsatt midler til lokale lønnsforhandlinger i HTA kapittel 4 i 2019.

I mellomoppgjøret i *Oslo kommune* mellom Oslo kommune og Kommuneansattes Hovedsammenlutning – Oslo (KAH), Unio og YS kommune, kom partene etter forhandlinger til enighet om et tillegg på lønnstabellen fra 1. mai 2019 på 2,62 prosent eller minimum 12 000 kr. Det ble konflikt mellom Oslo kommune og Akademikerne den 24. mai. Den 27. mai kom partene til enighet. Medlemmer av Akademikerne og tilsluttede forbund fikk et tillegg på lønnstabellen fra 28. mai 2019 på 2,62 prosent eller minimum 12 000 kr.

For en del grupper i *KS-området* (kapittel 3 og 5) fastsettes lønnen gjennom lokale lønnsforhandlinger i den enkelte kommune og fylkeskommune uten noen sentral ramme. Virkningsdato for lønnstillegg er 1. mai med mindre annen dato er avtalt.

Kommuneansatte i alt

På grunnlag av lønnsstatistikk for 2019 og tariff tilleggene i 2019, er årslønnsveksten fra 2018 til 2019 for hele kommunesektoren, inkl. undervisningssektoren, Oslo kommune og diverse bedriftsmedlemmer¹, beregnet til 3,5 prosent.

Kommuneansatte eksklusive undervisningsansatte

På grunnlag av lønnsstatistikk for 2019 og tariff tilleggene i 2019, er årslønnsveksten fra 2018 til 2019 for kommuneansatte eksklusive undervisningsansatte beregnet til 3,7 prosent.

Undervisningsansatte

På grunnlag av lønnsstatistikk for 2019 og tariff tilleggene i 2019, er årslønnsveksten fra 2018 til 2019 for undervisningsansatte i hele kommunesektoren beregnet til 3,0 prosent.

1.3.7 Lønnsutviklingen i Spekter-området

I tråd med forhandlingsmodellen i Spekter forhandles det først på nasjonalt nivå (A-nivå) om overenskomstens generelle del mellom Spekter og den enkelte hovedorganisasjon. Denne delen er felles for alle virksomheter innenfor et overenskomstområde og forplikter arbeidsgiver og den aktuelle hovedorganisasjonens medlemmer. Deretter forhandles overenskomstens spesielle del (B-delen) mellom den enkelte virksomhet og hovedorganisasjonenes forbund eller forhandlingsgrupper. Det kan avtales avvikende ordninger.

For Spekter-Helse er det for LO, YS, noen av Unios forbund og Den norske legeförening de siste årene avtalt et nasjonalt nivå II (A2) der det forhandles mellom Spekter-Helse og de enkelte foreninger/forbund i hovedorganisasjonene om særskilte lønns- og arbeidsvilkår for den enkelte forenings medlemmer.

Spekter-området ekskl. helseforetakene

I mellomoppgjøret 2019 i Spekter-området ekskl. helseforetakene ble det i forhandlingene på A-nivå mellom Spekter og LO Stat og YS Spekter avtalt et generelt tillegg på kr 4 875 per år. Det ble gitt ytterligere et tillegg på kr 3 900 per år til arbeidstakere (unntatt lærlinger og unge arbeidstakere) med en årslønn på kr 430 221 eller lavere. Tilleggene hadde virkning fra 1. april 2019. For medlemmer i Unio og SAN forhandles alle lønnstillegg lokalt i virksomhetene. På grunnlag av lønnsstatistikk for 2019 og avtalte tillegg i 2019, er årslønnsveksten fra 2018 til 2019 i Spekter-området ekskl. helseforetakene beregnet til 3,3 prosent.

Helseforetakene

I mellomoppgjøret i 2019 i helseforetakene mellom Spekter og forbundene i LO og YS ble det

¹ Dette omfatter blant annet ansatte i e-verk, revisjon, vann- og avløp etc.

brudd i forhandlingene om sosiale bestemmelser i helseforetakene (A1-delen av tariffavtalen). For forbundene i LO og YS gikk dermed hele årets mellomoppgjør i helseforetakene til mekling. Meklingen førte ikke fram, og det ble konflikt fra 29. mai. Regjeringen ved arbeids- og sosialministeren besluttet 23. juni å foreslå tvungen lønnsnemnd pga. fare for liv og helse ved en varslet opptrapping av streiken fra 24. juni, og streiken ble avsluttet. Rikslønnsnemndas kjennelse forelå 7. november 2019. Det ble gitt et generelt tillegg til alle ansatte i stillingsgruppe 1–3 på kr 7 000 per år. Arbeidstakere i gruppe 4 og 5 og ansatte i unormerte stillinger fikk et generelt tillegg på 2,1 prosent. Arbeidstakere i gruppe 5 med ansiennitet på 16 år eller mer, og ledere, fikk ytterligere et tillegg på 0,5 prosent (samlet 2,6 prosent). Alle tillegg hadde virkning fra 1. august 2019. Minstelønnsatsene ble hevet med minst 8 000 kr for alle stillingsgrupper fra samme dato, se tabell 1.2 i vedlegg 1. Det ble ikke gjennomført lokale forhandlinger på B-nivå i 2019.

Spekter og Ergoterapeutforbundet, Fysioterapeutforbundet, Norsk Sykepleierforbund og Utdanningsforbundet kom til enighet i de sentrale forbundsvise forhandlingene (A2) for helseforetakene. Det ble ikke gjennomført lokale lønnsforhandlinger på B-dels nivå i 2019. Minstelønnsatsene ble hevet med minst 10 000 kr med virkning fra 1. august 2019, se tabell 1.3 i vedlegg 1. Det ble gitt følgende generelle tillegg:

- Medlemmer av Norsk Fysioterapeutforbund og Norsk Ergoterapeutforbund var sikret et generelt tillegg på 1,9 prosent med virkning fra 1. august 2019. Medlemmer i stilling som spesialfysioterapeut/spesialergoterapeut med ansiennitet på 16 år eller mer og medlemmer i lederstilling med økonomi- og personalansvar fikk et ytterligere tillegg på 0,5 prosent (samlet 2,4 prosent).
- Med Norsk Sykepleierforbund ble det avtalt et generelt tillegg på 2,1 prosent med virkning fra 1. august 2019. Alle medlemmer i ansiennitetsstige spesialsykepleier/jordmor med ansiennitet på 16 år eller mer og medlemmer i lederstilling med økonomi- og personalansvar fikk

ytterligere et generelt tillegg på 0,5 prosent (samlet 2,6 prosent).

- Medlemmer av Utdanningsforbundet var sikret et generelt tillegg på 2,2 prosent med virkning fra 1. mai 2019. Medlemmer i stilling som pedagog med spesialkompetanse og medlemmer i lederstilling med økonomi- og personalansvar fikk et ytterligere tillegg på 0,5 prosent (samlet 2,7 prosent).

Spekter og Den norske legeforening kom til enighet om generelle lønnstillegg til medisinerstudenter og leger i helseforetakene med virkning fra 1. januar 2019. Tilleggene varierte fra 14 000 kr til 30 200 kr per år. Medlemmer i lederstilling med økonomi- og personalansvar som ikke deltar i vaktordning fikk et tillegg på 3,2 prosent. Leger i vaktordning med totallønsavtale fikk også et tillegg på 3,2 prosent. Det ble ikke gjennomført lokale forhandlinger i 2019.

På grunnlag av lønnsstatistikk fra SSB for 2019 og avtalte tillegg i 2019, er årslønnsveksten fra 2018 til 2019 i helseforetakene beregnet til 3,4 prosent.

1.3.8 Lønnsutviklingen for kvinner og menn i tariffområder

Tabell 1.7 viser lønnsutviklingen for kvinner og menn i enkelte tariffområder. Fra 2018 til 2019 var lønnsforskjellene mellom kvinner og menn uendret eller redusert, for de fleste forhandlingsområdene i tabellen. Dette var også bildet fra 2015 til 2019.

I hovedgruppene i tabellen er det forholdsvis store variasjoner i størrelsen på lønnsforskjellene mellom kvinner og menn. Imidlertid er disse gruppene ikke sammenliknbare med hensyn til sammensetning da noen områder har mer ensartete stillingsstrukturer enn andre. For eksempel er stillingsstrukturen blant industriarbeidere relativt enhetlig, mens den er mer sammensatt blant annet i finanstjenester og i helseforetakene. Tabellen egner seg dermed mest til å følge utviklingen i de enkelte områdene over tid.

Tabell 1.7 Gjennomsnittlig årslønn¹ for kvinner i forhold til gjennomsnittlig årslønn for menn i noen store forhandlingsområder. Prosent

	Årslønn										Kvinne- andel ²			
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019		Menn	Kvinner	2019
Industriarbeidere i NHO-bedrifter	88,4	89,2	88,8	89,2	89,5	90,2	92,3	92,4	93,1	93,5 ¹⁰	91,5	506 700	463 800	17
Industrifunksjonærer i NHO-bedrifter	79,4	79,5	80,4	81,2	81,6	81,6	80,9	82,2	83,2	83,1 ¹⁰	84,3	823 600	694 100	30
Virke-bedrifter i varehandel ³	85,9	84,9	84,0	83,7	83,7	82,9	85,5	85,2	85,5	85,2 ⁹	85,4	575 600	491 600	40
Ansatte i hotell og restaurant i NHO-bedrifter ⁸	94,4	94,6	95,6	95,7	95,7	96,5	96,4	96,3	94,4	96,2	95,9	396 500	380 300	56
Finanstjenester ⁴	79,3	80,3	79,7	80,2	80,0	77,9	79,9	80,2	79,9	81,7 ⁴	81,1 ¹¹	773 900	627 400	51
Statsansatte	89,8	90,1	90,7	90,7	90,9	89,9	89,9	90,2	89,2	89,7	89,8	644 600	578 500	49
Kommunene i alt ⁷	91,8	91,5	92,2	92,5	92,5	92,6	92,6	93,1	93,6	93,6	94,1	559 000	526 000	74
Undervisningsansatte ⁷	96,9	97,0	97,1	97,7	97,8	97,9	97,9	97,9	97,9	98,1	98,3	591 400	581 200	69
Øvrige ansatte ⁷	91,5	91,0	91,9	91,2	91,2	91,8	91,8	92,5	92,8	92,9	93,4	547 000	511 100	76
Statfuge eide helseforetak i Spekter-området ⁵	81,5	82,2	82,2	83,0	83,6	83,6	78,9	80,1	79,8	80,5	80,8	723 700	584 500	76
Spekter-området ekskl. statfuge eide helseforetak ⁶	95,1	96,0	96,3	96,8	96,8	96,9	93,9	94,5	95,7	95,8	96,7	580 600	561 600	40

¹ Årslønn eksklusive overtidstillegg, men inklusive andre tillegg.

² Andel heltidsansatte kvinner/årsverk kvinner innenfor det enkelte området. Prosent.

³ Gjelder heltidsansatte.

⁴ Heltidsansatte i medlemsvirksomheter (arbeidsgivermedlemmer) i Finans Norge utenom ledere. Fra 2018 benyttes datamateriale for hele året. Beregnet med ny metode var relativ lønn 81,1 prosent i 2017 og 80,8 prosent i 2016.

⁵ Månedslønn per september*12 (heltidsekvivalenter), kilde: SSB. Fra og med 2015 gjelder tallene næringen «Sykehus tjenester» under Statlig forvaltning.

⁶ Månedslønn per oktober*12.

⁷ Månedslønn per 1. desember *12.

⁸ Årslønnsberegning. Tallene for hotell- og restaurant gjelder for «funksjonsområder som dekkes av Riksavtalen for hotell- og restaurant». Med ny metode for årslønnsnivå for Riksavtalen var nivå i 2018 også 96,2.

⁹ Korrigeret for populasjonsendringer er andelen den samme i 2018 som i 2017.

¹⁰ Med samme metode som anvendt for 2019 er det relative årslønnsnivået for 2018 91,9 for arbeidere og 83,2 for funksjonærer.

¹¹ Forholdet er 81,8 prosent i 2019 dersom lønnsnivåene for 2019 korrigeres for endringer i innrapportering av yrkeskoder.

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Beregningsutvalget og KS.

Tabell 1.8 Lønnsoverhenget fra året før i prosent. 2015–2020

Område/gruppe:	2015	2016	2017	2018	2019	2020
NHO-bedrifter i industrien i alt ¹	1,3	1,1	1,1	1,2	1,2	1,2
Industriarbeidere	1,0	1,0	1,1	1,1	1,1	1,2
Industrifunksjonærer	1,3	1,5	1,1	1,4	1,4	1,3
Virke-bedrifter i varehandel	1,0	0,7	0,9	0,8	1,1	1,0
Finanstjenester ²	1,1	1,1	0,9	1,0	1,5	1,3 ⁶
Staten	2,0	0,4	1,5	0,6	1,5	1,2
Kommunene i alt	1,8 ⁴	0,7	0,9	1,4	0,7	1,2
Undervisningsansatte	2,6 ⁴	0,6	0,9	1,3	0,7	1,1
Øvrige ansatte	1,6 ⁴	0,7	0,9	1,4	0,7	1,3
Ansatte i Spekter-bedrifter						
Helseforetakene	1,2	0,4	1,6 ⁵	0,9	1,9	1,0
Øvrige bedrifter	0,8	0,6	0,6	0,6	0,8	0,9
Veid gjennomsnitt ³	1,5	0,7	1,1	1,1	1,1	1,2

¹ Arbeidere og funksjonærer i industrien er vektet sammen med lønssummen i hver gruppe som vekt.

² Heltidsansatte i medlemsvirksomheter i Finans Norge (arbeidsgivermedlemmer) utenom ledere.

³ Antall årsverk i hver gruppe fra tabell 1.1 er brukt som vekter.

⁴ For ansatte i konflikt i 2014 ble virkningstidspunktet forskjøvet. Dette trakk overhenget til 2015 opp med 0,2 prosentpoeng for hele kommunesektoren og med 0,9 prosentpoeng for undervisningsansatte. For øvrige ansatte i kommunesektoren ble overhenget ikke påvirket.

⁵ For ansatte i konflikt i 2016 ble virkningstidspunktet forskjøvet. Dette trakk overhenget til 2017 opp med 0,5 prosentpoeng.

⁶ Beregnet ut fra korrigert lønnsnivå for 2019 på grunn av endringer i innrapportering av yrkeskoder fra noen medlemmer av Finans Norge.

Kilder: Statistisk sentralbyrå for Beregningsutvalget, Beregningsutvalget og KS.

1.4 Lønnsoverhenget

Lønnsoverhenget beskriver hvor mye lønnsnivået ved utløpet av ett år ligger over gjennomsnittsnivået for året. Det forteller dermed hvor stor årslønnsveksten fra ett år til det neste vil bli dersom det ikke gis lønnstillegg i det andre året og det ikke er sammensetningseffekter som omtalt i avsnitt 1.2 og boks 1.1.

Utvalget har beregnet lønnsoverhenget til 2020 til 1,2 prosent i gjennomsnitt i de største forhandlingsområdene. Lønnsoverhenget i industrien samlet i NHO-området er beregnet til 1,2 prosent. For områdene i tabell 1.8 varierer lønnsoverhenget til 2020 fra 0,9 til 1,3 prosent.

I tillegg til lønnsoverhenget kan lønnsveksten til året etter i enkelte områder også bli påvirket enten av allerede avtalte tariff tillegg eller av garantiordninger og satsreguleringsbestemmelser.

Prinsipielt står allerede avtalte lønnstillegg for neste år i en noe annen stilling enn lønnsoverhenget. Ved å avtale lønnstillegg i et tariffoppgjør for neste år, legger en føringer for årslønnsveksten året etter. På denne bakgrunn bør beregninger av lønnsoverheng til ett år suppleres med opplysninger om eventuelle allerede avtalte tillegg for det samme året.

I lønnsoppgjøret 2019 ble det enighet mellom Fagforbundet/LO og NHO Service og Handel om en regulering av 10-års-satsen for Pleie- og omsorgsoverenskomsten med virkning fra 1. april 2020.

Garantiordninger og satsreguleringsbestemmelser sikrer områder en (automatisk) lønnsvekst, gjerne i forhold til en fastlagt referansegruppes lønn. Virkninger av alle avtalte tillegg inklusive slike ordninger, defineres som tariff tillegg når de er kjent. En del av disse tilleggene vil ikke være klare før endelig statistikk foreligger.

Kapittel 2

Lønnsutviklingen samlet og etter kjennetegn

- For lønnstakere under ett viser foreløpige tall fra nasjonalregnskapet at veksten i gjennomsnittlig årslønn fra 2018 til 2019 var 3,5 prosent.
- *Lønnsforskjellene mellom kvinner og menn* ble redusert fra 2018 til 2019, ifølge lønnsstatistikk fra Statistisk sentralbyrå. I 2019 utgjorde den gjennomsnittlige lønnen for kvinner 88,9 prosent av den gjennomsnittlige lønnen for menn for alle heltidsansatte per september. For heltids- og deltidsansatte samlet var kvinners lønn 87,6 prosent av menns lønn, mot 87,1 prosent året før.
- Veksten i gjennomsnittslønn eksklusive opsjons- og naturalytelser fra september 2018 til september 2019 var 2,9 prosent for *administrerende direktører* i privat sektor og 4,1 prosent for *toppledere i offentlig forvaltning*. Lønnsveksten for alle heltidsansatte lønnstakere var 3,6 prosent fra september 2018 til september 2019.
- *Lønnsspredningen* i alt målt ved Gini-koeffisienten er tilnærmet uendret etter 2015, mens lønnsforskjellene økte over tiårsperioden fra 2006 til 2015. Blant kvinner har lønnsspredningen økt fra 2015.

2.1 Lønnsutviklingen samlet og i enkelte næringer

Dette og de følgende avsnittene presenterer utviklingstrekk i lønn i hovedsak basert på statistikk fra SSB klassifisert etter kjønn og andre kjennetegn. Lønnsstatistikken omfatter alle lønnstakere, også lærlinger. Lønnsstatistikken fra SSB er nærmere omtalt i vedlegg 2.

Tabell 2.1 viser gjennomsnittlig årslønnsvekst for alle grupper etter nasjonalregnskapet og lønnsstatistikken. Lønnsstatistikken er basert på inndeling etter næring og institusjonell sektorgruppering. Dette er en annen gruppering av virksomheter enn inndeling etter forhandlingsområder. Det er også andre forskjeller i avgrensning, i tillegg til forskjeller i beregningsmetoder. For-

skjellene mellom årslønnsberegningene i dette kapittelet og kapittel 1 er omtalt i vedlegg 2.

For lønnstakere under ett var årslønnsveksten 3,5 prosent fra 2018 til 2019, ifølge foreløpige tall fra nasjonalregnskapet. Nominell årslønnsvekst og reallønnsvekst for Norge siden 1970 vises i boks 2.1.

Ifølge lønnsstatistikken fra SSB var årslønnsveksten for alle lønnstakere 3,4 prosent fra 2018 til 2019. Årslønnsveksten i industrien i alt var høyere enn i varehandel totalt fra 2009 til 2014. I den siste femårsperioden fra 2014 til 2019 var årslønnsveksten høyere både i varehandel og i offentlig forvaltning enn i industrien. I industrien i alt har årslønnsveksten i 10-årsperioden under ett vært litt lavere enn for NHO-bedrifter i industrien, jf. tabell 1.1. Lønnsveksten for disse to gruppene har vært noe forskjellig i de enkelte år.

2.2 Lønnsutviklingen for kvinner og menn

I dette avsnittet presenteres tall for utviklingen i gjennomsnittlig lønnsforskjell mellom kvinner og menn målt for heltidsansatte eller per årsverk der deltidsansatte er regnet om til heltidsekvivalenter. Lønnsbegrepet er månedslønn per september.

Forskjeller i kvinners og menns yrkesdeltakelse, bransje/sektortilknytning, utdanning, arbeidserfaring og kompetanse er fortsatt viktige faktorer bak lønnsforskjellene. Det samme er kjønnsdelingen i arbeidsmarkedet. Kvinner og menn arbeider i næringer og bransjer med ulike lønnsevne og avtaledekning, og de har ulike stillinger på arbeidsplassene. Både endret antall ansatte kvinner og menn og endring i ulikhetene mellom dem over tid, kan dermed påvirke lønnsforskjellene slik de måles her. Lønnsforskjellen mellom kvinner og menn kan også avspeile ulike former for lønnsdiskriminering. Kvantifisering av ulike bidrag til utviklingen i gjennomsnittlig lønnsforskjell krever egne analyser. SSB jobber med å gjøre bruk av en metode for dekomponering av

Tabell 2.1 Årslønnsvekst¹ fra året før i prosent for alle grupper og for tre hovedsektorer i økonomien

	Lønnsstatistikken				
	Nasjonalregnskapet	Alle grupper	Industrien	Varehandel	Offentlig forvaltning ²
2010	3,7	3,6	2,9	2,9	–
2011	4,2	4,1	4,6	3,6	4,5
2012	4,0	4,0	4,6	3,2	4,2
2013	3,9	3,9	3,7	3,4	3,8
2014	3,1	3,0	2,8	1,6	3,5
2015	2,8	2,8	2,5	3,2	2,9
2016	1,7	1,7	1,5	2,8	2,2
2017	2,3	2,2	2,1	2,8	2,6
2018	2,8	3,0	2,8	2,6	2,8
2019	3,5	3,4	3,3	3,5	3,5
Samlet vekst 2009–2014	20,4	20,0	20,0	15,6	
Gjennomsnitt per år ³	3,8	3,7	3,7	2,9	
Samlet vekst 2014–2019	13,8	13,8	12,8	15,8	14,8
Gjennomsnitt per år ³	2,6	2,6	2,4	3,0	2,8
Årslønn 2019, per årsverk	575 700	570 800	583 500	511 500	554 100
Årslønn 2019, heltidsansatte		603 600	603 700	557 800	
Antall årsverk ⁴ 2019	2 315 900	2 304 069	203 214	276 094	735 600

¹ Populasjonen og beregningsmetoder er forskjellig fra det som brukes i tabell 1.1. Lønnsveksten er per årsverk etter nasjonalregnskapet og for «Alle grupper».

² Populasjonen og beregningsmetoder er forskjellig fra det som brukes i tabell 1.1, som er basert på forhandlingsområder. Fra 2016 basert på SSBs sektorgruppering. Omfatter statlig forvaltning (inkl. helseforetakene) og kommunal og fylkeskommunal forvaltning.

³ Geometrisk gjennomsnitt.

⁴ For lønnsstatistikken vises antall heltidsekvivalenter i grunnlaget for lønnsstatistikken.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget.

lønnforskjellen som er undersøkt av det island-ske statistikkbyrået i samarbeid med Eurostat. Utvalget vil følge opp dette når resultatene fore-ligger.

Lønnsforskjellen mellom alle sysselsatte kvinner og menn

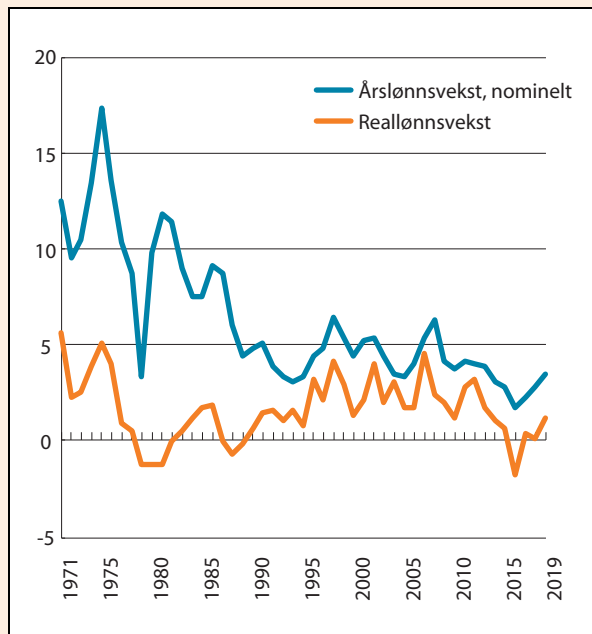
Når en veier alle grupper sammen, får en et sam-letall som uttrykker de totale lønnforskjellene mellom kvinner og menn i Norge. I tabell 2.2 pre-senteres tre ulike måter å beregne dette på: Gjen-nomsnittslønn for heltidsansatte, gjennomsnittlig lønn per årsverk og medianlønn for heltidsansatte.

Medianlønn finner en ved å sortere lønnen for lønnstakere etter størrelse på lønnen og så finne lønnsnivået for personen i midten. Ved en slik beregningsmetode vil de høyeste og laveste lønns-nivåene være uten betydning.

Fra 2018 til 2019 minket forskjellen i gjennom-snittlig lønn mellom heltidsansatte kvinner og menn med 0,4 prosentpoeng. Kvinnene tjente i gjennomsnitt 88,9 prosent av menns lønn i 2019. Også når deltid inkluderes, er lønnforskjellene redusert. Samlet er lønnforskjellene mellom kvinner og menn større når deltid inkluderes.

Målt ved medianlønn falt de relative lønnsfor-skjellene mellom kvinner og menn med

Boks 2.1 Lønnsutviklingen 1970–2019

Figur 2.1 Nominell lønnsvekst og reallønnsvekst 1970–2019

Note: Tall for 2018 og 2019 er foreløpige.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

I denne boksen presenteres utviklingen i nominell lønn (årslønn i nasjonalregnskapet, se vedlegg 2) og reallønn¹ siden 1970. Den nominelle lønnsveksten var høy på midten av 1970-tallet, med over 17 prosent i 1975. Dette ga en reallønnsvekst på over 5 prosent. Reallønnsveksten var også over 5 prosent i 1971. Til tross for sterk

prisvekst på 1970-tallet var veksten i reallønn samlet for dette tiåret forholdsvis sterk. Lavere lønnsvekst i 1979 skyldtes i stor grad innføring av lønns- og prisstopp. På 1980-tallet varierte lønnsveksten mellom 12,0 prosent i 1981 og 4,4 prosent i 1989. Lønnsveksten i 1988 og 1989 var påvirket av inntektsreguleringslover.² Reallønnsveksten på 1980-tallet sett under ett var lav, og negativ i flere år. Siden begynnelsen av 1990-tallet har både lønns- og prisveksten stort sett vært klart lavere enn på 1970- og 80-tallet, men reallønnsveksten har vært høy. I 2011 og 2012 bidro lav prisvekst til høy reallønnsvekst, men med høyere prisvekst og lavere nominell lønnsvekst falt reallønnsveksten i årene etter. Lavere gjennomsnittlig nominell lønnsvekst og forholdsvis høy prisvekst førte til et fall i reallønnen på 1,8 prosent i 2016. I 2017 og 2018 tok årslønnsveksten seg opp. Dette ga reallønnsvekst i 2017, mens prisstigningen nesten utliknet veksten i nominell årslønn i 2018. I 2019 økte reallønnen med 1,2 prosent.

Figuren viser reallønnsvekst basert på vekst i årslønn. Utviklingen i reallønn per time har i enkelte år økt mer som følge av nedsatt ukentlig arbeidstid med lønnskompensasjon. Slike endringer fant sted både på 1970- og 1980-tallet.

¹ Vekst i nominell lønn deflatert med konsumprisindeksen.
² Se kapittel 6 i: Eivind Thomassen og Lars Fredrik Øksendal (2017). Modellbyggere. Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene 1967–2017. Pax Forlag 2017.

1,0 prosentpoeng fra 2018 til 2019. Ved å sammenlikne medianlønn i stedet for gjennomsnittslønn, er forskjellene mellom kvinner og menn mindre. Hovedårsakene til at vi har mindre lønnsforskjeller målt på denne måten, er at menn i større grad enn kvinner er å finne blant de med høyt lønnsnivå og at flere kvinner enn menn er å finne blant de med lavt lønnsnivå. I beregningene av gjennomsnittslønn betyr høye enkeltlønninger blant menn mer enn lave enkeltlønninger blant kvinner.

Sett over en lengre tidsperiode, var det for *heltidsansatte* en tilnærming fra 2008 til 2015 hvor forskjellen ble redusert med 1,4 prosentpoeng. Fra 2015 er det brudd i serien på grunn av innføringen av a-ordningen, men etter 2015 har forskjellene blitt videre redusert hvert år med til sammen 1,9 prosentpoeng. Når vi inkluderer del-

tidsansatte, ble forskjellen fra 2008 til 2015 redusert med 2,2 prosentpoeng. Her også har forskjellene blitt redusert hvert år etter 2015. Ser vi på forskjellen i *medianlønn* mellom kvinner og menn, ble lønnsforskjellene redusert fra 2008 til 2015 med 1,7 prosentpoeng og ytterligere med 2,1 prosentpoeng etter 2015.

Kvinner og menn fordeler seg ulikt på næringer med ulikt lønnsnivå, og dette bidrar til forskjellen i lønnsnivå mellom kvinner og menn under ett. I tillegg er det forskjeller i gjennomsnittslønnen for kvinner og menn innen næringer. For utviklingen av lønnsforskjeller mellom kvinner og menn fordelt etter næring vises det til tabell 4.11 (heltidsansatte) og tabell 4.12 (heltids- og deltidsansatte) i vedlegg 4.

Tabell 2.2 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns for hhv. heltidsansatte, per årsverk og medianlønn²

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Månedslønn per dato ^{1*12}						
							2015 ⁴	2016	2017	2018	2019	Menn 2019	Kvinner 2019
Gjennomsnittslønn per dato ¹ for heltidsansatte	87,2	87,2	88,3	87,9	88,4	87,7	87,0	87,6	88,1	88,5	88,9	627 840	558 240
Gjennomsnittslønn per dato ¹ per årsverk ³	85,0	85,3	86,5	85,8	86,2	86,1	85,3	86,1	86,7	87,1	87,6	600 960	526 200
Medianlønn ² per dato ¹ for heltidsansatte	92,9	92,9	94,2	93,4	94,3	92,9	93,0	93,5	93,9	94,1	95,1	552 960	525 720

¹ Månedslønn per september.

² Medianlønn finner en ved å sortere lønnen for lønnstakere etter størrelse og så finne lønnsnivået for personen i midten.

³ Heltids- og deltidsansatte hvor deltidsansatte er omgjort til heltidsekvivalenter.

⁴ Brudd i statistikken i 2015.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget.

Lønnsforskjellen mellom kvinner og menn etter utdanning

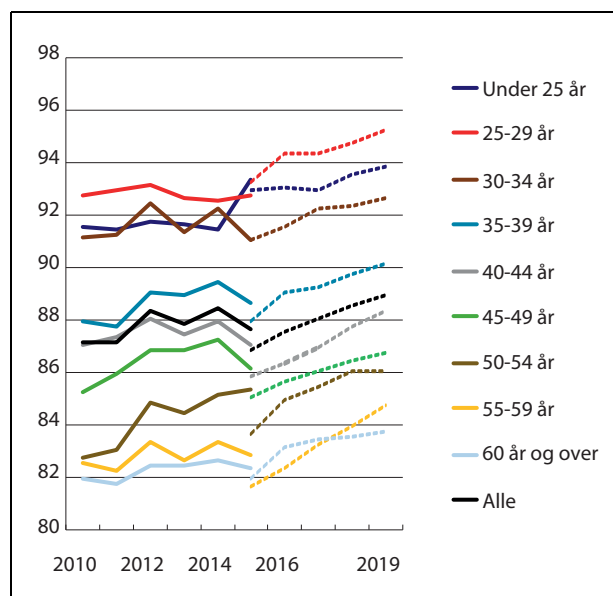
Tabell 2.3 viser kvinners lønn som andel av menns etter utdanningslengde for heltidsansatte. Fra 2018 til 2019 ble lønnsforskjellene mellom kvinner og menn målt etter utdanningslengde redusert for de som har universitets- eller høgskoleutdanning. Samlet for alle kvinner og menn har lønnsforskjellene blitt mer redusert enn innenfor den enkelte utdanningslengde. Dette har bl.a. sammenheng med at andelen kvinner blant ansatte med universitets- eller høgskoleutdanning har økt.

Det er minst lønnsforskjell for de som har grunnskoleutdanning. Størst lønnsforskjell er det for ansatte med universitets- eller høgskoleutdanning til og med 4 år, men dette varierer mellom næringene, se vedleggstabell 4.13. For utviklingen i lønnsforskjeller mellom kvinner og menn fordelt etter utdanningslengde og hvor deltid er inkludert, vises det til tabell 4.14 i vedlegg 4.

Kvinner står for 4 av 10 arbeidsforhold med heltid. Deltidsarbeid er langt mer utbredt blant kvinner enn blant menn, og kvinner står for nær halvdel av heltids- og deltidsarbeidsforhold under ett.

Lønnsforskjeller mellom kvinner og menn etter alder

Figur 2.2 viser heltidsansatte kvinners lønn som andel av menns i gjennomsnitt etter alder, se også tabell 4.15 i vedlegg 4. Lønnsforskjellen mellom kvinner og menn er større enn gjennomsnittet for de over 40 år. Fra 2018 til 2019 ble lønnsforskjellene redusert for alle aldersgrupper. Figur 2.3

Figur 2.2 Kvinners gjennomsnittslønn i prosent av menns etter alder. Heltidsansatte. Månedslønn per september

Note: Brudd i statistikken i 2015.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget.

Tabell 2.3 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns etter lengste utdanning. Heltidsansatte

	2010 2011 2012 ³ 2013 2014 2015						Månedslønn per dato ¹ *12					Andel kvinner ²			
	2015 ⁴	2016	2017	2018	2019	2019	2019	2019	2019	2019	2019	2010	2019		
Grunnskole	90,6	90,9	90,9	90,9	90,8	90,3	89,6	89,2	89,1	89,2	89,0	474 360	422 160	35	29
Videregående skole	83,6	83,8	84,7	84,1	83,9	83,4	83,2	83,6	83,8	83,6	83,6	593 880	496 200	34	30
– Herav fag-utdanning							80,9	81,1	81,2	81,1	81,0	589 080	477 120		19
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	79,8	79,6	80,5	80,0	80,4	79,4	78,4	79,0	79,3	79,5	80,0	719 400	575 280	55	56
Universitet eller høyskole lengre enn 4 år	81,8	81,4	81,5	81,7	81,4	80,8	80,0	80,8	81,2	81,1	81,2	865 080	702 240	40	48
Alle heltids-ansatte	87,2	87,2	88,3	87,9	88,4	87,7	87,0	87,6	88,1	88,5	88,9	627 840	558 240	41	40

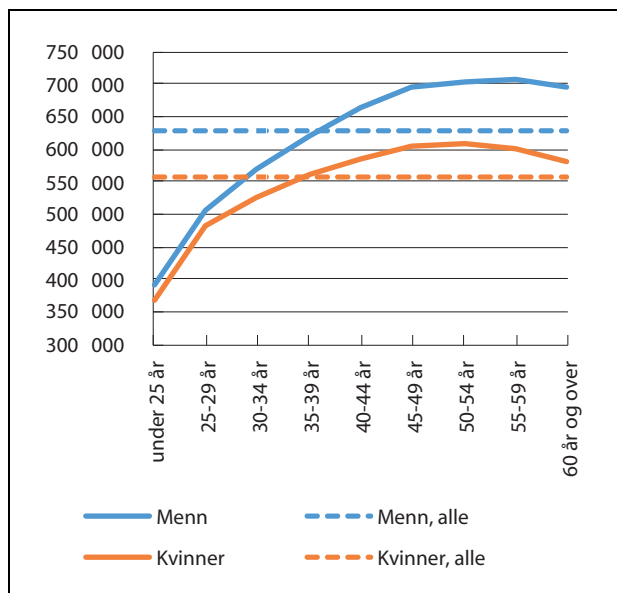
¹ Månedslønn per september.

² I prosent av antall heltidsansatte/arbeidsforhold med heltid.

³ Fra og med 2012 er det inkludert utdanningskoder fra spørreundersøkelsen om utdanningsnivå blant innvandrere.

⁴ Brudd i statistikken i 2015.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget.

Figur 2.3 Gjennomsnittslønn for kvinner og menn etter alder. Heltidsansatte. Månedslønn i kroner per september 2019, omregnet til lønn per år

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget.

viser gjennomsnittslønn for kvinner og menn etter alder i 2019. Dette er et tverrsnitt over alle fødselskohorter, og det kan ikke uten nærmere analyse slås fast om bildet av økende forskjeller med økende alder speiler mindre forskjeller i yngre generasjoner eller at forskjeller øker gjennom kvinners og menns yrkesløp.

Lønnsforskjeller/inntektsforskjeller mellom kvinner og menn ellers i rapporten

Lønnsforskjeller og inntektsforskjeller mellom kvinner og menn er også omtalt i forbindelse med lønnsforskjeller i ulike forhandlingsområder (kapittel 1.3.8), lønnsutviklingen etter yrke (kapittel 2.3), lønnsutviklingen for ledere (kapittel 2.6), og lønnsfordeling og andel lavlønnte (kapittel 2.7). I kapittel 7 vises fordeling av kapitalinntekter mellom kvinner og menn.

Tabell 2.4 Gjennomsnittslønn¹ for heltidsansatte uten lærlinger, etter yrke²

	Lønnsvekst fra september året før, prosent		Månedslønn*12 2019	Antall arbeidsforhold med heltid 2019	Kvinner lønn som andel av menns, pst. 2019	Andel kvinner pst. 2019
	2018	2019				
Høyere saksbehandlere i offentlig og privat virksomhet	2,9	3,7	604 920	63 056	89	63
Grunnskolelærere	2,7	3,6	555 720	61 254	98	74
Butikkmedarbeidere	3,0	3,6	433 200	41 983	90	47
Selgere (engros)	2,9	3,9	649 800	39 517	89	27
Kontomedarbeidere	3,1	3,4	493 560	39 132	91	76
Tømrere og snekkere	2,8	3,4	460 320	35 750	95	1
Barnehage- og skolefritidsassistenter mv.	2,0	4,1	403 200	35 374	99	84
Administrerende direktører	3,2	2,9	975 720	34 745	83	21
Sykepleiere	4,1	4,2	544 440	29 434	94	89
Førskolelærere	1,9	4,7	492 600	28 018	102	90
Varehandelssjefer	2,6	2,8	596 880	27 013	77	45
Lagermedarbeidere og materialforvaltere	3,1	3,2	478 320	25 427	96	14
Helsefagarbeidere	2,2	4,0	479 880	25 248	99	80
Andre administrative ledere	2,5	3,6	825 840	23 515	84	48
Universitets- og høyskolelektorer/-lærere	2,1	3,5	625 920	23 177	93	50
Renholdere i virksomheter	2,7	3,3	412 560	22 910	99	73
Andre ingeniører	2,8	3,2	681 240	22 805	95	18
Systemanalytikere/-arkitekter	2,7	3,7	762 360	22 497	92	23
Elektrikere	2,4	3,2	552 000	21 955	89	2
Sivilingeniører (bygg og anlegg)	2,0	2,7	772 320	21 655	90	18
Lastebil- og trailersjåfører	2,5	3,0	453 000	20 684	95	2
Lektorer mv. (videregående skole)	2,7	3,6	596 880	20 490	100	54
Spesialsykepleiere	4,0	3,1	594 000	18 877	94	88
Bygningsingeniører	2,7	3,0	658 320	16 579	92	17
Anleggsmaskin- og industrimekanikere	4,0	3,8	534 000	16 507	93	3
Anleggsmaskinførere	3,8	3,5	498 960	16 462	90	3
Bilmekanikere	2,5	3,4	478 320	16 363	96	1
Andre programvare- og applikasjonsutviklere	3,4	3,7	728 880	15 735	92	20
Alle yrker ³	2,9	3,6	606 120	1 745 978	88	40
Memo: Alle yrker, inkludert lærlinger ³	2,9	3,6	600 120	1 775 979	89	40

¹ Månedslønn per september.

² Gjelder yrker på firesifret nivå etter Standard for yrkesklassifisering (STYRK-08) med minst 15 000 arbeidsforhold på heltid. Disse yrkene omfattet i 2019 49 prosent av alle heltidsansatte. I tabellen er yrkene sortert etter antall arbeidsforhold.

³ Inkluderer også heltidsansatte i yrker hvor det er mindre enn 15 000 arbeidsforhold

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget.

2.3 Lønn etter yrke

Yrkeskodene i dette avsnittet er basert på yrkesstandarden STYRK-08. Standarden bygger på de to klassifikasjonsprinsippene kompetansenivå og grad av spesialisering. Hvilken yrkeskode en stilling skal ha, bestemmes av arbeidsoppgavenes krav til kompetanse. Hovedregelen er at ansatte som utfører samme arbeidsoppgaver, skal ha samme yrkeskode.

I tabell 2.4 er det tatt utgangspunkt i heltidsansatte etter firesifret yrkeskode. Læringer inngår ikke i materialet. For å begrense datamengden er det her kun sett på de yrker hvor det er minst 15 000 heltidsansatte, dvs. 15 000 arbeidsforhold med heltid.

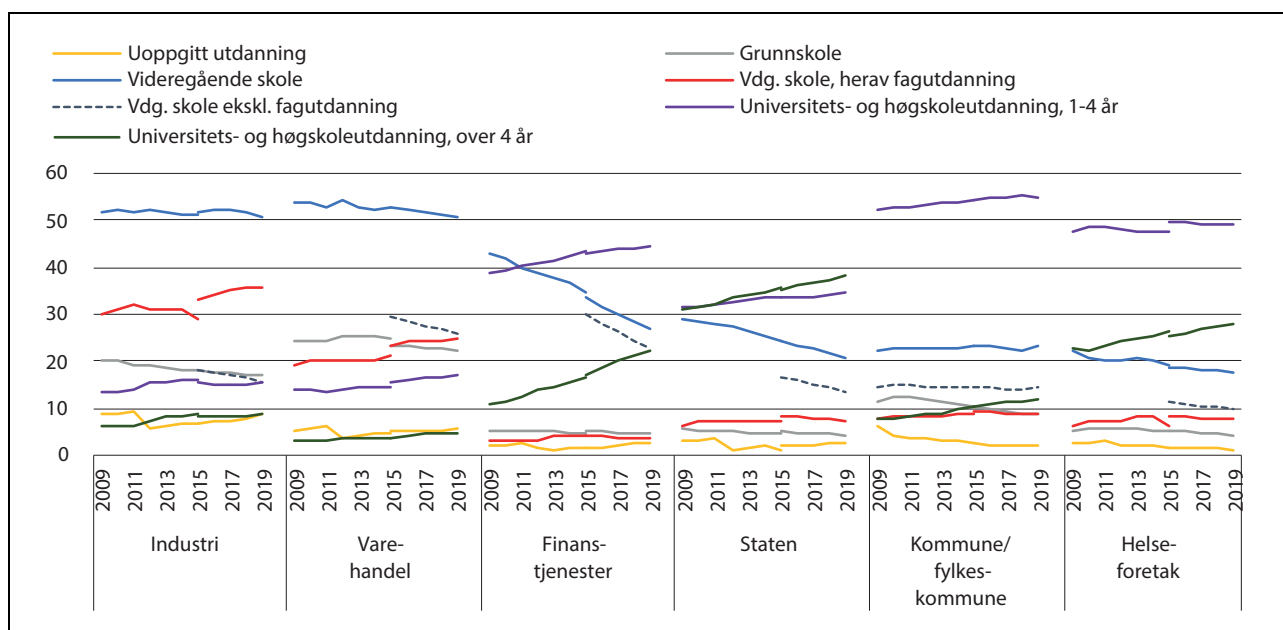
Veksten i gjennomsnittslønn fra september 2018 til september 2019 var 3,6 prosent. For yrkene i tabellen var det høyest lønnsvekst blant førskolelærere (4,7 prosent) og sykepleiere (4,2 prosent), og lavest blant sivilingeniører (2,7 prosent) og varehandelssjefer (2,8 prosent). Tilgang til og avgang fra et yrke gjennom året kan påvirke gjennomsnittslønnen i yrket. Lønnsforskjellene mellom kvinner og menn er små for helsefagarbeidere og i yrker innen barnehage, renhold og undervisning, mens forskjellene er størst for varehandelssjefer.

2.4 Lønn etter utdanning

Det er store forskjeller på hvor mange ansatte som har henholdsvis lengre/ kortere utdanning i de forskjellige næringene, jf. figur 2.4 og vedleggstabell 4.16. For eksempel i industrien har 9 prosent av de ansatte universitets- eller høgs-koleutdanning utover 4 år, mens det i staten er 38 prosent. Andelen med universitets- eller høgs-koleutdanning til og med 4 år er over 55 prosent i kommune/fylkeskommune mens den er 15 prosent i industrien. Mens andelen med fagutdanning er 41 prosent i bygge- og anleggsvirk-somhet, 36 prosent i industrien og 25 prosent i varehandel, er andelen under 10 prosent i både staten, kommuner og fylkeskommuner og i helseforetakene.

I enkelte næringer er andelen personer i noen av utdanningslengdene ganske liten. For eksem-pel innenfor skoleverket er det kun 2 prosent av de ansatte som har grunnskoleutdanning. I bygg og anlegg og i varehandel er det kun mellom 3 og 5 prosent som har universitets- eller høgs-koleutdanning lengre enn 4 år. Det er i tillegg en ikke ubetydelig andel lønnstakere med uoppgitt utdan-ning, og denne andelen er særlig høy i bygge- og anleggsvirksomhet. Det er viktig å poengtere at statistikk for lønn etter næring og utdannings-lengde ikke tar hensyn til yrkenes kompetanse-krav.

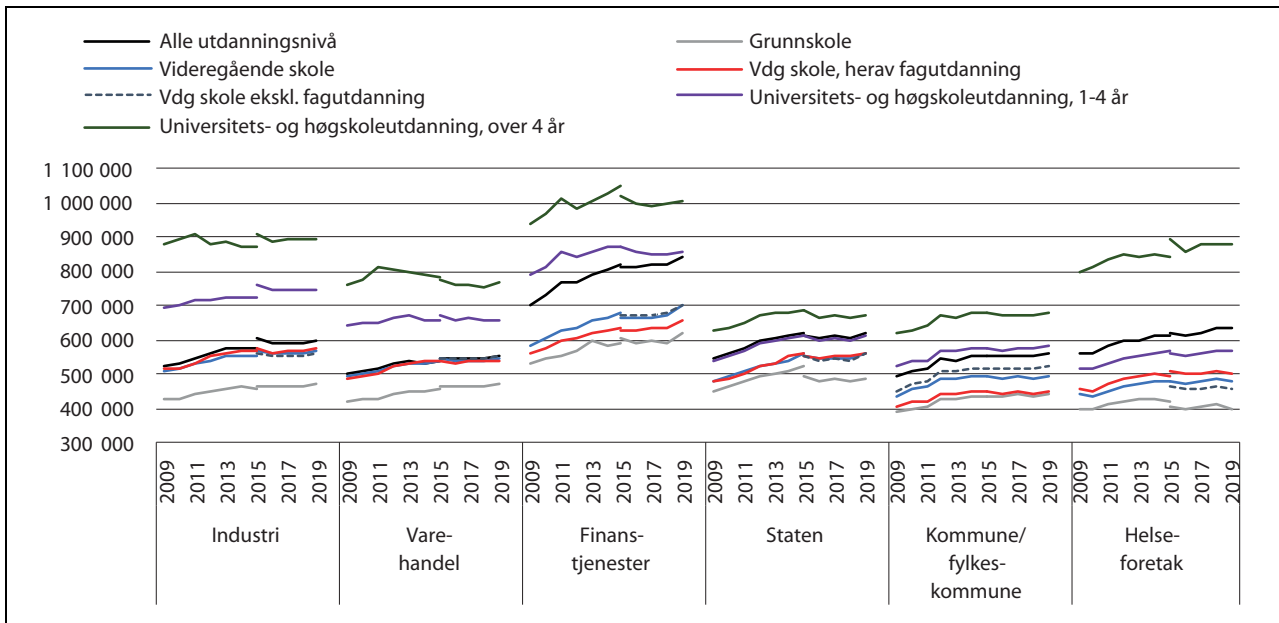
Ansatte med universitets- og høgs-koleutdan-ning over 4 år har økt mest som andel av de

Figur 2.4 Ansatte fordelt på utdanningslengde. Heltidsansatte. 2009–2019.¹ Prosent

¹ Brudd i statistikken i 2015.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og KS.

Figur 2.5 Lønnsfordeling etter utdanning^{1,3,4,5,6}. Lønn (månedslønn*12) for heltidsansatte i faste 2019-kroner²

- 1 Fra og med 2012 er opplysninger fra SSBs spørreundersøkelse om innvandrernes utdanningsnivå inkludert.
- 2 Deflatert med konsumprisindeksen.
- 3 Personer med fagutdanning og eksklusive fagutdanning er inkludert i gruppen videregående skole.
- 4 For kommune/fylkeskommune er tallene fra KS.
- 5 Brudd i statistikken i 2015.
- 6 Med unntak av tall fra kommune/fylkeskommune er månedslønnen basert på utdanningslengden fra året før.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, KS og Beregningsutvalget.

ansatte siden 2009, jf. figur 2.4. Andelen med videregående skole eksklusive fagutdanning og andelen med grunnskole som høyeste utdanning er redusert i samme periode. Figuren viser kun utviklingen for heltidsansatte i noen næringer. Hadde vi inkludert deltidsansatte og tatt med flere næringer ville fordelingen mellom de ulike utdanningslengdene kunne blitt noe annerledes.

Lønnstakere med lang utdanning har i gjennomsnitt høyere lønnsnivå enn lønnstakere med kort utdanning. Antall år med utdanning er imidlertid ikke i seg selv bestemmende for lønn, som avhenger av en rekke faktorer. Figur 2.5 viser lønnsnivåer (målt i faste 2019-kroner) for perioden 2009–2019 etter utdanningslengder innen enkelte næringer.

Lønnsforskjellene mellom de ulike utdanningslengdene er størst i helseforetakene for næringene medtatt her. De er ellers større i privat enn i statlig og kommunal sektor. I helseforetakene, staten og i industrien er lønnsnivå for fagutdannede høyere enn for lønnstakere med videregående skole eksklusive fagutdanning, mens det motsatte er tilfelle i varehandel, finanstjenester og kommune/fylkeskommune. I industri og varehan-

del er fagutdannedes lønn nær gjennomsnittet, mens fagutdannede i det offentlige og i finanstjenester har lønn lavere enn gjennomsnittet.

Fra 2009 til 2019 (justert for bruddet i 2015) økte den relative lønnsforskjellen mellom lengste og korteste utdanningslengde i helseforetakene, mens den ble redusert eller var uendret i de andre næringene i figuren.

Tabell 2.5 viser lønnsnivå i 2019 og samlet lønnsvekst de seneste fem årene etter næring og utdanningsnivå. Som nevnt over er noen av gruppene forholdsvis små, jf. figur 2.4 og vedleggstabell 4.16. For små grupper vil veksten i gjennomsnittslønnen lett påvirkes av endringer i gruppen, og veksttallene for uoppgitt utdanning viser stor variasjon mellom de ulike næringene. Disse tallene må tolkes med forsiktighet. Tabell 4.16 i vedlegg 4 viser også årlig lønnsvekst 2010–2019.

2.5 Lønnsutviklingen for deltidsansatte

Tabell 2.6 viser lønnsutviklingen for deltidsansatte per heltidsekvivalent etter næringshovedområde

Tabell 2.5 Gjennomsnittslønn¹ i 2019 og samlet lønnsvekst 2014–2019 for heltidsansatte etter næring og utdanningslengde⁵

	I alt	Grunn- skole	Videre- gående skole	Av dette: Fag- utdanning ²	Universitet eller høg- skole til og med 4 år	Universitet el- ler høgskole, lengre enn 4 år	Uoppgitt el- ler ingen fullført utdanning
<i>Industri</i>							
Vekst, pst.	13,2	12,8	13,3	13,4	11,5	10,7	10,7
Nivå, kr	601 080	470 880	571 920	575 280	747 120	896 040	475 320
<i>Bygge- og anleggsvirksomhet</i>							
Vekst, pst.	15,9	13,4	15,2	15,1	14,8	10,0	16,1
Nivå, kr	550 560	447 840	570 960	576 120	728 520	894 600	455 760
<i>Varehandel</i>							
Vekst, pst.	15,7	16,8	15,3	14,6	11,4	10,0	20,5
Nivå, kr	555 120	470 640	547 920	542 160	660 120	765 960	459 600
<i>Finanstjenester³</i>							
Vekst, pst.	19,0	17,7	21,2	20,4	11,3	14,0	47,0
Nivå, kr	839 640	617 040	698 640	660 600	854 760	1 009 200	984 840
<i>Statsansatte</i>							
Vekst, pst.	14,8	13,4	15,6	16,4	13,9	11,7	14,0
Nivå, kr	619 920	488 520	559 320	561 840	613 800	675 480	570 960
<i>Kommune og fylkeskommune⁴</i>							
Vekst, pst.	14,8	14,5	13,8	12,9	13,8	12,4	22,3
Nivå, kr	562 983	440 706	498 093	450 598	581 547	676 937	662 032
<i>– herav skoleverket⁴</i>							
Vekst, pst.	13,3	11,4	13,4	12,8	12,8	11,1	16,2
Nivå, kr	588 185	429 596	483 616	452 364	588 290	646 655	631 064
<i>Kommune og fylkeskommune ekskl. skoleverket⁴</i>							
Vekst, pst.	16,1	14,9	13,8	13,0	15,2	13,8	23,9
Nivå, kr	548 954	441 985	499 869	450 263	575 725	715 361	670 129
<i>Helseforetak</i>							
Vekst, pst.	15,1	9,2	12,9	11,4	15,5	9,5	22,0
Nivå, kr	632 160	401 160	478 320	504 000	567 000	877 680	633 720

¹ Månedslønn per september/desember *12.² Som fagutdannet regnes: a) alle som har fagutdanning med godkjent fagbrev eller svenneprøve i henhold til Lov om fagopplæring i arbeidslivet som fullførte utdanning i henhold til register for befolkningens høyeste utdanning (BHU), og b) alle som har bestått teknisk fagskole som høyeste fullførte utdanning i henhold til register for BHU.³ Omfatter bank og forsikring og annen finansiell tjenesteyting.⁴ Kilde: KS.⁵ Med unntak av tall fra kommune og skoleverk er månedslønnen basert på utdanningslengden fra året før.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og KS.

fra 2018 til 2019. Tabellen viser også lønn for deltidsansatte som andel av lønn for heltidsansatte, og andel arbeidsforhold med deltid i lønnsstatistikken¹.

Forskjellen i lønn mellom deltidsansatte og heltidsansatte knytter seg blant annet til faktorer som yrke, stilling, utdanning og alder. Disse sammenhengene kan variere mellom bransjer. For eksempel er det mange unge deltidsansatte i varehandel (figur 2.6), og stor aldersforskjell kan bidra til forskjellen i gjennomsnittslønn mellom heltids- og deltidsansatte. I skoleverket derimot er deltidsansatte og heltidsansatte mer like i alder, og i

utdanning. Også andre forhold kan virke inn, for eksempel at deltidsansatte i enkelte næringer har høyere gjennomstrømming enn heltidsansatte og dermed lavere ansiennitet. I overnattings- og serveringsvirksomhet er det en høy andel deltidsansatte både under og over 25 år.

Deltidsansatte hadde en gjennomsnittlig årlig lønn (månedslønn*12) per heltidsekvivalent i september 2019 på kr 456 480, og en vekst på 3,3 prosent fra samme tid 2018. Per september 2019 hadde alle heltidsansatte en gjennomsnittlig årlig lønn på kr 600 120, 3,6 prosent høyere enn i 2018.

Lønnen til deltidsansatte per heltidsekvivalent som andel av heltidsansattes lønn, varierte i 2019

¹ Dette må ikke forveksles med sysselsatte ifølge sysselsetningsstatistikken.

Tabell 2.6 Lønn per heltidsekvivalent¹ for deltidsansatte etter næring², 2019. Lønnsvekst i prosent fra samme måned året før

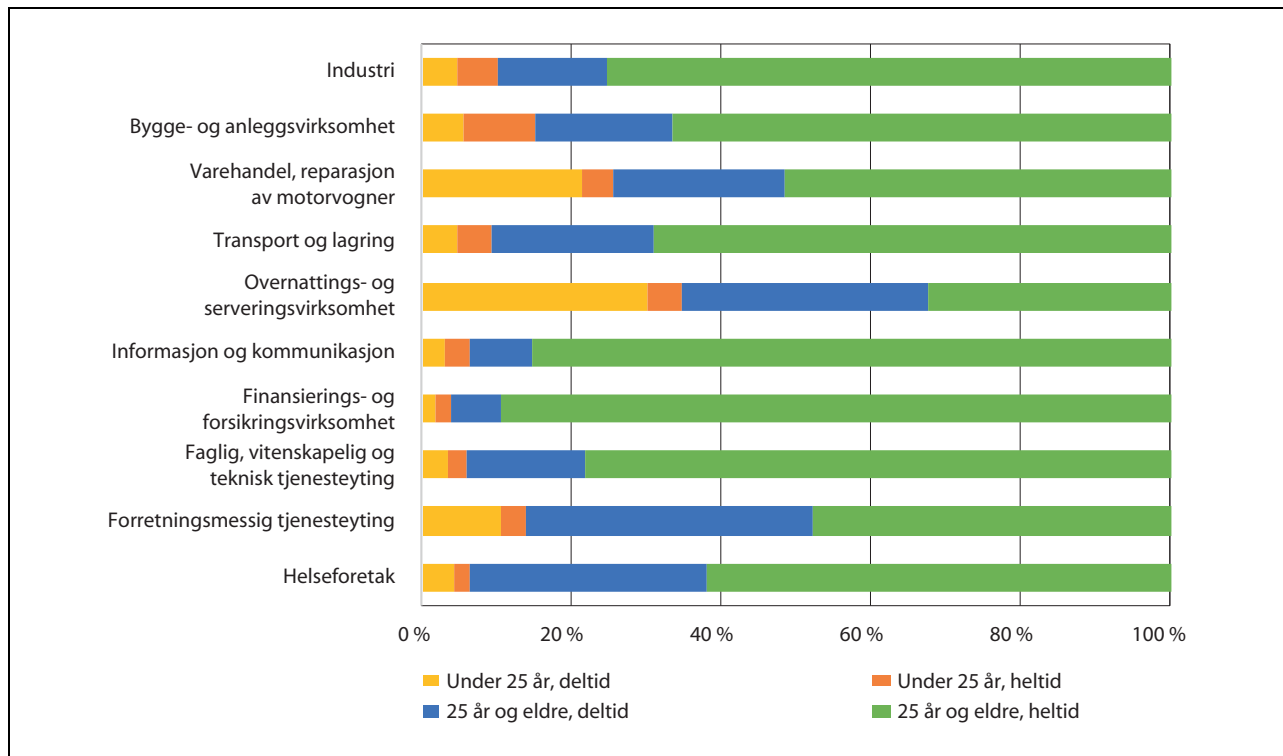
	Lønnsvekst	Lønnsnivå	Deltidsansattes lønn regnet om til heltidsekvivalenter, i prosent av heltidsansattes lønn	Antall deltidsansatte i prosent av alle arbeidsforhold
Industri	2,8	450 600	75,0	19
Bygge- og anleggsvirksomhet	3,2	457 200	82,9	24
Varehandel, reparasjon av motorvogner	2,8	386 520	69,6	44
Transport og lagring	1,6	459 360	79,3	26
Overnattings- og serveringsvirksomhet	4,0	346 920	81,9	63
Informasjon og kommunikasjon	2,3	572 160	76,4	11
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	3,3	621 480	74,0	9
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	3,3	586 200	82,0	19
Forretningsmessig tjenesteyting	4,6	423 840	81,7	48
<i>Offentlig forvaltning:</i>				
Kommuner og fylkeskommuner ³	4,4	504 486	89,5	46
herav undervisning ³	3,9	564 698	94,5	25
Statlig forvaltning herav helsetjenester (helseforetak)	1,8	563 400	89,1	36
Statlig forvaltning eksklusive helsetjenester (staten)	3,4	537 200	86,7	13
Alle næringer	3,3	456 480	76,1	37

¹ Månedslønn per september *12. Månedslønnen for deltidsansatte er omregnet til lønn i heltidsstilling og vektet med timetallet delt på gjennomsnittlig arbeidstid for heltidsansatte.

² Standard for næringsgruppering (SN 2007).

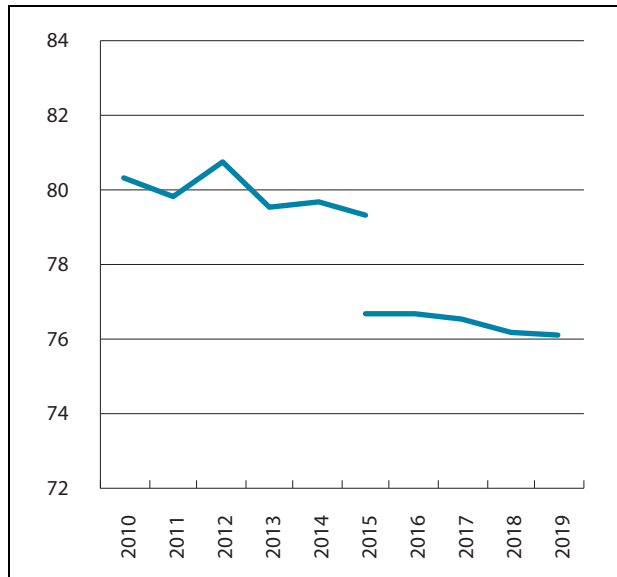
³ Tall fra KS. Per desember.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.6 Fordeling av arbeidsforhold etter alder og arbeidstid i utvalgte næringer. September 2019

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.7 Deltidsansattes lønn (i heltids-ekvivalenter), i prosent av heltidsansattes lønn¹

¹ Månedslønn. Brudd i statistikken i 2015.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

fra 69,6 prosent for ansatte i varehandel til 94,5 prosent i undervisning, med et gjennomsnitt for alle på 76,1 prosent.

I figur 2.7 presenteres deltidsansattes lønn i prosent av heltidsansatte for årene fra 2009 til 2019. På grunn av innføringen av a-ordningen er det et brudd i 2015. Det var sannsynligvis tidligere en over-rapportering av vanlig arbeidstid på 37,5 timer per uke, og i tillegg fanger man nå bedre opp deltid enn det som var tilfellet i den utvalgsbaserte statistikken før 2015. Deltidsansattes lønn som andel av heltidsansattes lønn gikk litt ned i 2019.

2.6 Lønnsutviklingen for ledere

Dette delkapittelet omhandler lønnsstatistikk for heltidsansatte administrerende direktører i privat sektor inklusive offentlig eide foretak. Administrerende direktører er ansatte med yrkeskode 1120 Administrerende direktør, iht. STYRK-08, og statistikken kan omfatte flere personer med lederfunksjoner i hvert foretak. Det benyttes samme lønnsbegrep som i tabell 1.1, dvs. månedslønn som er avtalt lønn med faste tillegg, uregelmessige tillegg og bonus.

I avsnittet Lønnsutviklingen for administrerende direktører inklusive opsjons- og naturalytelser benyttes et utvidet lønnsbegrep der opsjons- og naturalytelser og overtidsbetaling er inkludert. I avsnittet Lønnsutviklingen for toppledere i offentlig

forvaltning er lønnsbegrepet fast avtalt lønn (grunnlønn/regulativlønn) og faste og variable tillegg.

Lønnsveksten er regnet som endring fra september/desember det ene året til samme tidspunktet året etter, og kan i det enkelte år ikke direkte sammenliknes med veksten i gjennomsnittlig årslønn fra det ene året til det andre slik den framkommer i tabell 1.1. Over tid vil det likevel bli stor grad av samsvar mellom disse to måtene å beregne lønnsveksten på.

Lønnsutviklingen eksklusive opsjons- og naturalytelser

Tabell 2.7 viser at veksten i gjennomsnittslønn fra september 2018 til september 2019 var 2,9 prosent for administrerende direktører i privat sektor og

3,8 prosent for toppledere og administrerende direktører i offentlig forvaltning. Lønnsveksten for alle heltidsansatte lønnstakere var 3,6 prosent fra september 2018 til september 2019.

Lønnsveksten for ledergruppene i tabellen varierer noe fra år til år. Gjennomsnittslønnen for direktører i utvinning av råolje og naturgass inkl. tjenesteyting falt i 2016 og 2017, men økte betydelig i 2018 og 2019, drevet av økte bonusutbetalinger. Dette kan være påvirket av endret sammensetning av gruppen: antallet direktører i denne næringen falt med 16 prosent fra 2015 til 2017, og økte med 9 prosent fra 2018 til 2019.

For administrerende direktører i privat sektor under ett steg gjennomsnittslønnen med 2,6 prosent per år i gjennomsnitt fra september

Tabell 2.7 Gjennomsnittslønn¹ for heltidsansatte administrerende direktører i enkelte næringer i privat sektor². Eksklusive opsjons- og naturalytelser. Lønnsvekst i prosent fra samme måned året før

	Lønnsvekst, prosent				Lønnsnivå, kroner i 2019	Kvinnerns gjennomsnittslønn i prosent av menns	Antall kvinner, 2019	Andel kvinner, pst. 2019
	Gj.snitt ⁴ 2015–2019	2017	2018	2019				
Utvinning av råolje og naturgass inkl. tjenesteyting	3,3	÷2,7	10,6	15,9 ⁵	2 835 360		202	15,8
Industri	2,8	0,8	5,3	3,3	1 167 720	96,0	3 391	11,8
Bygge- og anleggsvirksomhet	3,5	4,2	2,3	3,9	863 640	104,7	4 582	4,4
Varehandel, reparasjon av motorvogner	3,2	2,1	2,6	3,4	895 440	80,1	5 535	16,5
Transport og lagring	2,4	3,3	1,7	2,8	1 277 280	111,2	1 468	9,9
Overnattings- og serveringsvirksomhet	2,8	2,5	2,4	2,6	599 880	91,1	2 624	39,5
Informasjon og kommunikasjon	2,5	1,4	4,2	1,4	1 261 800	96,8	2 090	16,8
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	3,6	5,8	4,0	2,1 ⁶	2 070 840	81,9	780	24,5
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	1,7	2,7	4,6	2,3	945 240	84,6	4 372	21,6
Forretningsmessig tjenesteyting	2,2	0,8	5,6	0,2	892 920	88,2	2 030	22,7
Alle næringer i privat sektor	2,6	2,4	3,2	2,9	972 000	82,1	33 515	20,5
Memo: Offentlig forvaltning ³	3,2	3,4	3,3	3,8	1 132 560	97,0	2 132	43,7

¹ Månedslønn per september *12.

² Privat sektor inklusive offentlig eide foretak. Omfatter ikke helseforetak.

³ Omfatter yrkene toppledere i offentlig administrasjon og administrerende direktører i offentlig forvaltning inklusive helseforetakene. Heltidsansatte.

⁴ Geometrisk gjennomsnitt.

⁵ Økte bonusutbetalinger trakk veksten i månedslønn mye opp både i 2018 og 2019. Veksten i avtalt lønn alene var 0,7 prosent i 2019 og 4,4 prosent i 2018. Gjennomsnittlig bonus var 942 360 kr i 2019.

⁶ En nedgang i bonusutbetalinger trakk veksten i månedslønn mye ned i 2019, mens bonus trakk opp i 2018. Veksten i avtalt lønn alene var 7,3 prosent i 2019 og 2,4 prosent i 2018. Gjennomsnittlig bonus var 317 160 kr i 2019.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.8 Gjennomsnittslønn¹ per september inklusive opsjons- og naturalytelser for administrerende direktører². Vekst fra september året før i prosent

	2010	2011	2012	2013	2014	2015 ²	2016	2017	2018	2019	Lønnsnivå 2019	Herav opsjons- og naturalytelser
Adm. direktører	5,1	4,0	0,0	3,0	0,7	–	1,9	2,5	3,2	2,8	991 400	21 300

¹ Månedslønn inkl. overtid *12 med tillegg av opsjons- og naturalytelser. Lønnsbegrepet omfatter avtalt lønn, uregelmessige tillegg, bonus, overtid samt opsjons- og naturalytelser.

² Til og med 2014: Administrerende direktører og andre med lederfunksjoner i foretak med 10 eller flere ansatte. Fra og med 2015: Basert på a-ordningen, og omfatter alle administrerende direktører. Privat sektor inklusive offentlig eide foretak. Omfatter ikke helseforetak.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2015 til september 2019. Den høyeste veksten blant gruppene i tabellen i denne perioden finner vi i bygge- og anleggsvirksomhet med 3,5 prosent og i finansierings- og forsikringsvirksomhet med 3,6 prosent. Her var det større endringer i antall direktører med nedgang på 8 prosent fra 2015 til 2017, og en øking på 9 prosent fra 2017 til 2019. Gjennomsnittlig årlig vekst fra 2015 til 2019 var 3,2 prosent for toppledere og administrerende direktører i offentlig sektor, og 2,7 prosent for heltidsansatte lønnstakere under ett. I samme periode økte lønningene i industrien med 2,8 prosent for administrerende direktører og med

2,5 prosent for alle heltidsansatte, i gjennomsnitt per år.

Blant administrerende direktører i privat sektor i 2019 utgjorde gjennomsnittslønnen for kvinner 82,1 prosent av gjennomsnittslønnen for menn, 0,7 prosentpoeng mer enn i 2018.

Lønnsforskjellen var størst i varehandel mv. og i finansierings- og forsikringsvirksomhet. I industrien og bygge- og anleggsvirksomhet var gjennomsnittslønnen tilnærmet lik, og i transport og lagring var den høyere for kvinner enn for menn. I disse næringene er imidlertid andelen og antallet kvinnelige administrerende direktører lave. For alle næringer samlet var hver femte administre-

Tabell 2.9 Gjennomsnittslønn¹ etter desiler per september 2019 for administrerende direktører². Inklusive opsjons- og naturalytelser. Vekst i prosent fra året før

Desiler	Lønnsnivå	Lønnsvekst fra året før	Opsjons- og naturalytelser
1	339 100	2,3	2 400
2	477 800	3,8	2 800
3	566 000	4,4	3 300
4	626 100	2,9	4 200
5	711 900	3,4	5 400
6	810 800	3,6	6 300
7	944 600	3,4	8 300
8	1 139 600	3,2	11 000
9	1 470 700	3,3	16 900
10	2 828 600	1,2	123 300
I alt	991 400	2,8	21 300

¹ Månedslønn inkl. overtid *12 med tillegg av opsjons- og naturalytelser. Lønnsbegrepet omfatter avtalt lønn, uregelmessige tillegg, bonus, overtid samt opsjons- og naturalytelser.

² Privat sektor inklusive offentlig eide foretak. Omfatter ikke helseforetak.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

rende direktør en kvinne. Andelen kvinner var lavest i bygge- og anleggsvirksomhet og høyest i overnattings- og serveringsvirksomhet, blant næringene i privat sektor i tabellen. Andelen kvinnelige toppledere og administrerende direktører er betydelig høyere i offentlig forvaltning enn i privat sektor, og forskjellen mellom kvinners og menns gjennomsnittslønn er noe mindre.

Lønnsutviklingen inklusive opsjons- og naturalytelser

Tabell 2.8 viser at gjennomsnittslønnen inklusive opsjons- og naturalytelser for administrerende direktører økte med 2,8 prosent fra september 2018 til samme tidspunkt i 2019.

Mange som telles som administrerende direktør i statistikken leder forholdsvis små foretak og utfører antagelig ikke de oppgavene eller har det ansvaret en vanligvis forbinder med en administrerende direktør. Tabell 2.10 viser lønnsnivå og lønnsvekst for administrerende direktører etter foretaksstørrelse.

I tabell 2.9 er administrerende direktører rangert etter stigende lønnsnivå og inndelt i desiler. Tabellen viser at lederne i 10. desil hadde en gjennomsnittslønn på om lag 2 830 000 kroner per september 2019. Opsjons- og naturalytelser for denne gruppen var 123 300 kroner. Fra 2018 til 2019 steg gjennomsnittlig lønn minst i øverste desil og mest i tredje desil.

Tabell 2.10 viser gjennomsnittlig lønnsnivå og lønnsutvikling for administrerende direktører

etter foretaksstørrelse. Det gjennomsnittlige lønnsnivået er lavest i de minste foretakene. Det kan være flere årsaker til dette, herunder næringsvise forskjeller i foretaksstørrelser og forskjeller i sammensetningen av lederne, blant annet gjennom at statistikken omfatter flere personer med lederfunksjoner i hvert foretak. Det er ingen tydelig sammenheng mellom foretaksstørrelse og årlig vekst i gjennomsnittlig lønn for administrerende direktører siden 2015. I 2019 økte gjennomsnittslønnen mest i de største foretakene, men her var det en nedgang i antall administrerende direktører på 13 prosent fra 2018 til 2019 som kan ha påvirket gjennomsnittslønnen. Endret sammensetning kan også ha bidratt til redusert gjennomsnittslønn i foretak med 100–249 ansatte, der antallet direktører økte med 6 prosent.

Gjennomsnittlig lønnsnivå for kvinnelige administrerende direktører var per september 2019 81,7 prosent av lønnsnivået for mannlige administrerende direktører. Den relative gjennomsnittslønnen var 78,7 prosent i 2015 og har økt hvert år siden. Lønnsforskjellen er størst i de største foretakene. For kvinnelige administrerende direktører økte gjennomsnittslønnen fra september 2018 til september 2019 med 3,6 prosent, mens økningen for menn var 2,7 prosent.

Andelen kvinner blant administrerende direktører har økt fra 18,6 prosent i 2015 til 20,2 prosent i 2018 og 20,5 prosent i 2019. Andelen kvinner er størst i de største foretakene.

Tabell 2.10 Gjennomsnittslønn¹ per september 2019 inklusive opsjons- og naturalytelser for administrerende direktører etter foretaksstørrelse². Vekst fra samme måned året før i prosent

Antall ansatte i foretaket	Antall adm. direktører	Samlet lønnsnivå ¹	Herav: Opsjons- og naturalytelser	Lønnsvekst fra året før	Kvinnens gjennomsnittslønn i prosent av menns	Andel kvinner, pst.
1–9	15 694	735 000	10 400	4,2	82,6	20,4
10–24	7 112	935 400	18 900	3,8	78,5	18,5
25–99	5 839	1 204 400	25 700	2,8	79,4	17,9
100–249	1 757	1 624 100	33 700	-2,5	76,6	20,4
250 og over	3 113	1 655 500	50 600	6,0	72,9	30,7
Alle	33 515	991 400	21 300	2,8	81,7	20,5

¹ Månedslønn inkl. overtid *12 med tillegg av opsjons- og naturalytelser. Lønnsbegrepet omfatter avtalt lønn, uregelmessige tillegg, bonus, overtid samt opsjons- og naturalytelser.

² Privat sektor inklusive offentlig eide foretak. Omfatter ikke helseforetak.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.11 Gjennomsnittslønn¹ per dato for toppledere i offentlig forvaltning. Lønnsvekst fra samme måned året før i prosent

	Kommuner og fylkeskommuner ²	Staten ³	Offentlig forvaltning, i alt ⁴
2010	5,5	3,7	4,8
2011	5,5	4,3	4,8
2012	5,3	3,5	4,4
2013	4,9	5,0	4,6
2014	4,7	2,4	3,9
2015	4,4	7,9	5,5
2016	4,4	4,8 ⁵	4,7 ⁵
2017	3,7	4,8	3,8
2018	4,2 ⁶	2,1	3,5
2019	4,4 ⁶	4,1	4,1
Lønnsnivå 2019	1 118 600	1 367 400	1 214 400
Antall personer 2019	420	181	627

¹ Omfatter fast avtalt lønn (grunnlønn/regulativlønn) og faste og variable tillegg. Gjennomsnittslønn er definert som månedslønn per september (staten) eller desember (kommuner og fylkeskommuner) multiplisert med 12.

² Beregnet av KS med utgangspunkt i PAI-registeret, kommunenøkkelene og direkte henvendelser til kommuner og fylkeskommuner.

³ Beregnet av Kommunal- og moderniseringsdepartementet basert på data fra SSB.

⁴ Beregnet på grunnlag av kolonnene for Kommuner og fylkeskommuner og Staten samt den høyest lønnede administrerende direktøren i hvert foretak i næringen Helsetjenester i statsforvaltningen, slik foretak er identifisert i foretaks- og virksomhetsregisteret i SSB.

⁵ Brudd i statistikken. I 2016 og 2017 omfattes den som antas være toppleder i hvert foretak i staten basert på yrkeskode og lønn. I TBUs rapport for 2015 omfattet statistikken den høyest lønte heltidsansatte i hvert foretak. Veksttallene for 2015–2016 er basert på metoden i 2016. Øverste leder er identifisert ved stillingskode for årene før 2014.

⁶ Ikke inkludert prosjektrådmenn. I forbindelse med kommunesammenslåinger er det i enkelte kommuner tilsatt en prosjektrådmann i tillegg til fungerende rådmann. Dersom prosjektrådmennene også inkluderes ville lønnsveksten vært 5,3 prosent i 2018 og 4,4 prosent i 2019.

Kilder: Beregningsutvalget, Statistisk sentralbyrå og KS.

Lønnsutviklingen for toppledere i offentlig forvaltning

Statistikken for toppledere i offentlig forvaltning er delt opp på følgende måte, som presentert i tabell 2.11:

- Kommuner og fylkeskommuner: Øverste administrative leder (rådmenn).
- Staten: Øverste leder i virksomheter i det statlige tariffområdet (angitt som virksomhet i hovedtariffavtalen i staten).
- Offentlig forvaltning i alt: Kommuner og fylkeskommuner, staten og administrerende direktør i næringen Helsetjenester i statsforvaltningen (før 2016 de regionale helseforetakene, herunder også de forskjellige helseforetakene) vektet sammen.

Det er små grupper det er beregnet lønnsvekst for. Endringer i antallet som er med i gruppene, kan derfor gi forholdsvis store utslag i beregnet lønnsvekst.

Veksten i gjennomsnittlig lønn for toppledere i offentlig forvaltning under ett var 4,1 prosent fra september/desember 2018 til september/desember 2019. For toppledere i kommuner og fylkeskommuner var lønnsveksten 4,4 prosent. For toppledere i staten var lønnsveksten 4,1 prosent. For tiårsperioden fra 2009 til 2019 var gjennomsnittlig, årlig lønnsvekst for toppledere 4,3 prosent i staten, 4,7 prosent i kommuner/fylkeskommuner og 4,4 prosent i offentlig forvaltning under ett.

Toppledere i offentlig forvaltning omfatter også en mindre gruppe av administrerende direktører i helsetjenester i statsforvaltningen. Lønnsnivået for denne gruppen var i september 2019

1 696 900 kroner, og veksten i gjennomsnittslønn var 2,6 prosent fra 2018 til 2019, og 3,1 prosent i gjennomsnitt per år for perioden fra 2009 til 2019.

Per desember 2019 var gjennomsnittslønnen for toppledere i kommuner og fylkeskommuner 1 118 600 kroner. I staten tjente topplederne i gjennomsnitt 1 367 400 kroner per september 2019.

2.7 Lønnsfordelingen

Tallene som presenteres i dette avsnittet omfatter en sammenveiling av lønnen for alle² lønnstakere basert på et materiale fra SSB. Lønnsbegrepet er det samme som benyttes i tabell 1.1, dvs. fast avtalt lønn, uregelmessige tillegg og bonus, men eksklusiv overtid. Det gis et bilde av lønnsfordelingen på et gitt tidspunkt, mens lønn for den enkelte varierer over yrkesløpet.

Læringer tjener typisk mellom 30 og 80 prosent av begynnerlønnen for faglærte i samme yrke, i henhold til en avtalt lønnsstige. Det kan gi et skjevt bilde av lønningene nederst i fordelingen å inkludere læringer. Figur 2.8 viser for-

² I datamaterialet er lønnen til deltidsansatte omregnet til hva den ville vært hvis de jobbet heltid. Lønn per heltidsekvivalent for de deltidsansatte kan da slås sammen med lønnen for de heltidsansatte slik at man kan beregne gjennomsnittlig lønn per heltidsekvivalent for alle ansatte. Læringer inngår i materialet.

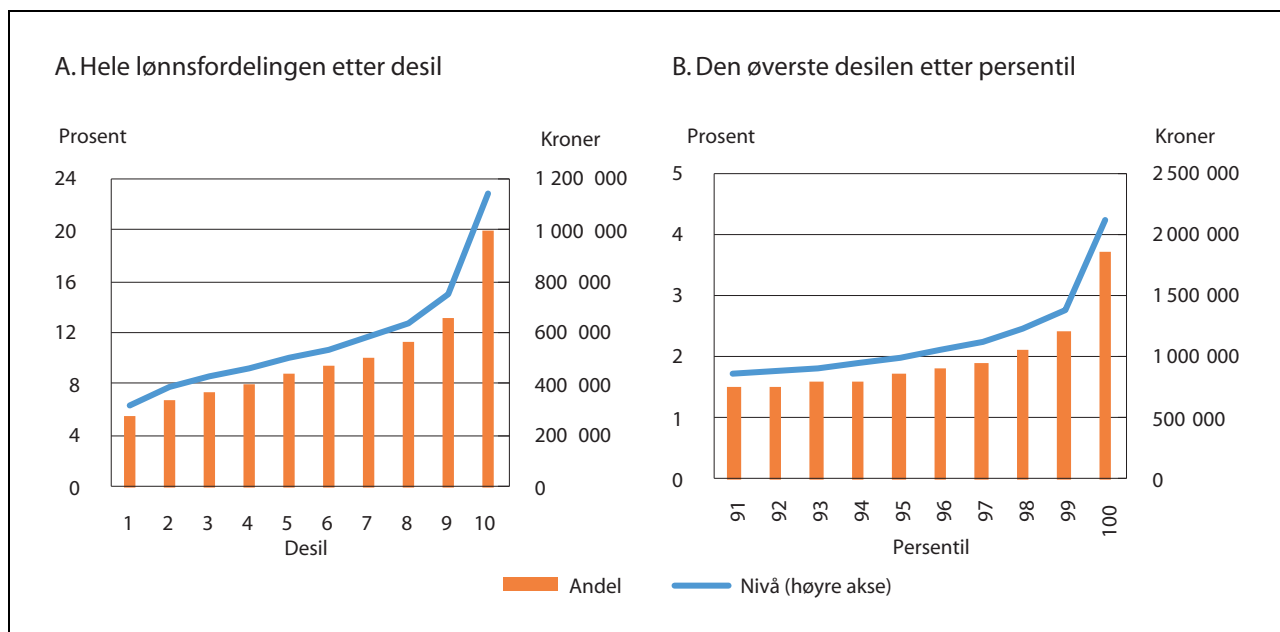
delingen av samlet lønn for ansatte eksklusive læringer i 2019. Data for lønnsfordeling uten læringer foreligger bare fra og med 2017. Vedleggstabell 4.19 viser fordelingen i årene 2017–2019 når læringer holdes utenfor datagrunnlaget.

Tabell 2.12 viser lønnsfordelingen både med og uten læringer. Gjennomsnittlig lønn blir høyere i alle desiler når læringer holdes utenfor, men mest i laveste desil, der gjennomsnittlig lønn øker med om lag 18 000 kr til 311 040 kr. Når en tar ut læringer reduseres lønnsspredningen for menn noe mer enn for kvinner.

Tabellen viser også hvor stor del av samlet lønnssum de ulike lønnsgruppene (desilene) mottar. I 2019 mottok de 10 prosentene med lavest lønn (desil 1) 5,4 prosent av samlet lønnssum, mens de 10 prosentene med høyest lønn (desil 10) mottok 20,0 prosent (eksklusive læringer). Det er små endringer i disse andelenes de seneste årene.

På grunn av omlegging av statistikken i 2015 er tallene for år etter 2015 ikke direkte sammenliknbare med årene før. Tall for 2015 beregnet etter den tidligere metoden viser en forskyvning i lønnsfordelingen mot høyere andeler av samlet lønn til gruppene (desilene) med de høyeste lønningene fra 2006 til 2015. Se også omtalen i NOU 2016: 6 Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2016.

Over de seneste ti årene har veksten i gjennomsnittslønn vært minst i den laveste desil og størst i den øvre delen av fordelingen. Mens gjen-

Figur 2.8 Lønnsnivå¹ og andel av samlet lønnssum² per desil og for de øverste persentilene i lønnsfordelingen, heltidsekvivalenter, uten læringer. 2019

¹ Gjennomsnittlig årlig lønn (månedslønn*12) per september. Per heltidsekvivalent.

² Andel av samlet lønnssum i prosent.

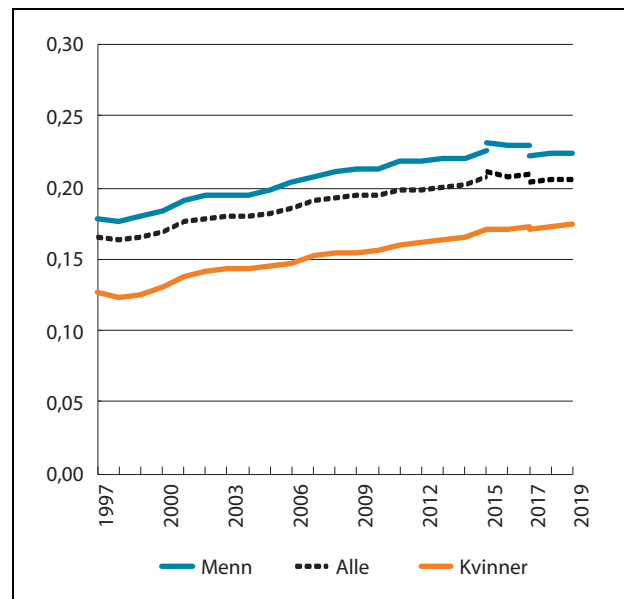
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

nomsnittslønnen i den laveste desilen har økt med 2,1 prosent målt som årlig rate i perioden, har veksten for alle vært 3,2 prosent (inkludert lærlinger). Siden personer vil kunne bevege seg mellom lønnsgrupper i perioden, kan ikke utviklingen i lønnsfordelingen si noe direkte om lønnsutviklingen for den enkelte.

Tabell 2.12 viser en oppsplitting av desil 10 i persentiler. Persentil 100 (prosenten med høyest lønn) hadde en gjennomsnittslønn på 2 114 160 kroner og mottok 3,7 prosent av samlet lønn i 2019, det samme som i årene før. Andelen av samlet lønn som persentilene i øverste desil mottar økte svakt eller var stort sett uendret i perioden 2006–2015 (beregnet med den gamle metoden), jf. også at veksten i gjennomsnittslønn fra 2006 til 2015 varierer lite mellom persentilene.

Gini-koeffisienten er et summarisk mål på inntektsulikhhet og antar verdier mellom 0 og 1. Verdien 0 tilsier at inntektene er helt likt fordelt, mens en Gini-koeffisient lik 1 tilsier at en person mottar all inntekt. Gini-koeffisienten var 0,206 i 2019, og figur 2.9 viser utviklingen over tid. Lønnsspredningen for kvinner og menn under ett har gjennomgående økt på 2000-tallet til 2015. Etter 2015 er Gini om lag uendret samlet og for menn, mens den har økt for kvinner, også det siste året.

Spredningen i lønn målt ved Gini-koeffisienten er større blant menn enn kvinner; 0,224 for menn og 0,174 for kvinner i 2019. På den annen side har spredningen, målt som prosentvis økning i Gini-

Figur 2.9 Gini-koeffisienten for lønnstakere

Note: Brutto månedslønn for alle ansatte (heltidsekvivalenter). Brudd i statistikken i 2015 og 2017. Statistikken er basert på a-ordningen fra 2015 og fra 2017 benyttes tall eksklusive lærlinger.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

koeffisienten, økt mer blant kvinner enn blant menn over tid. Dette ser en også ved at veksten i gjennomsnittslønn over de siste ti årene har vært særlig stor for de øverste desilene blant kvinner.

Tabell 2.12 Fordelingen av samlet lønn per heltidsekvivalent

	Alle ansatte					Ansatte uten lærlinger	
	Andel ¹		Lønnsnivå ³	Årlig vekst ⁴	Lønnsnivå ³	Andel ¹	
	2009	2015 ²				2019	2019
Alle	100,0	100,0	100	567 480	3,2	100,0	572 760
Desil 1	5,7	5,3	5,2	293 040	2,1	5,4	311 040
Desil 2	6,9	6,7	6,7	378 960	2,9	6,7	384 720
Desil 3	7,6	7,4	7,4	420 480	3,0	7,4	424 200
Desil 4	8,2	8,0	8,0	455 880	3,1	8,0	459 840
Desil 5	8,8	8,7	8,7	494 520	3,2	8,7	497 760
Desil 6	9,4	9,4	9,4	533 520	3,2	9,4	536 400
Desil 7	10,1	10,2	10,2	578 520	3,3	10,1	581 280
Desil 8	11,1	11,1	11,2	637 080	3,4	11,2	640 080
Desil 9	12,9	13,1	13,1	744 360	3,5	13,1	747 960
Desil 10	19,4	20,2	20,1	1 138 920	3,3	20,0	1 143 960
Gini-koeffisient	0,194	0,210	0,210			0,206	
Persentil 91	1,5	1,5	1,5	845 040	3,4	1,5	848 760
Persentil 92	1,5	1,6	1,5	872 400	3,4	1,5	876 720
Persentil 93	1,6	1,6	1,6	903 600	3,4	1,6	907 560
Persentil 94	1,6	1,7	1,7	941 160	3,3	1,6	944 640
Persentil 95	1,7	1,7	1,7	983 760	3,3	1,7	987 360
Persentil 96	1,8	1,8	1,8	1 037 520	3,3	1,8	1 042 200
Persentil 97	1,9	2,0	2,0	1 111 080	3,3	1,9	1 115 880
Persentil 98	2,1	2,2	2,1	1 211 040	3,3	2,1	1 215 840
Persentil 99	2,4	2,5	2,4	1 380 360	3,3	2,4	1 386 000
Persentil 100	3,4	3,8	3,7	2 104 440	3,1	3,7	2 114 160
Menn	100,0	100,0	100	600 960	3,0	100	608 400
Desil 1	5,3	4,9	5,1	295 800	2,0	5,2	317 520
Desil 2	6,7	6,4	6,3	387 000	2,8	6,5	393 600
Desil 3	7,3	7,1	7,0	428 520	2,8	7,1	433 920
Desil 4	7,9	7,7	7,8	466 680	2,9	7,8	471 840
Desil 5	8,6	8,5	8,4	507 000	2,9	8,4	512 040
Desil 6	9,2	9,1	9,2	553 560	3,1	9,2	558 360
Desil 7	10,1	10,1	10,1	608 640	3,2	10,1	613 320
Desil 8	11,3	11,4	11,4	686 520	3,2	11,4	691 680
Desil 9	13,4	13,5	13,6	814 560	3,2	13,5	820 080
Desil 10	20,2	21,2	21,0	1 264 440	3,1	20,9	1 272 120
Gini-koeffisient	0,213	0,231	0,230			0,224	
Kvinner	100,0	100,0	100	526 200	3,4	100,0	529 080
Desil 1	6,2	5,7	5,6	292 680	2,2	5,8	304 800
Desil 2	7,5	7,1	7,0	370 320	3,0	7,1	374 040
Desil 3	8,1	7,9	7,8	412 920	3,2	7,8	415 080
Desil 4	8,6	8,5	8,4	443 520	3,3	8,4	445 440
Desil 5	9,2	9,2	9,3	481 680	3,4	9,1	483 360
Desil 6	9,8	9,8	9,7	516 240	3,4	9,8	517 440
Desil 7	10,4	10,4	10,5	551 400	3,5	10,4	552 600
Desil 8	11,2	11,2	11,3	594 480	3,5	11,3	595 560
Desil 9	12,3	12,5	12,6	662 520	3,7	12,5	663 120
Desil 10	16,8	17,6	17,7	939 000	4,0	17,7	939 000
Gini-koeffisient	0,154	0,171	0,177			0,174	

¹ Andel av samlet lønnssum i prosent.

² Brudd i statistikken i 2015.

³ Gjennomsnittlig årlig lønn (månedslønn*12) per september. Per heltidsekvivalent.

⁴ Gjennomsnittlig årlig vekst i prosent. Geometrisk gjennomsnitt.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.13 Fordelingen av samlet lønn per heltidsekvivalent for alle ansatte, etter sektor. Prosent og kroner

	Alle ansatte					Ansatte uten lærlinger	
	Andel ¹			Lønnsnivå ³	Årlig vekst ⁴	Andel ¹	Lønnsnivå ³
	2009	2015 ²	2019	2019	2009–2019	2019	2019
Offentlig forvaltning							
Alle	100	100,0	100	554 710	3,4	100	558 240
Desil 1	6,9	6,0	5,8	322 440	2,6	6,1	340 680
Desil 2	7,8	7,6	7,5	416 000	3,1	7,5	419 400
Desil 3	8,4	8,2	8,2	453 630	3,2	8,2	456 720
Desil 4	8,9	8,8	8,9	491 080	3,3	8,8	493 200
Desil 5	9,4	9,3	9,4	520 040	3,3	9,3	521 640
Desil 6	9,8	9,9	9,9	548 590	3,3	9,9	549 960
Desil 7	10,4	10,4	10,5	579 780	3,3	10,4	580 920
Desil 8	11,0	11,1	11,1	616 550	3,4	11,1	617 640
Desil 9	11,9	12,2	12,2	677 290	3,6	12,2	678 600
Desil 10	15,6	16,5	16,6	921 660	3,9	16,5	923 760
Gini-koeffisient	0,127	0,149	0,154			0,149	
Privat sektor							
Alle	100	100,0	100	573 610	3,1	100	579 600
Desil 1	5,3	5,0	4,9	283 470	1,9	5,2	301 440
Desil 2	6,6	6,4	6,4	366 180	2,8	6,4	372 120
Desil 3	7,2	7,1	7,1	406 460	3,0	7,1	410 760
Desil 4	7,9	7,6	7,7	439 580	3,0	7,7	443 520
Desil 5	8,5	8,3	8,3	477 480	3,0	8,3	481 440
Desil 6	9,2	9,1	9,1	521 220	3,1	9,1	525 240
Desil 7	10,0	10,0	10,1	576 990	3,3	10,0	581 040
Desil 8	11,3	11,4	11,4	655 780	3,3	11,4	660 600
Desil 9	13,5	13,7	13,7	784 890	3,3	13,6	789 720
Desil 10	20,5	21,5	21,3	1 224 020	3,2	21,2	1 230 240
Gini-koeffisient	0,217	0,235	0,234			0,229	

¹ Andel av samlet lønnssum i prosent.² Brudd i statistikken i 2015. Gini-koeffisienten i 2015 beregnet etter gammel metode var 0,140 for offentlig forvaltning og 0,231 for privat sektor.³ Gjennomsnittlig årlig lønn (månedslønn*12) per september. Per heltidsekvivalent.⁴ Gjennomsnittlig årlig vekst i prosent. Geometrisk gjennomsnitt.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.14 Andelen av kvinner og menn i hver desil, heltidsekvivalenter. Prosent

	Kvinner				Menn			
	2017	2018	2019	2019, uten lærlinger	2017	2018	2019	2019, uten lærlinger
Desil 1	15,3	15,5	15,7	16,8	11,5	11,6	11,8	11,6
Desil 2	12,2	11,9	12,1	12,2	10,5	10,9	10,7	10,4
Desil 3	12,4	12,3	11,9	11,2	8,9	8,7	8,9	9,1
Desil 4	10,0	10,0	9,7	9,6	9,3	9,4	9,6	9,6
Desil 5	9,9	10,0	9,9	9,9	8,9	9,0	9,0	8,9
Desil 6	10,5	10,5	10,4	10,3	8,4	8,3	8,3	8,3
Desil 7	9,9	9,8	9,9	9,8	8,6	8,7	8,6	8,7
Desil 8	8,7	8,8	9,0	8,9	9,6	9,5	9,2	9,3
Desil 9	6,5	6,6	6,7	6,6	11,3	11,2	11,1	11,2
Desil 10	4,5	4,6	4,7	4,6	13,0	12,8	12,8	12,8
Alle	100	100	100	100	100	100	100	100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.13 viser fordelingen av lønn blant ansatte i privat sektor og i offentlig forvaltning. Gjennomsnittlig er lønnsnivået for de lavest lønte høyere i det offentlige enn i privat sektor, og de høyest lønte har høyest lønnsnivå i privat sektor. I offentlig forvaltning mottok i 2019 desil 1 6,1 prosent av samlet lønnssum, mens desil 10 mottok 16,5 prosent. I privat sektor mottok desil 1 5,2 prosent av samlet lønnssum, mens desil 10 mottok 21,2 prosent. At lønnsfordelingen er større i privat sektor enn i offentlig forvaltning ses også ved at Gini-koeffisienten er 0,229 i privat sektor og 0,149 i offentlig forvaltning. Virkningen av å holde lærlinger utenfor materialet er om lag den samme for offentlig forvaltning og privat sektor.

Lønnsfordelingen økte fra 2008 til 2015 i både privat og offentlig sektor, målt ved Gini-koeffisienten. Det er små endringer etter 2015. Over de seneste ti årene har veksten i gjennomsnittslønn vært minst i den laveste desil i begge sektorer, mens lønningene har økt mest i de øverste desilene.

Kvinner er i større grad enn menn i de laveste desilene av lønnsfordelingen, se tabell 2.14. Her er fordelingen først beregnet for heltidsekvivalenter for kvinner og menn under ett, og deretter er det telt opp hvordan henholdsvis kvinner og menn fordeler seg på desilene. I 2019 var 59,3 prosent av kvinnene og 49,9 prosent av mennene i desilene

Tabell 2.15 Andel kvinner i hver desil i lønnsfordelingen, heltidsekvivalenter inkludert lærlinger. 2019

	Kvinner	Menn
Desil 1	50,4	49,6
Desil 2	46,6	53,4
Desil 3	51,9	48,1
Desil 4	45,6	54,4
Desil 5	48,4	51,6
Desil 6	51,5	48,5
Desil 7	49,3	50,7
Desil 8	45,4	54,6
Desil 9	33,8	66,2
Desil 10	24,4	75,6
Alle	44,7	55,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

1–5. Samtidig var 11,4 prosent av kvinnene og 23,9 prosent av mennene i de to øverste desilene. Fra 2006 til 2015 gikk andelen kvinner i de laveste desilene ned, mens andelen i de høyeste desilene

var om lag uendret. Det er brudd i statistikken i 2015. Etter 2015 har andelen kvinner i de øvre desilene økt, mens andelen har gått ned for menn.

Nesten tre av fire lærlinger er menn. Det medvirker til at det er flere kvinner og færre menn nederst i fordelingen når lærlinger holdes utenom. Tall inkludert lærlinger i tabell 2.15 viser at kvinner er underrepresentert i de to øverste desilene i lønnsfordelingen.

Lavlønn

I forbindelse med tariffoppgjørene har det vært benyttet ulike grenser for utmåling av lavlønnsstil-

legg. Det har også vært brukt ulike prinsipper for omfanget av de lavlønnsstillegg som er gitt. Ofte har avtaleområdet gjennomsnitt vært avgjørende, ved andre anledninger bedriftens eller den enkeltes lønnsnivå.

En mye benyttet lavlønnsgrense har vært 85 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn i tariffområdet LO-NHO-området. En slik definisjon av lavlønnsgrensen ville tilsvare kr 421 800 for et fullt årsverk uten overtid i 2019. Med denne definisjonen av lavlønn var 19 prosent av alle heltidsansatte lønnstakere lavtlønte i 2019, jf. tabell 2.16. For kvinner er andelen 20 prosent og for menn 18 prosent.

Tabell 2.16 Andel lavtlønte¹, beregnet lavlønnnivå¹, gjennomsnittlig og median² årlig lønn³ for heltidsansatte. Prosent og kroner

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015 ⁴	2016	2017	2018	2019
I alt	17	17	17	17	17	17	18	18	18	18	19
Menn	15	15	16	16	16	16	17	17	17	17	18
Kvinner	21	20	19	19	20	19	19	19	19	19	20
Lavlønnnivå ¹	321 800	332 900	345 400	356 800	366 400	376 000	377 100	384 600	394 200	406 300	421 800
Gjennomsnitt	456 800	474 900	491 700	510 200	525 200	540 200	540 480	549 600	562 920	579 360	600 120
Median ²	410 400	425 000	442 000	457 300	472 200	485 400	483 360	493 920	506 160	520 800	540 000

¹ Definert som lønnsnivå lavere enn 85 prosent av gjennomsnittlig lønnsnivå for industriarbeidere i LO-NHO-området.

² Medianlønn er lønnen for lønnstakeren i midten av fordelingen, når lønnstakerne er sortert etter lønn.

³ Månedslønnen per september *12.

⁴ Brudd i statistikken i 2015.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Kapittel 3

Konsumprisutviklingen i Norge

- Beregningsutvalget anslår at konsumprisindeksen (KPI) som årsgjennomsnitt vil øke med 1,2 prosent i 2020. Det er i år spesielt stor usikkerhet i prisvekstanslaget. Usikkerheten er blant annet knyttet til utviklingen i kronekursen og energiprisene, samt de videre konsekvensene av koronakrisen. Koronakrisen kan medføre økte priser via lavere tilbud av mange varer og tjenester, men det kan også medføre lavere priser på grunn av lavere samlet etterspørsel. Videre har forbruket av flere tjenester falt bort helt eller delvis i en periode, og prisene på disse er estimert i KPI. Vektene speiler tidligere forbruksmønster, og dette påvirker KPI-beregningene og KPI som måling av levekostnader.
- I gjennomsnitt har tolv månedersveksten i KPI vært 1,1 prosent fra januar til og med mai 2020.
- Fra 2018 til 2019 økte KPI med 2,2 prosent, ned fra en vekst på 2,7 prosent fra 2017 til 2018. Svakere vekst i prisen på elektrisitet bidro til å trekke prisveksten ned i fjor. Nedgangen i prisveksten ble dempet av høyere prisvekst på importerte varer og på tjenester der arbeidskraft ikke er den dominerende priskomponenten. I Beregningsutvalgets endelige rapport foran inntektsoppgjørene 2019, NOU 2019: 6, var veksten i KPI anslått til om lag 2,4 prosent.
- Den underliggende prisveksten, målt ved endringer i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE), endte også på 2,2 prosent i 2019, opp fra en vekst på 1,6 prosent i 2018.

3.1 Prisutviklingen i senere år

3.1.1 Hovedlinjer i prisutviklingen

Konsumprisindeksen (KPI) økte med 2,2 prosent fra 2018 til 2019, ned fra en vekst på 2,7 prosent fra 2017 til 2018. Svakere vekst i prisen på elektrisitet enn året før bidro til å dempe årsveksten i KPI i fjor. Den underliggende prisveksten, målt ved endringer i konsumprisindeksen justert for avgifts-

endringer og uten energivarer (KPI-JAE), endte på 2,2 prosent i 2019, opp fra en vekst på 1,6 prosent i 2018. Det var særlig oppgang i prisene på tjenester som bidro til årsveksten i KPI-JAE i fjor.

Årsveksten i KPI fra 2018 til 2019 var om lag på linje med gjennomsnittlig årsvekst for de siste ti årene. Den høyeste veksten i både KPI-JAE og KPI de siste fem årene var i 2016, med en vekst på hhv. 3,1 prosent og 3,6 prosent. Virkningen av avgiftsendringer ut over inflasjonsjustering framgår i tabell 3.1 som forskjellen mellom veksten i KPI og KPI-JA. I 2019 vokste avgiftene saktere enn inflasjonen, etter å ha vokst raskere enn inflasjonen i 2018.

Tolv månedersveksten i KPI-JAE økte fra 2,1 prosent i januar 2019 til 2,7 prosent i mars før den avtok til 1,8 prosent i desember. Tolv månedersveksten har holdt seg over 2 prosent hittil i år og i mai var tolv månedersveksten i KPI-JAE 3,0 prosent. Tolv månedersveksten i prisene på importerte konsumvarer (utenom jordbruksvarer) økte fra 0,8 prosent i januar 2019 til 2,4 prosent i februar før den avtok gradvis til 0,5 prosent i desember. Disse bevegelsene skjedde til tross for at kronen svekket seg i andre halvår i fjor. Så langt i 2020 har prisveksten for importerte konsumvarer (utenom jordbruksvarer) ligget mellom 0,3 og 2,6 prosent. I mai var tolv månedersveksten i disse varene 2,1 prosent. Tolv månedersveksten i prisene på norskproduserte varer utenom jordbruksvarer økte fra 2,6 prosent i januar 2019 til 4,0 prosent i mars før den avtok til 0,6 prosent i desember. Tolv månedersveksten avtok fra 2,1 prosent i januar til 1,5 prosent i februar og tiltok deretter gradvis til 3,0 prosent i mai.

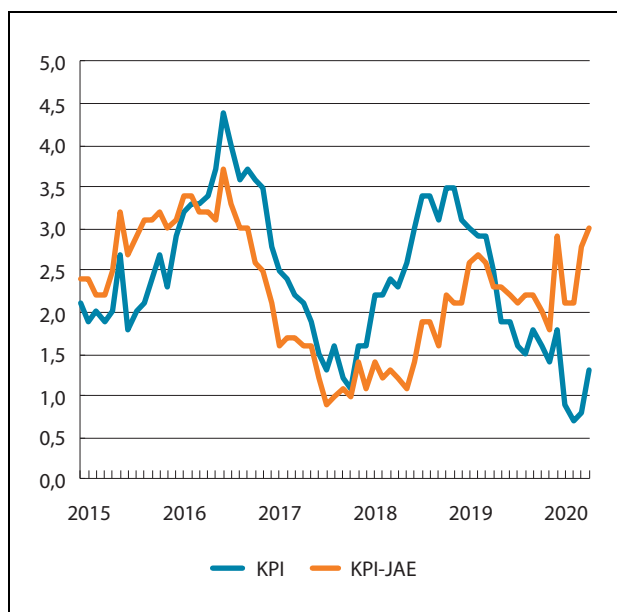
Målt i kroner tok oljeprisen seg opp fra januar til april i fjor før den gikk ned i mai. Deretter holdt den seg relativt stabil før den økte i desember. Som årsgjennomsnitt endte oljeprisen på 564 kroner pr. fat i 2019, knapt 18 kroner lavere enn i 2018. Oljeprisen gikk noe tilbake i januar og februar i år før den falt kraftig fra 496 kroner per.

Tabell 3.1 Konsumprisindeksen (KPI)

	Endring i prosent fra samme periode året før					
	2015	2016	2017	2018	2019	mai 2020
KPI	2,1	3,6	1,8	2,7	2,2	1,3
KPI justert for avgiftsendringer (KPI-JA)	2,1	3,4	1,8	2,5	2,3	1,5
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE)	2,7	3,1	1,4	1,6	2,2	3,0

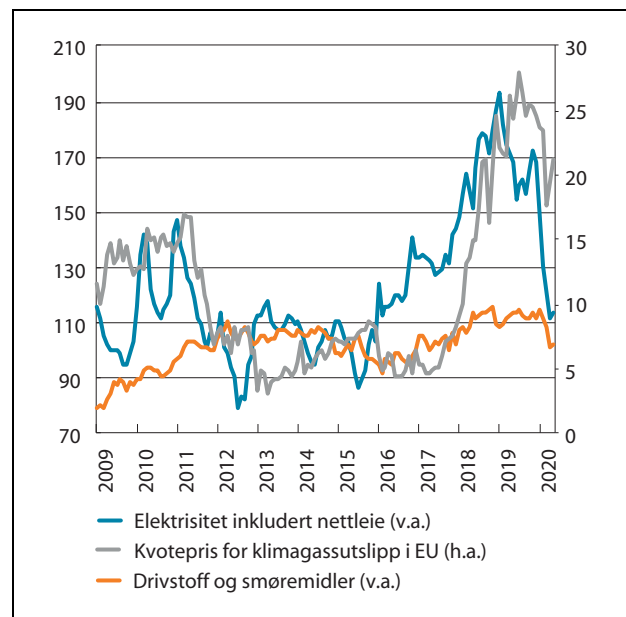
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

fat ved inngangen til mars til 207 kroner per. fat 21. april. Fordi kronen svekket seg i den samme perioden var den prosentvise nedgangen noe mindre målt i kroner enn i amerikanske dollar. Oljeprisen har tatt seg markert opp siden bunnivåene i april og har ligget mellom 360 og 390 kroner per fat i første halvdel av juni i år. Råoljeprisen er en viktig produksjonsfaktor for drivstoff. Utviklingen i drivstoffprisene vil likevel ikke alltid følge utviklingen i råoljeprisen, ettersom utviklingen i prisene på bensin og diesel til husholdningene i stor grad også påvirkes av utviklingen i marginene i raffineringsnæringen, avgiftene og avansen til bensinstasjonene. Tolvmånedersveksten i prisene på drivstoff og smøremidler var positiv i fjorårets syv første måneder, negativ i de fire neste, og positiv i desember. Som årsgjennomsnitt var prisene på drivstoff og smøremidler 0,5 prosent høyere i 2019 enn i 2018. Tolvmånedersveksten i prisene

Figur 3.1 KPI og KPI-JAE. Prosentvis vekst fra samme måned året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.2 Energivarer i KPI (indeks 2016=100) og kvotepriser for klimagassutslipp i EU (euro pr. metrisk tonn)

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Intercontinental Exchange (ICE).

på drivstoff og smøremidler har avtatt fra 6,1 prosent i januar i år til -10,7 prosent i mai.

Endringer i elektrisitetsprisene har vært en viktig kilde til svingninger i prisveksten, se figur 3.2. Både nedbørsmengde og temperatur her hjemme samt utviklingen i europeiske kraftmarkeder påvirker prisutviklingen. Mens værforholdene i Norge påvirker produksjonen av kraft i Norge og etterspørselen etter kraft fra norske husholdninger, bidrar endringer i prisene på kull, gass og karbonutslipp i Europa til å påvirke den relative etterspørselen etter norsk kraft. Etter rekordhøye priser i januar 2019 har elektrisitetsprisene avtatt markert. Tolvmånedersveksten var negativ i fjorårets siste syv måneder. Etter kraftig oppgang de foregående tre årene var årsgjennom-

Tabell 3.2 Konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og utenom energivarer (KPI-JAE), etter leveringssektor

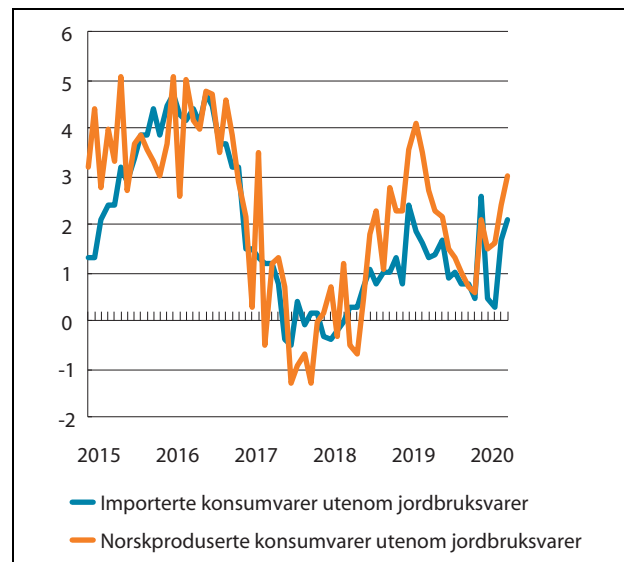
	Vekt ¹	Endring i prosent fra samme periode året før			
		2017	2018	2019	mai 2020
Totalt	1000	1,4	1,6	2,2	3,0
Varer	462,7	0,5	0,9	1,5	2,8
– norske varer	135,2	0,3	1,3	2,1	3,1
– norske jordbruksvarer	32,1	-0,1	2,2	2,0	3,3
– norske varer uten jordbruksvarer	103,1	0,4	1,0	2,1	3,0
– importerte varer	327,5	0,7	0,7	1,3	2,8
– importerte jordbruksvarer	22,3	0,8	3,9	2,3	12,2
– importerte varer uten jordbruksvarer	305,2	0,6	0,5	1,2	2,1
Tjenester	537,3	2,2	2,1	2,9	3,4
– husleie	219,9	1,9	1,6	1,7	1,3
– tjenester uten husleie	317,4	2,4	2,5	3,7	4,7
– hvor arbeidskraft dominerer	100,5	2,8	2,8	2,9	3,3
– med andre viktige priskomponenter	216,9	2,3	2,4	4,0	5,3

¹ Vektene gjelder fra januar 2020 til desember 2020.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

snittet av elektrisitetsprisene i 2019 0,7 prosent høyere enn i 2018. Strømprisene har falt markert så langt i år sammenliknet med fjoråret, og tolv månedersveksten i elektrisitet inkludert nettleie har ligget mellom -22,7 og -34,9 prosent i perioden januar–mai.

Tabell 3.2 viser utviklingen i veksten i KPI-JAE etter leveringssektor. Prisene på importerte varer påvirkes av kronkursen og av avansen hos detaljister og grossister i Norge. I 2019 steg prisene på importerte konsumvarer (utenom jordbruksvarer) med 1,2 prosent, etter en oppgang på 0,5 prosent året før. Så langt i 2020 har tolv månedersveksten ligget mellom 0,2 og 2,6 prosent. I mai i år var tolv månedersveksten 2,1 prosent. Kronens verdi, målt ved den importveide valutakursen, var 11,3 prosent svakere i mai 2020 enn i mai 2019. Som årsgjennomsnitt var den importveide verdien av kronen 2,9 prosent svakere i 2019 enn i 2018.

Husleieindeksen i KPI består av betalt husleie og beregnet husleie. Betalt husleie er husleie fra leietakere, mens beregnet husleie skal uttrykke verdien av tjenesten selveiere og andelseiere får av boligen sin. Prisene på denne tjenesten antas å følge utviklingen i leieprisene på tilsvarende boliger i leiemarkedet. Figur 3.4 viser utviklingen i husleiene inkludert fritidsbolig justert for avgifts-

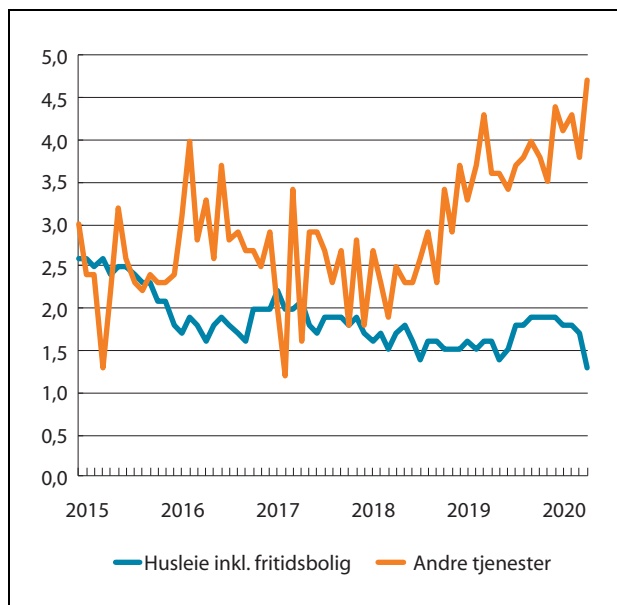
Figur 3.3 KPI-JAE etter leveringssektor¹. Importerte konsumvarer og norskproduserte konsumvarer. Utenom jordbruksvarer. Prosentvis vekst fra samme måned året før

¹ Brudd i serien i januar 2016 grunnet omlegging av KPI-statistikken. Den nye inndelingen skiller jordbruksvarene mellom importerte og norskproduserte og har ingen undergruppe for fiskevarer. Ellers kan leveringssektorene i den gamle inndelingen finnes igjen i den nye inndelingen, men enkelte produktgrupper kan ha endret leveringsstatus.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

endringer. Fra 2018 til 2019 steg husleiene med 1,7 prosent, opp fra en vekst på 1,6 prosent i 2018. Tolvmånedersveksten i husleiene holdt seg mellom 1,4 prosent og 1,9 prosent gjennom fjoråret og avtok deretter fra 1,9 prosent i januar i år til 1,3 prosent i mars. Prisene på andre tjenester steg med 3,7 prosent i 2019, etter en økning på 2,5 prosent i 2018. Tolvmånedersveksten holdt seg relativt høy gjennom året, da den svingte mellom 3,3 og 4,3 prosent. Hittil i 2020 har tolv månedersveksten ligget mellom 3,8 og 4,7 prosent. En stor del av oppgangen i prisene på tjenester kan spores tilbake til utviklingen i prisene på passasjertransport på skinner, vei, fly og båt.

Myndighetenes tiltak for å begrense koronapandemien har hatt konsekvenser for beregningen av KPI de siste månedene. Tjenester der det var helt eller tilnærmet fullt bortfall av konsum i april utgjorde vel 10 prosent av total KPI målt i form av KPI-vektene. På grunn av mangel på observasjoner, ble prisene framskrevet med endringen i total KPI fra mars til april for i overkant av 70 prosent av det bortfalte tjenestekonsumet. Dette gjaldt blant annet konsumgrupper som serveringsvirksomhet, kultur og underholdning, personlig pleie og barnehagetjenester. Knappe 30 prosent av bortfalte tjenester fikk estimert pris på bakgrunn av sesongfaktorer. Tjenestegrupper med tydelig sesongmønster er hotellovernattin-

Figur 3.4 KPI-JAE etter leveringssektor¹. Andre tjenester og husleie inkl. fritidsbolig. Prosentvis vekst fra samme måned året før

¹ Brudd i serien i januar 2016 grunnet omlegging av KPI-statistikken, se fotnoten i figur 3.3.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

ger, pakketurer og utenlands flyreiser. I mai utgjorde tjenester der det var tilnærmet fullt bortfall av konsum i overkant av 4 prosent av total KPI. I overkant av 2 prosent fikk estimert pris basert på prisutviklingen i total KPI fra april til mai mens tilsvarende andel har fått estimert pris basert på sesongfaktorer. Inntil situasjonen for de enkelte tjenestegruppene normaliseres, vil SSB også framover måtte benytte alternative beregningsmetoder for prisutviklingen på tjenester der datainngangen er mangelfull.

3.1.2 Prisutviklingen for ulike konsumgrupper

I tabell 3.3 er konsumprisindeksen inndelt etter konsumgrupper, og inkluderer energivarer og avgifter. Prisene på hovedgruppen *klær og skotøy*, som er typiske importvarer, steg med 1,0 prosent i 2019. Til tross for oppgangen i fjor har prisene på klær og skotøy falt med 46 prosent siden 1996. Prisoppgangen for denne varegruppen i fjor skyldes høyere klespriser. Mens prisene på klær økte med 1,7 prosent, falt prisene på skotøy med 1,4 prosent. Tolvmånedersveksten i prisene på klær og skotøy var 4,2 prosent i januar, men negativ de påfølgende fire månedene.

Prisene på *matvarer og alkoholfrie drikkevarer* steg med 1,0 prosent fra 2018 til 2019, mot oppgang på 2,5 prosent mellom 2017 og 2018. Matvareprisene har de siste årene hatt et tydelig sesongmønster med prisoppgang i årets første måneder, nedgang i påskemåned, og prisnedgang fra august og ut året. I fjor falt matvareprisene på månedsbasis i mars, april og mai, i august, september og oktober, og i desember. Prisnedgang før jul og i påskemåned skyldes tilbudsaktivitet, mens sesongmønsteret ellers nok delvis kan tilskrives en kombinasjon av sesongmønster i matproduksjonen både i Norge og internasjonalt og delvis sesongbestemte norske tollbarrierer på frukt og grønt. På årsbasis økte matvareprisene med 1,0 prosent i 2019. Fra og med januar 2019 ble den kraftige økningen i avgiften for sjokolade og sukkervarer innført i 2018 reversert, og er dermed en viktig kilde til at prisene for varegruppen sukker, syltetøy, honning, sjokolade og sukkervarer gikk ned med 2,6 prosent fra 2018 til 2019. Også prisene på melk, ost og egg bidro til å dempe årsveksten i matvareprisene i 2019. Prisene på alkoholfrie drikkevarer økte med 0,7 prosent i 2019, ned fra vekst på 3,1 prosent i 2018. Tolvmånedersveksten i prisene på matvarer og alkoholfrie drikkevarer tiltok fra 2,9 prosent i januar til 4,7 prosent i mai. I dagligvarebransjen er

det blitt stadig mer vanlig med fordelsprogrammer for kundene. Det er usikkert hvordan slike fordelsprogrammer påvirker prisene på dagligvarer. Videre er det også variasjon i hvorvidt priseffektene av fordelsprogrammene fanges opp i KPI. Fordelsprogrammer som gir rabatt i kassen vil fanges opp, mens programmer basert på bonuspoeng m.m. der kunden sparer opp poeng som i etterkant kan brukes til å kjøpe varer til redusert pris ikke vil fanges opp.

Prisene på *alkohol og tobakk* steg med 2,7 prosent fra 2018 til 2019, etter vekst på 2,2 prosent i 2018. Som i 2018 var prisoppgangen i fjor klart høyere for tobakk enn for alkohol.

Prisene på konsumgruppen *bolig, lys og brensel* steg med 1,9 prosent i 2019, etter en oppgang på 5,0 prosent i 2018. Nedgangen i prisveksten fra

2018 til 2019 skyldes særlig lavere prisvekst på elektrisitet.

Prisene på *møbler og husholdningsartikler* steg med 2,4 prosent i 2019, etter oppgang på 1,2 prosent i 2018.

For konsumgruppen *transport* økte prisene med 3,0 prosent i 2019, etter vekst på 3,5 prosent i 2018. Nedgangen i veksten i transportprisene skyldes særlig lavere prisvekst på kjøretøyer og drivstoff og smøremidler, mens oppgang i prisene på transporttjenester trakk i motsatt retning. Prisene på flyreiser økte med 10,8 prosent i 2019, etter nedgang på 2,7 prosent i 2018. Hvilke uker prisene på flyreiser samles inn er av stor betydning i måneder med varierende ferieaktivitet. Som beskrevet i avsnitt 3.1.1 er det særlige forhold som har påvirket målingen av prisene på bl.a. fly-

Tabell 3.3 Konsumprisindeksen – varer og tjenester etter konsumgruppe

	Vekt ¹	Endring i prosent fra samme periode året før					
		2015	2016	2017	2018	2019	mai 2020
Totalt	1000	2,1	3,6	1,8	2,7	2,2	1,3
01 Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	119,4	2,9	2,6	0,0	2,5	1,0	4,7
02 Alkoholdrikker og tobakk	39,0	3,0	3,3	2,0	2,2	2,7	3,0
03 Klær og skotøy	48,9	0,4	5,0	-0,6	-3,4	1,0	-3,2
04 Bolig, lys og brensel	245,2	1,3	4,5	3,0	5,0	1,9	-4,0
<i>Herav: Betalt husleie</i>	45,5	2,8	1,9	2,2	1,7	1,8	1,2
<i>Beregnet husleie</i>	138,4	2,3	1,8	1,8	1,5	1,7	1,3
<i>Elektrisitet, fyringsoljer oa. brensel</i>	42,3	-3,4	19,3	8,2	23,2	0,7	-29,6
<i>Herav: Elektrisitet inkludert nettleie</i>	38,3	-3,7	22,2	9,3	25,6	0,7	-32,1
05 Møbler og husholdningsartikler	63,8	5,2	5,3	-1,2	1,2	2,4	6,0
06 Helsepleie	32,6	1,7	2,0	2,0	1,6	2,6	3,3
07 Transport	155,9	1,3	2,5	2,5	3,5	3,0	1,8
<i>Herav: Kjøp av egne transportmidler</i>	60,6	1,4	2,3	1,7	2,8	1,1	1,5
<i>Drift og vedlikehold av transportmidler</i>	59,6	-0,7	0,7	4,2	5,2	3,2	0,2
<i>Transporttjenester</i>	35,7	5,3	6,6	0,7	1,9	6,3	5,3
08 Post- og teletjenester	22,9	1,1	4,1	1,1	1,0	3,2	4,9
09 Kultur og fritid	119,1	3,4	4,5	2,8	2,4	2,9	2,8
10 Utdanning	4,9	2,1	3,4	4,9	6,2	4,3	3,5
11 Hotell- og restauranttjenester	61,4	2,4	3,3	3,6	2,8	2,6	1,6
12 Andre varer og tjenester	87,1	1,9	1,9	2,2	1,5	1,4	3,6

¹ Vektene gjelder fra januar 2020 til desember 2020.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

reiser i KPI så langt i år. Prisen på passasjertransport i båt, som blant annet omfatter fergetransport, økte med 4,2 prosent i 2019, etter oppgang på 7,1 prosent i 2018. I mai 2020 var tolv månedersveksten i passasjertransport i båt 6,5 prosent

Prisene på *post- og teletjenester* steg med 3,2 prosent i 2019, etter oppgang på 1,0 i 2018. Det er femte året på rad med oppgang i prisene på denne varegruppen. Mens prisene på posttjenester økte med 7,9 prosent, var økningen for teletjenester på 3,2 prosent. Etersom teletjenester utgjør nær 80 prosent av denne konsumgruppen og posttjenester knapt 3 prosent, ga oppgangen i prisene på teletjenester et større vekstbidrag enn posttjenester. Hittil i år har tolv månedersveksten for post- og teletjenester ligget mellom 4,9 og 6,7 prosent. Prisene på teleutstyr steg med 2,6 prosent fra 2018 til 2019, etter nedgang på 3,4 prosent i 2018 og nedgang på 2,3 prosent i 2017. Mellom januar og mai i år har tolv månedersveksten svingt mellom 1,9 og 6,4 prosent. Teleutstyr er i stor grad importert, og prisveksten må derfor ses i sammenheng med bevegelser i kronekursen.

Prisene på konsumgruppen *kultur og fritid* økte med 2,9 prosent i 2019, etter en vekst på 2,4 prosent året før. Prisene på kulturtjenester, som inneholder blant annet kino- og teaterbesøk, steg med 4,0 prosent i 2019, etter en økning på 3,0 prosent i 2018 og bidro med det til å trekke prisveksten opp fra 2018 til 2019. Prisene på aviser og tidsskrifter steg med 3,4 prosent, etter en økning på 4,1 prosent i 2018. I 2019 falt prisene på audiovisuelt utstyr med 0,9 prosent etter tilsvarende nedgang i fjor.

3.2 Anslag på konsumprisutviklingen i 2020

For å anslå prisutviklingen framover har Beregningsutvalget som vanlig gjennomført beregninger med Statistisk sentralbyrås makroøkonomiske modell KVARTS. Resultatene er vist i tabell 3.6.

3.2.1 Forutsetninger for modellberegningene

De viktigste størrelsene som anslås utenfor modellen i våre KPI-beregninger, er summert opp i tabell 3.4. Utviklingen i *importprisene* er viktig for prisutviklingen i Norge. Konsumprisindeksen definerer rundt 30 prosent av produktene som importerte konsumvarer. Prisene på disse varene

inneholder imidlertid også betydelige hjemmekostnadselementer i form av varehandelens bruttoavanser og avgifter. Samtidig er det direkte og indirekte import knyttet til produktinnsatsen i produksjonen av varer og tjenester som leveres fra norske næringer, slik at priser på importert produktinnsats også har betydning for norske konsumpriser.

Importprisforløpet påvirkes blant annet av utviklingen i kronekursen, verdensmarkedsprisene på råvarer, prisstigningen hos handelspartnere, vridninger i importen i retning lavkostland og trendmessig nedgang i prisene på enkelte varegrupper (audiovisuelt utstyr).

Usikkerheten om utviklingen i valutakursen er stor. Målt ved den importveide kursindeksen var kronen ved inngangen til 2020 0,3 prosent svakere enn gjennomsnittet for 2019. Kronen har svekket seg siden, og gjennomsnittet for mai i år var 10,1 prosent svakere enn gjennomsnittet for 2019. Det legges til grunn for beregningene at kronen, målt ved den importveide kronekursen, på årsbasis vil svekkes med 7,9 prosent fra 2019 til 2020. I modellberegningene er gjennomsnittlig oppgang i importprisene på konsumrelaterte varer (regnet i norske kroner) på 3,2 prosent fra 2019 til 2020, jf. tabell 3.4. Dersom den importveide kronekursen blir 1 prosent sterkere eller svakere i hvert kvartal enn det som er lagt til grunn, vil det bidra til å endre samlet prisvekst med om lag 0,12 prosentpoeng i 2020, jf. tabell 3.6.

Endringer i kronekursen påvirker prisene på importerte konsumvarer med et tidsetterslep. Det må blant annet ses i lys av at det er kostnader forbundet med å justere prisene, at langvarige kontrakter og valutasikring bidrar til at bedriftenes innkjøpspriser holder seg fast selv om kronekursen endrer seg, og at forventninger til kronekursen framover kan avvike fra den historiske utviklingen. Først når endringen i kronekursen er stor og forventet å være langvarig, vil gevinstene ved en prisjustering overstige kostnadene. Konkurransesituasjonen vil også påvirke bedriftenes prisadferd. For eksempel kan hard konkurranse om kundene bidra til at importører, i håp om å beholde markedsandeler, ikke endrer prisene sine fullt ut når innkjøpsprisene øker som følge av svakere krone.

Utviklingen i prisene på importerte konsumvarer (i norske kroner) påvirkes også av prisutviklingen i utlandet. Økte priser i utlandet betyr høyere kostnader for norske importører selv om kronekursen ikke endrer seg. Det er lagt til grunn at prisveksten på bearbejdede eksportvarer hos han-

Tabell 3.4 Viktige forutsetninger for KVARTS-beregningen av konsumprisvekst fra 2019 til 2020. Prosentvis vekst fra året før

	2019	2020
Importveid valutakurs ¹	2,9	7,9
Konsumpriser i euroområdet ²	1,2	0,3
Priser på bearbejdede eksportvarer hos handelspartnerne ³	1,6	0,8
Råolje i USD	-10,3	-38,0
Elektrisitetspris ⁴	0,7	-27,2

¹ Positiv endring betyr depresiering av norske kroner.

² Anslag hentet fra Consensus Forecasts, juni 2020.

³ Eksportpriser for bearbejdede industrivarer, i utenlandsk valuta (hentet fra Macrobond) sammenveid med vektorer beregnet på grunnlag av import fra Norges 24 viktigste handelspartnere.

⁴ Prisen på elektrisk kraft inkludert nettleie som husholdningene betaler ifølge KPI.

Kilde: Beregningsutvalget.

delspartnerne, som er en viktig kostnadskomponent, vil gå noe ned fra 2019 til 2020, se tabell 3.4.

Spotprisen på råolje (Brent Blend) tok seg opp fra januar til september i fjor før den falt markert fra og med andre halvdel av oktober. Som årsgjennomsnitt endte oljeprisen på rundt 564 kroner pr. fat i 2019, knapt 18 kroner lavere enn i 2018. Oljeprisen har falt markert så langt i år og har ligget mellom 360 og 390 kroner per fat i første halvdel av juni. Markedet for framtidspriser indikerer at oljeprisen, målt i dollar, ikke vil endre seg mye i tiden framover. Utvalget har i modellberegningene lagt til grunn et fall i oljeprisen på 38,0 prosent fra 2019 til 2020 målt i dollar, noe som tilsvarer en gjennomsnittlig oljepris i 2020 på om lag 386 kroner pr. fat. Endringer i oljeprisen slår ut i konsumprisene først og fremst gjennom bensinprisene, andre transportkostnader og prisene på fyringsolje. Økte bensinpriser øker også produksjonskostnadene i annen norsk vare- og tjenesteproduksjon, noe som isolert sett bidrar til høyere priser generelt. Dersom oljeprisen pr. fat blir 10 prosent høyere eller lavere enn lagt til grunn, viser beregninger at det vil endre den samlede prisstigningen med 0,11 prosentpoeng, jf. tabell 3.6. Utviklingen i andre råvarepriser er nærmere omtalt i avsnitt 4.1 om internasjonal økonomi.

Som årsgjennomsnitt økte *elektrisitetsprisene inkludert nettleie* ifølge KPI med 0,7 prosent fra 2018 til 2019. Den daglige systemprisen på Nord Pool (spot) har falt markert fra rundt 29 øre ved inngangen til 2020 til i gjennomsnitt knappe 4 øre så langt i juni. Systemprisene hittil i år sammen med terminprisene for elektrisitet i 2020 pr. 5 juni gir en gjennomsnittlig systempris på rundt 14 øre pr. kWh. Det er om lag 64 prosent lavere enn pris-

nivået i fjor. Drøyt tre firedeler av husholdningene har kraftpriskontrakter knyttet til spotpris, mens de resterende er fordelt på fastpriskontrakter og såkalte variabelpriskontrakter som endres langsommere enn spotprisen. Gjennomsnittlig (veid) nettleie inkludert skatter og avgifter gikk 1. januar 2020 ned med om lag 1,0 prosent sammenliknet med gjennomsnittet for 2019, ifølge tall fra Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE). Fra 1. januar 2019 til 1. januar 2020 gikk nettleien ned med om lag 2,4 prosent. Det legges til grunn at nettleien ikke endres gjennom året og at elektrisitetsprisene inkludert nettleie og skatter og avgifter vil falle med 27,2 prosent fra 2019 til 2020. Usikkerheten knyttet til utviklingen framover er imidlertid betydelig og terminprisene kan endre seg mye på kort tid. I 2018 var hovedgrunnen til at utvalget undervurderte KPI-veksten at strømprisene økte langt mer enn lagt til grunn. I tabell 3.6 er det gjengitt modellberegninger som viser at dersom veksten i elektrisitetsprisene blir 10 prosentpoeng høyere enn lagt til grunn, vil det endre den samlede prisveksten med 0,40 prosentpoeng i forhold til referansebanen.

Prisene på varer til konsum påvirkes av *avgiftsoppbygget* og hvordan aktørenes atferd påvirkes. Ett av tiltakene i forbindelse med koronapandemien er en reduksjon i lav sats for merverdiavgift fra 12 til 6 prosent fra og med 1. april til og med 31. oktober 2020. Lav sats gjelder blant annet persontransport, overnatting samt kultur og underholdning. I KPI-JAE for april og mai ble dette behandlet slik at tjenester som var tilnærmet uten konsum ikke ble påvirket av endret merverdiavgiftssats, mens tjenestegrupper med konsum ble avgiftsjustert. De tjenestene som er omfattet av

Tabell 3.5 Modellresultater. Beregnet vekst i viktige kostnadskomponenter

	2019	2020
Lønnskostnader per produsert enhet ¹	3,5	3,7
Importpriser, tradisjonelle varer	2,5	3,2
– Konsumrelaterede importvarer ²	2,8	4,9

¹ I næringsvirksomhet i Fastlands-Norge.

² Foredlede jordbruks- og fiskeprodukter, drikkevarer og tobakk, tekstil- og bekledningsprodukter, diverse industriprodukter, verkstedprodukter, biler mv. og matvarer og råvarer målt i norske priser.

lav sats har en vekt på knappe 0,5 prosent i KPI, men det er om lag 0,1 prosentpoeng av dette vektgrunnlaget som foreløpig ikke har fått justert satsen da de anses å være tilnærmet uten konsum. I tillegg har drivstoffavgiftene blitt lagt om fra nyttår. For eksempel er avgiftene på bensin og diesel redusert med henholdsvis 6,5 og 5 prosent. Vekten til bensin og diesel samlet er knappe 2 prosent i KPI. Det legges til grunn at de samlede avgiftsendringene vil trekke ned KPI-veksten med 0,2 prosentpoeng på årsbasis.

3.2.2 Modellresultater

I KVARTS antas bedriftene å sette prisene som et påslag på sine marginalkostnader med en varierende grad av tidsforsinkelse i tilpasningen. Beregningene som ble gjennomført med KVARTS i juni 2020 viser at lønnskostnader per produsert enhet vil øke og at prisveksten på konsumrelaterede importvarer vil ta seg opp som følge av den seneste tids kronesvekkelse, se tabell 3.6. Isolert sett vil 1 prosent svakere krone bidra til å øke veksten i KPI med 0,12 prosentpoeng. Kronen svekket seg med 2,9 prosent i 2019 og i beregningen er det lagt til grunn at den som årsgjennomsnitt svekker seg ytterligere med 7,9 prosent i 2020. Kronesvekkelsen har bidratt til å løfte den underliggende inflasjonen så langt i år. Det er videre forutsatt et markert fall som årsgjennomsnitt i både oljepris og elektrisitetspris basert på terminpriser, noe som bidrar til å trekke den samlede inflasjonen ned.

Modellberegningen gir en vekst på 1,2 prosent for KPI og 2,7 prosent for KPI-JAE, se tabell 3.6. Målt som vekst over fire kvartaler indikerer beregningen at den underliggende prisveksten, målt ved KPI-JAE, holder seg ganske stabil gjennom resten av 2020. Fallet i energipriser bidrar også til å trekke den underliggende inflasjonen noe ned gjennom 2020 gjennom andrerundeeffekter. I tillegg er det lagt til grunn at kronekursen vil

holdes på et sterkere nivå ut året enn hva den har vært i gjennomsnitt så langt gjennom 2. kvartal. På den annen side er krona likevel svak og inflasjonseffektene av den svake krona er langt fra uttømt selv i 2020.

Beregningen ovenfor viser en noe høyere anslått prisvekst for 2020 sammenliknet med tilsvarende beregninger fra en del andre prognosemiljøer. Vekstanslagene for KPI fra Finansdepartementet (12. mai) og Consensus Forecasts (8. juni) er på 1,0 prosent. OECD anslår i World Economic Outlook, som ble publisert 9. juni, en årsvekst i KPI på 0,8 prosent såfram smitten holdes nede. Disse anslagene ble publisert før SSB publiserte KPI som viste en markert oppgang i inflasjonen fra april til mai. Norges Bank anslo 18. juni at prisveksten i 2020 blir 1,6 prosent. Gjennomsnittlig tolv måneders prisstigning fra januar til mai har vært 1,1 prosent.

Det er i år spesielt stor usikkerhet i prisvekstanslaget. Usikkerheten for 2020 er knyttet til utviklingen i kronekursen og energiprisene, samt de videre konsekvensene av koronakrisen. Koronakrisen kan medføre økte priser via lavere tilbud av mange produkter og tjenester, men det kan også medføre lavere priser på grunn av lavere samlet etterspørsel¹. Den samlede effekten for prisutviklingen er usikker. I tillegg er det stor usikkerhet knyttet til hvordan prisstigningen faktisk vil måles i de kommende månedene. Tjenester som har vært stengte eller som hadde tilnærmet fullt bortfall av konsum, slik som treningssentre, fornøylesparker, idrettsarrangementer og flyreiser, ble framskrevet i april og mai. Disse tjenestene utgjorde i overkant av 4 prosent av vektgrunnlaget i KPI. For eksempel viste mai-tallene at oppgangen i KPI fra 0,8 prosent i april til 1,3 i

¹ Se for eksempel, Guerrieri, V, Lorenzoni, G., Straub, L., Werning, I. (2020). Macroeconomic Implications of COVID-19: Can Negative Supply Shocks Cause Demand Shortages? <https://www.nber.org/papers/w26918>

Tabell 3.6 Modellresultater. Beregnet vekst i KPI og KPI-JAE i 2020 og virkninger av enkelte endringer i noen sentrale forutsetninger. Vekst i prosent fra samme periode året før og virkninger i prosent av prognosebanen

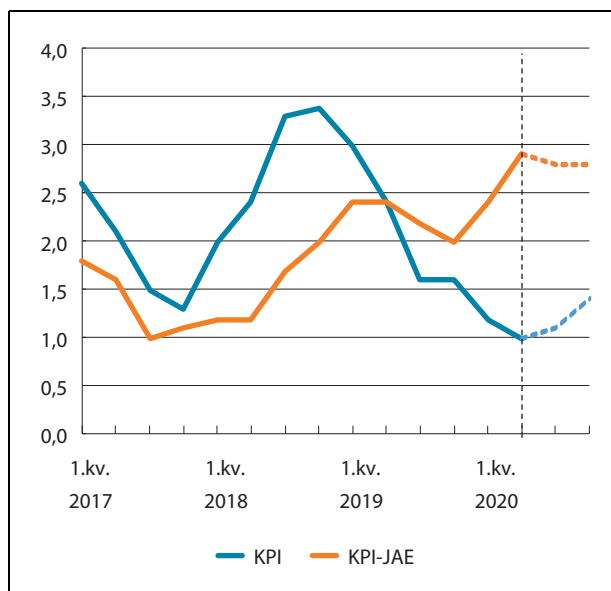
	1. kv	2. kv	3. kv	4. kv	Året
KPI	1,2	1,0	1,1	1,4	1,2
KPI-JAE	2,4	2,9	2,8	2,8	2,7
<i>Virkninger på KPI av:</i>					
10 prosentpoengs høyere/lavere prisstigning på elektrisitet	+/-0,40	+/-0,41	+/-0,40	+/-0,40	+/- 0,40
1 prosent svakere/sterkere krone	+/- 0,08	+/-0,13	+/-0,13	+/-0,14	+/-0,12
10 prosent høyere/lavere oljepris	+/-0,10	+/-0,13	+/-0,11	+/-0,11	+/-0,11

Note: Beregningene er gjort med eksogen rente og valutakurs. Tallene for 1. kvartal er historiske observasjoner, mens tallene for 2. til 4. kvartal er prognoser.

mai i hovedsak skyldes den framskrevne oppgangen på flyreiser. At forbrukere har vært avskåret fra å konsumere en del tjenester gjør i tillegg KPI mindre relevant enn vanlig som et mål på husholdningenes levekostnader.

3.2.3 Utvalgets anslag på konsumprisveksten i 2020

Basert på forutsetningene omtalt ovenfor, gir beregningen med KVARTS-modellen en vekst i KPI på 1,2 prosent fra 2019 til 2020. Slike modellbaserte beregninger vil alltid være usikre, men i år er usikkerheten spesielt stor som følge av koronakrisen. Tabell 3.6 gjengir modellberegninger som viser hvordan endrede forutsetninger for valutakurs, elektrisitetspris og oljepris påvirker den samlede prisveksten i forhold til referansebanen. Med bakgrunn i de beregningene som er foretatt og ovennevnte vurderinger, anslår Beregningsutvalget en vekst i KPI på 1,2 prosent i 2020.

Figur 3.5 KPI og KPI-JAE. Prosentvis vekst fra samme kvartal året før¹

¹ Den heltrukne linjen illustrerer faktisk utvikling, mens stiplet linje er prognose.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget.

Kapittel 4

Makroøkonomisk utvikling

Internasjonal økonomi

- Koronapandemien har ført til det sterkeste tilbakeslaget i verdensøkonomien i nyere tid. I mange land stanset deler av økonomien nærmest helt opp i mars. Dette kapittelet fokuserer på den seneste utviklingen og utsiktene på kort sikt. For en mer detaljert gjennomgang av fjorårets økonomiske utvikling se utvalgets foreløpige rapport foran inntektsoppgjørene, publisert 17. februar.
- Koronaviruset har spredt seg raskt. Sykdommen (covid-19) har tatt over 400 000 liv og satt helsevesenets kapasitet på prøve i mange land. Over hele verden har myndigheter sett seg nødt til å innføre smitteverntiltak som i praksis har stengt ned store deler av økonomien. Til tross for at sykdomsutbruddet hadde begrenset omfang fram til mars, falt globalt BNP med 3,0 prosent i første kvartal. Alt tyder på at nedgangen blir sterkere i andre kvartal. OECD anslår i Economic Outlook et BNP-fall fra første til andre kvartal på nesten 10 prosent.
- De siste ukene har antallet dødsfall og sykehusinnleggelser på grunn av covid-19 falt hos mange av våre handelspartnere. Myndigheter har dermed kunnet lette på smitteverntiltakene. Deler av den økonomiske aktiviteten kan komme raskt tilbake når bedrifter igjen står fritt til å produsere varer og tjenester. Samtidig kan økt usikkerhet for både husholdninger og bedrifter holde veksten nede også i tiden etter at de mer inngrepene tiltakene er opphevet. OECD anslår en global vekst på 6 prosent i tredje kvartal. Forutsatt at smitten kan holdes under kontroll gjennom høsten, anslår OECD knappe 3 prosent vekst i fjerde kvartal. OECDs prognoser tilsier at fallet fortsatt ikke vil være hentet inn igjen før ved utgangen av 2021, selv om epidemien forblir under kontroll.
- De internasjonale anslagene er svært usikre. Vi vet ikke hvordan bedrifter og husholdninger vil velge å tilpasse seg inntektssvikt og mer usikre utsikter. Det er usikkert hvor mye de smitte-tiltakene som fortsatt ikke avvikles, vil påvirke veksten. Evnen til raske omstillinger har erfaringsmessig variert mye mellom land, og det er vanskelig å anslå hvor raskt den økonomiske aktiviteten i ulike land vil hente seg inn igjen. Det kan også komme et nytt, omfattende smitteutbrudd. I OECDs siste Economic Outlook legges det fram to alternative scenarier, en prognose basert på at epidemien forblir under kontroll fram til det kommer en vaksine og en prognose basert på at det kommer et nytt smitteutbrudd, med nye nedstengninger i oktober/november.
- Våre handelspartnere rammes tungt av den økonomiske nedgangen. OECDs to alternative prognoser tilsier fall i BNP i år på henholdsvis 7,5 og 9,3 prosent.
- For euroområdet, der enkelte land ble svært hardt rammet av pandemien, anslår OECD et fall på henholdsvis 9,1 prosent i 2020 dersom smitten holdes nede og på 11,5 prosent dersom det kommer en nye smittebølge. For Sverige anslår organisasjonen et fall i BNP i 2020 på henholdsvis 6,7 og 7,8 prosent i de to scenarioene, og for USA en nedgangen på henholdsvis 7,3 og 8,5 prosent. Storbritannia er også hardt rammet av epidemien, og aktiviteten anslås i de to scenarioene å falle med henholdsvis 11,5 og 14 prosent i 2020.
- Oljeprisen falt markert sammen med at den økonomiske aktiviteten bremset opp. Etter stort sett å ha svingt i et leie mellom 60 og 70 dollar per fat i 2019, falt oljeprisen til rundt 55 dollar per fat i starten av februar, for deretter å komme ned på 20 dollar fatet i april. Oljeprisen har tatt seg opp igjen til 40 dollar fatet i begynnelsen av juni.
- Alle Norges viktige handelspartnere har innført omfattende finans- og pengepolitiske tiltak for å holde økonomien i gang, begrense konkurser og sikre livsopphold for innbyggere som ikke har mulighet til å jobbe under pandemien.

Norsk økonomi

- Situasjonen og utsiktene for norsk økonomi har på kort tid endret seg fullstendig. Dette skyldes i hovedsak nedstengningen av økonomisk virksomhet, adferdsendringer som følge av smitteforløpet, lavere internasjonal etterspørsel og lavere oljepris.
- BNP Fastlands-Norge falt 4,7 prosent fra mars til april, justert for normale sesongsvingninger. Det følger etter et fall på 6,9 prosent fra februar til mars, og BNP Fastlands-Norge var dermed 11,3 prosent lavere i april enn i februar.
- Aktivitetsfallet siden februar er ujevnt fordelt mellom næringer. Den største nedgangen har kommet i bransjer hvor smittevern hensyn har ført til innstilling av aktivitet. Flere tjenestene næringer er spesielt rammet.
- Flere indikatorer peker i retning av at den økonomiske aktiviteten har tatt seg opp fra midten av april og i mai.
- Den registrerte arbeidsledigheten hos NAV økte fra 3,8 prosent i midten av mars til 15,4 prosent i starten av april, i hovedsak som følge av permitteringer. Siden slutten av april har permitteringer gått ned igjen, og antall arbeidsøkere som andel av arbeidsstyrken utgjorde i midten av juni 10,8 prosent, hvorav 3,7 prosent er delvis ledige permitterte og 2,4 prosent er helt ledige permitterte.
- Kvartalsvis nasjonalregnskap viser nullvekst i antall sysselsatte personer i 1. kvartal 2020 relativt til 4. kvartal 2019. Etersom permitterte regnes som sysselsatte med midlertidig fravær i opptil 3 måneder fanger ikke denne statistikken opp omfanget av permitteringene som fant sted fra midten av mars.
- Derimot viser månedsstatistikk fra Arbeidskraftundersøkelsen et fall i antall sysselsatte til stede på jobb og antall utførte ukesverk fra februar til april.
- Tall fra a-ordningen viser en reduksjon i antall arbeidsforhold i april relativt til april i fjor på 2,4 prosent, hvor reduksjonen var sterkest innen overnattings- og serveringsvirksomhet og personlig tjenesteyting på henholdsvis 13,8 og 7,2 prosent.
- Styringsrenten ble satt ned til 0 prosent 7. mai. Ifølge rentebanen til Norges Bank og prognosen til Statistisk sentralbyrå vil styringsrenten forbli på 0 prosent i hele 2020.
- Det har skjedd store endringer i finanspolitikken under koronakrisen. Summen av tiltakspakkene har medført at budsjettindikatoren, som er et mål på ekspansiviteten i finanspolitik-

ken, anslås til 5,3 prosent i 2020. Til sammenlikning var denne størrelsen 1,9 prosent under finanskrisen i 2009.

- Statistisk sentralbyrå, Norges Bank og Finansdepartementet anslår et fall i BNP Fastlands-Norge på rundt 3–4 prosent i 2020, mens flere andre prognosemiljøer anslår en noe større nedgang. Disse anslagene er basert på at aktiviteten tar seg opp gjennom resten av året, og er betinget på at smitten holdes på et lavt nivå. Likevel vil nivået ved utgangen av 2020 være betydelig lavere enn ved inngangen til året.
- Norges Bank, Finansdepartementet og Statistisk sentralbyrå anslår at samlet sysselsetting faller i området 1,0 til 1,8 prosent i 2020.
- Usikkerheten rundt utviklingen i norsk økonomi framover er uvanlig stor og knytter seg blant annet til smitteforløpet og varigheten av smitteverntiltakene. Flere prognosemiljøer har skissert alternative scenarier for den videre utviklingen som medfører et betydelig større fall.

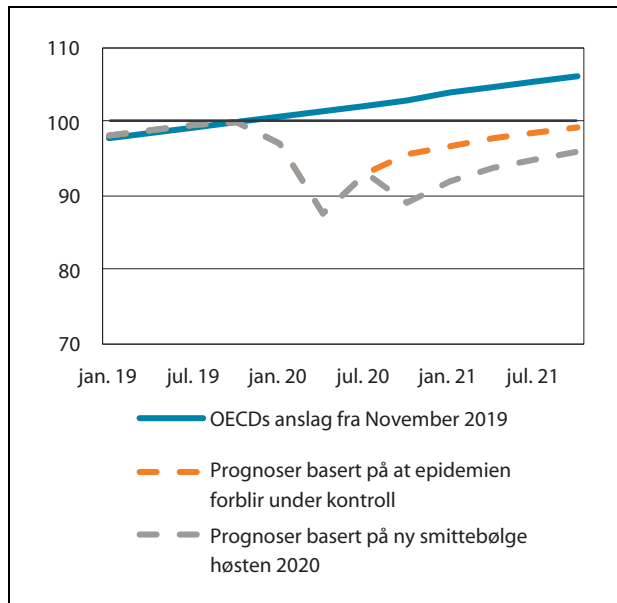
4.1 Internasjonal økonomi

Det verdensomspennende utbruddet av koronavirus har endret situasjonen i verdensøkonomien fullstendig siden februar. Deler av økonomien stoppet helt opp i flertallet av land, uavhengig av det økonomiske utgangspunktet. Dette kapitlet fokuserer på den seneste utviklingen og utsiktene på kort sikt. Se utvalgets foreløpige rapport foran inntektsoppgjørene publisert 17. februar for en mer detaljert gjennomgang av fjorårets økonomiske utvikling.

4.1.1 Utviklingen i internasjonal økonomi i den senere tid

Verdensøkonomien er sterkt preget av pandemien. OECD la i juni fram to alternative forløp for den internasjonale økonomien som gir henholdsvis 6 og 7,6 prosent nedgang i global økonomi, avhengig av om epidemien blir slått varig tilbake i første halvår, eller om det kommer en ny smittebølge på høsten.

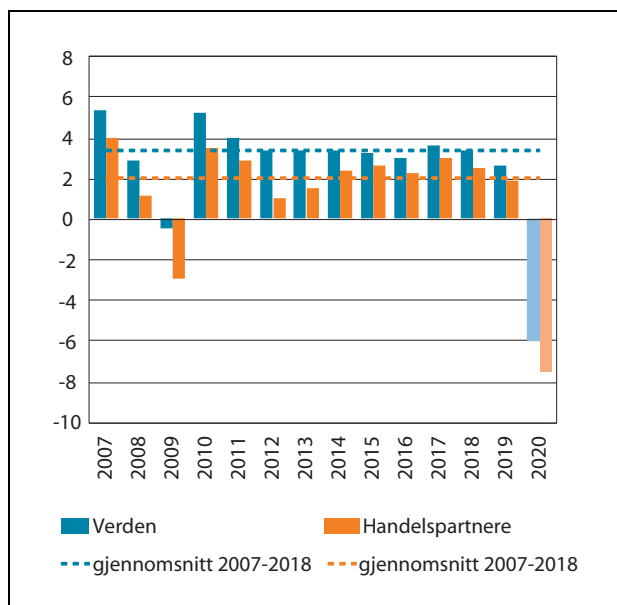
Verdensøkonomien falt med 3 prosent i første kvartal i år, og anslås å falle med nær 10 prosent i andre kvartal. I løpet av april begynte smitten å komme under kontroll i Europa, og etter hvert falt også antallet syke i amerikanske storbyer. Etter hvert som smitteverntiltakene lettes på og økonomien åpnes opp, kommer mye av produksjonen i gang igjen. I tredje kvartal anslår OECD en global

Figur 4.1 Anslag på globalt BNP. Kvartalsforløp. Indeks 4. kv. 2019=100

Kilde: OECD.

vekst på 6 prosent. Forutsatt at det ikke kommer en ny smittebølge, anslår OECD at global økonomi vil fortsette å vokse med nær 3 prosent i fjerde kvartal, se figur 4.1.

Figur 4.2 Vekst i BNP for verden og Norges 25 viktigste handelspartnere¹

¹ BNP-veksten hos Norges 25 viktigste handelspartnere er beregnet med vekter som er basert på eksport av tradisjonelle varer, se tabell 4.2. Sammenvektede anslag for 2020. Anslag er basert på OECDs prognoser for fortsatt kontrollert smitteforløp.

Kilder: OECD og Beregningsutvalget.

BNP har falt betydelig i både industriland og i framvoksende økonomier som følge av pandemien. Nær alle land ventes å oppleve fall i BNP for året under ett. Dette skiller dagens situasjon fra for eksempel finanskrisen i 2008/2009, da framvoksende økonomier fortsatte å vokse. OECDs anslag tilsier at det samlede fallet blir vesentlig dypere enn under den globale finanskrisen. Størrelsen på fallet er imidlertid vanskelig å anslå. OECD peker spesielt på at usikkerheten knyttet til pandemiens videre forløp gjør det vanskelig å vurdere den økonomiske utviklingen.

Pandemien og de økonomiske konsekvensene har vist seg mer omfattende enn ventet da sykdommen først bredte seg. I april anslo IMF et fall i verdensøkonomien på 3 prosent og fall på 6 prosent hos handelspartnerne. OECDs anslag fra juni gir et fall på 7,5 prosent hos handelspartnerne og et fall i global økonomi på 6 prosent dersom smitten forblir under kontroll i andre halvår. Til sammenlikning falt BNP i verdensøkonomien med ½ prosent under den globale finanskrisen i 2009, mens BNP hos våre handelspartnere falt med 3 prosent.

Den økonomiske veksten hadde allerede avtatt noe i 2018 og 2019. Klart svakere vekst i euroområdet og Sverige trakk ned, men også i USA og Kina avtok veksten. Svak utvikling i investeringene kan tyde på at usikkerhet rundt utviklingen i internasjonal handel bidro til nedgangen. I 2019 var veksten nær gjennomsnittet for den forutgående tiårsperioden.

Penge- og finanspolitikk

Sentralbanker i både industriland og framvoksende økonomier har tatt i bruk de *pengepolitiske* virkemidlene de har tilgjengelig for å holde økonomien i gang og sikre tilstrekkelig likviditet. Den amerikanske sentralbanken (Fed) satte i mars ned renten i to omganger, med til sammen 1,5 prosentpoeng. Den amerikanske styringsrenten er nå i intervallet 0 til ¼ prosent. Fed har også utvidet rammen for programmet for verdipapiroppkjøp ved å beslutte at sentralbanken ikke lenger har en øvre ramme for kjøp av verdipapirer, men kommer til å kjøpe så mye som den anser nødvendig. Den europeiske sentralbanken (ESB) har opprettholdt styringsrenten på 0 prosent. ESB opprettet i mars et nytt oppkjøpsprogram, Pandemic Emergency Purchase Programme, som etter en utvidelse i juni er på 1 350 mrd. euro. Oppkjøpene kommer i tillegg til det ordinære oppkjøpsprogrammet som var etablert før koronakrisen, på 20 mrd. euro per måned og en økt midlertidig

Tabell 4.1 Internasjonale hovedtall. Prosentvis endring fra året før

	Bruttonasjonalprodukt						Konsumprisindeksen				Arbeidsledighet (nivå)			
	2018	2019*	2020				2019	2020			2019	2020		
			IMF ¹	OECD ²	OECD ³	CF ⁴		OECD ²	OECD ³	CF		OECD ²	OECD ³	CF
Euroområdet	1,9	1,2	-7,5	-9,1	-11,5	-8,7	1,2	0,4	0,4	0,3	7,6	9,8	10,3	9,6
Tyskland	1,5	0,6	-7,0	-6,6	-8,8	-6,5	1,4	0,8	0,8	0,6	3,2	4,5	4,6	-
Frankrike	1,7	1,3	-7,2	-11,4	-14,1	-9,7	1,3	0,4	0,4	0,3	8,4	11,0	11,3	10,2
Spania	2,4	2,0	-8,0	-11,1	-14,4	-9,8	0,8	0	-0,2	-0,2	14,1	19,2	20,1	-
Italia	0,8	0,3	-9,1	-11,3	-14,0	-10,7	0,6	-0,1	-0,2	-0,1	9,9	10,1	10,7	11,6
Sverige	2,2	1,2	-6,8	-6,7	-7,8	-5,8	1,8	0,3	0,2	0,3	6,8	10,0	10,6	-
Storbritannia	1,3	1,4	-6,5	-11,5	-14,0	-9,0	1,8	0,7	0,6	0,9	3,8	9,1	10,4	7,4
USA	2,9	2,3	-5,9	-7,3	-8,5	-5,6	1,8	1,4	1,4	0,8	3,7	11,3	12,9	9,8
Japan	0,3	0,7	-5,2	-6,0	-7,3	-5,3	0,5	-0,3	-0,3	-0,3	2,4	3,2	3,4	3,1
Kina	6,8	6,1	1,2	-2,6	-3,7	1,4	2,9	3,8	4,0	2,9	-	-	-	-
Norges handelspartnere ⁵	2,5	1,9	-6,0	-7,5	-9,3	-6,0	1,8	1,0	1,0	1,0	5,3	7,9	8,7	-

¹ IMF World Economic Outlook, april 2020.

² OECD Economic Outlook 107 (juni 2020). Forløpet som betegnes som «single hit».

³ OECD Economic Outlook 107 (juni 2020). Forløpet som betegnes som «double hit».

⁴ Consensus Forecasts, juni 2020. For øst-europeiske land er Consensus Forecasts mai 2020 brukt.

⁵ OECD gir ikke anslag for Taiwan og Singapore. Her er anslag fra Consensus Forecasts juni-rapport brukt i handelspartneraggregatet. Consensus Forecasts gir kun arbeidsledighetsanslag for et mindre utvalg av land, og det er derfor ikke laget handelspartneraggregat for denne størrelsen.

Kilder: IMF, OECD, Consensus Forecasts og Beregningsutvalget.

ramme på 120 mrd. euro til utgangen av året. Til sammen tilsvarende utvidelsen av oppkjøpsprogrammene 12,3 prosent av euroområdet samlede BNP. Sveriges Riksbank har holdt renten på 0 og utvidet rammen for verdipapirkjøp til 300 mrd. SEK. Bank of England reduserte styringsrenten i to omganger i løpet av mars, med til sammen 0,65 prosentpoeng, til 0,1 prosent.

Flere sentralbanker, herunder ESB, Fed, Bank of England og den svenske Riksbanken har også utarbeidet nye eller gjenopprettet tidligere låneordninger med sikte på å nå små og mellomstore bedrifter, som normalt ikke finansierer seg i obligasjonsmarkedet. Fed har for første gang siden 1930-tallet åpnet for direkte utlån til bedrifter. Mange aktører utenfor USA er avhengig av tilgang på dollar for å gjøre opp internasjonal virksomhet. Fed har utvidet eksisterende og åpnet nye dollarlikviditetsordninger med andre lands sentralbanker, blant annet Norges Bank.

Det har blitt innført omfattende *finanspolitiske* tiltak for å begrense de helsemessige og økonomiske konsekvensene av virusutbruddet. IMF

anslo i mai de diskresjonære budsjetttiltakene i G20-landene til 4,5 prosent av BNP. For verden sett under ett anslås diskresjonære budsjetttiltak å utgjøre omkring 4 400 mrd. amerikanske dollar. I tillegg kommer 4 600 mrd. dollar i lån, kapitalinnskudd og garantier.

OECD anslår en betydelig økning i offentlig gjeld som følge av omfattende støttetiltak og virkningen av automatiske stabilisatorer. I scenariet med ny smittebølge til høsten ventes offentlig gjeld for medianlandet i OECD å øke med nesten 15 prosent av BNP i 2020 og utgjøre 87 prosent av BNP i 2021. Det er store forskjeller mellom land, og stor usikkerhet knyttet til anslaget, fordi den økonomiske utviklingen, bruken av støttetiltak og realiseringen av betingede forpliktelser som eksempelvis statlige lånegarantier er usikker. I mange land utgjør store, statlige lånegarantiprogrammer den største andelen av offentlig stimulan. Eksempelvis utgjør ulike lånegarantiprogrammer 15 prosent av BNP for Storbritannia og 25 prosent av BNP for Tyskland.

Tabell 4.2 Norges 25 viktigste handelspartnere målt ved eksportvekter¹ (tradisjonell vareeksport). Prosent

	Vekt		Vekt
Nederland	12,1	Sør-Korea	2,4
Sverige	11,3	Finland	1,9
Storbritannia	10,1	Tyrkia	1,6
USA	8,8	Canada	1,5
Tyskland	8,3	Singapore	1,4
Danmark	8,1	Brasil	1,0
Kina	6,3	Litauen	1,2
Polen	4,7	Sveits	0,7
Frankrike	4,0	Russland	0,7
Belgia	3,9	Tsjekkia	0,5
Spania	3,3	Taiwan	0,5
Japan	2,7	Estland	0,4
Italia	2,4		

¹ BNP-veksten hos Norges handelspartnere er vektet sammen med eksportvekter fra 2019, som er basert på handelsstatistikk fra SSB for eksport av tradisjonelle varer til ulike land. Det avviker fra konkurransevektene som brukes i kapittel 5, der både omfanget av eksport og import inngår i vektgrunnlaget, se omtale i boks 5.1. Forskjellen skyldes at utvalget i dette kapitlet ønsker å fange opp utviklingen i de norske eksportmarkedene, mens kapittel 5 presenterer tall som skal reflektere utviklingen i konkurranseflaten til norsk næringsliv i eksport- og hjemmemarkedet.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget.

Internasjonale markeder

Pandemi-utbruddet førte til kraftig uro i finansmarkedene. Indikatorer som måler volatilitet i markedene steg til svært høye nivåer. Samtidig økte etterspørselen etter verdipapirer med lav risiko, og rentene på statsobligasjoner falt i land som anses som sikre. Også valutamarkedene var preget av store fluktuasjoner. I perioder med stor usikkerhet og markedsuro trekker flere investorer seg til store valutaer, som amerikanske dollar, og kronen svekket seg kraftig. Betydelig tilførsel av likviditet fra sentralbankene bidro til å roe markedene og til at påslagene i pengemarkedene kom klart ned. Kronen styrket også seg betydelig, og kom tilbake på nivåer fra før virusutbruddet, før den falt litt igjen.

Fram til utbruddet bidro sterkere økonomisk utvikling i USA enn i Europa til at dollaren over noen år etter 2014 styrket seg mot euro og britiske pund. Også japanske yen har svekket seg betydelig mot dollar de siste ti årene.

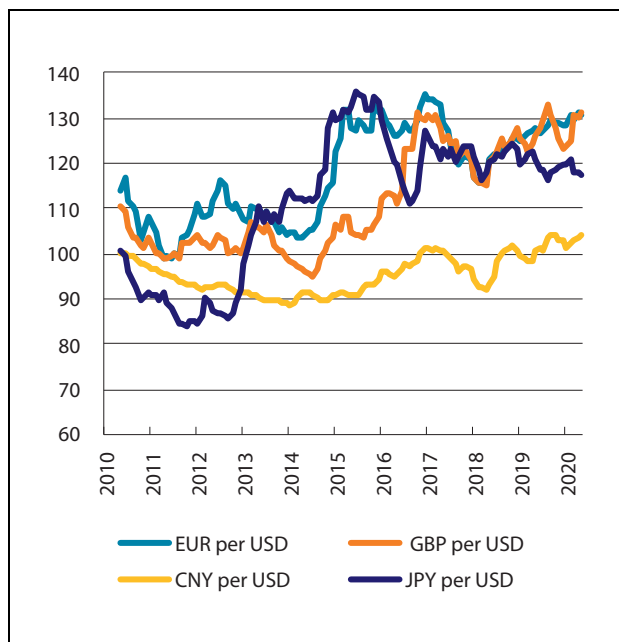
Oljeprisen falt markant sammen med at den økonomiske aktiviteten bremses opp. Også uenig-

het mellom OPEC og Russland om produksjonsbegrensninger påvirket oljeprisen negativt. OPEC, Russland og 10 andre produsentland (OPEC+) ble 12. april enige om et produksjonskutt. Norge annonserte 29. april kutt i produksjonen på norsk sokkel.

Etter å stort sett ha svingt i et leie mellom 60 og 70 dollar per fat gjennom 2019, falt oljeprisen til rundt 55 dollar per fat i starten av februar, før deretter å komme ned i 20 dollar per fat mot slutten av april. Oljeprisen har tatt seg opp igjen til rundt 40 dollar fatet i begynnelsen av juni.

4.1.2 Utsiktene for Norges handelspartnere i 2020

BNP hos Norges 25 viktigste handelspartnere anslås på bakgrunn av OECDs to alternative forløp for pandemien, som innebærer fall på henholdsvis 7,5 og 9,3 prosent i 2020. I det første forløpet legger OECD til grunn at pandemien fortsetter å avta mot sommeren og forblir under kontroll. I det andre forløpet legger OECD til grunn at det kommer et nytt smitteutbrudd høsten 2020 og at

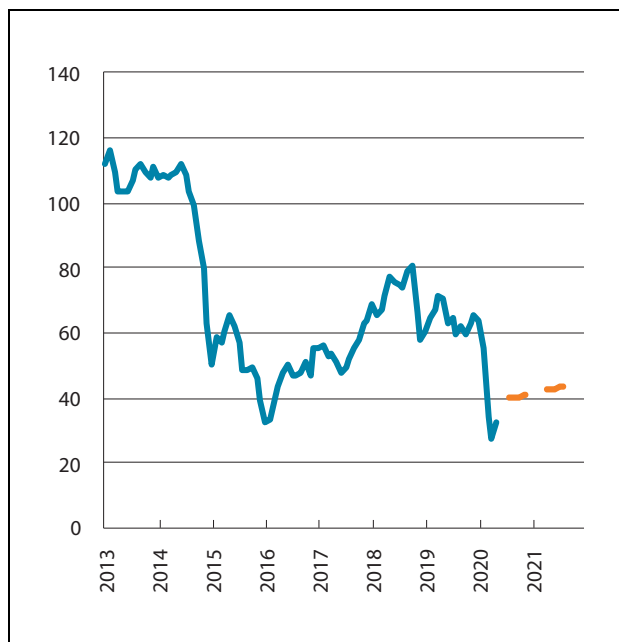

Figur 4.3 Valutakurser. Nasjonal valuta mot USD i utvalgte land. Månedsgjennomsnitt. Indeks, januar 2010 = 100. Stigende kurve betyr svekket valuta

Kilde: Macrobond.

det blir nødvendig å gjeninnføre om lag halvparten av den nedstengningen vi har sett i vår.

Under omtales kort anslagene for 2020 i en del viktige handelspartnerland og store økonomier, se også tabell 4.1 for tall.

Figur 4.4 Utviklingen i oljepris og terminpriser framover. Terminpriser fra 3. juni.

Månedsgjennomsnitt. Brent Blend, USD/fat

Kilder: Macrobond og ICE.

- I *euroområdet* ventes BNP å falle med 9,1 prosent i 2020, gitt at smitten forblir lav framover. Dersom det skulle komme en ny smittebølge til høsten, anslås BNP å falle med 11,5 prosent, se tabell 4.1. En rekke land i euroområdet ble hardt rammet av pandemien, og det ble innført strenge smitteverntiltak i store deler av valutaområdet. Epidemien fikk først fotfeste i Nord-Italia og spredte seg i valutaområdet i begynnelsen av mars. I første kvartal falt BNP i euroområdet med 3,8 prosent, og OECD anslår et fall på 15 prosent i andre kvartal. Det ser nå ut til at smitten har kommet under kontroll i Europa, og landene i euroområdet startet i ulik takt å lette på smitteverntiltakene i mai. Aktiviteten ventes å ta seg opp igjen, og OECD anslår en vekst på 11 prosent i tredje kvartal. Siden landene i valutaområdet innførte svært ulike smitteverntiltak, er også veien til gjenåpning svært ulik. I mange land er det fortsatt store begrensninger. Arbeidsledigheten ventes å stige til rundt 10 prosent i begge OECDs prognoser, se tabell 4.1.
- I *USA* ventes BNP å falle med 7,3 prosent i 2020, forutsatt at virusutbruddet forblir under kontroll gjennom høsten. Skulle det komme et nytt smitteutbrudd, anslår OECD fallet til 8,5 prosent. Pandemien bredte seg noe senere i USA, men landet ble etter hvert hardt rammet, spesielt i enkelte storbyer. Med unntak av i noen delstater med mer spredt bosetning og mindre folketall, ble det innført strenge smitteverntiltak over hele USA. BNP falt med 1,3 prosent i første kvartal, og OECD anslår et videre fall på 12 ½ prosent i andre kvartal. Også i USA er det planlagt og iverksatt lettelsener i smitteverntiltakene, som gir grunnlag for at økonomien skal ta seg opp igjen. OECDs prognoser tilsier en vekst på rundt 4 ½ prosent i tredje kvartal. Arbeidsledigheten har steget meget raskt, fra 3,5 prosent i februar til 14,7 prosent i april. Mai-tallene viser en moderat nedgang i antallet ledige. For året under ett anslår OECD en ledighet på 11,3 prosent og 12,9 prosent, avhengig av om smitten forblir under kontroll eller tiltar.
- For *Storbritannia* anslås et fall i BNP på 11,5 prosent i 2020 under et forløp med fortsatt kontroll på virusutbruddet og et fall på 14 prosent dersom smitten tiltar igjen i høst. Landet har vært blant de hardest rammede av pandemien i Europa. Myndighetene innførte svært omfattende tiltak, men med noe senere oppstart enn andre land i Europa. Fra 23. mars gjaldt omfattende begrensninger. I mai og juni har flere til-

tak blitt lettet på. BNP falt med 2,0 prosent i første kvartal og anslås av OECD å falle videre med 19 prosent i andre kvartal, men ventes å stige med 7,5 prosent i tredje kvartal. Arbeidsledigheten er ventet å stige fra 3,8 prosent i 2019 til mellom 9,1 og 10,4 prosent i 2020.

- I *Sverige* ventes aktiviteten å avta med henholdsvis 6,7 prosent i 2020 under forløpet med kontrollert smitte og 7,8 prosent med et nytt smitteutbrudd i høst. Svenske myndigheter har oppfordret til å ta smittevernhensyn, men har i noe mindre grad innført direkte forbud. I første kvartal steg BNP med 0,1 prosent. I Danmark ventes BNP å falle med henholdsvis 5,8 og 7,1 prosent ifølge OECDs to ulike prognoser.
- I *Japan* anslås økonomien å falle med 6 prosent gitt at smitten forblir under kontroll gjennom året og falle med 7,3 prosent dersom smitten tiltar igjen. Japan registrerte de første tilfellene av covid-19 allerede i januar, men fram til mars var utbruddet moderat. Det ble innført strenge smitteverntiltak, først i spesielt rammede regioner, men senere nasjonalt. Japans vekst var ventet å få et positivt bidrag fra finanspolitisk stimulans fra OL-arrangementet. OL er blitt utsatt til 2021.
- I *Kina* ventes BNP å falle med henholdsvis 2,6 og 3,7 prosent i de to forløpene til OECD. Virusutbruddet starter i Hubei-provinsen, og denne delen av Kina ble i praksis stengt helt ned ved i begynnelsen av året. I tillegg ble det innført nasjonale tiltak. I første kvartal falt kinesisk BNP med 10 prosent. I Kina hadde sykdomsutbruddet allerede begynt å avta i mars, og smitteverntiltakene ble lettet på.
- Også *framvoksende økonomier* rammes hardt. Pandemien brer seg til stadig flere framvoksende økonomier, og mange har begrenset kapasitet i helsevesenet. De oljeproduserende økonomiene rammes i tillegg av det negative oljesjokket. I Brasil, Russland, Sør-Afrika og Mexico anslås BNP å falle med mellom 7 og 8 prosent i det forløpet til OECD som baserer seg på at smitten forblir under kontroll, og mellom 8 og 9 prosent i forløpet som legger til grunn et nytt smitteutbrudd i høst.

Usikkerheten i anslagene

De internasjonale anslagene er svært usikre. Smitteverntiltak av dette omfanget er nytt, og vi kan i mindre grad trekke på tidligere erfaringer for å forutsi hvordan økonomien vil reagere.

Denne usikkerheten kommer i tillegg til at selve epidemiens videre forløp er usikkert.

Et sentralt usikkerhetsmoment er hvor raskt økonomiene vil ta seg opp igjen etter hvert som smitteverntiltakene trappes ned. Endret adferd hos konsumenter og produsenter kan holde tilbake veksten også i tiden etter at de mer inngripende tiltakene er opphevet. Økt usikkerhet kan føre til at husholdninger og bedrifter utsetter større innkjøp og investeringer.

De fleste land har fortsatt mange begrensninger som påvirker hvordan tjenester kan leveres og varer produseres. Bedrifter og næringer kan ha ulike muligheter for og kostnader knyttet til å tilpasse seg disse reguleringene, som kan være alt fra reisebegrensninger til regler om antall kunder i et lokale. Dette vil trolig påvirke regioner ulikt, avhengig av nærings- og bedriftssammensetning.

Noen bedrifter vil også måtte legge ned varig som en følge av pandemien, og noen næringer kan svekkes over lang tid. Dette betyr at en del arbeidstakere må finne seg nytt arbeid i andre næringer og yrker. Evnen til raske omstillinger har erfaringsmessig variert mye mellom land, og det er vanskelig å anslå hvor raskt ulike lands økonomi vil hente seg inn igjen.

Myndigheter verden over har innført penge- og finanspolitiske tiltak som skal bidra til at økonomien kommer seg opp igjen når smitteverntiltakene lettes på, men det er vanskelig å forutsi hvor treffsikre og effektive tiltakene vil være. I mange land kan det bli vanskelig å finansiere slike tiltak over tid, og noen land kan bli nødt til å redusere på innsatsen over tid. Dette kan særlig bli et problem dersom det kommer flere virusutbrudd.

De nødvendige tiltakene som myndigheter har gjennomført, er i de aller fleste land finansiert ved økt gjeldsoppbygging. Dette kommer på toppen av allerede høy offentlig gjeld i en del land. Spesielt har enkelte framvoksende økonomier allerede en utfordrende gjeldsbyrde. Over tid har det også bygget seg opp høye gjeldsnivåer i privat sektor. Høye gjeldsnivåer kan gjøre det finansielle systemet sårbart. Dersom mange får problemer med å betjene gjelden samtidig, kan det svekke den finansielle stabiliteten og gi et langvarig tilbakeslag internasjonalt.

Økende handelsbarrierer har trolig bidratt til at veksten internasjonalt var på vei ned før pandemien inntraff. Konfliktnivået i internasjonalt handelssamarbeid ser heller ut til å ha tiltatt enn avtatt og utgjør en trussel mot en gjenoppenting av den globale økonomien. Det er også usikkerhet knyttet til Storbritannias uavklarte handelsforhold

til EU når overgangsperioden etter Brexit avsluttes ved utgangen av året.

Risikobildet er i hovedsak på nedsiden med større risiko for at veksten skal bli lavere enn anslått, men den store usikkerheten tilsier også at anslagene kan være for pessimistiske. Gjenåpningen av økonomiene kan gå raskere og mer friksjonsfritt enn antatt. Siden husholdninger ikke har hatt mulighet til å kjøpe de varene og tjenestene de ønsker, kan det være større etterspørsel enn lagt til grunn. Dersom det kommer nye metoder for å behandle covid-19 eller begrense smitten, kan også etterspørselen ta seg raskere opp enn ventet.

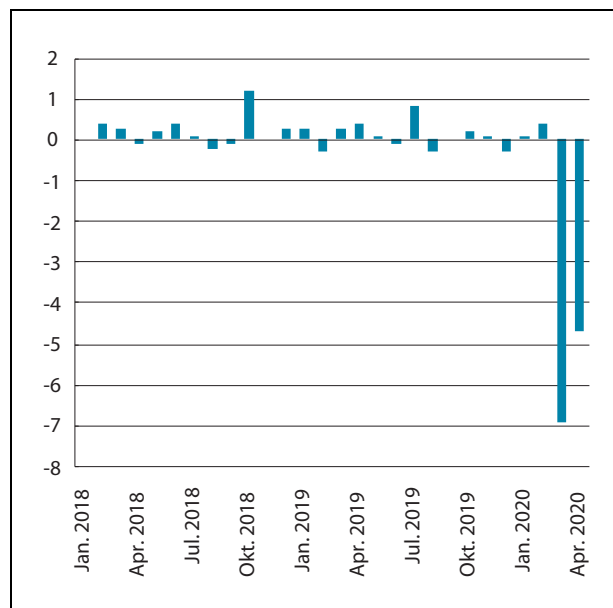
Veksten hos Norges handelspartnere i 2019 ble om lag som anslagene det ble referert til i fjorårets TBU-rapport. Utbruddet av covid-19 gir et brudd i den økonomiske utviklingen som ikke var ventet av noen av de store internasjonale analysemiljøene. Forventningene til økonomisk utvikling i år ligger langt under tidligere anslag.

4.2 Norsk økonomi

Nedstengingen av økonomisk virksomhet i mars som følge av koronaviruset har ingen historiske paralleller. Den skiller seg fra tidligere konjunkturelle tilbakeslag og finansielle kriser ved at deler av det økonomiske livet er blitt innstilt etter råd eller pålegg fra helsemyndighetene, eller fordi befolkningen søker å verne seg mot sykdom. Koronaviruset treffer norsk økonomi også gjennom lavere etterspørsel fra våre handelspartnere og lavere oljepris. Lavere etterspørsel internasjonalt går i første rekke utover eksporttrettet industri, mens lavere oljepris fører til reduserte petroleumsinvesteringer og lavere etterspørsel mot leverandørindustrien. I tillegg har det vært store utslag i priser på handelsvarer, i kronekursen og i aksjemarkedet.

4.2.1 Den senere tids makroøkonomiske utvikling

Utsiktene for norsk økonomi har på kort tid endret seg fullstendig. Utbruddet av koronaviruset og de påfølgende smitteverntiltakene har medført et enormt produksjonsfall i norsk økonomi fra midten av mars. BNP Fastlands-Norge falt 4,7 prosent fra mars til april, justert for normale sesongsvingninger. Det følger etter et fall på 6,9 prosent fra februar til mars, og BNP Fastlands-Norge var dermed 11,3 prosent lavere i april enn i februar.

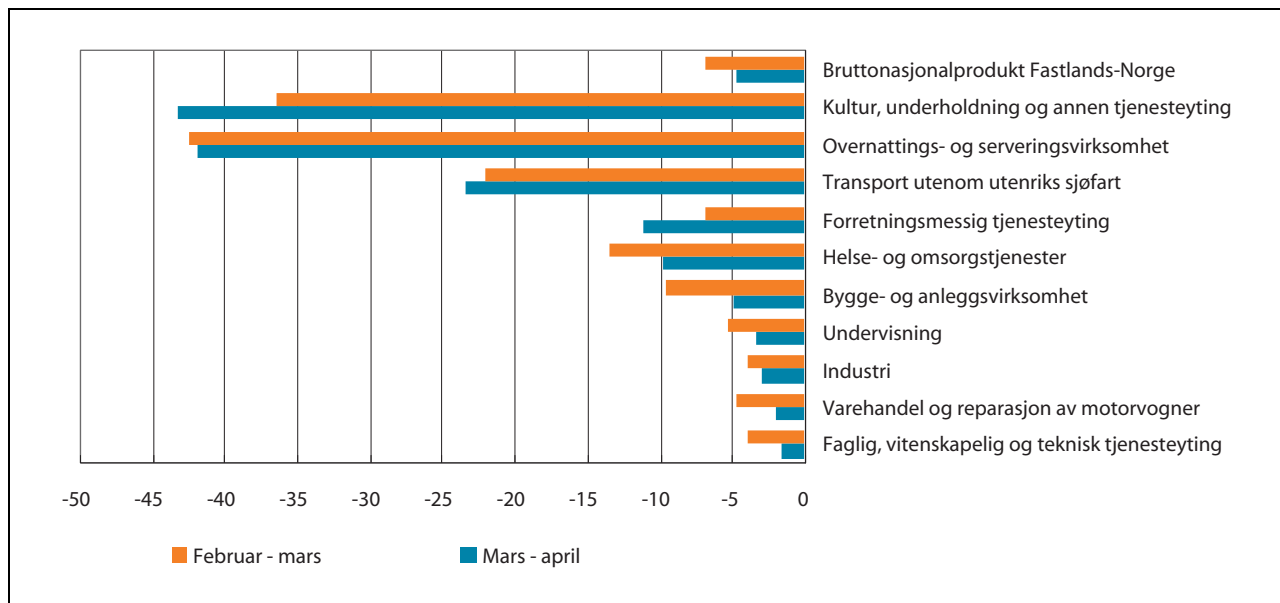

Figur 4.5 Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge. Faste 2017-priser. Måned. Prosentvis volumendring fra foregående periode

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fallet i BNP Fastlands-Norge er ujevnt fordelt mellom næringer, se figur 4.6. Det største fallet har kommet i bransjer der smittevern hensyn har ført til innstilling av aktivitet. Flere tjenestenæringer er spesielt rammet. Kultur, underholdning og annen tjenesteyting, samt overnattings- og serveringsnæringen falt rundt drøye 40 prosent i april. Transport utenom utenriks sjøfart har også falt sterkt. Forretningsmessig tjenesteyting falt også markert i april og her finner vi blant annet utleie av arbeidskraft, leasing, reisebyråer og reisearrangører, som alle er påvirket av både redusert aktivitet i andre næringer og redusert etterspørsel fra husholdninger.

Helse- og omsorgstjenester, som også inkluderer barnehager, falt i både mars og april. Denne næringen trekker alene ned veksten i Fastlands-BNP med 2,5 prosentenheter fra februar til april. Utviklingen i næringsområdet må ses i sammenheng med smitteverntiltakene, og hvordan disse har påvirket aktiviteten i barnehager og i helsevesenet. Barnehagene åpnet i annen halvdel av april, men var fortsatt ikke i full drift ved utgangen av måneden. Sykehusene har måttet utsette et stort antall avtaler for å frigjøre kapasitet. Tall fra Helse- og omsorgstjenestene viser at antall planlagte døgnopphold i helseforetakene gikk ned med 44 prosent fra april 2019 til april 2020. Tannleger hadde en nedgang i antall pasienter på 69 prosent i samme periode. Fastleger og private avtalespesialister har hatt

Figur 4.6 Bruttonasjonalprodukt i faste 2017-priser, utvalgte næringer. Prosentvis volumendring fra foregående måned

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

betydelig nedgang i omsetning, mens de fleste psykologer med driftsavtale har hatt tilnærmet ordinær drift ved å øke bruken av e-konsultasjoner. Andre tjenestenæringer, som for eksempel varehandel og faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting, opplevde stort sett et noe mindre fall i april enn i mars. Aktiviteten i varehandelen gikk ned med 2,1 prosent fra mars til april og preges fortsatt av nedgang i andre næringer, som gir redusert engroshandel. Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning falt i både mars og april. Flere store aktører i næringen melder om store nedbemanninger som resultat av lavere etterspørsel fra utvinningsnæringen. Bruttonasjonalproduktet i industri og bergverk falt med 2,9 prosent i april etter en nedgang på 4,1 prosent i mars. I Næringslivets økonomibarometer (NØB) for andre kvartal, oppga i underkant av 40 prosent av medlemsbedriftene at markedssituasjonen er dårlig, noe som indikerer en markert produksjonsnedgang blant NHOs medlemsbedrifter.¹

Husholdningenes konsum fortsatte å falle i april, etter en nedgang på 13,7 prosent i mars. Samlet falt konsumet i husholdningene 6,4 prosent i april, til tross for en økning i varekonsumet. Husholdningenes konsum ble særlig trukket ned av lavere kjøp av tjenester og forbruk i utlandet. Dette gjenspeiler utviklingen i tjenesteproduksjonen, som forble stengt eller regulert av smitte-

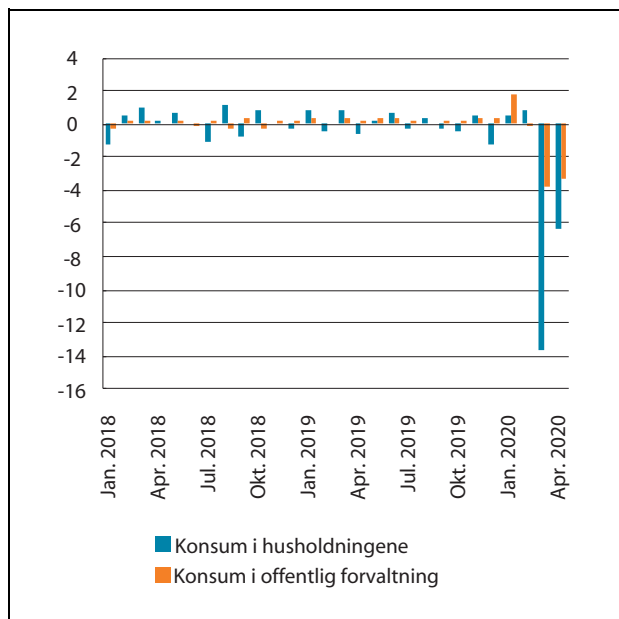
verntiltak. Varekonsumet økte 2,5 prosent i april, etter et fall på 4,2 prosent i mars. Dermed ble nedgangen i mars delvis hentet inn i april. Konsumet i offentlig forvaltning falt 3,3 prosent fra mars til april. Det er en noe mindre nedgang enn fra februar til mars. Nedgangen skyldes lavere aktivitet på sykehus, i barnehager og i kulturinstitusjoner.

Bruttoinvesteringene i fast realkapital falt svakt med 0,3 prosent i april etter en nedgang på 1,7 prosent i mars. Informasjonsgrunnlaget for investeringene er begrenset, og tallene fra nasjonalregnskapet er derfor usikre.

Samlet eksport falt med 6,0 prosent fra mars til april. Som for mars er det tjenestene, og spesielt utlendingers konsum i Norge som bidro mest til nedgangen. Dette henger sammen med reisebegrensningene som følge av koronautbruddet. Fallet fortsatte i april, siden reisebegrensningene gjaldt i hele april mot om lag halvparten av mars. Eksporten av tradisjonelle varer falt 4,3 prosent, blant annet trukket ned av fall i eksporten av raffinerte petroleumsprodukter. Råoljeeksporten trakk i motsatt retning og økte for tredje måned på rad.

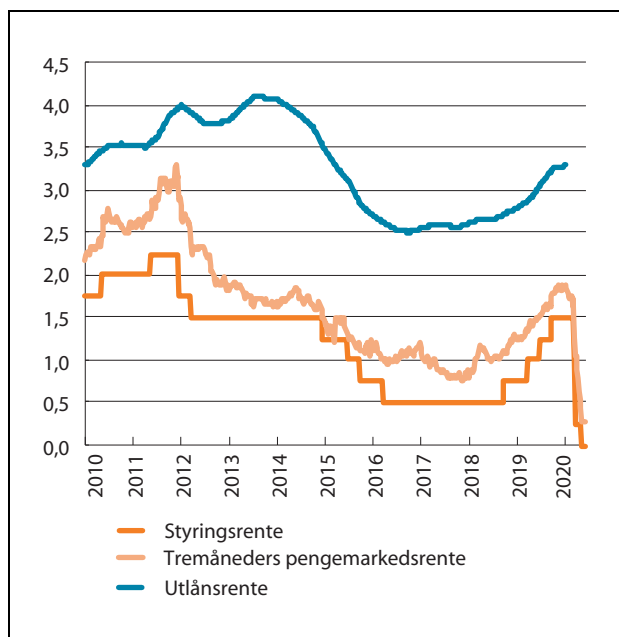
Import av varer og tjenester falt 8,2 prosent i april. Størst var fallet i nordmenns konsum i utlandet som følge av redusert reisetrafikk. Importen av tradisjonelle varer falt også, blant annet trukket ned av lav import av maskiner og utstyr, motoriserte kjøretøy og biler.

¹ Dataene fra NØB finnes her: <https://www.nho.no/tema/okonomisk-politikk-og-analyse/okonomibarometeret/>.

Figur 4.7 Konsum i husholdningene og offentlig forvaltning. Faste 2017-priser. Måned. Prosentvis volumendring fra foregående periode

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.8 Norske renter

¹ Utlånsrenten viser rammelånsrente med pant i bolig.

Kilder: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

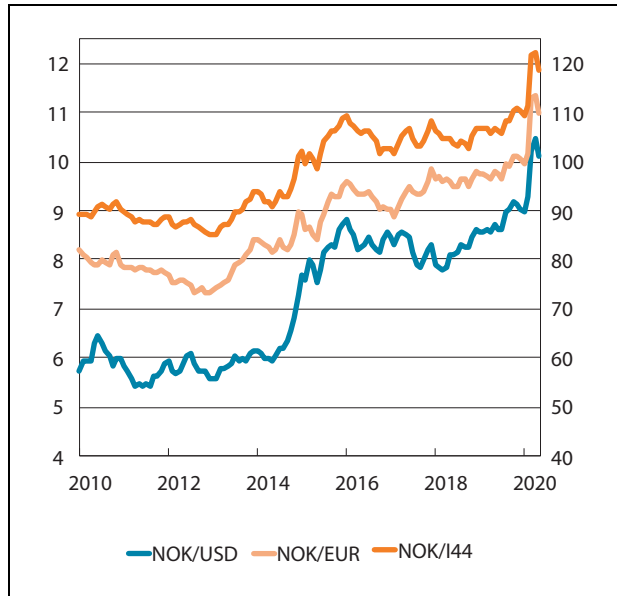
Det har vært stor variasjon i boligprisene siden mars. Ifølge den månedlige boligprisstatistikken til Eiendom Norge falt boligprisene sesongjustert med 1,5 prosent i mars etter tilsvarende prisvekst samlet sett gjennom januar og februar. Vi må tilbake til finanskrisen i 2008/2009 for å

finne liknende eller større boligprisfall i en enkelt måned. Boligprisene falt videre i april med 0,2 prosent, før de igjen økte med 1,4 prosent i mai. Dette er den sterkeste oppgangen i en mai måned i boligprisstatistikken historie. Selv med denne økningen er ikke boligprisene mer enn 2,5 prosent høyere enn i mai for et år siden og fremdeles 0,3 prosent under nivået fra februar 2020. Samtidig gikk salget av nye boliger, ifølge Boligprodusentenes Forening, ned med hele 47 prosent i mars og 45 prosent i april sett i forhold til de samme månedene i fjor. Denne utviklingen i nyboligsalget kom etter svake salgstill også i januar og februar. Utviklingen i nyboligmarkedet kan skyldes at husholdningene er usikre på den videre økonomiske utviklingen. I tillegg er omsetningstiden lenger enn på samme tid i fjor.

I løpet av knappe to måneder har Norges Bank satt ned styringsrenten tre ganger med til sammen 1,5 prosentenheter til 0 prosent. De to første kuttene i midten av mars skjedde på ekstraordinære rentemøter. I forbindelse med det siste av disse møtene begrunnet Norges Bank rentekuttet blant annet med at «Lavere lånekostnader på eksisterende og nye lån vil kunne gjøre det enklere for norske bedrifter å komme seg gjennom en krevende tid.» Det siste rentekuttet, i mai, var på 0,25 prosentpoeng. Samtidig signaliserte sentralbanken at de ikke så for seg at styringsrenten ville bli satt ytterligere ned.

Pengemarkedsrenten har etter hvert fulgt styringsrenten, og tremåneders pengemarkedsrente var i midten av juni på 0,4 prosent. Utlånsrentene har også blitt kraftig redusert og gjennomslaget i disse rentene fra endringen i pengemarkedsrenten har vært raskere enn det som er normalt. I tillegg til lavere rente, er det vedtatt flere tiltak for å redusere lånekostnadene og bidra til å opprettholde aktivitet gjennom nye utlån til virksomheter. Den midlertidige støtteordningen for virksomheter med vesentlig inntektsbortfall i forbindelse med koronakrisen innebærer at disse blant annet kan få dekket deler av sine netto rentekostnader. Ordningen gjelder foreløpig ut mai, men er foreslått forlenget ut august. Det er vedtatt en statsgaranti for nye utlån til virksomheter. Videre er egenkapitalkravet for bankene redusert, noe som gjør at de ikke trenger å være så restriktive med lån til usikre prosjekter.

Kronen svekket seg kraftig i siste halvdel av mars og Norges Bank grep inn med støttekjøp av kronen. En god del av svekkelsen er siden reversert, men likevel er kronen svak sett i et historisk

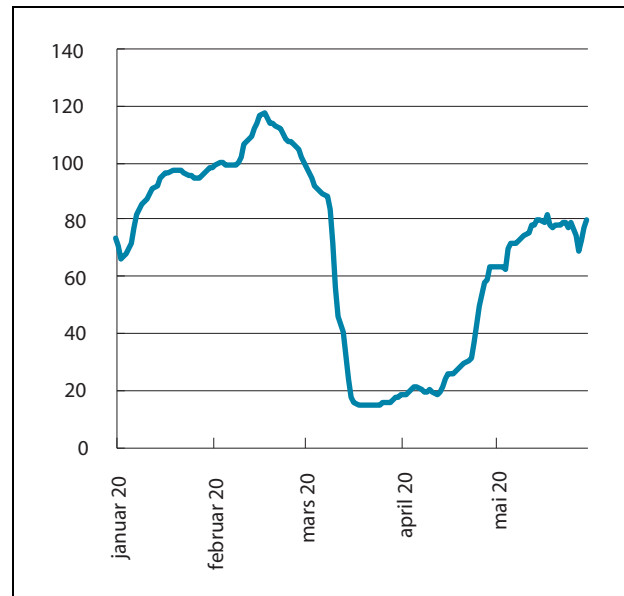

Figur 4.9 Kronekurser

Kilde: Norges Bank.

perspektiv. I midten av juni koster en euro 10,7 kroner, mens dollaren prises til 9,6 kroner.

Det er innført kraftfulle tiltak i finanspolitikken under koronakrisen. Regjeringen har siden 12. mars lagt frem flere bevilgnings- og lovproposisjoner som sammen med de påfølgende vedtakene i Stortinget har økt utgiftene over statsbudsjettet vesentlig. Det er innført skatte- og avgiftslettelse, kombinert med utsatte frister for betaling av merverdiavgift og arbeidsgiveravgift. I tillegg er det vedtatt nye låne- og garantiordninger. I slutten av mai ble det lagt frem ytterligere pakker for å stimulere til videre økt aktivitet i enkelte næringer. Dette inkluderer blant annet lønnsstøtte for virksomheter som tar egne permitterte tilbake i jobb, tiltak for å holde aktiviteten oppe i byggebransjen, ulike tiltak for kultur og idrett, tilskuddsordning for reiselivet, tiltak rettet mot sesongvirksomheter og tiltak rettet mot verftsneringen. I saldert budsjett for 2020 ble bruken av oljeinntekter, målt ved det strukturelle oljekorrigerede underskuddet, beregnet til om lag 244 milliarder kroner. Nå anslås bruken av oljeinntekter til nær 425 milliarder kroner, eller i overkant av 13 prosent av trend-BNP for Fastlands-Norge. Budsjettimpulsen, som er et enkelt mål på budsjettets virkning på etterspørselen i økonomien, anslås til 5,3 prosent. Til sammenligning var denne størrelsen 1,9 prosent under finanskrisen i 2009. Når en måler bruken av oljeinntekter ser en bort fra forhold som svinger med den økonomiske situasjonen. For eksempel er utgiftene til dagpenger høye og skatte- og

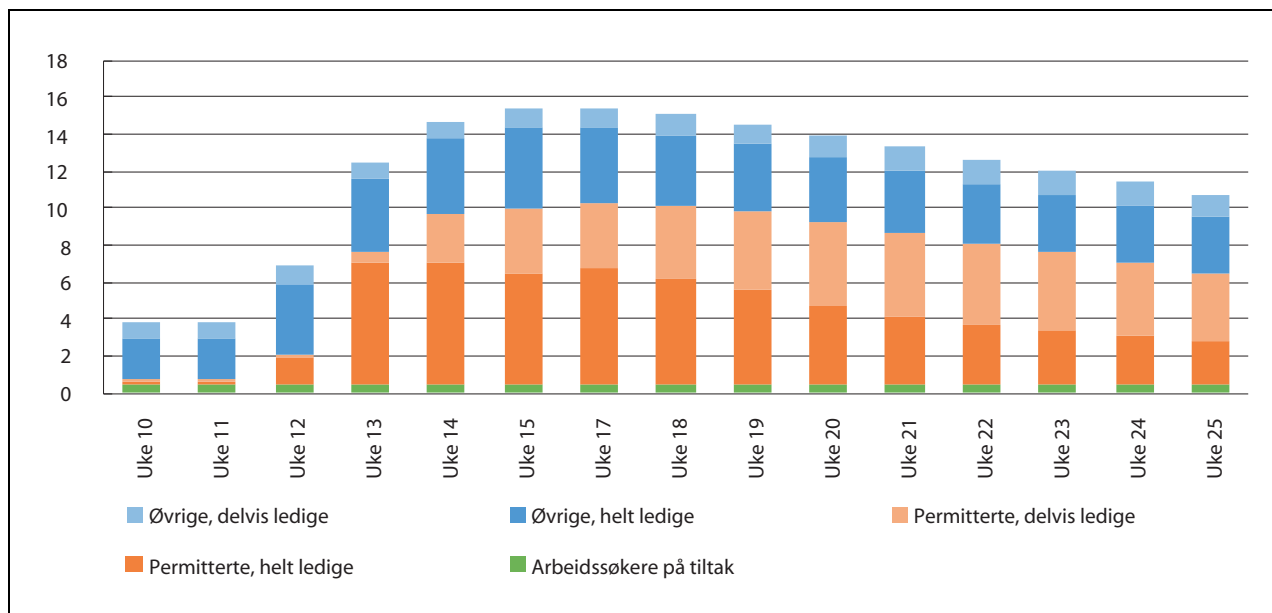

Figur 4.10 Verdi av korttransaksjoner via BankAxept for hotell, reiseliv og personlig tjenesteyting. 1. januar–30. mai 2020. Syv dagers glidende gjennomsnitt, 1. mars = 100

Kilde: BankAxept/Vipps.

avgiftsinntektene lave i en lavkonjunktur. Budsjettvirkningene av slike «automatiske stabilisatorer» er betydelige ved økonomiske tilbakeslag. Det faktiske uttaket fra Statens pensjonsfond utland (oljefondet), målt ved det oljekorrigerede underskuddet, er derfor høyere enn det vi måler som den underliggende bruken av oljeinntekter. Det oljekorrigerede underskuddet anslås nå til nær 485 mrd. kroner. Det samlede overskuddet i statsbudsjettet og Statens pensjonsfond i 2020 anslås til et underskudd på 110 mrd. kroner, mot et anslått overskudd på 255 mrd. kroner i saldert budsjett for 2020. Oljefondet var i midten av juni rundt 10 200 milliarder kroner. Dette er om lag samme verdi som fondet hadde ved inngangen til 2020. Det må ses i sammenheng med at den betydelige kronesvekkelsen har motvirket kursfallet i finansmarkedene. Bruken av oljeinntekter i 2020 anslås til 4,2 prosent av fondskapitalen ved inngangen til året.

Det foreligger enkelte løpende indikatorer som tyder på at den økonomiske aktiviteten har tatt seg opp gjennom mai. Den registrerte arbeidsledigheten er på vei ned. Fra 10. mars til 31. mars økte antall registrert arbeidsledige (helt ledige) hos NAV, som også inkluderer permitterte, fra om lag 65 000 til om lag 300 000. Antallet har deretter avtatt gradvis. Ved utgangen av april var antall ledige redusert til 269 000 og antall

Figur 4.11 Helt ledige, permitterte, delvis ledige, permitterte, øvrige delvis ledige, øvrige helt ledige og arbeidssøkere på tiltak. Uke 10–uke 25. I prosentandel av arbeidsstyrken

Kilde: NAV.

ledige falt videre til 151 500 16. juni. I tillegg viser daglige tall for betaling med bankkort (Bank-Axcept) en oppgang i kjøp av tjenester siden midten av april, men nivået var i mai fremdeles ikke tilbake på nivået fra februar, se figur 4.10. Det økte varekonsumet kan bære bud om at sparingen i kjølvannet av smittevernstiltakene vil reduseres i takt med at smittevernstiltakene lettes. Fallet i samlet konsum i 1. kvartal i år medførte en økning i spareraten på nær 3 prosentenheter til i underkant av 13 prosent i samme periode.

4.2.2 Koronapandemien og arbeidsmarkedet

Kapitlet fokuserer på den seneste utviklingen i arbeidsmarkedet. For en mer detaljert gjennomgang av situasjonen i arbeidsmarkedet til og med januar 2020, se utvalgets foreløpige rapport foran inntektsoppgjørene, publisert 17. februar.

Arbeidsledighet

I den foreløpige rapporten fra TBU i februar var det norske arbeidsmarkedet preget av lav arbeidsledighet, hvor registrert helt ledige personer og personer på tiltak utgjorde 2,7 prosent av arbeidsstyrken i gjennomsnitt i 4. kvartal 2019 – det laveste nivået i årene etter finanskrisen. Fra 12. mars og utover fikk de iverksatte smitteverntiltakene

umiddelbare konsekvenser. I tillegg kan de midlertidige utvidelsene i permitteringsordningen ha bidratt til at virksomheter har permittert raskere og i større omfang enn med de ordinære reglene som innebar større kostnader ved permittering og en lavere kompensasjonsgrad.²³ Dette kommer tydeligst fram i en økning i antall søknader om dagpenger hos NAV, og en påfølgende stor økning i *den registrerte arbeidsledigheten* hos NAV. Antall helt ledige toppet seg i uke 14. Da var litt over 300 000 personer registrert helt ledige. Det var 151 500 personer registrert som helt ledige 16. juni. Dette utgjør 5,4 prosent av arbeidsstyrken. 141 100 personer var da registrert som delvis ledige, noe som utgjør 5,0 prosent av arbeidsstyrken. Det er en økning fra 3,5 prosent i slutten av mars.

Utviklingen må ses i sammenheng med at tilstrømningen av nye ledige er kommet ned, samt at flere har kommet tilbake til delvis arbeid og kunne gå over fra å være helt permittert til å være delvis permittert.⁴ 12 100 personer var registrert som arbeidssøkere på tiltak 16. juni, som utgjør

² Se rapport fra ekspertgruppe på oppdrag for Finansdepartementet: Covid-19 – Analyse av økonomiske tiltak, insentiver for vekst og omstilling. <https://www.regjeringen.no/contentassets/5be3089013d34ad0abf953f2f88ff343/covid-19-analyse-av-okonomiske-tiltak-insentiver-for-vekst-og-omstilling-26.-mai-20202.pdf>

³ Se boks 2.1 i vedlegg 2 om konsekvenser av permitteringer for beregningen av gjennomsnittlig årslønn.

Tabell 4.3 Helt ledig eller delvis ledig, etter yrke. Per 16. juni 2020. I prosentandel av arbeidsstyrken

	Helt ledig	Delvis ledig
I alt	5,4	5,0
Ledere	6,9	11,9
Ingeniør- og IKT-fag	2,8	3,1
Undervisning	1,4	1,3
Akademiske yrker	1,8	1,7
Helse, pleie og omsorg	1,5	1,7
Barne- og ungdomsarbeid	3,9	3,8
Meglere og konsulenter	3,0	3,5
Kontorarbeid	7,9	6,5
Butikk- og salgsarbeid	6,9	8,2
Jordbruk, skogbruk og fiske	2,4	1,2
Bygg og anlegg	6,2	4,0
Industriarbeid	7,4	6,3
Reiseliv og transport	14,5	11,4
Serviceyrker og annet arbeid	6,9	7,4

Kilde: NAV.

0,4 prosent av arbeidsstyrken. Totalt var 172 500 personer permittert 16. juni, hvorav 66 700 var helt ledige, 105 500 delvis ledige og 300 på tiltak.⁵ Totalt utgjør permitterte om lag 56 prosent av alle registrerte arbeidssøkere nå, mot 65 prosent i uke 18. Figur 4.11 viser utviklingen i andelen ledige og arbeidssøkere på tiltak fra uke 10 til uke 25.

Det er spesielt innenfor reiseliv og transport at den registrerte arbeidsledigheten har økt, med 14,5 prosent av arbeidsstyrken registrert som helt ledige, se tabell 4.3. Andelen av arbeidsstyrken som er helt ledige innen butikk- og salgsarbeid ligger på 6,9 prosent, det samme som i serviceyrker og annet arbeid.

⁴ Det skyldes også i en viss grad en økning i meldekort som sendes inn til NAV ved førstegangsregistrering hvor personen har jobbet delvis de siste to uker før registrering. Dermed blir vedkommende registrert som delvis ledig, og ikke helt ledig.

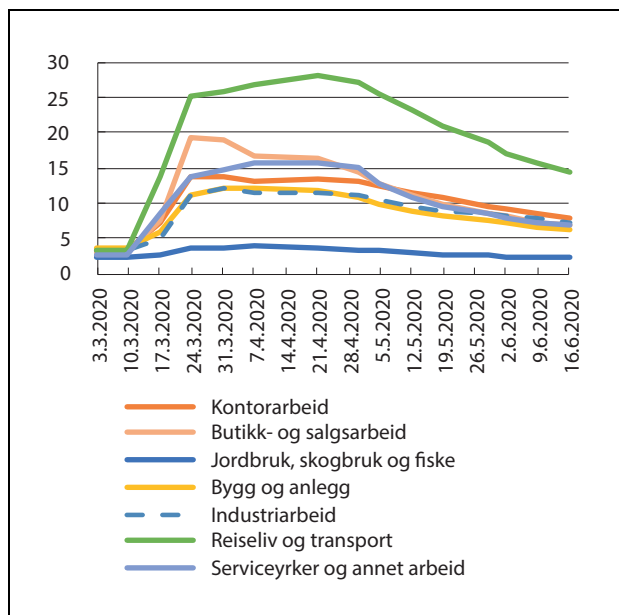
⁵ Permitterte omfatter registrerte arbeidssøkere som enten har fått innvilget dagpenger under permittering eller som har søkt om dagpenger under permittering og ikke fått avslag. For søknader og avslag vurderes siste dagpenge-søknad de siste 6 måneder før statistiktidspunkt. Det vil si at hvis person har søkt om ordinære dagpenger etter søknad om dagpenger under permittering så er person ikke lenger permittert.

4,9 prosent av kvinner er registrert som helt ledige, og den tilsvarende andelen for menn er 5,7 prosent. Andelen helt ledige er høyest for aldersgruppen 20–24 år for både kvinner og menn (henholdsvis 6,9 og 7,9 prosent), og faller med alder for begge kjønn.

Det er store variasjoner i utviklingen over tid i andelen helt ledige på tvers av de største yrkesgruppene, vist i figur 4.12.

I Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) for 1. kvartal 2020 er arbeidsledigheten 3,5 prosent for kvinner og 3,8 prosent for menn. Årsaken til at *arbeidsledigheten i AKU* er lavere enn NAV-arbeidsledigheten er at heltidspermitterte i AKU registreres som sysselsatte (med midlertidig fravær) inntil permitteringen har vart i 3 måneder. Det er kun hvis arbeidsledigheten varer utover 3 måneder at dette gjenspeiles i AKU-tall, noe som først vil kunne skje ved publiseringen i august.⁶ Dermed vil heller ikke de store endringene i permitteringer siden mars gjenspeiles i økt AKU-

⁶ Se Køber, T. og Lien, H. (2020). Forskjellen på arbeidsledige og permitterte i statistikken. <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/forskjellen-pa-arbeidsledige-og-permitterte-i-statistikken>.

Figur 4.12 Helt ledige, etter yrke. I prosentandel av arbeidsstyrken

Kilde: NAV.

arbeidsledighet i månedsstatistikken fra AKU ennå.⁷

I en studie av dagpengesøknader hos NAV i perioden fra 1. mars til 7. april finner Bratsberg m.fl. (2020) at risikoen for permittering eller oppsigelse er høyere jo lavere utdanning, inntekt og sosial klassebakgrunn en lønnskaker har.⁸ De finner videre at den sosiale profilen (gradienten) «er til stede enten vi måler sosial og økonomisk bakgrunn med basis i utdanning, egen inntekts historie, foreldrenes inntektsrang, eller egen timelønn» (s. 41). En senere oppdatering av artikkelen, med data fram til og med 19. april, finner i stor grad den samme sosiale gradienten i risikoen for permittering eller oppsigelse for lønnskakere, men noe bredere basert. I tillegg finner de at selv når man sammenlikner lønnskakere innad i samme foretak og yrke er sannsynligheten for å søke på dagpenger større jo lavere utdanning, ansiennitet og timelønn en lønnskaker har.⁹

⁷ Se Hamre, J. I., Lien, H. og Sandvik, O. (2020). Nedgang i sysselsettingen. <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/nedgang-i-sysselsettingen>.

⁸ Se Bratsberg, B., Eielsen, G., Markussen, S., Raaum, O., Røed, K. og Vigtel, T. C. (2020): «Koronakrisens første uker – hvem tok støyen i arbeidsmarkedet?», Samfunnsøkonomien 2, 41-50.

⁹ Se Alstadsæter, A., Bratsberg, B., Eielsen, G., Kopczuk, W., Markussen, S., Raaum, O. og Røed, K. (2020): «The First Weeks of the Coronavirus Crisis: Who Got Hit, When and Why? Evidence from Norway», NBER Working Paper No. 27131.

Sysselsetting og sysselsettingsraten

Kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR) viser nullvekst i sysselsatte personer (lønnstakere og selvstendige) fra 4. kvartal 2019 til 1. kvartal 2020, justert for sesongvariasjoner.¹⁰ I industrien har sysselsettingen i 1. kvartal 2020 vært flat eller noe nedadgående. Innen utvinning av råolje og naturgass er det en vekst på 0,6 prosent, mens sysselsettingen innen tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass har fortsatt å øke men med en redusert veksttakt. I bygge- og anleggsvirksomhet er veksten moderat på 0,5 prosent, mens det i varehandel og reparasjon av motorvogner er en reduksjon på 0,4 prosent. Den prosentvise veksten i sysselsatte personer etter næring, justert for sesongvariasjoner, er vist i tabell 4.4.

Sysselsettingsraten (sysselsatte som andel av befolkningen mellom 15 og 74 år) falt fra 67,9 prosent i 4. kvartal 2019 til 67,7 prosent i 1. kvartal 2020 basert på tall fra AKU. Nedgangen fant sted hos både kvinner og menn. For menn skyldes dette en økning i andelen utenfor arbeidsstyrken, mens det for kvinner skyldes en økning i andelen arbeidsledige.

Sysselsetting og antall arbeidsforhold – månedsstatistikk¹¹

I månedstallene for mars fra AKU finner man ingen stor endring i den sesongjusterte sysselsettingen fra februar til mars, mens det er et fall fra februar til april på om lag 63 000.¹² Derimot er det en stor reduksjon i antall sysselsatte til stede på jobb i referanseuken (sesongjustert) fra februar til mars 2020 på om lag 208 000, se figur 4.13. Noe av denne reduksjonen ble tatt inn igjen fra mars til april, med en økning på litt over 42 000 sysselsatte til stede på jobb i referanseuken. Noe av det sistnevnte kan skyldes at mange valgte å jobbe i pås-

¹⁰ Merk at KNR, i tillegg til at permitteringer inntil 3 måneder er registret som midlertidig fravær, er basert på gjennomsnittet over kvartalet, som gjør at effekten av smitteverntiltak i midten av mars ikke slår fullt ut i sysselsettingstallene for 1. kvartal 2020.

¹¹ Disse månedsstatistikkene er såkalte «eksperimentelle» statistikker basert på første versjon av tallene (a-ordningen) eller et mindre utvalg enn vanlig (AKU). Dette betyr at statistikkene er enten beheftet med mer usikkerhet enn vanlig, eller at det fortsatt er uavklart hvordan de skal inngå som ordinære produkter. Også populasjonsavgrensinger, endringstall og nivåfall i statistikkene vil avvike fra den vanlige kvartalsstatistikken.

¹² Se Hamre, J. I., Lien, H. og Sandvik, O. (2020). Nedgang i sysselsettingen. <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/nedgang-i-sysselsettingen>.

Tabell 4.4 Sysselsatte personer etter næring. Lønnstakere og selvstendige. Sesongjustert. Prosentvis endring fra foregående periode

	2018	2019	19:1	19:2	19:3	19:4	20:1
I alt	1,6	1,6	0,5	0,4	0,2	0,1	0,0
Jordbruk og skogbruk	-2,2	-1,5	-1,1	-0,1	0,1	-0,9	-1,2
Fiske, fangst og akvakultur	5,9	5,7	2,3	1,1	1,6	0,2	4,2
Bergverksdrift	3,2	0,7	-0,6	0,2	1,6	0,3	1,1
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	0,5	7,3	2,4	1,7	2,8	2,6	1,0
Utvinning av råolje og naturgass	-0,5	1,6	0,8	0,3	0,9	0,4	0,6
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	1,3	12,1	3,8	2,7	4,4	4,3	1,4
Industri	1,1	2,2	0,7	0,9	-0,2	-0,1	0,1
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	-0,5	1,2	0,2	0,6	0,5	-0,2	0,4
Vannforsyning, avløp og renovasjon	5,1	3,5	0,5	1,3	0,7	0,8	0,5
Bygge- og anleggsvirksomhet	3,9	3,5	1,1	0,5	0,4	0,3	0,5
Varehandel og reparasjon av motorvogner	0,0	-0,6	-0,5	0,1	-0,2	-0,2	-0,4
Transport utenom utenriks sjøfart	1,0	0,9	0,0	0,3	0,6	-0,3	0,4
Post og distribusjonsvirksomhet	-4,1	-4,0	-0,9	-1,7	-1,1	1,1	-2,1
Overnattings- og serveringsvirksomhet	2,3	2,5	0,8	0,8	0,4	0,5	-1,5
Informasjon og kommunikasjon	3,5	5,1	2,1	1,3	1,1	0,5	-2,3
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	-0,4	1,7	0,5	0,3	0,4	0,6	0,5
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	4,2	3,6	0,7	0,9	0,5	0,4	0,6
Forretningsmessig tjenesteyting	5,6	2,9	0,6	0,8	-0,2	-0,4	0,7
Offentlig administrasjon og forsvar	0,9	0,4	0,0	0,1	-0,2	0,2	1,2
Undervisning	1,7	1,6	0,6	0,3	0,5	0,3	-0,2
Helse- og omsorgstjenester	1,1	1,0	0,5	0,2	0,0	0,1	0,0
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	2,2	1,9	0,6	0,1	0,9	0,4	-1,2

Kilde: Statistisk sentralbyrå, nasjonalregnskapet.

ken som følge av forbud mot utenlandsreiser og det såkalte «hytteforbudet».

Månedstatistikken basert på a-ordningen viser en nedgang i antall arbeidsforhold på 2,4 prosent i april 2020 sammenliknet med samme måned året før, se tabell 4.5. I denne statistikken er midlertidig fraværende (herunder permitterte) regnet som sysselsatte inntil permitteringen har vart mer enn 3 måneder. Om jobber hvor vedkommende er permittert holdes utenfor er reduksjonen i antall jobber fra april 2019 til april 2020 på om lag 9–10 prosent.¹³

Reduksjonen er størst innen overnattings- og serveringsvirksomhet og personlig tjenesteyting, på henholdsvis 13,8 og 7,2 prosent. Sistnevnte næring omfatter frisører og andre virksomheter knyttet til kroppspleie, samt kultur- og underholdningsvirksomhet. Reduksjonen i antall jobber fra april 2019 til april 2020 var bredt basert, med unntak av bergverksdrift og utvinning (herunder

¹³ Se Berge, C. og Horgen, E. (2020). Bråbrems i utbetalt lønn. <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/brabrems-i-utbetalt-lonn>.

Tabell 4.5 Antall jobber (arbeidsforhold) etter næring. Lønnstakere. Prosentvis endring fra samme måned året før

	Mars 2020	April 2020
Alle næringer	0,8	-2,4
Jordbruk, skogbruk og fiske	2,9	0,3
Bergverksdrift og utvinning	8,2	5,9
Industri	0,0	-2,4
Elektrisitet, vann og renovasjon	2,3	1,2
Bygge- og anleggsvirksomhet	1,1	-0,6
Varehandel, reparasjon av motorvogner	-0,8	-4,3
Transport og lagring	0,6	-4,3
Overnattings- og serveringsvirksomhet	0,6	-13,8
Informasjon og kommunikasjon	4,4	2,6
Finansiering og forsikring	1,3	1,6
Teknisk tjenesteyting, eiendomsdrift	1,8	-1,2
Forretningsmessig tjenesteyting	-1,4	-6,6
Off. adm., forsvar, sosialforsikring	0,9	-0,7
Undervisning	0,8	-2,2
Helse- og sosialtjenester	0,6	-0,5
Personlig tjenesteyting	1,0	-7,2

Kilde: Statistisk sentralbyrå, registerbasert statistikk.

utvinning av råolje og naturgass) hvor det var en økning på 5,9 prosent.

Endringen i antall jobber fra april 2019 til april 2020 rammet menn og kvinner forskjellig, og hadde en klar aldersprofil hvor den største reduksjonen var blant de yngste og eldste lønnstakerne, jf. tabell 4.6. Reduksjonen i antall jobber var størst hos kvinner på 2,6 prosent, mens det tilsvarende tallet for menn var 2,1 prosent. Reduksjonen i antall jobber var størst for personer under 25 år og personer 67 år eller eldre, med en nedgang på 7,1 prosent for begge grupper. Innad i disse to aldersgruppene var reduksjonen størst for kvinner, på henholdsvis 8,2 og 8,6 prosent.

Utførte timeverk og utførte ukeverk

I KNR falt antall utførte timeverk (lønnstakere og selvstendige) med 2,3 prosent fra 4. kvartal 2019 til 1. kvartal 2020, justert for sesongvariasjoner. Statistikken over utførte timeverk fra KNR vil, i motsetning til sysselsettingsstatistikken fra KNR,

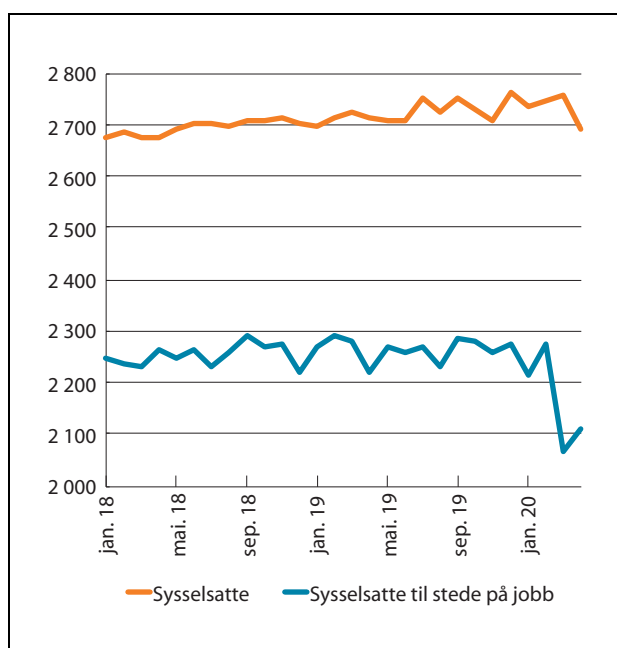
fange opp at permitterte ikke jobber. Nedgangen er bredt basert, med en nedgang i de aller fleste næringer. I industrien falt antall utførte timeverk med 1,3 prosent i 1. kvartal 2020 relativt til 4. kvartal 2019. Innen varehandel og reparasjon av motorvogner og overnattings- og serveringsvirksomhet falt antall utførte timeverk med henholdsvis 3,2 prosent og 5,9 prosent.¹⁴ I kultur, underholdning og annen tjenesteyting er fallet på 5,5 prosent, som i likhet med overnattings- og serveringsvirksomhet var gjenstand for strenge smittevernregler. For utvinning av råolje og naturgass (inklusive tjenester) var det en reduksjon på 0,6 prosent i 1. kvartal, som utgjorde et betydelig

¹⁴ Antall timeverk som bortfalt på grunn av permitteringer er beregnet på næringsnivå ved å koble NAV-data om permittering (basert på en anslått permitteringsandel (prosent av avtalt tid som skal bortfalle) på 80 prosent i både hovedjobb og eventuelle bijobber arbeidstakeren hadde ved permittering) og innrapporterte sykemeldinger til a-ordningsdata. Dermed finner man samme mønster i utviklingen i timeverk på tvers av næringer som i NAVs registrerte arbeidsledighet.

Tabell 4.6 Antall jobber (arbeidsforhold) etter alder og kjønn. Lønnstakere. Prosentvis endring fra april 2019 til april 2020

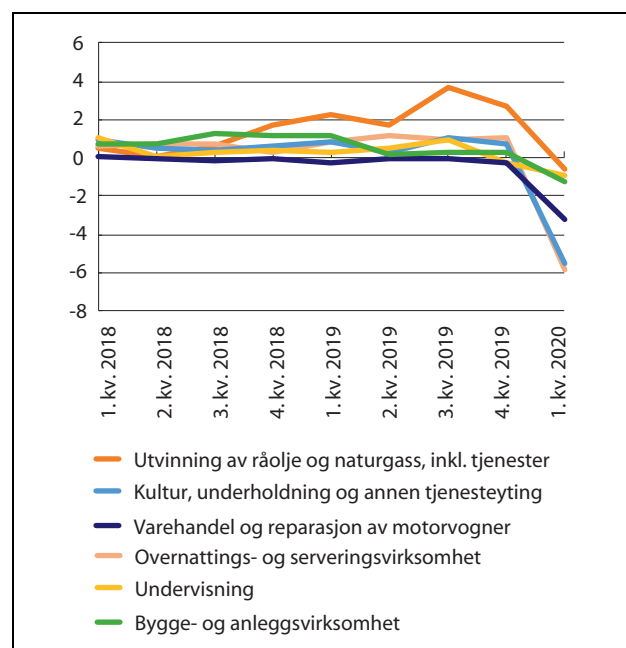
	Begge kjønn	Kvinner	Menn
Alle	-2,4	-2,6	-2,1
Under 25 år	-7,1	-8,2	-5,9
25–39 år	-1,8	-1,5	-2,0
40–54 år	-2,0	-2,0	-1,9
55–66 år	-0,1	-0,8	0,5
67 år og eldre	-7,1	-8,6	-6,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå, registerbasert statistikk.

Figur 4.13 Sysselsatte og sysselsatte til stede på jobb. Sesongjustert. Antall (1 000)

Kilde: Statistisk sentralbyrå, AKU.

Figur 4.14 Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Sesongjustert. Prosentvis endring fra foregående periode

Kilde: Statistisk sentralbyrå, nasjonalregnskapet.

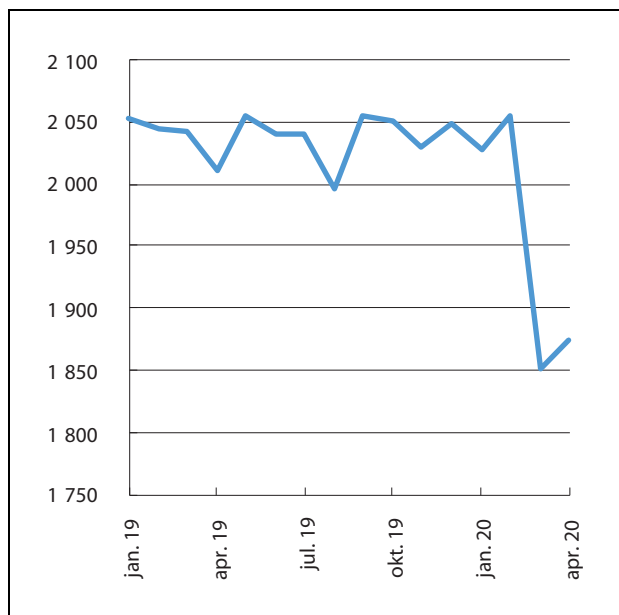
brudd med veksttakten i de foregående kvartalene. Utviklingen i utførte timeverk på tvers av utvalgte store næringer er vist i figur 4.14.

Tilsvarende finner man i AKU at andelen som var midlertidig borte (fra jobb) hele referanseuken i 1. kvartal 2020 økte relativt til 1. kvartal 2019, med en tilhørende reduksjon i antall utførte ukeverk.¹⁵ At smitteverntiltakene i størst grad har påvirket antall utførte timeverk og ikke sysselset-

ting kommer klart fram gjennom AKU-statistikken om antall utførte ukeverk (sesongjustert) måned for måned, se figur 4.15. Fra februar til mars 2020 falt antall utførte ukeverk med litt over 200 000, mens det tok seg noe inn igjen fra mars til april med en økning på om lag 23 000 ukeverk.

Samlet har koronakrisen medført store utslag i arbeidsmarkedet, men det er ikke alle statistikker som fanger opp disse utslagene. Fra 10. mars til 31. mars økte antall registrert arbeidsledige (helt ledige) hos NAV fra om lag 65 000 til om lag 300 000. Dette er den høyeste andelen helt ledige som har vært registrert siden 1933, se figur 4.16.

¹⁵ Se Sundt, C. (2020). Færre utførte ukeverk. <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/faerre-utforte-ukeverk>.

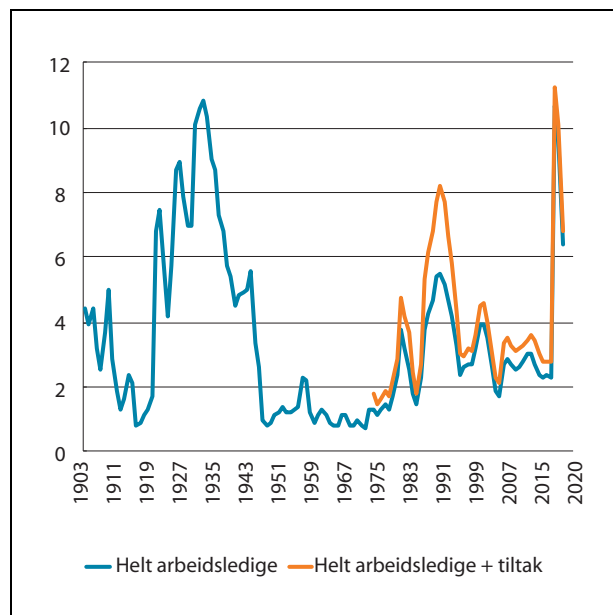
Figur 4.15 Utførte ukeverk (å 37,5 timer). Lønnstakere og selvstendige. Sesongjustert. Antall (1 000)

Kilde: Statistisk sentralbyrå, AKU.

Antallet har deretter avtatt gradvis, men per 16. juni er fortsatt 5,4 prosent av arbeidsstyrken registrert som helt ledige og 5,0 prosent registrert som delvis ledige. Av alle registrerte arbeidssøkere utgjør permitterte arbeidssøkere nå om lag 56 prosent. Som følge av at permitterte er registrert som sysselsatte med midlertidig fravær inntil 3 måneder av permitteringen, er det ingen markant økning i AKU-ledigheten i 1. kvartal og heller ingen store endringer i KNR-statistikken om sysselsatte personer i 1. kvartal. Dermot viser månedsstatistikk fra AKU at antall sysselsatte til stede på jobb falt fra februar til april, og månedsstatistikk basert på a-ordningen viser en reduksjon i antall arbeidsforhold i april relativt til samme måned året før på 2,4 prosent. I tråd med nedgangen i antall sysselsatte til stede på jobb falt også antall utførte ukeverk (basert på AKU) fra februar til april. Selv om det ikke er store endringer i KNR-tall over sysselsetting, viser KNR et stort fall i antall utførte timeverk i 1. kvartal grunnet permitteringer i forbindelse med de iverksatte smitteverntiltakene.

4.2.3 Utsiktene for 2020

Det er meget stor usikkerhet om utsiktene for 2020 og mange prognosemiljøer har publisert flere scenarier for utviklingen i norsk økonomi basert på ulike antagelser om det videre smittefor-

Figur 4.16 Registrerte arbeidsledige. Helt ledige og helt ledige og arbeidssøkere på tiltak. Prosent av arbeidsstyrken

¹ Data for perioden 1948–2020 (mai) er basert på historisk statistikk fra NAV, mens data 1903–1947 er basert på flere datakilder dokumentert i Nymoen (2017).

Kilder: Nymoen (2017), NAV.

løpet av koronaviruset. Basert på en antagelse om at smitten holdes nede anslår Norges Bank, Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet et fall i BNP Fastlands-Norge rundt 3–4 prosent i 2020, mens flere andre prognosemiljøer anslår en noe større nedgang. For eksempel anslo OECD 10. juni at BNP Fastlands-Norge reduseres med 7 prosent i 2020 såfremt det ikke kommer en ny smittebølge. Norges Bank anslo 18. juni at fallet i BNP blir på 3,5 prosent. Finansdepartementet anslo nedgangen til 4,0 prosent i Revidert Nasjonalbudsjett, publisert 12 mai. Statistisk sentralbyrå anslo nedgangen til 3,9 prosent i prognosene publisert 5. juni. Avviket i anslagene mellom Norges Bank på den ene siden og Finansdepartementet og SSB på den andre er noe større enn tallene ovenfor indikerer. Mens SSB og Finansdepartementet lager anslag på BNP Fastlands-Norge uten noen form for justering, er Norges Banks anslag basert på virkedagsjusterte tall. I 2020 er det tre ekstra virkedager og prognosene er derfor ikke direkte sammenliknbare. SSB har anslått at de tre ekstra virkedagene i 2020 bidrar til å løfte BNP Fastlands-Norge rundt 0,5 prosent og anslaget fra Norges Bank impliserer dermed en vekst i BNP Fastlands-Norge (uten noen form for virkedagsjustering) på rundt 3,0 prosent. Selv om aktiviteten ventes å ta seg opp resten av året vil nivået ved

utgangen av 2020 fremdeles være betydelig lavere enn ved inngangen til 2020, basert på disse anslagene.

Styringsrenten ble satt ned til 0 prosent 7. mai. Ifølge rentebanen til Norges Bank og prognosen til SSB vil renten forbli på 0 prosent i hele 2020. Både Norges Bank og SSB anslår en gjennomsnittlig pengemarkedsrente på 0,7 prosent, mens Finansdepartementet la til grunn en pengemarkedsrente på 0,9 prosent i sine siste prognoser.

Petroleumsinvesteringene ventes å falle i 2020, men det er relativ stor forskjell i anslagene. Mens Finansdepartementet venter et fall på 9 prosent venter SSB og Norges Bank et fall på 3 til 4 prosent i 2020. SSBs og Norges Banks prognoser ble lagt fram etter at de siste anslagene fra petroleumsvirksomhetene ble publisert 4. juni. Investeringsanslaget fra virksomhetene indikerte et nominelt fall på rundt 2 prosent.

Det kraftige tilbakeslaget i norsk og internasjonal økonomi har medført at de fleste prognosemiljøer har nedjustert anslagene for årslønnsveksten for inneværende år, men det er likevel en markert forskjell i de ulike anslagene. Mens Finansdepartementet anslår en vekst i årslønnen på 1,5 prosent, anslår SSB en vekst på 2,2 prosent. Norges Bank anslår at årslønnen vil stige med 1,9 prosent. Store utskiftninger blant de sysselsatte bidrar til usikkerheten rundt utviklingen framover. Det gjennomsnittlige lønnsnivået kan trekkes opp av at det har vært store nedbemanninger i næringer der lønnsnivået er lavt. Samtidig har det store omfanget av permitteringer i 2020 betydning for den målte lønnsveksten. I nasjonalregnskapet vil ikke permitteringer inntil 3 måneder og annet midlertidig fravær påvirke gjennomsnittlig årslønn, mens permitteringer utover 3 måneder vil påvirke beregningene (se boks 2.1 i vedlegg 2).

Sysselsettingen ventes å reduseres i 2020. Anslagene fra Finansdepartementet, SSB og Norges Bank tilsier et fall mellom 1,0 og 1,8 prosent. Både Finansdepartementet og Statistisk sentralbyrå anslår at arbeidsledigheten vil bli 5,1 prosent målt ved AKU. Som beskrevet over blir de som har vært helt permittert i inntil 3 måneder regnet som sysselsatte med midlertidig fravær i AKU, og som arbeidsledige deretter. Det betyr at de som ble permittert i forbindelse med utbredelsen av korona i mars tidligst kan bli registrert som arbeidsledige i Arbeidskraftundersøkelsen for juni som publiseres i august, se Køber og Lien (2020).¹⁶ Dette er i motsetning til i tallene for den registerbaserte ledigheten hvor de permitterte regnes som arbeidsledige umiddelbart. Norges Bank anslår at den registrerte ledighetsraten vil

være 5,0 prosent som årsgjennomsnitt i 2020. Den høye arbeidsledigheten kan medføre at flere trekker seg ut av arbeidsstyrken, noe som vil bidra til et lavere produksjonspotensial. Det er foreløpig et åpent spørsmål i hvilken grad koronakrisen vil medføre langvarige effekter på arbeidsmarkedet, såkalte hystereseffekter.

Kronekursen har i de siste 4 til 5 årene svingt rundt et vesentlig svakere nivå enn tidligere på 2000-tallet. I prognosene til Finansdepartementet, Norges Bank og SSB legges det til grunn at kronen som årsgjennomsnitt vil svekke seg i 2020. SSB baserer seg på uendrete nominelle valutakurser i prognosene fra prognosetidspunktet, noe som innebærer en svekkelse av kronekursen på 7,8 prosent. Beregningsutvalget har lagt til grunn for prisprognosen at den importveide kronekursen vil svekke seg fra 2019 til 2020 med 7,9 prosent, jf. kapittel 3. Valutakursen betyr mye for inflasjonen, jf. kapittel 3.2. Flere aktører virker å være relativt samstemte når det gjelder anslaget på inflasjon. SSB anslår at inflasjonen vil være 1,2 prosent i 2020, det samme som utvalget, mens Finansdepartementet anslår en vekst på 1,0 prosent. Anslaget fra Consensus Forecasts er 1,0 prosent. Norges Bank anslår at inflasjonen blir 1,6 prosent i 2020. De relativt lave anslagene på inflasjonen må sees i sammenheng med lave energipriser. Det er stor usikkerhet knyttet til prisutviklingen samt hvordan prisene faktisk vil måles i KPI som følge av koronakrisen (se kapittel 3).

Usikkerheten rundt utviklingen i norsk økonomi er uvanlig stor, og knytter seg først og fremst til smitteforløpet og varigheten av smitteverntiltakene. En eventuell oppblomstring av viruset, enten i Norge eller i utlandet, vil kunne føre til nye tilbakeslag for norsk økonomi. Samtidig er handlingsrommet i pengepolitikken nå i stor grad brukt opp siden styringsrenten er 0 prosent. Selv om sentralbanken ikke har utelukket at renten kan bli satt ytterligere ned, har de vært tydelige på at de er usikre på nettogevinsten av negative renter. Som følge av det manglende pengepolitiske handlingsrommet kan norsk økonomi sies å være uvanlig sårbar for nye forstyrrelser. Ifølge beregninger til Norges Bank fra mai og OECD i juni vil et tilbakeslag med en ny smittebølge kunne medføre et samlet fall i BNP Fastlands-Norge på nesten 9 prosent i 2020.

¹⁶ Se Køber, T. og Lien, H. (2020). Forskjellen på arbeidsledige og permitterte i statistikken. <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/forskjellen-pa-arbeidsledige-og-permitterte-i-statistikken>

Tabell 4.7 Utviklingen i noen makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	2018*	2019*	2020			
	Regnskap	Regnskap	SSB ¹	NB ²	FIN ³	CF ⁴
			5. juni	18. juni	12. mai	8. juni
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,9	1,5	-6,0	-5,2	-8,5	-7,9
Konsum i offentlig forvaltning	1,4	1,7	3,3	..	3,2	..
Bruttoinvesteringer fast kapital i alt	2,8	6,1	-7,6	..	2,7	-11,6
Utvinning og rørtransport	1,9	12,8	-3,5	-4,0
Fastlandsnæringer	6,8	5,6	-16,3	-14,3
Offentlig forvaltning	7,5	7,5	2,7	..	2,7	..
Boliger	-6,2	-0,9	-9,7	-9,4
Eksport	-0,2	1,5	-4,7
Tradisjonelle varer	2,0	4,9	-5,8
Import	1,9	5,2	-10,7	-9,1
Tradisjonelle varer	3,2	5,7	-8,6
Bruttonasjonalprodukt	1,3	1,2	-2,9	..	-2,0	..
Fastlands-Norge	2,2	2,3	-3,9	-3,5 ⁵	-4,0	-6,2
Sysselsatte personer	1,6	1,6	-1,5	-1,8	-1,0	..
Utførte timeverk, Fastlands-Norge	1,8	1,8	-1,4
Arbeidsledighetsrate -AKU (nivå)	3,8	3,7	5,1	..	5,1	..
Årslønn	2,8	3,5	2,2	1,9	1,5	2,4
Konsumprisindeksen	2,7	2,2	1,2	1,6	1,0	1,0
Driftsbalansen, mrd. kroner	252	140	142	122
Disponibel realinntekt i husholdningene	1,5	3,0	0,3
Pengemarkedsrente (nivå)	1,1	1,6	0,7	0,7	0,9	..
Importveid kronekurs ⁶	0,1	2,9	7,8	7,9	10,1	..
Utlånsrente, rammelån (nivå) ⁷	2,7	3,0	2,4
Råoljepris ⁸ i kroner (nivå)	583	564	375	..	331	..
Kreditt til hush. (K2) ⁹	5,9	5,0	..	4,0
SOBU / Trend BNP-FN ^{3,10}	7,6	8,0	13,3 ¹³	..
SOBU / SPU ^{3,11}	2,7	3,0	4,2 ¹³	..
Boligpris ¹²	1,4	2,5	-1,0	2,7
Memo:						
Sysselsettingsrate	67,5	67,8

* Foreløpige tall.

¹ Kilde: Statistisk sentralbyrå. Konjunkturtendensene publisert 5. juni 2020.

² Kilde: Norges Bank. Pengepolitisk rapport 2/2020, publisert 18. juni 2020.

³ Kilde: Revidert nasjonalbudsjett 2020.

⁴ Kilde: Consensus Forecasts. Gjennomsnitt av flere prognoseaktører per 8. juni 2020.

⁵ Anslag på virkedagsjusterte tall for BNP Fastlands-Norge. Det er tre ekstra virkedager i 2020.

⁶ Positivt tall innebærer svekket krone.

⁷ Gjennomsnitt for året. Rammelån med pant i bolig.

⁸ Brent Blend.

⁹ Historisk angis 12-måneders vekst fra desember mens anslaget til Norges Bank er beregnet som firekvarteralsveksten ved utgangen av året.

¹⁰ Strukturelt, oljekorrigert underskudd beregnet som pst. av trend-BNP for Fastlands-Norge.

¹¹ Strukturelt, oljekorrigert underskudd beregnet som pst. av kapitalen i Statens pensjonsfond utland ved inngangen til året.

¹² Kilde: SSBs boligprisstatistikk

¹³ Kilde: Forslag til Stortingsvedtak Prop. 127S, tilråding fra Finansdepartementet 29. mai 2020.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, Norges Bank, Finansdepartementet, Beregningsutvalget og Consensus Forecasts.

Kapittel 5

Utviklingen i konkurranseevnen

- Det er en nær sammenheng mellom utviklingen i konkurranseevnen og lønnsomheten i næringslivet. Lønnskostnadenes andel av faktorinntektene er en sentral indikator for utviklingen i lønnsomheten og for fordelingen av verdiskapingen. Frontfagsmodellen bygger på prinsippet om at fordelingen av verdiskapingen i industrien er stabil på lang sikt, og at lønnsveksten i frontfaget danner en norm for lønnsveksten i øvrige deler av økonomien. Slik virker produktivitsveksten, prisveksten i utlandet på konkurranseutsatte produkter og bytteforholdsgevinster i frontfaget inn på den nominelle lønnsveksten til øvrige lønnstakere. Produktivitsveksten i øvrige næringer vil da i større grad påvirke reallønnsveksten gjennom prisveksten.
- Frontfagsmodellen bygger på at konkurranseutsatt sektor må være konkurransedyktig både i produktmarkedene og i faktormarkedene. Modellen kan bli satt på prøve i både krisetider og oppgangstider, ettersom ulike deler av økonomien treffes ulikt.
- Den koordinerte lønnsdannelsen skal bidra til å sikre en tilstrekkelig størrelse på konkurranseutsatt sektor slik at den økonomiske politikken kan være effektiv i å nå viktige overordnede mål som full sysselsetting og høy verdiskaping. Den norske lønnsdannelsen har tradisjon for å ivareta helhetshensyn, og bygger på prinsippene fra NOU 2013: 13, Holden III-utvalget, som arbeidslivets parter sluttet seg til.
- Lønnskostnadsandelen i industrien varierer mye som følge av konjunkturbevegelser. Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall var lønnskostnadsandelen, medregnet beregnede arbeidskraftkostnader for selvstendige, i norsk industri i 2019 på i underkant av 89 prosent. I tiårsperioden 2010–2019 var gjennomsnittlig lønnskostnadsandel i underkant av 87 prosent, mens den var vel 83 prosent i 20-årsperioden 2000–2019, og 85 prosent i 50-årsperioden 1970–2019.
- Relative timelønnskostnader mellom norsk industri og industrien hos handelspartnerne målt i felles valuta anslås å ha falt med 1,5 prosent i fjor. Den anslåtte nedgangen må ses i sammenheng med en svekkelse av kronekursen. Høyere vekst i timelønnskostnadene i norsk industri enn i industrien hos handelspartnerne trakk i motsatt retning.
- En svekkelse av kronen og lavere lønnskostnadsvekst i Norge har bidratt til å bedre den kostnadsmessige konkurranseevnen til norsk industri siden 2013. Sett i et lengre tidsperspektiv har timelønnskostnadene i norsk industri økt mer enn hos handelspartnerne, noe som blant annet må ses i sammenheng med høy vekst i prisene på norske eksportprodukter og bedring av bytteforholdet mot utlandet. Gjennomsnittlige timelønnskostnader i norsk industri var i 2019 anslagsvis 33 prosent høyere enn et handelsvektet gjennomsnitt av noen av våre handelspartnere, det samme som året før. At timelønnskostnadene er høyere i norsk industri enn i industrien hos våre handelspartnere, reflekterer norsk økonomis høye produktivitet og inntektsnivå.
- Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall økte produktiviteten i norsk industri, målt ved bruttoprodukt per timeverk, med 0,8 prosent i fjor, etter å ha falt med 0,2 prosent året før. Produktivitsveksten i norsk industri i perioden 2010–2019 var i gjennomsnitt på 1,7 prosent per år, 1 prosentpoeng lavere enn et vektet snitt av handelspartnerne.
- I perioden 2010–2019 økte produktiviteten i Fastlands-Norge med i gjennomsnitt 1,0 prosent per år, litt lavere enn et vektet snitt av våre handelspartnere. I fjor økte produktiviteten i fastlandsøkonomien med 0,7 prosent ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall.
- I 2019 var Norges BNP, unntatt petroleumsrenten og regnet per innbygger, vel 40 prosent høyere enn OECD-snittet. Nivået i Norge er blant de høyeste i OECD-området, selv når petroleumsrenten holdes utenfor.

5.1 Innledning

Omfattende deltakelse i internasjonal handel med varer og tjenester har gjort det mulig for Norge å oppnå en høyere materiell levestandard enn hva som ville vært mulig dersom norsk økonomi hadde vært mer skjermet mot utenlandsk konkurranse. Fordelene vil imidlertid bli redusert hvis Norge ikke klarer å sørge for en effektiv ressursutnyttelse, herunder full sysselsetting og en akseptabel inntektsfordeling. For å høste gevinstene ved internasjonalt varebytte, må man klare å omstille ressurser som blir ledige som følge av endringer i markedsforholdene. Land som deltar i det internasjonale vare- og tjenestebytte må også over tid ha en rimelig balanse i utenriksøkonomien. Et lands konkurranseevne uttrykker evnen til å opprettholde en rimelig balanse i utenriksøkonomien over tid, samtidig som en har full og effektiv ressursutnyttelse og en akseptabel inntektsfordeling. Et land har ikke god konkurranseevne selv om det har balanse i utenriksøkonomien, dersom for eksempel store deler av landets arbeidsstyrke er arbeidsløs. Men full sysselsetting og lav arbeidsledighet sammen med store underskudd i utenriksøkonomien, tilsier også at et land har svakere konkurranseevne enn hva som kan være bærekraftig over tid.

Det er viktig å skille mellom konkurranseevnen for enkelt næringer og for Norge som helhet. Konkurranseevnen for en næring beror på næringens lønnsomhet og dens evne til å avlønne innsatsfaktorene. En lønnsom næring må både kunne hevde seg i konkurranse med utenlandske bedrifter på produktmarkedene, og med andre norske næringer i faktormarkedene, herunder arbeidsmarkedet. En økonomi i vekst og med en høy omstillingsgrad vil være kjennetegnet av ulik utvikling i konkurranseevnen for de enkelte næringene. I konkurransen om knappe faktorer må noen næringer trappe ned sin virksomhet, mens andre kan ekspandere i takt med økt lønnsomhet. Dersom en næring mottar subsidier i tilknytning til sin virksomhet, kan dette bedre næringens konkurranseevne, men det fører normalt til en dårligere utnyttelse av ressursene samlet sett, og dermed ikke bedre konkurranseevne i samfunnsøkonomisk forstand.

I dette kapittelet ser vi på noen utvalgte indikatorer for utviklingen i industriens konkurranseevne. Avsnitt 5.2 gir en vurdering av hva som menes med konkurranseutsatte næringer og hvordan lønnsdannelsen skal sikre disse næringenes konkurranseevne gjennom den såkalte frontfagsmodellen. I tillegg presenteres tall for lønns-

kostnadsandeler, som en indikasjon på utviklingen i lønnsomheten i norsk industri. Videre i avsnitt 5.3 diskuteres utviklingen i lønnskostnader. I dette avsnittet ser vi også på forskjell i lønnskostnadsnivåene i industrien i Norge og andre land. Endelig i avsnitt 5.4 gir vi en beskrivelse av utviklingen i produktiviteten. For alle indikatorene som presenteres i kapittelet sammenlikner vi Norge med et aggregat av våre viktigste handelspartnere, jf. boks 5.1.

5.2 Faktorinntektsfordeling i konkurranseutsatte og skjermede næringer

Tradisjonelt har konkurranseutsatte næringer blitt assosiert med industrien, mens skjermede næringer som regel har blitt assosiert med tjenesteproduserende næringer (varehandel, transporttjenester, offentlig sektor, finansiell tjenesteyting, annen privat tjenesteyting etc.). Økt globalisering, sterkere internasjonal konkurranse og lavere transportkostnader har imidlertid bidratt til at stadig større deler av norsk næringsliv utsettes for konkurranse fra utlandet.

Begrepene konkurranseutsatte og skjermede næringer er nærmere drøftet i Holden III-utvalgets rapport NOU 2013: 13. Konkurranseutsatt sektor (k-sektor) består i prinsippet av bedrifter som produserer produkter som kan eksporteres/importeres, og som derfor konkurrerer mot utenlandske virksomheter. Bedrifter og virksomheter som ikke konkurrerer mot utenlandske virksomheter betegnes gjerne som skjermede, uavhengig av konkurransesituasjonen mellom slike bedrifter på det innenlandske markedet. Produktene fra skjermet sektor (s-sektor) kan det i teorien ikke handles med over landegrensene, de er lokale og må konsumeres i samme land som de produseres. Hindringen mot handel kan være politisk, men også praktisk/teknisk. Den teknologiske utviklingen har kontinuerlig økt mulighetene for handel. Skillet mellom k- og s-sektor i hovedkursteorien er stilisert. Det er nå svært få varer og tjenester som det teknisk sett ikke kan handles med, og det er lite av norsk markedsrettet virksomhet som ikke på en eller annen måte er utsatt for konkurranse fra utlandet. Størrelsen på transportkostnader kan imidlertid i praksis være et hinder.

I en utredning for Holden III-utvalget har Eika m.fl. (2013) foretatt en klassifisering av norsk næringsliv etter hvor utsatt de ulike næringer er for internasjonal konkurranse. Inndelingen er basert på andelen av næringenes verdiskaping

Boks 5.1 Norges handelspartnere

For å vurdere utviklingen i konkurranseevnen til norsk næringsliv, sammenliknes gjerne ulike indikatorer i Norge med tilsvarende størrelser hos våre handelspartnere. Ved beregning av handelspartneraggregat, legger utvalget til grunn beregninger av OECD for Norges handelspartnere. Beregningsutvalget har i denne rapporten benyttet konkurransevekter fra OECD for Norges handelspartnere for perioden 1997–2016.

Konkurransevektene til OECD gjenspeiler handelsstrømmene med de enkelte landene i hvert av årene i perioden, og er derfor forskjellige for hvert år i perioden 1997–2016. Utvalget har lagt de 25 landene med størst vekter i 2016

til grunn som landsammensetning for handelspartneraggregatet. Denne landsammensetningen er benyttet for alle år, selv om det i perioder har vært variasjoner mht. hvilke 25 land som har hatt størst vekter. Basert på landsammensetningen og OECDs konkurransevekter for de ulike årene, er det beregnet et vektet handelspartneraggregat for hvert år i perioden 1997–2016. Konkurransevektene i 2016 er videreført for årene 2017–2019.

Tabell 5.1 viser landsammensetningen og vektene for 2016–2019 som er benyttet i denne rapporten. Norges største handelspartnere er Sverige, Tyskland, Danmark, Nederland og Storbritannia.

Tabell 5.1 Sammensetning av handelspartneraggregat. Prosent

Nr.	Land	Vekter for 2016–2019
1	Sverige	21,1
2	Tyskland	13,9
3	Danmark	8,5
4	Nederland	6,9
5	Storbritannia	6,0
6	USA	5,7
7	Sør Korea	5,5
8	Kina	3,9
9	Polen	3,6
10	Belgia	2,6
11	Finland	2,5
12	Italia	2,5
13	Frankrike	2,4
14	Singapore	2,2
15	Spania	1,9
16	Canada	1,7
17	Japan	1,4
18	Litauen	1,1
19	Brasil	1,1
20	Russland	1,1
21	Tsjekkia	1,1
22	Sveits	1,1
23	Tyrkia	0,8
24	Estland	0,8
25	Taiwan	0,7
	Sum	100,0

Kilder: OECD og Beregningsutvalget.

Boks 5.1 fortsettes

Nærmere om grunnlaget for beregningen av konkurransevektene

OECD har basert sine beregninger av landvektene på omfanget av import og eksport mellom Norge og andre land av alle varer unntatt gruppe 3 i det internasjonale klassifiseringssystemet for handelsstatistikk (SITC). Denne gruppen består av råolje, naturgass, raffinerte olje-produkter og strøm.

OECD har gjort en del forenklinger i sine beregninger. For det første har OECD ikke inkludert handel med tjenester. I 2019 utgjorde tjenester 31 prosent av Norges eksport, og 36 prosent av Norges import. Videre har OECD ikke brutt handelsstrømmene ned til hver enkelt

varetype for å kunne gi et grunnlag for å vurdere i hvilken grad det faktisk er direkte konkurranse mellom norske og utenlandske bedrifter, eller om det i stedet handles med varer det ikke er konkurranse om².

Konkurransevektene her avviker noe fra eksportvektene som omtales i kapittel 4, se tabell 4.2. Dette er fordi vektene i kapittel 4 er beregnet utelukkende basert på destinasjonen for Norges tradisjonelle vareeksport.

¹ SITC = Standard International Trade Classification.

² En enkel illustrasjon av dette kan være en hypotetisk situasjon der Norge er alene i verden om å eksportere en bestemt industrivare. Eksport av denne industrivaren vil trekke opp konkurransevekten til de landene som importerer denne varen, til tross for at dette er en vare det ikke eksisterer konkurranse om.

som går til eksport eller i hvilken grad de konkurrerer mot import. Selv om det er store forskjeller mellom bedrifter i samme næring, og det er mange bedrifter som er internasjonalt konkurranseutsatte også i andre næringer, er en slik inndeling nyttig, fordi den gir kunnskap om hvilke aktører som i hovedsak er internasjonalt konkurranseutsatte. Ifølge utredningen stod de fastlandsbaserte konkurranseutsatte næringene for nær 15 prosent av verdiskapingen i Norge i 2012, og 11 prosent av sysselsettingen. De konkurranseutsatte næringene i fastlandsøkonomien kan deles i tre: Leverandørvirksomhet til petroleumsvirksomheten, næringer basert på andre former for naturressurser, og såkalte ikke-stedbundne næringer, dvs. konkurranseutsatte næringer som ikke er avhengig av norske naturressurser, og dermed i større grad kan flyttes til andre land.

I rapporten ble det pekt på at i årene med kraftig vekst i etterspørselen fra petroleumsvirksomheten, rettet mange konkurranseutsatte bedrifter mer av sin produksjon mot leveranser til petroleumssektoren. Dette bidro til at produksjonen i leverandørnæringene økte vesentlig sterkere enn i andre næringer. Samtidig er det ikke så mange næringer der slike leveranser utgjør hoveddelen av produksjonen. Holden III-utvalget peker på at for at konkurranseutsatt sektor skal bli stor nok samlet sett, vil man ha behov for et visst omfang av ikke-stedbundne næringer. I dag er det betydelig aktivitet i slike næringer, men for at den skal

være stor nok også i framtiden, er det vanskelig å se for seg at kostnadsnivået korrigert for produktivitsforskjeller i vid forstand kan være mye høyere i Norge enn hos våre handelspartnere.

Stadig flere deler av næringslivet møter internasjonal konkurranse. Det er dels et resultat av at teknologisk utvikling gjør det mulig, for eksempel innen regnskap og IKT, men også at virksomheter i økende grad konkurrerer i andre land, som innen transport, bygg og anlegg, og matindustrien. I flere tjenesteytende næringer ser vi økende konkurranse fra utlandet og en klar økning i importen. Holden III-utvalget peker på at denne økningen i noen grad kan henge sammen med høyere kostnader i Norge enn hos nære handelspartnere. Selv om importandelen i disse næringene samlet sett er relativt liten, er andelen betydelig høyere i deler av næringene. Samtidig er dette næringer som vokser mer enn BNP samlet sett, slik at økte importandeler her vil gi stadig større utslag i samlet import. Økende import på nye områder innebærer isolert sett at vi trenger en ytterligere økning i aktiviteten i ikke-stedbundne næringer for å sikre langsiktig balanse i utenrikshandelen, eller at eksporten fra andre næringer øker.

5.2.1 Frontfagsmodellen

Industrien har i mesteparten av etterkrigstiden vært retningsgivende for øvrige tariffområder i

lønnsforhandlingene i Norge. Opplegget for forhandlingene bygger på at lønnsveksten må tilpasses det konkurranseutsatt sektor over tid kan leve med. Dette ivaretas ved at avtaleområder med stort innslag av konkurranseutsatt virksomhet både forhandler først (det såkalte frontfaget), og at resultatet fra disse danner en norm for andre avtaleområder. Frontfaget har tradisjonelt vært industrioverenskomstens verksteddel ved forbundsvise oppgjør og bredere LO-NHO-områder, som industriarbeidere, ved sentrale oppgjør.

Frontfagsmodellen ble formalisert som en økonomisk modell, ofte omtalt som hovedkursteorien, da Utredningsutvalget for inntektsoppgjørene i 1966 la fram sin andre rapport høsten 1966. Hovedkursteorien beskriver de makroøkonomiske trender som vil gjelde for lønns- og prisutviklingen i Norge på lang sikt. Over tid stiller et ønske om full sysselsetting og balanse i utenriksøkonomien krav til størrelsen på konkurranseutsatt sektor som bare kan oppfylles dersom lønnsomheten i slik virksomhet ikke er dårligere i Norge enn i utlandet. Forventet avkastning på investeringer i Norge (kapitalavkastningen) må da på lang sikt være på nivå med forventet kapitalavkastning hos våre handelspartnere. Lavere forventet kapitalavkastning i Norge enn i utlandet vil føre til at investorer vil foretrekke å investere i utlandet framfor i Norge. Dette medfører at produktreal lønnskostnaden i industrien i Norge ikke kan være høyere enn det produktivitetsnivået i konkurranseutsatt sektor gir grunnlag for. Dersom reallønnen vokser raskere enn produktiviteten, vil kapitalavkastningen reduseres, og investeringene svekkes. Over tid vil lave investeringer i Norge føre til en gradvis nedbygging av konkurranseutsatt sektor. Med «hovedkurs» i Utredningsutvalgets rapport refereres det i tråd med dette til et «normalnivå» på lønnskostnadsandelen i konkurranseutsatt sektor, dvs. hvor mye av faktorinntekten som normalt går til lønnstakerne og hvor mye som går til kapitaleierne. En stabil utvikling i lønnskostnadsandelen kan indikere en stabil lønnsvevne og konkurransekraft i sektoren.

Når produktivitetsveksten bestemmer utviklingen i produktreal lønn over tid, må nominell lønnsvekst være lik summen av produktivitets- og prisveksten. Hvis den nominelle lønnsveksten blir høyere enn dette, slik at reallønnen vokser mer enn det produktivitetsveksten gir rom for, vil konkurranseevnen svekkes og arbeidsledigheten stige. En blanding av markedsforhold og institusjonelle mekanismer bidrar til at lønnsveksten i konkurranseutsatt sektor er normen også for lønnsveksten i resten av økonomien.

Frontfagsmodellen hviler blant annet på erkjennelsen av at lønnsdannelsen over tid har avgjørende betydning for nivået på arbeidsledigheten, mens reallønnsutviklingen først og fremst er knyttet til produktivitetsutviklingen. Erfaringene fra Norge og andre land tilsier at høy nominell lønnsvekst uten bakgrunn i tilsvarende produktivitetsvekst i all hovedsak slår ut i høyere inflasjon og økt arbeidsledighet på lengre sikt, og ikke i høyere reallønnsvekst. Etersom konkurranseutsatte næringer konkurrerer med skjermede næringer om arbeidskraften, må de samme betingelsene for lønnsvekst gjelde også for skjermede næringer.

Den norske lønnsforhandlingsmodellen innebærer videre stor grad av koordinering, der hovedorganisasjonene i arbeidslivet spiller en avgjørende rolle. Institusjoner som Kontaktutvalget og Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene støtter opp under koordineringen. Organisasjonsgraden på arbeidstakersiden i Norge har de siste årene vært om lag 50 prosent, jf. vedlegg 5. Tariffavtaledekningen for alle arbeidstakere er anslått til 69 prosent, 52 prosent i privat sektor og tilnærmet 100 prosent i offentlig sektor. Tariffavtalene benyttes imidlertid også som rettesnor i bedrifter som ikke formelt er bundet av avtalene.

Samtidig som flertallet av arbeidstakerne i Norge dermed er dekket av de sentrale forhandlingene, er det et betydelig antall som ikke er dekket av kollektive avtaler. Blant annet ledere og en stor andel av funksjonærene i industrien får sin lønn bestemt gjennom lokale lønnsforhandlinger. Dette var en viktig bakgrunn for at Kontaktutvalget den 22. januar 2003 la fram en felles erklæring om situasjonen foran mellomoppgjøret 2003. I denne erklæringen het det blant annet:

«(...) På denne bakgrunn er regjeringen og organisasjonene i arbeidslivet enige om følgende: At den samlede lønnskostnadsveksten i 2003 må tilpasses utfordringene i konkurranseutsatt næringsliv og arbeidet for full sysselsetting. I arbeidet for å nå dette målet er det avgjørende at alle grupper omfattes. Når det gjelder en nærmere vurdering av utfordringene for konkurranseutsatt sektor i årene framover vises det til det nedsatte ekspertutvalget.

Partene i arbeidslivet vil i forbindelse med mellomoppgjøret 2003: Arbeide for å få lønnsveksten i Norge mer på linje med utviklingen hos våre handelspartnere. Oppjøret i 2003 må derfor ta utgangspunkt i den delen av

næringslivet som er utsatt for konkurranse fra utlandet. Den samlede lønnsveksten som avtales sentralt og lokalt for disse sektorene må være normgivende for de rammer som forhandles i de øvrige oppgjørene.

Samtidig er det viktig at det innenfor disse rammene gis rom for endringer i relative lønninger som sikrer et velfungerende arbeidsmarked og en rettferdig lønnsutvikling. Arbeidsgiversiden i privat og offentlig sektor vil aktivt arbeide for en lønnsvekst hos lederne i virksomhetene som ligger innenfor rammene for det øvrige arbeidslivet. I kraft av sine eierposisjoner i næringslivet vil en også fra statens side arbeide for en slik utvikling.»

Regjeringen Stoltenberg II satte i 2012 ned et offentlig utvalg (Holden III) for å vurdere erfaringene med lønnsdannelsen gjennom de 12 årene som hadde gått siden handlingsregelen og inflasjonsmålet for pengepolitikken ble innført. Holden III-utvalget (NOU 2013: 13) påpekte i sin innstilling som ble lagt fram i desember 2013, at høy og økende aktivitet i petroleumsvirksomheten og økt bruk av oljepenger over statsbudsjetter hadde trukket opp kostnadsnivået i Norge sammenliknet med andre land, både gjennom høyere lønnsvekst enn hos handelspartnerne og gjennom en styrking av kronen. Det høye lønnskostnadsnivået innebærer samtidig at mange har fått glede av bytteforholdsgevinsten og det høye produktivetsnivået. Utvalget pekte samtidig på at nedtrappingen av petroleumsvirksomheten som før eller senere ville komme, ville kunne utfordre stabiliteten i norsk økonomi, og at utfordringene ville øke dersom nedgangen kom brått, f.eks. som følge av en nedgang i oljeprisen, jf. boks 5.2. Utvalget skrev bl.a. at

«En slik utvikling vil kreve vesentlige tilpasninger både i den økonomiske politikken og i lønnsdannelsen. Norges Bank vil trolig redusere styringsrenten, kronkursen vil trolig svekkes betydelig, finanspolitikken må etter hvert strammes inn som følge av lavere vekst i fondskapitalen, og lønnstakerne må trolig godta en vesentlig svakere utvikling i kjøpekraften. Over tid vil svekkelsen av kronkursen og en lavere lønnsvekst bidra til ny vekst i tradisjonelle konkurranseutsatte næringer, og til at arbeidsledigheten etter hvert går ned igjen. Frontfagsmodellen er etter utvalgets mening godt egnet til å bidra til en tilpasning til et lavere kostnadsnivå for å bedre konkurranseevnen.»

I lys av nye utviklingstrekk siden Holden III-utvalget leverte sin rapport, satte regjeringen Solberg i mars 2016 ned et ekspertutvalg (Cappelen) som skulle vurdere utfordringer for lønnsdannelsen. Cappelen-utvalget (NOU 2016: 15) konkluderte i sin rapport med at Holden III-utvalgets beregninger av konsekvensene av lavere oljepris for norsk økonomi fanget godt opp de mekanismene som har gjort seg gjeldende etter fallet i prisene på olje og gass.

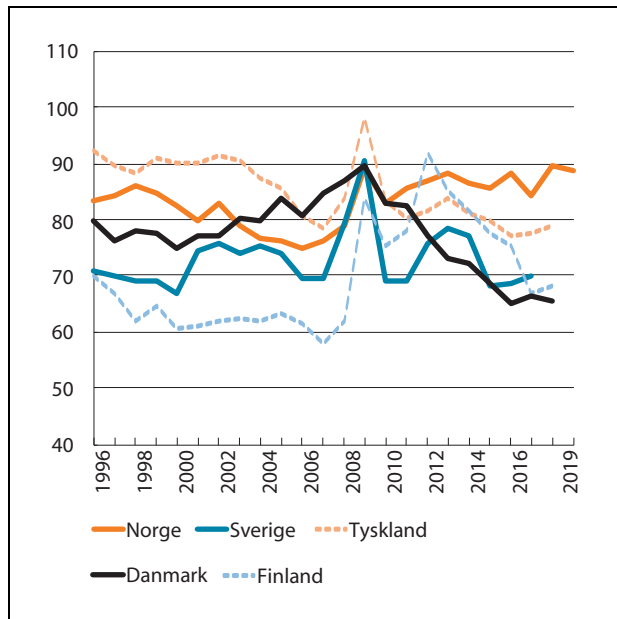
5.2.2 Lønnsomheten i norsk industri

Det er en nær sammenheng mellom utviklingen i *konkurranseevnen* og *lønnsomheten i næringslivet*, jf. over. Hovedkursteorien peker på lønnskostnadsandelen som en sentral indikator for utviklingen i lønnsomheten. Høyere lønnskostnader, lavere produsentpriser og svakere produktivetsutvikling er faktorer som isolert sett bidrar til svekket konkurranseevne og lavere lønnsomhet. En slik utvikling vil innebære at en større andel av bedriftenes overskudd tilfaller lønnstakerne og mindre kapitaleierne. Lønnskostnadsandelen vil da gå opp, mens driftsresultatandelen vil gå ned. Motsatt bidrar lavere lønnskostnader, høyere produsentpriser og sterkere produktivetsutvikling isolert til bedret konkurranseevne og lønnsomhet. En slik utvikling vises ved en lavere lønnskostnadsandel og tilsvarende høyere driftsresultatandel.

Figur 5.1 viser utviklingen i lønnskostnadene som andel av netto faktorinntekter i industrien i Norge og våre handelspartnere siden midten av 1990-tallet. Lønnskostnadsandelen i Norge har historisk svingt med konjunktorene.

Nedgangen i lønnskostnadsandelen på første halvdel av 2000-tallet må trolig bl.a. ses i sammenheng med den markerte bedringen i Norges bytteforhold i handelen med utlandet etter at Kina begynte å spille en større rolle i det internasjonale varebyttet. Sterk vekst i etterspørselen fra Kina og andre framvoksende økonomier gav betydelig oppgang i prisene på flere viktige norske eksportprodukter. Samtidig bidro økt import fra lavkostland til nedgang i prisene på importerte konsumvarer og merkbart bedring i lønnstakernes kjøpekraft. Sammen med høy produktivetsvekst gav dette grunnlag for sterk vekst både i bedriftenes overskudd og i reallønnene.

Etter å ha kommet ned i vel 75 prosent i 2006, økte lønnskostnadsandelen de to neste årene. I forbindelse med finanskrisen steg lønnskost-

Figur 5.1 Lønnskostnadsandeler i industrien¹

¹ Lønnskostnadsandelene er beregnet ved lønnskostnader dividert på netto faktorinntekter, dvs. at driftsresultatet er justert for kapitalslit. Lønnskostnadene som inngår i beregningene inkluderer beregnet arbeidsinnsats til selvstendige, jf. utdyping i vedlegg 6.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Eurostat.

nadsandelen i norsk industri markert i 2009, før den falt noe tilbake igjen i 2010. I perioden 2011–2017 var lønnskostnadsandelen mellom 84 og 89 prosent. I 2018 var det en markert nedgang i driftsresultatet i industrien, og lønnskostnadsandelen steg med 5 prosentpoeng til vel 89 prosent. Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall var lønnskostnadsandelen i fjor i underkant av 89 prosent.

Til sammenlikning har gjennomsnittet de siste ti årene vært i underkant av 87 prosent, mens gjennomsnittet de siste 20 årene har vært på drøyt 83 prosent, jf. figur 5.1.

Figuren viser også utviklingen i Sverige, Tyskland, Finland og Danmark. Når man sammenlikner lønnskostnadsandelen med andre land, er det viktig å være oppmerksom på at ulik næringsstruktur i ulike land vil kunne gi nivåforskjeller i lønnskostnadsandelene mellom landene. I vedleggstabell 4.5 presenteres tall for netto lønnskostnadsandel for industrien i Norge og utvalgte land.

5.3 Indikatorer for kostnadsutviklingen

Lønnskostnadene er den enkeltfaktoren som betyr mest for kostnadene i næringslivet. Lønnskostnadene kan bl.a. måles ved timelønnskostna-

der og lønnskostnader per produsert enhet. Svaker krone kan bedre eksportbedriftenes inntekter og bedre bedriftenes konkurransesituasjon relativt til utlandet. Foruten lønnskostnadene vil andre kostnadskomponenter som energikostnader, kapitalkostnader, transportkostnader og andre kostnader til innenlandsk produsert produktinnsats ha betydning for norske bedrifters muligheter til å kunne hevde seg i den internasjonale konkurransen. Videre vil også produktivitetsutviklingen og offentlige avgifter og subsidier være av betydning for konkurranseevnen.

Utviklingen i industriens internasjonale konkurranseevne avhenger også av produktivets- og kostnadsutviklingen i øvrige deler av norsk næringsliv. Disse næringene leverer produktinnsats, energi og kapitalvarer til industrien. Jo billigere disse leveransene er, desto bedre blir industriens internasjonale konkurranseevne. Videre konkurrerer industrien med øvrige næringer om innsatsfaktorer som bl.a. arbeidskraft. Lavere lønninger i andre næringer kan bidra til en bedring i industriens konkurranseevne ved at det blir lettere og billigere for industrien å skaffe arbeidskraft og kapitalvarer. Kostnadsutviklingen i industrien kan derfor ikke ses uavhengig av kostnadsutviklingen i norsk økonomi for øvrig. Svaker krone trekker i retning av dyrere produktinnsats på importerte varer og tjenester. Dette svekker isolert sett lønnsomheten, men gir også insentiver til å erstatte importerte produkter med norskproduserte varer og tjenester som så vil dempe effekten på lønnsomheten igjen.

Forutsigbare og stabile rammebetingelser kan også bidra til å styrke næringslivets konkurranseposisjon.

5.3.1 Vekst i timelønnskostnader

Tabell 5.2 og figur 5.2 viser utviklingen i lønnskostnader per time for ansatte i industrien i Norge og i industrien hos våre handelspartnere målt i felles valuta.

Etter å ha svekket seg i årene fram til og med 2012, bidro en markert svekkelse av kronen til at den kostnadsmessige konkurranseevnen målt ved relative timelønnskostnader i industrien i felles valuta bedret seg i perioden 2013–2019. Basert på foreløpige nasjonalregnskapstall og anslag på timelønnskostnadsveksten hos Norges handelspartnere, anslås den kostnadsmessige konkurranseevnen å ha bedret seg i 2019 med 1,5 prosent. Den anslåtte bedringen må ses i sammenheng med en svekkelse av kronkursen på 3,0 prosent fra 2018 til 2019. Høyere vekst i time-

Tabell 5.2 Timelønnskostnader i industrien. Prosentvis endring fra året før

	Gj.snitt perioden	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Vekst i lønnskostnader per time											
Norge ¹	3,4	2,2	4,5	4,9	5,1	3,1	3,0	1,7	2,4	2,8	3,9 ⁴
Handelspartnerne ²	2,4	0,9	2,7	3,8	2,4	2,5	1,9	2,2	2,0	2,9	2,5
Relativ timelønnskostnadsvekst i nasjonal valuta											
	0,9	1,2	1,8	1,1	2,6	0,5	1,1	-0,5	0,4	-0,1	1,4
Relativ timelønnskostnadsvekst i felles valuta											
	-0,6	5,6	3,8	2,7	-0,4	-5,3	-8,7	-1,9	1,0	-0,6	-1,5
<i>Memo:</i>											
Valutakurs ³	1,6	-4,2	-1,9	-1,6	3,0	6,1	10,7	1,4	-0,6	0,5	3,0

¹ Lønnskostnad per utførte timeverk i industrien, jf. nasjonalregnskapet.

² Tallene for årene 2010–2016 er fra Conference Board. For 2017–2019 benyttes tall for vekst i arbeidskraftkostnadsindekser fra Eurostat. Tall for handelspartnerne er beregnet som veide geometriske gjennomsnitt, jf. boks 5.1.

³ Industriens effektive valutakurs. Et positivt endringstall innebærer en svekkelse av norske kroner målt ved industriens effektive valutakurs. Utviklingen i industriens effektive valutakurs kan avvike betydelig fra kronens verdi mot enkeltvalutaer. Dette innebærer bl.a. at et veid gjennomsnitt ikke gir et fullstendig uttrykk for den endringen i konkurransesituasjonen de enkelte bedriftene eller bransjene står overfor.

⁴ Sterkere vekst i lønnskostnader per timeverk enn årslønnsvekst i industrien, forklares i all hovedsak av økte pensjonspremieinnbetalinger i tillegg til økt overtid. Det er usikkerhet i tallene som er rapportert til a-ordningen for de siste månedene av 2019, og tallene kan dermed bli gjenstand for revisjon.

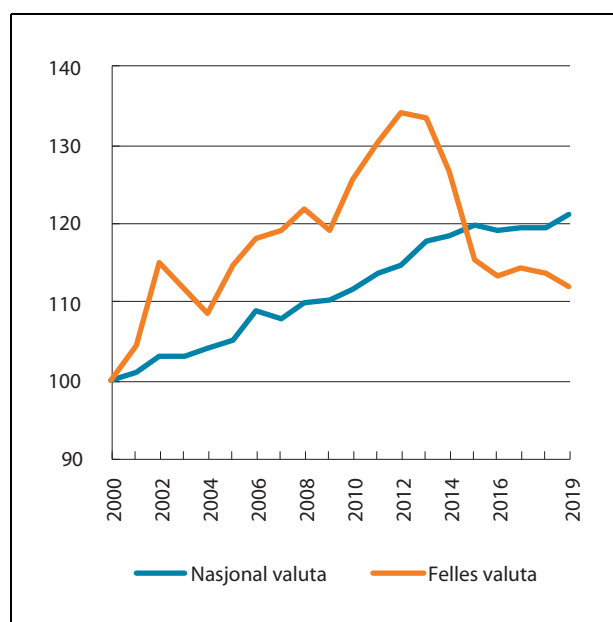
Kilder: Conference Board, Eurostat og Statistisk sentralbyrå.

lønnskostnadene i norsk industri enn i industrien hos handelspartnerne, trakk i motsatt retning.

Samlet sett over den siste tiårsperioden har den kostnadmessige konkurranseevnen bedret seg med i gjennomsnitt 0,6 prosent per år. Mens veksten i timelønnskostnader i norsk industri har vært høyere enn hos et vektet gjennomsnitt av handelspartnerne, har en svekkelse av kronen bidratt i motsatt retning.

Dersom en ser utviklingen i et litt lengre perspektiv har veksten i timelønnskostnader i norsk industri vært høyere enn i industrien hos handelspartnerne, jf. figur 5.2. Utviklingen i valutakursen har variert mye fra år til år, og bidratt til at det har vært langt større svingninger i den relative timelønnskostnadsveksten målt i felles valuta enn i nasjonal valuta.

Dersom vi går ut over industrien og ser på næringsvirksomhet i bredere forstand har den kostnadmessige konkurranseevnen bedret seg med i gjennomsnitt 0,6 prosent per år over de siste ti årene, jf. tabell 5.3. Mens veksten i arbeidskraftkostnader i Norge har vært høyere enn hos handelspartnerne, har en svekkelse av kronen i perioden bidratt i motsatt retning.

Figur 5.2 Relative timelønnskostnader i industrien. 2000–2019. Indeks 2000 = 100

Kilder: Conference Board, Eurostat og Statistisk sentralbyrå.

Tabell 5.3 Arbeidskraftkostnader i næringsvirksomhet¹. Prosent endring fra året før

	Gj.snitt perioden	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Vekst i lønnskostnader pr. time											
Fastlands-Norge	3,4	2,2	4,7	4,8	5,3	2,9	2,4	1,1	3,1	3,4	4,1 ⁴
Handelspartnerne ²	2,4	1,9	2,7	3,0	1,6	2,1	2,3	2,4	2,7	2,6	2,6
Relativ timelønnskostnadsvekst i nasjonal valuta											
	1,0	0,3	2,0	1,7	3,7	0,7	0,1	-1,3	0,3	0,7	1,5
Relativ timelønnskostnadsvekst i felles valuta											
	-0,6	4,7	4,0	3,3	0,6	-5,1	-9,6	-2,7	0,9	0,2	-1,4
<i>Memo:</i>											
Valutakurs ³	1,6	-4,2	-1,9	-1,6	3,0	6,1	10,7	1,4	-0,6	0,5	3,0

¹ Unntatt offentlig virksomhet. Tallene for Fastlands-Norge er fra SSB, mens tallene for handelspartnerne er fra Eurostat.

² Tall for handelspartnerne er beregnet som veide geometriske gjennomsnitt, jf. boks 5.1.

³ Industriens effektive valutakurs.

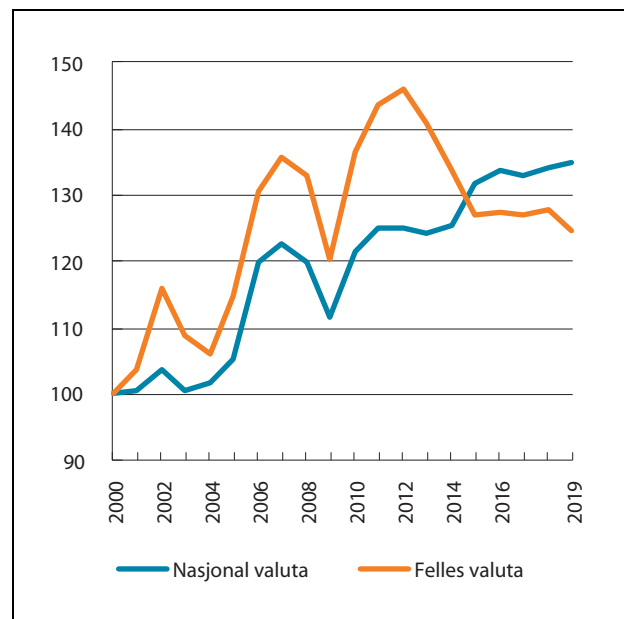
⁴ Se note 4 til tabell 5.2.

Kilder: Eurostat og Statistisk sentralbyrå.

5.3.2 Vekst i lønnskostnader per produsert enhet

Høyere lønnsvekst i Norge enn hos handelspartnerne bidro til at lønnskostnadene per produsert enhet i norsk industri relativt til industrien hos handelspartnerne økte med 35 prosent fra 2000 til 2019, målt i nasjonal valuta. Utviklingen i valutakursen har variert mye fra år til år, og bidratt til at det har vært større svingninger i utviklingen i det relative forholdet for lønnskostnader per produsert enhet målt i felles valuta enn i nasjonal valuta, jf. figur 5.3. Fra 2000 til 2019 økte lønnskostnadene per produsert enhet i norsk industri med 25 prosent mer enn i industrien hos handelspartnerne, målt i felles valuta.

Dersom en ser på den siste tiårsperioden har lønnskostnadene per produsert enhet i norsk industri relativt til industrien hos handelspartnerne økt med i gjennomsnitt 0,4 prosent per år, målt i felles valuta. Mens veksten i lønnskostnadene per produsert enhet i norsk industri i gjennomsnitt var om lag 1,9 prosent høyere per år enn hos handelspartnerne, bidro en svekkelse av kronen i motsatt retning.

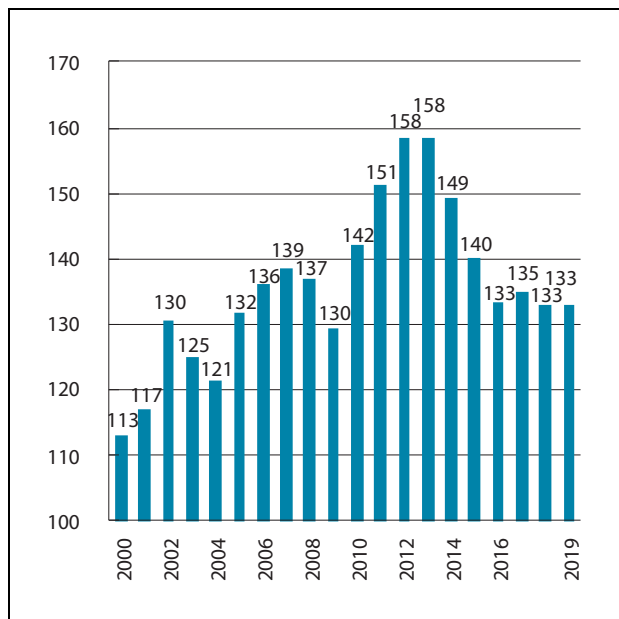

Figur 5.3 Lønnskostnader per produsert enhet i industrien i Norge relativt til handelspartnerne. 2000–2019. Indeks 2000 = 100

Kilder: OECD.

5.3.3 Vekst i lønnskostnader per sysselsatt i hele økonomien

I juni i år publiserte OECD en ny utgave av Economic Outlook (nr.1 2020). I denne utgaven presenterte OECD ikke oppdaterte anslag for lønnskost-

Figur 5.4 Timelønnskostnader i industrien i Norge i forhold til industrien hos handelspartnerne i felles valuta¹. Handelspartnerne i figuren = 100

¹ Tallene for handelspartnerne er fra Eurostat. Eurostat har publisert nivå tall for perioden 2016–2018. Tallene for 2019 og tallene før 2016 er anslått ved å benytte arbeidskraftkostnadsindekser fra Eurostat. Tallene for Norge er beregnet ved å benytte tall fra Nasjonalregnskapet.

Kilder: Eurostat og Statistisk sentralbyrå.

nader per sysselsatt slik de vanligvis gjør i disse rapportene. OECD skriver på sin hjemmeside at som følge av den store usikkerheten rundt covid-19-pandemien har organisasjonen denne gang utarbeidet anslag på færre størrelser enn normalt.

Anslagene for lønnskostnader per sysselsatt i hele økonomien for 2020 som omtales i dette avsnittet og i vedleggstabell 4.4 er derfor fra Economic Outlook (nr. 2 2019) som ble publisert i november i fjor. OECD har imidlertid publisert oppdaterte historiske tall for perioden til og med 2019 for de fleste landene. Det vises til vedleggstabell 4.4 for detaljer om dette. For OECD-området samlet foreligger ikke oppdaterte tall.

Ifølge tall og anslag fra OECD var veksten i lønnskostnader per sysselsatt i hele økonomien 1,0 prosentpoeng høyere i Norge enn i OECD-området i 2019, jf. vedleggstabell 4.4. Veksten i lønnskostnader per sysselsatt i Norge var samtidig 1,1 prosentpoeng høyere enn hos et vektet gjennomsnitt av våre handelspartnere.

I Economic Outlook (nr. 2 2019) som ble publisert i november i fjor, anslo OECD veksten i lønnskostnader per sysselsatt i hele økonomien i

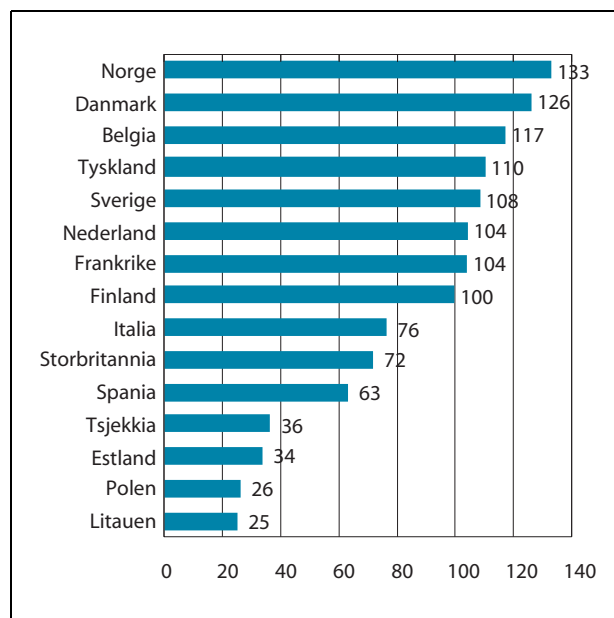
2020 til 3,2 prosent i OECD-området og 2,9 prosent hos et vektet snitt av våre handelspartnere.

Anslagene til OECD for lønnskostnader per sysselsatt er usikre. At anslagene til OECD ikke er oppdatert siden november i fjor bidrar til å øke usikkerheten. Ny informasjon om den økonomiske utviklingen vil kunne bidra til at anslagene blir revidert ifm. framtidige publikasjoner.

5.3.4 Lønnskostnadsnivåer i industrien

Forholdet mellom timelønnskostnadene i industrien i Norge og i industrien hos handelspartnerne viste en oppadgående trend fram til 2012, jf. figur 5.4. Både høyere lønnskostnadsvekst i Norge enn hos handelspartnerne og en styrking av kronen bidro. I 2013 var timelønnskostnadene i norsk industri 58 prosent høyere enn i industrien til et vektet snitt av noen av handelspartnerne. En markert svekkelse av kronen bidro til at differansen mellom timelønnskostnadene i norsk industri og i industrien hos handelspartnerne falt de neste årene. I 2016 var timelønnskostnadene i norsk industri 33 prosent høyere enn et vektet snitt av noen av handelspartnerne. Siden 2016 har den anslåtte differansen holdt seg forholdsvis stabil.

Forskjellen i timelønnskostnadsnivå mellom norsk industri og industrien hos handelspart-

Figur 5.5 Timelønnskostnader i industrien i Norge og industrien hos Norges handelspartnere¹ i felles valuta i 2019. Handelspartnerne i figuren = 100

¹ Det vektete gjennomsnittet er beregnet ut fra Norges konkurransevekter.

Kilder: Eurostat og Statistisk sentralbyrå.

Tabell 5.4 Lønnskostnader pr. time for 2016, omregnet til norske kroner¹ for industriansatte og fordeling³ i prosent² på hhv. lønn per arbeidet time, lønn for ikke arbeidet tid, samt andre indirekte lønnskostnader. Framskrevet estimat for totale lønnskostnader 2017, 2018 og 2019

	Gjennomsnittlig lønnskostnader i kr. pr. arbeidet time				Arbeidet	Ikke arbeidet	Arbeidet og ikke-	Andre sosiale	Totalt
	2016 ⁵	2017 ⁶	2018 ⁷	2019 ⁸	Pst.	Pst.	Pst.	Pst.	
Norge	408	418	430	447	66,4 ⁴	12,3 ⁴	78,7 ⁴	21,3 ⁴	100
Belgia	397	404	422	442	48,5	20,5	69,0	31,0	100
Danmark	381	388	408	432	72,6	15,8	88,4	11,6	100
Tyskland	363	374	393	412	57,5	20,6	78,1	21,9	100
Sverige	350	349	348	353	58,4	10,8	69,2	30,8	100
Finland	325	321	333	345	58,9	20,7	79,6	20,4	100
Frankrike	317	323	341	356	56,4	13,2	69,6	30,4	100
Nederland	291	299	316	333	58,6	20,5	79,1	20,9	100
Italia	273	274	286	303	52,6	18,4	71,0	29,0	100
Storbritannia	239	230	242	253	71,9	13,6	85,5	14,5	100
Spania	197	199	207	217	54,8	20,4	75,2	24,8	100
Estland	97	104	114	125	64,4	9,6	74,0	26,0	100
Tsjekkia	90	101	115	126	60,4	13,0	73,4	26,6	100
Polen	72	78	87	95	58,9	23,1	82,0	18,0	100

¹ Omregning til norske kroner ved gjennomsnittlige valutakurser.

² Fordeling i prosent på ulike lønns-elementer for hvert enkelt land.

³ Fordeling av 2016-nivå.

⁴ SSB. Fordelingen for Norge er basert på Arbeidskraftkostnadsundersøkelsen for 2016, da Norge mangler i materialet fra Conference Board.

⁵ Kildematerialet fra Conference Board omregnet til norske kroner.

⁶ Estimert for 2017 er basert på framskrivning av 2016 med veksttall fra Eurostat 2017 og endrede valutakurser.

⁷ Estimert for 2018 er basert på framskrivning av 2016 med veksttall fra Eurostat 2017 og 2018 samt endrede valutakurser.

⁸ Estimert for 2019 er basert på framskrivning av 2016 med veksttall fra Eurostat 2017, 2018 og 2019 samt endrede valutakurser.

Kilder: Conference Board, Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

nerne i figur 5.5 holdt seg om lag uendret fra 2018 til 2019. Samtidig anslås den kostnadmessige konkurranseevnen å ha bedret seg i fjor, jf. omtale i avsnitt 5.3.1. At de to indikatorene viser litt ulik utvikling i fjor må ses i sammenheng med forskjell i hvilke handelspartnere man sammenlikner med. Mens indikatoren i dette avsnittet bare sammenlikner med land i Europa, forsøker indikatoren i avsnitt 5.3.1 å sammenlikne med alle land i handelspartneraggregatet. Utviklingen i Sverige får dermed relativt sett større betydning i sammenlikningen av lønnskostnadsnivå her. Mens den norske kronen i fjor svekket seg med 3,0 prosent

målt ved konkurransekursindeksen, styrket den seg med 0,6 prosent mot den svenske kronen.

Anslagene for utviklingen i nivået på time-lønnskostnader i industrien i Norge i forhold til industrien hos handelspartnerne i figur 5.5 er noe justert opp sammenliknet med utvalgets rapport i fjor. Endringene i de anslåtte differansene må ses i sammenheng med endring av kilde, som følge av at Conference Board ikke har oppdatert sin statistikk på flere år. I årets rapport er tallene hentet fra Eurostat.

Figur 5.5 illustrerer forholdet mellom lønnskostnadene per timeverk i industrien i Norge og i industrien hos noen av handelspartnerne i 2019.

Boks 5.2 Lønnsbegreper og lønnskomponenter i sammenlikningene

Lønnsbegrepene som brukes av Conference Board faller ikke helt sammen med ILOs definisjon av totale lønnskostnader (se for øvrig boks 5.3). Basis for beregningene i tabell 5.4 er arbeidet tid, i dette tilfelle arbeidet time i ulike land. Lønn for ikke-arbeidet tid (feriepenger, permisjoner, sykefravær etc. betalt av bedriften) vil komme som påslag i forhold til arbeidet tid. Fordi betaling for sykefravær har forskjellige former i de ulike landene, er slike kostnader i den internasjonale oversikten ført under andre sosiale kostnader og ikke under lønn for ikke-arbeidet tid. Det betyr at sykefraværskostnader i tabell 5.4 er med i de totale timelønnskostnadene, men er i fordelingen mellom komponentene tatt med under andre sosiale kostnader, til tross for at det rent logisk i norsk sammenheng vil være lønn for ikke-arbeidet tid.

Av andre indirekte lønnskostnader vil bedriftens pensjonskostnader, enten gjennom arbeidsgiveravgifter og/eller egne spesielle ordninger utgjøre en vesentlig del. En rekke andre ordninger knyttet til arbeidsgivers bruk av arbeidskraft vil også inngå. Noen elementer av indirekte lønnskostnader er ikke med. Blant annet er rekrutteringskostnader, opplæringskostnader, arbeidsklær og bedriftsfasiliteter som f.eks. kafeteria og helsetjenestekostnader ikke med i sammenlikningen. Grunnen til dette er at det ikke finnes data over slike kostnader i alle landene, og at det derfor gir en bedre sammenlikning når man ser bort fra disse kostnadene. I de land hvor slike kostnader er tilgjengelig utgjør de utelatte kostnadene mindre enn 4 prosent av de totale lønnskostnadene. I noen land, særlig i Norden, kan de utelatte kostnadene være påbudt ved lov eller avtale (f.eks. bedriftshelsetjenesten i Norge) og påløper automatisk ved ansettelse. Slike kostnader kan i andre land være frivillige og/eller driftskostnader, ikke knyttet til lønn.

De indirekte lønnskostnadene skal i prinsippet (i tabellene) også inkludere arbeidsgivers

bidrag til pensjon, uførhet og andre ordninger som innebærer innbetaling til «fond» som kommer til utbetaling nå eller senere. Dette betyr at en del av kostnadene for bedriften er relatert til et lønnsbegrep som inneholder påløpte, men ikke realiserte lønnskostnadselementer («utsatt inntekt»).

For de fleste konkurrentlandene i tabellen har tyngdepunktet i aldersfordelingen beveget seg oppover. Dette innebærer sannsynligvis en økt kostnadmessig belastning på lønnskostnadene per time fra pensjonsordninger. Det finnes en rekke ordninger som er svært ulike mellom land. For eksempel i Italia og Storbritannia fungerer slike ordninger vanligvis som forsikringsordninger. I disse landene vil slike kostnader være lettere å plassere regnskapsmessig og innrapporteres som lønnskostnad. For andre land kan fordelingen være noe mer usikre mellom lønn og andre kostnadskomponenter. I land med ordninger som mer er baserte på arbeidstakers innbetalinger, vil sannsynligvis dette reflekteres i lønnsnivået i de respektive land.

Flere forhold taler for at nåværende pensjonskostnader bare delvis er med i tallene foran. Kildematerialet er basert på undersøkelser noe tilbake i tid, samtidig som det har vært en betydelig økning i slike kostnader de siste årene (i alle fall etter årtusenskiftet) i flere land. Sannsynligvis er lønnskostnadene som følge av dette undervurdert noe i de fleste landene. Samtidig kan det være store forskjeller mellom land som ennå ikke er kommet til syne i de statistiske sammenlikningstallene. Utvalget vil på bakgrunn av en standardisering av lønnskostnader, særlig innenfor EØS-området, ta slike forhold med ved sammenlikning av lønnsnivå mellom land når slike opplysninger foreligger.

Et annet viktig element er bonusutbetalinger. Dette skaper stadig større usikkerhet i sammenlikningen mellom land.

Selv om forholdet mellom timelønnskostnadene i industrien i Norge og i industrien hos handelspartnerne har falt markert siden 2013, var nivået i Norge i fjor fortsatt høyere enn hos alle de andre landene i sammenlikningen. Dette reflektere-

rer norsk økonomis høye produktivitet og inntektsnivå, samt jevnere fordeling av inntektene, men også at lønnskostnadsveksten i norsk industri i nasjonal valuta har vært høyere enn hos handelspartnerne de siste ti årene. Av handelspart-

Boks 5.3 Sammenlikning av lønnskostnader

Noen sentrale forhold knyttet til sammenlikninger av lønnskostnader mellom land, jf. bl.a. NOU 2000: 26, vedlegg 6:

For kostnadssammenlikninger av arbeidskraft mellom land vil kostnader per arbeidet tid være det mest relevante begrepet. I kildematerialet fra Conference Board for lønnskostnadsnivå og -vekst for ansatte i industrien hos handelspartnerne er kostnadene i prinsippet målt i forhold til arbeidet tid. For noen land kan imidlertid kostnadene være målt i forhold til betalt tid. Som eksempel på betydningen av dette for-

hold viste summariske oppstillinger (NOU 2000: 26) og beregninger basert på forskjellig arbeidstid per fulltidsårsverk i 1999 i ulike land i forhold til Norge at for eksempel Japan kunne ligge ca. 10 prosentpoeng høyere i kostnader per årsverk (jf. betalt tid) enn per arbeidet time. Motsatt ytterlighet var Tyskland med kort effektiv tid, hvor kostnadene per årsverk ble 10 prosent lavere enn per arbeidet time. Gjennomsnittlig vektete kostnader for alle landene var om lag de samme for betalt tid som for arbeidet tid.

nerne i figuren er det Danmark, Belgia, Tyskland og Sverige som har det høyeste lønnskostnadsnivået. Landene med lavest lønnskostnadsnivå i figuren i 2019 var Tsjekkia, Estland, Polen og Litauen.

5.3.5 Sammensetningen av lønnskostnadene i industrien

Tabell 5.4 viser en oversikt over lønnskostnadenes sammensetning for industriansatte i 2016, basert på en oppsplitting på lønn for arbeidet tid, lønn for ikke-arbeidet tid og andre indirekte personalkostnader. Sammenstillingen for de 13 europeiske konkurrentlandene er knyttet til kildematerialet fra Conference Board i USA, mens fordelingen for Norge er estimert på bakgrunn av Arbeidskraftkostnadsundersøkelsen i Statistisk sentralbyrå for året 2016 med tilnærmet samme spesifisering av lønnskostnadene i industrien som for de øvrige landene.

I tabellen er gjennomsnittlige lønnskostnader per time omregnet til norske kroner for 2016. Foreløpig finnes det ikke oppdatert tallmateriale fra Conference Board for 2017, 2018 og 2019, men man har likevel beregnet et estimert nivå for lønnskostnader omregnet til norske kroner per time for 13 europeiske konkurrentland ved å bruke foreløpige veksttall fra Eurostat og endrede valutakurser. Veksttall for norsk industri i perioden fra 2016 til 2019, er basert på nasjonalregnskapet for Norge. Fra Tabell 5.5 kan man finne at lønnskostnadsnivået for industriansatte i Tyskland, Estland, Tsjekkia og Polen i prosent av norsk lønnskostnadsnivå, økte fra 2016 til 2017. Denne lønnskostnadsprosenten ble også høyere

for alle land bortsett fra Sverige fra 2017 til 2018. I perioden fra 2018 til 2019 har det utenlandske lønnskostnadsnivået i prosent av det norske lønnskostnadsnivået fortsatt å øke. De eneste unntakene er Sverige og Finland.

Lønn for ikke-arbeidet tid består av sykefravær, ferie og annet betalt fravær. Dette er fordelt på antall timer. For resten av de indirekte personalkostnadene er arbeidsgiveravgifter, pensjons- og forsikringsordninger de klart største bidragsyterne. I tråd med globaliseringen kan variasjonen i innslaget av ulike kategorier av ansatte mellom land, ha stor betydning i sammenlikninger av gjennomsnittlige lønnskostnader mellom land. Endringer i internasjonale standarder for næringsklassifisering og oppsplitting av industrienheter, har ført til at enheter som tidligere ble klassifisert som industri, er blitt flyttet til næringsgrupper utenfor industri. Årsaken til dette kan også ha sammenheng med nye og reviderte internasjonale yrkesstandarder (ISCO) som er blitt innført mer spesifikt knyttet til arbeidets innhold, og som i praksis kan være klassifisert som egne enheter, knyttet til nye næringsgrupper. Flere av lønnskostkomponentene kan være anslått på usikkert grunnlag fordi kvaliteten på datamaterialet kan variere mellom land.

5.3.6 Elektrisitetspriser

I tillegg til lønnskostnadene er kostnadene ved bruk av andre innsatsfaktorer og kapital viktige for industrien. Tabell 5.5 gir en oversikt over industriens priser på elektrisk kraft, som er av stor betydning for konkurranseevnen for deler av norsk industri. Kostnadene for elektrisitet er

Tabell 5.5 Industriens elektrisitetspriser. Øre per kWh

	Gj.snitt 2009–2018	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Norge	31,8	29,4	32,3	33,9	30,6	32,2	30,8	29,4	31,0	32,2	36,8	37,1
Handelspartnerne	75,3	71,4	68,0	69,9	65,3	72,3	77,5	81,3	82,5	81,6	84,4	
Relative elektrisitetspriser, prosent ¹	42,3	41,2	47,5	48,5	46,9	44,5	39,8	36,2	37,6	39,4	43,6	

¹ Nivået på prisen i Norge i prosent av nivået hos handelspartnerne.

Kilder: IEA og Statistisk sentralbyrå.

vesentlig lavere i Norge enn hos handelspartnerne. I 2018 var gjennomsnittlig pris til industrien i Norge knapt 44 prosent av gjennomsnittsprisen hos våre viktigste handelspartnere.

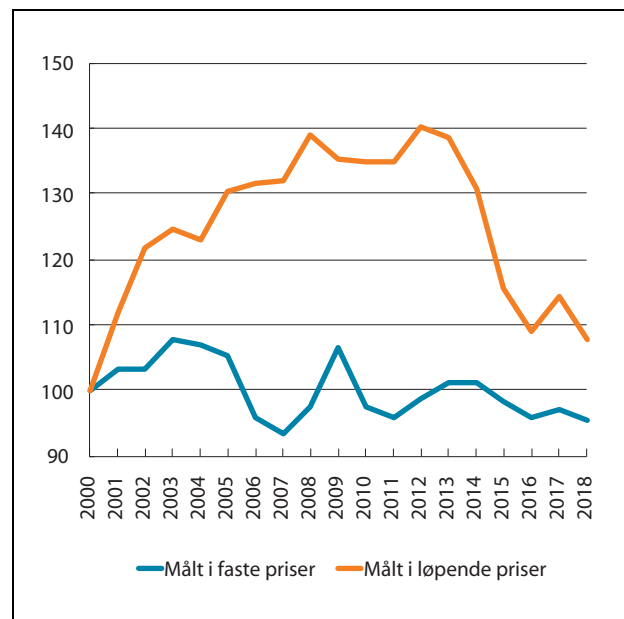
5.4 Produktivitsutviklingen

Høy produktivitsvekst innenlands, sammen med eventuell bedring i forholdet mellom prisene på produktene til norsk industri og produktene til industrien hos handelspartnerne, kan legge grunnlag for god konkurranseevne. Produktivitsvekst kan følge av økt kapital per arbeidstaker, teknologiske framskritt og organisatoriske forbedringer som gjør at man får mer varer og tjenester ut av samme innsats av arbeidskraft.

5.4.1 Utviklingen i produktiviten målt ved bruttoprodukt per timeverk

Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall økte produktiviten i norsk industri, målt ved bruttoprodukt per timeverk, med 0,8 prosent i fjor, etter å ha falt med 0,2 prosent året før.

Den relative produktiviten mellom norsk industri og industrien hos handelspartnerne økte kraftig i 2009. Denne økningen må trolig i noen grad ses i sammenheng med ulik næringsstruktur, og at Norge ble mindre rammet av finanskrisen enn de fleste av våre handelspartnere. I 2010 og 2011 falt den relative produktiviten tilbake igjen, noe som i stor grad må ses i sammenheng med kraftig vekst i bruttoproduktet i Sverige og Tyskland. Etter ny oppgang i 2012 og 2013, gikk den relative produktiviten litt tilbake igjen i perioden 2014–2016. Etter å ha tatt seg noe opp i 2017, falt den relative produktiviten med 2,1 prosent i 2018. Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall økte den relative produktiviten med 0,4 prosent i fjor. Produktivitsveksten i norsk

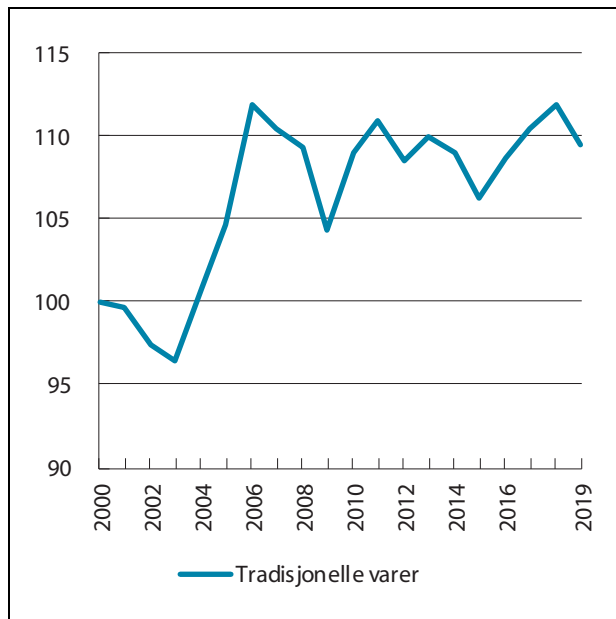

Figur 5.6 Bruttoproduct per timeverk i norsk industri i forhold til bruttoprodukt per sysselsatt i industrien hos handelspartnerne. Faste priser og løpende priser i felles valuta. Indeks 2000 = 100

Kilder: OECD og Statistisk sentralbyrå.

industri i perioden 2010–2019 var på 1,7 prosent, 1 prosentpoeng lavere enn et vektet snitt av handelspartnerne.

Figur 5.6 sammenlikner utviklingen mellom norsk industri og industrien hos handelspartnerne for bruttoprodukt per timeverk i henholdsvis løpende og faste priser. I perioden 2000–2007 var utviklingen i norsk industri vesentlig gunstigere når man ser på løpende enn faste priser. Dette gjenspeiler sterkere prisvekst på norske industriprodukter enn på produktene til handelspartnerne i denne perioden. I perioden 2007–2012 var utviklingen om lag den samme for bruttoprodukt per timeverk i henholdsvis løpende

Figur 5.7 Bytteforhold for Norge. Tradisjonelle varer. Indeks 2000 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

og faste priser. Etter 2012 har imidlertid utviklingen for norsk industri vært vesentlig svakere når man ser på løpende priser i felles valuta. Det knytter seg usikkerhet rundt dekomponeringen av verditall på volum og pris.

Figur 5.7 viser utviklingen i bytteforholdet for Norge. Etter å ha styrket seg mye i perioden 2003–2006 gikk bytteforholdet for tradisjonelle varer noe tilbake igjen i perioden 2007–2009. Bytteforholdet bedret seg igjen i 2010 og 2011, men falt deretter i perioden 2012–2015 samlet sett. De

tre neste årene bedret bytteforholdet seg igjen med om lag 1,7 prosent i gjennomsnitt. Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall var veksten i eksportprisene på tradisjonelle varer i fjor på sitt laveste siden 2012. Dette bidro til at bytteforholdet for tradisjonelle varer gikk ned med 2,1 prosent.

Man skal være oppmerksom på at ulik produktivitsutvikling kan ha sammenheng med ulik industristruktur mellom land.

Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall økte sysselsettingen i norsk industri med 2,2 prosent i fjor, etter å ha steget med 1,1 prosent året før. Oppgangen de to siste årene kommer etter at sysselsettingen falt i perioden 2015–2017 med vel 3 prosent per år i gjennomsnitt. I perioden 2009–2018 falt sysselsettingen i norsk industri med i gjennomsnitt 1,5 prosent per år, mens sysselsettingen i industrien hos et vektet snitt av våre handelspartnere falt med 0,9 prosent per år.

Dersom en ser på hele fastlandsøkonomien var produktivitsveksten i Norge i perioden 2010–2019 på 1,0 prosent i gjennomsnitt per år, dvs. litt lavere enn hos et vektet gjennomsnitt av våre handelspartnere, jf. tabell 5.7. Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall økte produktiviteten i fastlandsøkonomien med 0,7 prosent i fjor, litt høyere enn året før.

5.4.2 Kjøpekraftsjustert BNP justert for petroleumsinntekter

En annen metode for å sammenlikne inntekter i Norge med utviklingen i andre land er å se på tall for bruttonasjonalproduktet (BNP) per innbygger.

Tabell 5.6 Industrien. Produktivitet (målt ved bruttoprodukt per timeverk) og sysselsetting. Prosentvis vekst

	Gj.snitt 2010–2019 ¹	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
<i>Produktivitet</i>												
Norsk industri	1,7	0,6	6,2	2,1	0,7	3,5	2,2	-0,9	0,0	3,2	-0,2	0,8
Handelspartnerne	2,7	-6,5	13,4	3,4	-0,7	0,4	2,5	2,5	2,1	2,1	1,9	0,4
Relativ produktivitet	-1,0	7,9	-6,3	-1,2	1,4	3,1	-0,3	-3,3	-2,1	1,1	-2,1	0,4
<i>Sysselsetting</i>												
Norsk industri	-1,5	-4,4	-4,3	-0,6	1,2	1,0	0,3	-3,1	-4,4	-1,8	1,1	2,2
Handelspartnerne	-0,9	-7,6	-3,1	0,8	-0,5	-1,1	0,0	0,1	0,1	1,3	1,0	

¹ Som følge av at det ikke foreligger tall for vekst i sysselsetting hos handelspartnerne i 2019 er gjennomsnittene for sysselsetting beregnet for perioden 2009–2018.

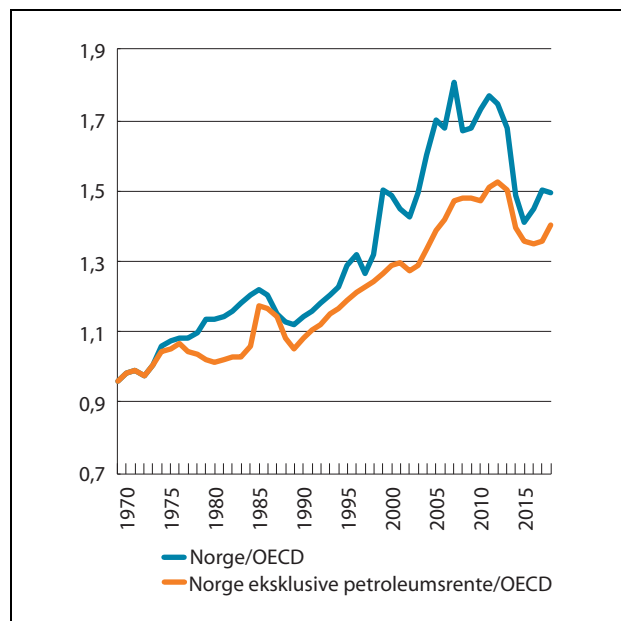
Kilder: Statistisk sentralbyrå og OECD.

Tabell 5.7 Hele økonomien. Produktivitet målt ved bruttoprodukt per timeverk. Prosentvis vekst

	Gj.snitt											
	2010–2019	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Fastlands-Norge	1,0	1,6	0,0	2,0	2,0	0,8	0,5	0,1	1,6	0,6	0,7	
Handelspartnerne	1,2	3,2	1,4	0,3	0,8	1,0	1,3	0,4	1,6	1,2	0,8	
Relativ produktivitet	-0,2	-1,5	-1,2	1,6	1,2	-0,2	-0,7	-0,1	0,1	-0,6	-0,1	

Kilder: Statistisk sentralbyrå og OECD.

I slike sammenlikninger er det hensiktsmessig å regne om BNP-tallene i de enkelte landene til et felles prissett ved å bruke såkalte kjøpekraftspariteter (KKP). Prisene på varer og tjenester i Norge er normalt høye når vi bruker offisielle valutakurser og sammenlikner med prisene på tilsvarende varer og tjenester i andre OECD-land. Sammenliknes landenes BNP per innbygger i felles valuta uten å ta hensyn til forskjeller i kjøpekraft, blir BNP i Norge svært høyt. Ved å bruke kjøpekraftsjusterte priser regnes verdiskapingen i Norge til internasjonale priser og ikke i norske priser slik SSB gjør når nasjonalregnskapstallene lages. Da vil for eksempel prisen på en hamburger ikke bli verdsatt til det den koster i Norge, men hva en hamburger gjennomgående koster internasjonalt.

Figur 5.8 BNP per innbygger i Norge (i KKP) relativt til OECD-snippet og BNP i Norge eksklusive petroleumsrente (i KKP) relativt til OECD-snippet. 1970–2019

Kilder: OECD og Statistisk sentralbyrå.

Før oljealderen tok til var Norges BNP per innbygger regnet i kjøpekraftsjusterte priser og i felles valuta (USD) litt lavere enn OECD-snippet, jf. figur 5.8. Beregningene til OECD viser at Norges inntektsnivå per innbygger var vel 49 prosent høyere enn OECD-snippet i 2019. De norske BNP-tallene er imidlertid sterkt påvirket av petroleumsinntektene. Mye av svingningene i Norges relative inntekter målt på denne måten kan forklares med variasjoner i oljeprisen. Fallet i relativ inntekt fra et nivå på 175 i 2013 til 141 i 2016 må ses i sammenheng med fallet i oljeprisen.

For å få et bedre grep om utviklingen i inntektsnivået i norsk økonomi relativt til i andre land, bør derfor de norske BNP-tallene justeres for den ekstraordinære avkastningen ressursinnsatsen i petroleumsvirksomheten gir. Denne ekstraordinære avkastningen kalles ofte for petroleumsrenten. Petroleumsrenten er definert som driftsresultatet i sektoren inkludert indirekte skatter, fratrukket kapitalslit og antatt normal realavkastning på kapitalen i sektoren. I beregningene her er det lagt til grunn at normal realavkastning er 4 prosent.

Ved å deflatere petroleumsrenten med KKP-indeksen for Norge og trekke denne fra samlet BNP regnet i KKP-verdi, får man et BNP-tall eksklusive petroleumsrenten. Deretter divideres det med antall innbyggere for å beregne BNP per innbygger eksklusive petroleumsrente. Man kan så sammenlikne dette med gjennomsnittet for OECD slik det er gjort i figur 5.8.

Petroleumsrenten er her satt til null før 1975 og i figuren er derfor relativ BNP per innbygger den samme fra 1970 til 1974. Fra midten av 1970-tallet begynner kurvene å sprike. Det justerte norske inntektsnivået økte relativt sett særlig mye gjennom 1990-tallet og første del av 2000-tallet. I perioden 2008 til 2011 var relativ inntekt i Norge om lag uendret i forhold til OECD-snippet. I 2012 og 2013 økte Norges BNP ekskl. petroleumsrenten og regnet per innbygger til et nivå 53 prosent høyere enn OECD-snippet. Etter markert nedgang

de neste årene var Norges BNP ekskl. petroleumsrenten 35 prosent høyere enn OECD-snippet i 2017. De to siste årene har Norges BNP ekskl. petroleumsrenten og regnet per innbygger i forhold til OECD-snippet økt, og var i fjor vel 40 pro-

sent høyere. Samlet sett har inntektsveksten regnet som inntekt per innbygger vært meget sterk i Norge sammenliknet med andre land selv når vi holder petroleumsrenten utenom.

Kapittel 6

Den samlede inntektsutviklingen for landet og husholdningene

- Disponibel realinntekt for Norge falt med 1,5 prosent fra 2018 til 2019. Regnet per innbygger tilsvarte det en nedgang på 2,2 prosent. Negativ utvikling i bytteforholdet og produksjonsnedgang i petroleumsvirksomhet trakk ned realinntekten, mens produksjonsøkning ellers og rente- og stønadsbalansen dempet nedgangen.
- Husholdningenes disponible realinntekt økte ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall med 3,2 prosent i 2019. Regnet per innbygger var økningen 2,5 prosent.
- Lønnskostnadsandelen (lønnskostnader i prosent av netto faktorinntekt, ikke medregnet beregnede arbeidskraftkostnader for selvstendige) er foreløpig beregnet til 87,2 prosent for industrien i 2019. Dette er en nedgang på 0,6 prosentpoeng fra 2018. I tiårsperioden 2010–2019 var gjennomsnittlig lønnskostnadsandel 85,0 prosent, mens gjennomsnittet var 81,4 prosent siste 20 år og 82,1 prosent i 50-årsperioden 1970–2019.
- Lønnskostnadsandelen for markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge er beregnet til 68,9 prosent i 2019. Der er litt høyere enn gjennomsnittet på 67,3 prosent siste ti år. Til sammenlikning var lønnskostnadsandelen inkludert de selvstendiges inntekt på 75,9 prosent i 2019 og i gjennomsnitt 74,6 prosent for årene etter 2010.

umsvirksomheten trakk opp realinntekten med 1,8 prosentpoeng, mot 1,5 prosentpoeng i 2018. *Produksjonen i petroleumsvirksomheten* trakk ned disponibel realinntekt både i 2018 og 2019 med hhv. 0,7 og 1,0 prosentpoeng. Utviklingen i bytteforholdet, og da i hovedsak prisutviklingen på petroleum, bidro til å trekke ned realinntekten med 3,5 prosentpoeng i 2019, mot et positivt bidrag på 3,9 prosentpoeng i 2018. *Endringen i rente- og stønadsbalansen* trakk disponibel realinntekt opp med 1,2 prosentpoeng, mot et bidrag på 0,3 prosentpoeng året før. Rente- og stønadsbalansen i 2019 bidro relativt sett mye til realinntektsveksten fordi formuesinntekter i form av renter og aksjeutbytte knyttet til Oljefondet økte sterkt.

I siste tiårsperiode økte disponibel realinntekt med til sammen 15,0 prosent, tilsvarende en gjennomsnittlig årlig vekst på 1,4 prosent. I gjennomsnitt kom det største bidraget fra produksjonsveksten i Fastlands-Norge. Etter 2014 har endring i rente- og stønadsbalansen, med unntak av 2017, bidratt positivt. I gjennomsnitt for årene 2010–2019 var bidraget på 0,4 prosentpoeng. Produksjonsutviklingen i petroleumsvirksomheten har, med unntak av årene 2015–2017, dratt ned veksten i realinntekten, mens endring i bytteforholdet bidro positivt i årene 2010–2012 og 2017–2018, og negativt i de andre fem årene. I gjennomsnitt dro endringen i bytteforholdet ned veksten i disponibel realinntekt med 0,3 prosentpoeng i tiårsperioden.

6.1 Disponibel inntekt for Norge

Foreløpige nasjonalregnskapstall viser at *disponibel inntekt for Norge* steg med om lag 0,8 prosent fra 2018 til 2019. Disponibel inntekt for Norge anslås til 2 991 milliarder kroner i 2019, noe som utgjør 559 000 kroner per innbygger.

Disponibel realinntekt for Norge avtok med 1,5 prosent fra 2018 til 2019, mot en økning på 5,1 prosent i 2018. Regnet per innbygger avtok realinntekten med 2,2 prosent, mot en økning på 4,4 prosent året før. *Produksjonsvekst utenom petrole-*

6.2 Faktorinntekt og funksjonell inntektsfordeling

Faktorinntekten er den inntekten som tilfaller produksjonsfaktorene arbeidskraft og kapital. Faktorinntekten for økonomien som helhet avtok med 0,7 prosent i 2019, mot en økning på 7,9 prosent året før, ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall.

Driftsresultatet påvirkes av den generelle konjunktursituasjonen i norsk og internasjonal økonomi, og kan derfor vise betydelige svingninger

Tabell 6.1 Inntektsutviklingen for Norge. Milliarder kroner¹

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*	2019*
Bruttonasjonalprodukt	2591	2793	2964	3071	3141	3111	3098	3295	3531	3549
– Kapitalslit	414	437	461	485	523	556	569	583	616	647
= Nettonasjonalprodukt	2177	2355	2503	2586	2618	2556	2529	2713	2915	2902
+ Formuesinntekt mv., netto	28	27	25	33	99	129	136	93	102	142
= Nasjonalinntekt	2206	2382	2528	2619	2717	2685	2664	2805	3016	3043
+ Stønader mv., netto	-37	-39	-38	-45	-47	-54	-54	-51	-49	-52
= Disponibel inntekt for Norge	2168	2343	2490	2574	2670	2631	2610	2755	2968	2991

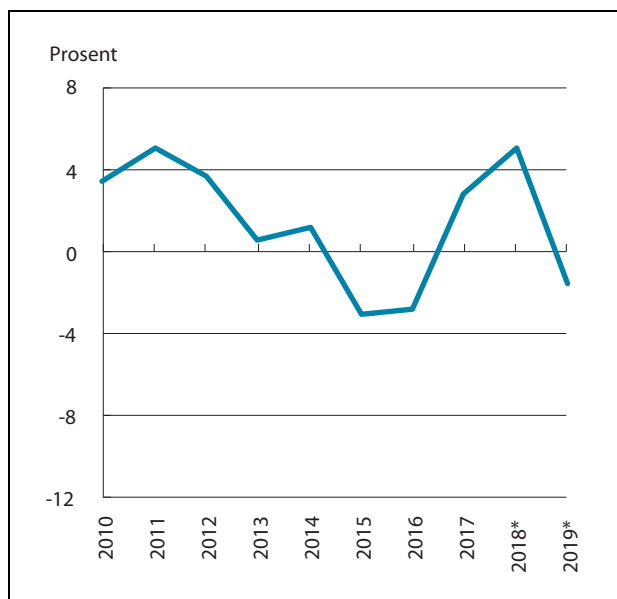
* Foreløpige tall.

¹ Uoverensstemmelser i tabellen skyldes avrunding.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

fra år til år. Prisene på en del norske eksportprodukter er spesielt konjunkturfølsomme, noe som fører til store fluktasjoner i driftsresultatet for enkelte næringsgrupper. Bevegelsene i olje- og gasspriser er av særlig betydning, ettersom driftsresultatet i petroleumsvirksomheten utgjør en betydelig del av samlet driftsresultat i Norge.

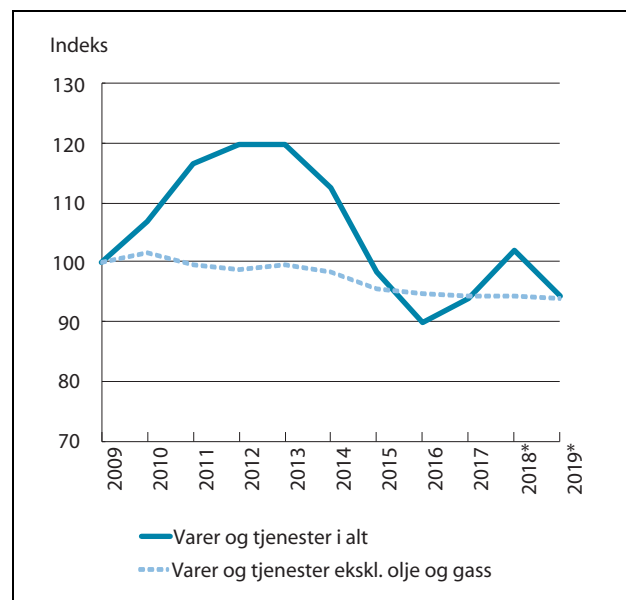
Driftsresultatet for økonomien som helhet avtok fra 907,8 milliarder kroner i 2018 til 794,8 milliarder kroner i 2019, ifølge foreløpige tall fra nasjonalregnskapet. Dette tilsvarer en nedgang på 12,4 prosent. Tallene vil være gjenstand for revisjon, og de første anslagene er forbundet med stor usik-

Figur 6.1 Disponibel realinntekt for Norge. Prosentvis vekst fra året før

* Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.2 Bytteforholdet overfor utlandet¹. 2009=100

* Foreløpige tall

¹ Kurvene i figuren er beregnet ved å ta forholdet mellom prisindeksen for eksport og import.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

kerhet. I 2019 ble det i tillegg gjennomført en tallrevisjon av tidsseriene. Revisjonen var i hovedsak knyttet til innarbeiding av informasjon fra a-ordningen, noe som påvirket størrelser for lønn, lønnskostnader, sysselsetting og driftsresultat. Faktorinntekten for årganger før 2016 er tilnærmet uendret. Driftsresultatet for 2017 og 2018 er revidert med henholdsvis 0,2 og -5,0 milliarder kroner siden Beregningsutvalgets rapport i 2019. Forløpet i denne størrelsen er, som nevnt, sterkt påvirket av utviklingen i petroleumsvirksomheten

Tabell 6.2 Vekst i disponibel realinntekt for Norge¹. Prosent

	Gj.snitt 2010–2019	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*	2019*
Disponibel realinntekt for Norge	1,4	3,4	5,1	3,7	0,6	1,2	-3,1	-2,8	2,8	5,1	-1,5
Vekstbidrag fra ² :											
Produksjonsvekst i petroleumsvirksomhet ³	-0,4	-1,2	-0,9	-0,4	-1,3	-0,3	0,7	0,2	0,8	-0,7	-1,0
Produksjonsvekst ellers	1,7	1,4	1,7	3,2	2,0	1,8	1,1	0,8	1,6	1,5	1,8
Endring i bytteforholdet	-0,3	2,7	4,4	1,0	-0,1	-2,7	-5,7	-4,0	2,0	3,9	-3,5
Herav prisutvikling petroleum	-0,1	2,1	4,9	1,1	-0,4	-2,3	-4,6	-3,8	2,0	4,1	-3,3
Endring rente- og stønadsbalansen	0,4	0,5	-0,1	-0,1	0,0	2,4	0,8	0,1	-1,6	0,3	1,2

* Foreløpige tall.

¹ Inntektstallene er deflatert med nasjonalregnskapets prisindeks for netto innenlandsk sluttanvendelse, dvs. innenlandske sluttleveringer inklusive lagerendring, men eksklusive kapitalslit.

² Uoverensstemmelser i tabellen skyldes avrunding.

³ Produksjonsvekst målt ved nettoproduktet regnet i faste priser.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

og prisendringer på olje og gass. Ifølge foreløpige tall bidro petroleumsvirksomheten til å trekke ned driftsresultatet med 128,2 milliarder kroner fra 2018 til 2019, mens driftsresultatet i *markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge* økte med 10,4 milliarder kroner i samme periode. Petroleumsvirksomhetens andel av det samlede driftsresultatet gikk ned fra 45,3 prosent i 2018 til 35,6 prosent i 2019.

Industriens driftsresultat økte med nærmere 12,0 prosent, fra 20,8 milliarder kroner i 2018 til 23,3 milliarder kroner i 2019. Sammenliknet med året før var det positiv utvikling i driftsresultatet

på de fleste næringsområder, med et unntak for råvarebasert industri. *Industriens andel* av det samlede driftsresultatet i markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge var om lag som i 2018, men litt lavere enn i 2017. Driftsresultatet i industrien for 2017 og 2018 er for øvrig oppjustert siden Beregningsutvalgets rapport i 2019. Justeringen er henholdsvis 2,5 og 3,3 milliarder kroner. For begge årene er det meste av revisjonen knyttet til områder under verksteds- og skipsbyggingsindustri, se tabell 6.4. Se ellers vedlegg 6 for en omtale av driftsresultatet i konkurranseutsatte næringer.

Tabell 6.3 Faktorinntektsutviklingen. Vekst fra året før i prosent

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*	2019*
Nettonasjonalprodukt	7,2	8,2	6,3	3,3	1,2	-2,4	-1,0	7,3	7,5	-0,4
Faktorinntekt	7,1	8,7	6,5	3,2	0,9	-3,1	-1,9	7,5	7,9	-0,7
- Lønnskostnader	3,1	6,4	6,8	5,8	4,3	3,0	1,6	3,3	5,1	5,9
= Driftsresultat	13,5	12,1	6,1	-0,6	-4,3	-13,3	-8,8	16,7	13,4	-12,4
- Driftsresultat i olje- og gassutvinning inkl. rørtransport	12,8	29,7	5,2	-7,2	-14,6	-30,8	-32,2	59,0	41,2	-31,2
Driftsresultat i øvrige næringer	14,2	-3,5	7,2	7,2	6,1	1,0	4,3	1,3	-2,5	3,1

* Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 6.4 Driftsresultat for noen hovedgrupper av næringer. Milliarder kroner

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*	2019*
Alle næringer	767,1	859,8	912,4	907,0	867,9	752,7	686,6	800,9	907,8	794,8
Ideelle organisasjoner, boligjenester, eget bruk, lønnet arbeid i privathushold	24,1	22,5	15,2	14,1	15,0	18,0	16,5	12,3	11,7	10,5
Markedsrettet virksomhet ¹	743,0	837,3	897,2	892,9	853,0	734,8	670,1	788,6	896,1	784,3
Olje- og gassutvinning inkl. rørtransport	360,9	468,0	492,3	456,8	390,2	270,1	183,1	291,1	410,9	282,7
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	379,5	366,7	402,3	430,6	452,5	454,5	477,5	490,5	480,8	491,1
Industri	28,3	24,7	23,5	22,4	26,5	28,3	22,5	30,0	20,8	23,3
Verkstedindustri og skipsbyggingsindustri mv. ²	14,7	15,0	15,8	14,9	13,7	7,4	1,3	2,1	0,5	4,4
Råvarebasert industri ³	4,8	1,2	0,7	-0,1	4,2	11,4	9,4	14,6	11,9	10,0
Øvrige industrinæringer ⁴	8,8	8,5	7,1	7,5	8,6	9,6	11,8	13,4	8,4	8,8

* Foreløpige tall. Residuale størrelser i nasjonalregnskapet som driftsresultatet kan bli gjenstand for store revisjoner når endelig årsregnskap foreligger.

¹ Markedsrettet virksomhet omfatter produksjonsenheter som har mer enn 50 prosent av sine inntekter fra salg i markedet.

² Verkstedsindustri og skipsbyggingsindustri mv. omfatter produksjon av metallvarer, maskiner og utstyr, elektriske produkter mv. i tillegg til bygging av skip og oljeplattformer/moduler og reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr.

³ Råvarebasert industri omfatter raffinering, produksjon av papir, kjemiske råvarer, farmasøytiske produkter, gummi- og plastprodukter, andre ikke-metallholdige produkter samt metaller (aluminium, ferrolegeringer, nikkel mv.).

⁴ Øvrige industrinæringer omfatter næringsmiddelindustri, tekstil- og lærvarer, trevarer, trykkerivirksomhet, møbler og annen industrivirksomhet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

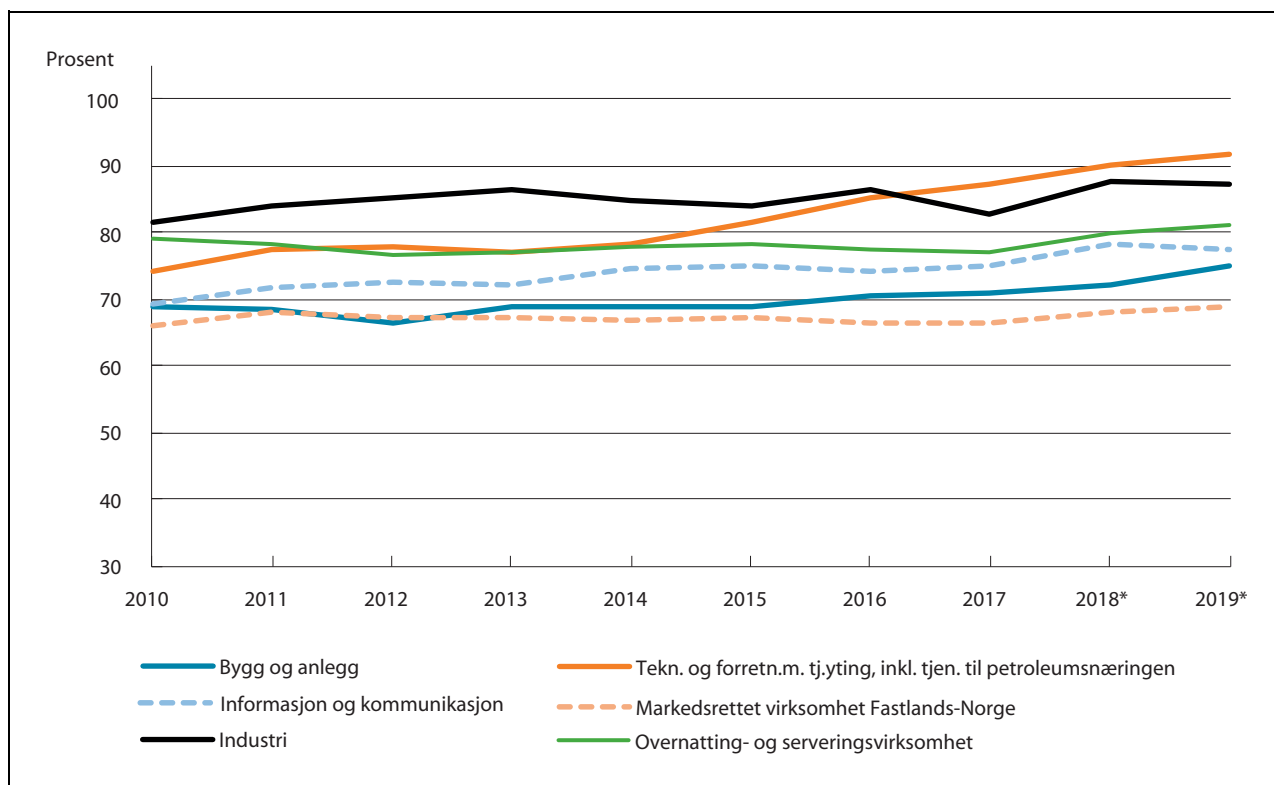
De foreløpige tallene for 2019 viser at de *samlende lønnskostnadene* var 1 736 milliarder kroner, en økning på 5,9 prosent fra året før. *Markedsrettet virksomhet* hadde en lønnskostnadsvekst på 6,3 prosent, og lønnskostnadene var om lag 1 143 milliarder kroner. Forskjellen mellom totale lønnskostnader og lønnskostnader i markedsrettet virksomhet utgjøres av lønnskostnadene i offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner som økte med henholdsvis 4,9 og 6,1 prosent. Se vedleggstabell 4.9 for en oversikt over lønnskostnader for noen hovedgrupper av næringer. I mange bransjer er det stort innslag av selvstendige. Lønnskostnadsandeler inkludert verdien av de selvstendiges arbeidsinntekt vises i vedlegg 6.

Figur 6.3 viser utviklingen i lønnskostnader som andel av faktorinntekten for noen næringsgrupper innenfor markedsrettet virksomhet. Tjenestenæringer som har et stort innslag av selvstendig næringsdrivende samt finansiell tjenesteyting, vises ikke særskilt i figuren, men inngår i totalen for markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge. Lønnskostnadsandelen for *markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge* var 68,9 prosent i 2019, noe som er 1,6 prosentpoeng høyere enn

gjennomsnittet de ti siste årene. Til sammenlikning var lønnskostnadsandelen inkludert de selvstendiges inntekt på 75,9 prosent i 2019 og i gjennomsnitt 74,6 prosent for årene etter 2010, se vedlegg 6.

Lønnskostnadsandelen i *industrien* er beregnet til 87,2 prosent i 2019. Dette er en nedgang på 0,6 prosentpoeng fra 2018, men over gjennomsnittet for femårsperioden 2014–2018 da andelen var 85,2 prosent. Det er stor usikkerheten i de første anslagene for driftsresultatet og dermed også for lønnskostnadsandelen. Andelen varierer klart med konjunktorene, og i perioden med oppgangskonjunktur fra 2002 til 2007 falt andelen gradvis fra 80,8 prosent. I tiårsperioden 2010–2019 var gjennomsnittlig lønnskostnadsandel 85,0 prosent, mens gjennomsnittet i de siste 20 årene har vært 81,4 prosent, og 82,1 prosent i perioden 1970–2019. Se vedlegg 6 for en nærmere omtale av lønnskostnadsandelen i konkurranseutsatt industri og for lønnskostnadsandelen i industrien inkludert de selvstendiges anslåtte arbeidsinntekt.

For næringsområdet teknisk og forretningsmessig tjenesteyting, inkludert tjenester til petroleumsnæringen, lå lønnskostnadsandelen på 91,6

Figur 6.3 Lønnskostnader i prosent av faktorinntekt i noen hovedgrupper av næringer¹

* Foreløpige tall for 2017 og anslag for 2018.

¹ Teknisk og forretningsmessig tjenesteyting, inkludert tjenester til petroleumsnæringen omfatter tjenester tilknyttet utvinning av råolje- og naturgass, teknisk konsulentvirksomhet og forretningsmessig tjenesteyting. Overnattings- og serveringsvirksomhet omfatter overnattingsvirksomhet som hoteller, hytter og campingplasser, mens serveringsvirksomhet omfatter restauranter, kafeer, catering mv.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

prosent i 2019, opp fra 90,2 prosent i 2018. Siden 2010 har lønnskostnadsandelen økt gradvis fra 74,2 prosent. Den høye andelen i de siste årene forklares med stort negativt driftsresultat i næringsområdet som omfatter tjenester tilknyttet petroleumsvirksomhet. De foreløpige tallene for 2018 og 2019 må betraktes som usikre. Ser man på næringsaggregatet utenom tjenester til petroleumsindustri var lønnskostnadsandelen 82,6 prosent. Lønnskostnadsandelen for *informasjon og kommunikasjon* var 77,4 prosent i 2019. Dette er noe høyere enn gjennomsnittet på 74,0 prosent for siste tiårsperiode. Lønnskostnadsandelen i *bygg og anlegg* var 75,0 prosent i 2019. For årene 2010–2015 var andelen under 70 prosent, men for årene etter har den ligget over. Gjennomsnittet for de 10 årene var 69,9 prosent. Fra 2010 og fram til 2019 varierte lønnskostnadsandelen i overnattings- og serveringsvirksomhet mellom 77,1 i 2017, som var den laveste andelen, og 81,3 prosent i 2019 som den høyeste. Gjennomsnittlig andel for perioden var 78,4 prosent.

6.3 Disponibel realinntekt i husholdningssektoren

Nasjonalregnskapets inntektsregnskap gir en samlet oversikt over husholdningssektorens¹ inntekter og utgifter.

Figur 6.4 viser husholdningenes disponible inntekt i prosent av disponibel inntekt for Norge, og i prosent av disponibel inntekt for Norge eksklusive driftsresultatet i petroleumsnæringene. Husholdningenes andel av samlet disponibel inntekt for Norge påvirkes mye av utviklingen i driftsresultatet i petroleumsnæringene. Andelen av total disponibel inntekt for Norge var 52 prosent i 2019, opp fra 49 prosent i 2018, mens andelen av disponibel inntekt utenom petroleumsnæringene var 57 prosent begge årene.

Husholdningenes disponible inntekt økte nominelt med 5,4 prosent i 2019. Prisveksten i

¹ Husholdningssektoren består av personhusholdninger, selvstendig næringsdrivende samt borettslag. Alle inntekter vises før skatt.

Boks 6.1 Inntektsbegreper i nasjonalregnskapet

Bruttonasjonalproduktet gir uttrykk for den samlede verdiskapingen i landet, utført av innenlandske produsenter i markedsrettet og ikke-markedsrettet virksomhet. Etter fradrag for kapitalslit, som er den beregnede verdireduksjonen av produksjonskapitalen i landet som følge av slitasje og elde, framkommer *nettonasjonalproduktet*.

Uten økonomisk samkvem med andre land ville nettonasjonalprodukt også vært landets disponible inntekt. Som deltaker i det internasjonale økonomiske samkvem, vil imidlertid Norge ha finansinntekter av fordringer på utlandet og utlendinger ha tilsvarende inntekter av fordringer på oss, og vi kan motta og gi inntektsoverføringer. *Nasjonalinntekten* er den samlede inntekt som kan fordeles på landets innbyggere, og framkommer ved å legge netto renter, aksjeutbytte og andre inntekter fra utlandet til nettonasjonalproduktet. Ved i tillegg å legge netto stønader og andre løpende overføringer fra utlandet til nasjonalinntekten, får en fram *disponibel inntekt for Norge*. Ved å deflatere disponibel inntekt for Norge med nasjonalregnskapets prisindeks for netto innenlandsk sluttanvendelse, kommer en fram til begrepet *disponibel realinntekt for Norge*.

Bytteforholdet overfor utlandet er en betegnelse på forholdet mellom gjennomsnittlig eksportpris og gjennomsnittlig importpris. Hvis prisene på norsk eksport over en periode stiger mindre enn prisene på de produkter Norge importerer, betyr dette at landet kan importere mindre for hver enhet eksportvare enn tidligere. En slik forverring i bytteforholdet trekker isolert sett disponibel realinntekt ned.

Faktorinntekten gir uttrykk for den inntekt som tilfaller produksjonsfaktorene arbeidskraft og kapital. *Faktorinntekt for Norge*, eller for en enkelt næring, er således lik summen av lønnskostnader og driftsresultat. Faktorinntekt for Norge er videre lik nettonasjonalprodukt fratrukket netto produksjonsskatter. *Lønnskostnadene* omfatter kontant- og naturallønn utbetalt til arbeidstakerne og arbeidsgivers trygde- og pensjonspremier. *Driftsresultatet* utgjør det beregnede overskuddet og kan tolkes som godtgjøring til produksjonsfaktorene kapital og eiernes egen arbeidsinnsats. Som følge av at driftsresultatet beregnes som restpost, må en regne med til dels store feilmarginer i disse tallene.

husholdningenes konsum, målt med nasjonalregnskapets konsumdeflator², var 2,2 prosent. Dette førte til en økning i disponibel realinntekt på 3,2 prosent, mot 1,3 i 2018.

Tabell 6.5 viser hvordan de ulike inntekts- og utgiftstypene bidro til veksten i husholdningenes

disponible realinntekter i perioden 2010–2019. *Lønn*, som er den største inntektskomponenten i husholdningssektoren, bidro til å trekke opp veksten i disponibel realinntekt i 2019 med 2,7 prosentpoeng. I 2018 trakk lønn opp realinntekten med 2,2 prosentpoeng.

Bidraget fra *skatt av inntekt og formue* til utviklingen i disponibel inntekt vil, med denne type dekomponering, være negativt så lenge realinntektene øker og det ikke er store reduksjoner i beskatningen. Ved uendrede reelle skattesatser og inntektsstruktur vil det negative bidraget isolert sett være større desto større bidraget fra lønn er. I 2019 bidro skatt av inntekt og formue til å trekke ned husholdningenes disponible realinntekt med 0,6 prosentpoeng som er på nivå med gjennomsnittet i perioden fra 2010 til 2019.

Offentlige stønader, som er den viktigste inntektskilden for pensjonister og trygdede, har i hele perioden 2010–2019 gitt positive bidrag til veksten i husholdningenes disponible realinn-

² Nasjonalregnskapets deflator for husholdningenes konsum skal fange opp prisutviklingen på alt som husholdningene konsumerer. I motsetning til KPI som har faste vekter, har konsumdeflatoren løpende vekter. Delindeksene fra KPI brukes på alle relevante konsumgrupper, men KPI dekker ikke alle områder, og på noen områder avviker også nasjonalregnskapets definisjoner fra KPI. Det gjelder eksempelvis prisinformasjon om finansielle tjenester som bankenes rentemarginer overfor husholdningene, og netto forsikringspremier. Kjøp i utlandet, enten det er på reiser eller direkte kjøp over internett, er ikke inkludert med egne prisobservasjoner i KPI. En annen viktig forskjell er at elektrisitetskonsumet i nasjonalregnskapet deflateres med gjennomsnittlig kjøperpris på elektrisitet (inkl. nettleie) avhengig av forbruk gjennom året, mens KPI benytter faste vekter. Alt dette medfører at nasjonalregnskapets konsumdeflator normalt avviker noe fra KPI. I 2019 vokste imidlertid både KPI og konsumdeflatoren med 2,2 prosent.

Tabell 6.5 Bidrag til vekst i disponibel realinntekt for husholdninger. Prosentpoeng

	2017 ⁴	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*	2019*	gj.snitt 10–19*
Vekst i disponibel realinntekt i prosent	1416,0	3,1	4,4	4,5	4,0	2,0	5,2	-1,7	1,9	1,3	3,2	2,8
Vekst i disp. realinntekt ekskl. aksjeutbytte	1347,4	2,6	4,4	4,4	3,9	1,5	1,9	0,1	2,0	1,3	3,1	2,5
Bidrag fra												
Inntekter												
- Lønn	1226,5	1,5	4,8	4,6	3,0	1,4	0,8	-0,5	1,2	2,2	2,7	2,2
- Blandet inntekt ¹	124,8	1,1	0,3	-0,4	0,0	0,1	0,9	-0,3	-0,1	0,0	0,2	0,2
- Formuesinntekter ²	82,5	0,3	0,5	0,4	0,3	0,5	2,6	-2,4	0,0	0,0	0,5	0,3
herav: mottatt aksjeutbytte	68,6	0,5	0,1	0,2	0,3	0,6	3,4	-1,8	0,0	0,0	0,3	0,3
- Offentlige stønader	460,5	1,2	1,7	1,4	0,8	1,2	1,3	0,3	0,3	0,1	0,5	0,9
- Andre inntekter, netto	-71,1	-0,5	-0,6	-0,2	0,5	-1,2	0,1	-0,2	0,3	-0,3	0,0	-0,2
Utgifter												
- Skatt av inntekt og formue	367,5	-1,1	-1,3	-1,4	-0,9	0,2	-1,3	0,9	0,0	-0,4	-0,6	-0,6
- Formuesutgifter	108,5	0,7	-0,8	-1,0	-0,3	-0,1	1,0	0,7	-0,2	-0,1	-0,3	0,0
Korreksjon for indirekte målte banktjenester ³	68,8	-0,1	-0,2	1,0	0,7	-0,2	-0,2	-0,2	0,4	-0,3	0,2	0,1

* Foreløpige tall for 2018 og 2019.

¹ Blandet inntekt er den delen av driftsresultatet som tilfaller husholdningssektoren. Dette inkluderer også beregnet avkastning av boligkapitalen.

² Formuesinntekter består av aksjeutbytte, renteinntekter og avkastning på leie av grunn.

³ Se boks 6.2 for begrepsforklaring.

⁴ Størrelsene i milliarder kroner.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

tekt. Bidraget i 2019 var 0,5 prosentpoeng, mens det de siste 10 årene i gjennomsnitt har vært 0,9 prosentpoeng.

Husholdningenes *formuesinntekter* består i hovedsak av renter på bankinnskudd og aksjeut-

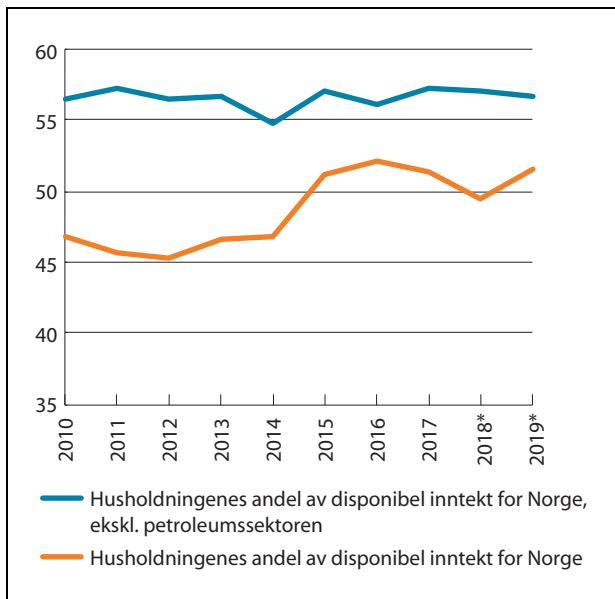
bytte, mens *formueutgiftene* stort sett omfatter gjeldsrenter. Husholdningene har langt høyere rentebærende gjeld enn rentebærende fordringer. I 2019 trakk formuesinntektene opp disponibel realinntekt med 0,5 prosentpoeng, mens det i

Tabell 6.6 Vekst i disponibel realinntekt per innbygger. Vekst fra året før i prosent

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*	2019*	gj.snitt 10–19*
Disponibel realinntekt per innbygger	1,8	3,0	3,1	2,8	0,8	4,1	-2,6	1,2	0,6	2,5	1,7
Disponibel realinntekt utenom aksjeutbytte per innbygger	1,4	3,0	3,1	2,6	0,3	0,9	-0,7	1,3	0,7	2,4	1,5

* Foreløpige tall for 2018 og 2019.

Kilde: Statistisk sentralbyrå for Beregningsutvalget.

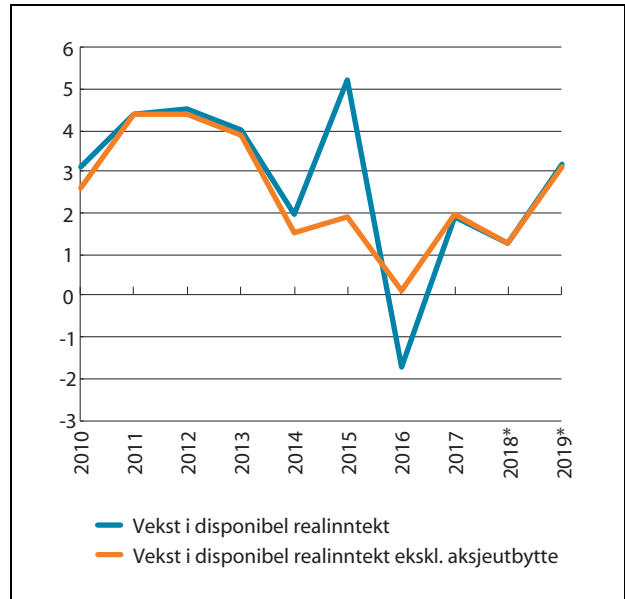
Figur 6.4 Disponibel inntekt for husholdninger. Andel av disponibel inntekt for Norge i prosent

* Foreløpige tall for 2018 og 2019.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

2018 ikke var noe bidrag fra denne inntektskilden. Fra 2010 til 2019 trakk formuesinntektene opp realinntekten med i gjennomsnitt 0,3 prosentpoeng per år. Økte formuesutgifter (renteutgifter) bidro til å trekke ned disponibel realinntekt med 0,3 prosentpoeng i 2019. For den siste tiårsperioden har renteutgiftene i gjennomsnitt ikke påvirket disponibel realinntekt.

Tall fra inntektsregnskapet for husholdningssektoren er summariske i den forstand at de ikke gjenspeiler endringer i husholdningenes antall og

Figur 6.5 Vekst i disponibel realinntekt for husholdninger. Prosentvis endring fra året før

* Foreløpige tall for 2018 og 2019.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

sammensetning. *Disponibel inntekt regnet per innbygger* for 2019 anslås til om lag 289 000 kroner, mot 276 000 i 2018.

Tabell 6.6 viser vekst i disponibel realinntekt per innbygger fra 2010 til 2019, både med og uten aksjeutbytte. I denne 10-årsperioden var den gjennomsnittlige årlige veksten per person 1,7 prosent, mens veksten utenom aksjeutbytte var 1,5 prosent. I 2019 var det en oppgang i disponibel realinntekt per person på 2,5 prosent, mot 0,6 prosent året før.

Boks 6.2 Noen begreper knyttet til husholdningenes inntekter

En personhusholdning kan ha *inntekt* fra flere kilder, utenom lønnsinntekt. *Blandet inntekt* er driftsresultatet fra næringsvirksomhet som tilfaller husholdningssektoren. Den inkluderer avlønning for arbeid utført av eierne eller deres familie. Denne størrelsen inkluderer også en beregnet avkastning av boligkapitalen (ofte omtalt som driftsresultatet fra egen bolig). Husholdningene kan ha formuesinntekter som består av renteinntekter på bankinnskudd, utbytte på aksjer, avkastning på forsikringskrav og leieinntekter fra landeiendom. Husholdningene kan også ha inntekter fra pensjoner og trygder.

Det er grunn til å merke seg at varige konsumgoder utenom bolig ifølge konvensjonene i nasjonalregnskapet regnes som konsumert i sin helhet det året de anskaffes. I tråd med dette inngår derfor ikke beregnet avkastning på varige konsumgoder utenom bolig som inntekt i nasjonalregnskapets inntektsregnskap. Husholdningene er derimot eiere av produksjonssektoren for bolig tjenester, og den beregnede avkastningen på boligkapitalen legges til inntekten.

Beregninger av *disponibel realinntekt* krever en omregning til faste priser, dvs. en må dividere den løpende inntekten med en *prisindeks*. Valget av prisindeks er ikke opplagt. Det vanlige er å deflatere husholdningenes inntekter med en felles prisindeks – enten konsumprisindeksen eller nasjonalregnskapets prisindeks for husholdningers totale forbruk. I beregningene i kapittel 6.3 er den sistnevnte prisindeksen benyttet.

Et grunnleggende prinsipp i nasjonalregnskapet er at inntekter og utgifter skal føres påløpt. Det innebærer at enkelte inntektskomponenter som inntektsføres i nasjonalregnskapet,

ikke nødvendigvis utbetales til husholdningene det aktuelle året. Et eksempel på dette er avkastning på husholdningenes *forsikringskrav*. Dette er ikke inntekt som kan disponeres løpende til konsum. Avkastningen inngår derfor ikke i disponibel inntekt, men legges til sparingen direkte (kalles korreksjon for sparing i pensjonsfond mv). Husholdningenes forsikringskrav er i hovedsak verdien av beholdningene i livsforsikring og pensjonsfond.

Omvurdering av aktiva og liknende ikke realiserte aksjegevinster/tap, endringer i verdien av boligkapitalen og liknende, inngår ikke i begrepet disponibel inntekt. Slike omvurderinger av aktiva vil påvirke forbruksmulighetene over tid, men hører begrepsmessig hjemme i et kapitalregnskap for husholdningene.

Indirekte målte bank- og finanstjenester defineres som tjenester produsert av finansielle foretak som de ikke tar betalt for ved hjelp av gebyrer, men gjennom rentemarginer. Med det menes at finansinstitusjonene har lavere rente på innskudd/innlån enn på utlån. Siden det er knyttet administrasjon og ressursbruk til disse indirekte betalte bank- og finanstjenestene, betraktes de som produksjon i finansinstitusjonene og kalles indirekte målte bank- og finanstjenester. Husholdningenes del av rentemarginene inkluderes i husholdningenes konsum samt i produktinnsatsen, for eksempel i husholdningenes boligproduksjon. Rentemarginen, som er en teknisk størrelse, skal ikke påvirke husholdningenes sparing. Derfor legges et beløp, som er like stort som summen av husholdningenes konsum av rentemarginen og det som er «betalt» via produktinnsats, til den disponible inntekten. Denne tekniske korreksjonen sørger altså for at effekten av rentemarginen ikke påvirker husholdningenes sparing.

Kapittel 7

Inntektsutviklingen for utvalgte inntektstakergrupper

- Lønnstakere med en årslønn og en lønnsvekst som gjennomsnittet for alle lønnstakere, har fått en økning i reallønn etter skatt på 1,5 prosent fra 2018 til 2019. Reallønnsøkningen etter skatt innen de store forhandlingsområdene var mellom 1,0 og 1,7 prosent.
- Ulikheten i inntekt etter skatt i yrkesbefolkningen falt noe fra 2017 til 2018. Sett over en lengre periode er det en tendens til at ulikheten øker. Inntektsforskjellene i Norge er likevel mindre enn i de fleste andre land.

7.1 Vekst i reallønn etter skatt for utvalgte lønnstakerhusholdninger

I kapittel 6.3 er husholdningenes samlede disponible realinntekt, hvor alle typer inntekter inngår (jf. boks 6.2), omtalt. I dette avsnittet er det utviklingen i reallønn etter skatt for ulike grupper som

studeres. Utviklingen i reallønn etter skatt bestemmes av forløpene til lønn, skatt og prisstigning.

7.1.1 Reallønn etter skatt fra 2018 til 2019

Skattesatsen for alminnelig inntekt var 28 prosent fra 1992 til og med 2013. Fra 2014 ble denne skattesatsen redusert til 27 prosent kombinert med at trygdeavgiften ble økt fra 7,8 prosent til 8,2 prosent. Fra 2016 ble skattesatsen redusert til 25 prosent kombinert med innføringen av en ny trinnskatt til erstatning for toppskatten. Skattesatsen ble redusert til 24 prosent i 2017, 23 prosent i 2018 og 22 prosent i 2019. Se nærmere omtale av skatteendringer i avsnitt 7.1.2. Maksimal marginalskatt på lønn fra 1992 er gjengitt i tabell 7.1. Inntektsgrenser mv. for inntektsårene fra 2012 til 2020 framgår i tabell 4.1 i vedlegg 4.

Tabell 7.1 Maksimal skatt på alminnelig inntekt og lønn. 1992–2020

År	Maksimal skatt på alminnelig inntekt. Prosent	Maksimal marginalsatt på lønnsinntekt. Prosent
1992	28	48,8
1993–1998	28	49,5
1999	28	49,3
2000–2004	28	55,3
2005	28	51,3
2006–2013	28	47,8
2014–2015	27	47,2
2016	25	46,9
2017	24	46,7
2018	23	46,6
2019	22	46,4
2020	22	46,4

Kilde: Finansdepartementet.

Tabell 7.2 Reallønnsvekst etter skatt for typeeksempler i utvalgte forhandlingsområder.¹ Vekst i prosent

Grupper	Årslønn i 2019 ² , kr	2018		2019	
		Lønnsvekst	Vekst i real-lønn etter skatt	Lønnsvekst	Vekst i real-lønn etter skatt
Industriarbeidere ³	496 200	2,8	0,3	3,1	1,1
Industrifunksjonærer ⁴	784 700	2,8	0,3	3,0	1,1
Ansatte i Virke-bedrifter i varehandel ⁵	541 900	2,7	0,3	3,0	1,0
Ansatte i finanstjenester ⁶	699 500	3,2	0,6	3,4 ⁹	1,4
Statsansatte ⁷	612 200	2,7	0,3	3,8 ¹⁰	1,7
Kommuneansatte	534 600	2,9	0,4	3,5	1,5
Alle ⁸	575 700	2,8	0,3	3,5	1,5

¹ Lønnstakere med gjennomsnittlig årslønn og med kun standard fradrag.

² Tallene for årslønn er hentet fra tabell 1.1 og tabell 2.1.

³ Gjelder for industriarbeidere i NHO-bedrifter med gjennomsnittlig avtalefestet normalarbeidstid, for dagarbeidere betyr dette 37,5 t/uke.

⁴ Industrifunksjonærer i NHO-bedrifter.

⁵ Tall for Virke-bedrifter i varehandel er for heltidsansatte.

⁶ Heltidsansatte i medlemsvirksomheter (arbeidsgivermedlemmer) i Finans Norge utenom ledere.

⁷ Eksklusiv de statlig eide helseforetakene. Anslag for årslønnsveksten baserer seg på opplysninger fra a-ordningen.

⁸ Gjennomsnittet gjelder alle grupper, også de som ikke inngår i tabellen. Tallene er basert på lønnsveksten i nasjonalregnskapet.

⁹ Beregnet ut fra korrigert lønnsnivå for 2019 på grunn av endringer i innrapportering av yrkeskoder fra noen medlemmer av Finans Norge.

¹⁰ Vekst i faste og variable tillegg bidrar til økt årslønnsvekst med 0,4 prosentpoeng, se boks 1.1 i kapittel 1.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget.

I tabell 7.2 legger utvalget fram beregninger av utviklingen i reallønn etter skatt for de viktigste forhandlingsområdene fra 2018 til 2019. Det er tatt utgangspunkt i gjennomsnittlig nivå og vekst i årslønn som vist i tabellene 1.1 og 2.1. Det er videre sett bort fra endringer i skattemessige fradrag den enkelte måtte ha hatt utover standard fradrag.

Tabell 7.2 viser at lønnstakere som har hatt en årslønn og en lønnsvekst som gjennomsnittet for alle lønnstakere, har fått en økning i reallønn etter skatt på 1,5 prosent fra 2018 til 2019. Reallønnsøkningen etter skatt innen de store forhandlingsområdene var mellom 1,0 og 1,7 prosent.

Beregningsutvalget har også sett på kjøpekraftsutviklingen for ulike husholdningstyper. I tabell 7.3 har en beregnet utvikling i reallønn etter skatt for lønnstakere med en lønnsinntekt på henholdsvis 300 000 kroner, 550 000 kroner og 750 000 kroner. Beregningene er utført for enslige lønnstakere hhv. uten barn og med ett barn, for lønnstakere som forsørger ektefelle og to barn, og for ektepar med to barn der begge ektefeller er

sysselsatte. Resultatene er avhengige av de forutsetninger som er valgt.

De generelle forutsetningene for beregningene er nærmere omtalt i boks 7.1. Utvalget har i beregningene i tabell 7.3 lagt til grunn en lønnsvekst på 2,8 prosent fra 2017 til 2018 og 3,5 prosent fra 2018 til 2019.

Tabell 7.3 illustrerer hvordan kjøpekraften for noen utvalgte husholdningstyper, med og uten barn, påvirkes av skatteendringene de to siste årene. Ektepar med én inntekt fikk i 2018 en reallønnsnedgang. Det har sammenheng med avviklingen av skatteklasse 2. Skatteklasse 2 var fordelaktig for ektepar der den ene ektefellen hadde ingen eller svært lav inntekt. Fra 2018 til 2019 fikk alle husholdningstypene økt reallønn etter skatt. Økningen varierer fra 1,4 prosent til 1,8 prosent. Ektepar med barn fikk den største realinntektsøkningen som følge av at barnetrygden ble økt fra 1. mars 2019. For enslige forsørgere ble økningen i barnetrygden motvirket av at det særskilte fradraget for enslige forsørgere ble holdt nominelt uendret.

Tabell 7.3 Beregnet vekst i reallønn etter skatt for utvalgte husholdningstyper. Vekst i prosent

Lønnsinntekt i 2019	2018	2019
<i>300 000 kroner</i>		
Enslig lønnstaker uten barn	0,4	1,5
Ektepar med én inntekt og 2 barn ¹	-2,3	1,8
Enslig lønnstaker med 1 barn ²	-0,2	1,4
<i>550 000 kroner</i>		
Enslig lønnstaker uten barn	0,3	1,5
Ektepar med én inntekt og 2 barn ¹	-1,3	1,7
Enslig lønnstaker med 1 barn ²	0,0	1,4
Ektepar med 2 barn, hvor den ene ektefellen tjener 350 000 kroner og den andre 200 000 kroner	0,3	1,7
<i>750 000 kroner</i>		
Enslig lønnstaker uten barn	0,3	1,5
Ektepar med én inntekt og 2 barn ¹	-0,9	1,6
Enslig lønnstaker med 1 barn ²	0,1	1,4
Ektepar med 2 barn, hvor den ene ektefellen tjener 500 000 kroner og den andre 250 000 kroner	0,2	1,6
Nominell lønnsvekst ³	2,8	3,5

¹ Ektepar med én inntekt ble liknet i skatteklasser 2 med høyere personfradrag tom 2017. Skatteklasser 2 ble avvirket i 2018.

² Enslige forsørgere får barnetrygd for ett barn mer enn de forsørger og særfradrag for enslige forsørgere.

³ Lønnsutviklingen slik den framkommer av kolonnen «Nasjonalregnskapet» i tabell 2.1.

Kilde: Beregningsutvalget.

7.1.2 Endringer i skatteregler for lønnstakere fra 2019 til 2020

De sentrale skattesatsene i skattesystemet for personer (skattesatsen på alminnelig inntekt, trinnskatten og trygdeavgiften) ble holdt uendret fra 2019 til 2020. Innslagspunktene i trinnskatten ble justert med anslått lønnsvekst i statsbudsjettet for 2020 på 3,6 prosent. Øvre grense i minstefradraget for lønn og trygd ble også justert med anslått lønnsvekst, og utgjør 104 450 kroner. Personfradraget som gis i alminnelig inntekt, ble redusert som følge av at NRK skal skattefinansieres fra 2020. Personfradraget er 51 300 kroner i 2020.

Den nedre grensen i fradraget for reiser mellom hjem og arbeid ble økt med anslått prisvekst (1,9 prosent) fra 22 700 kroner til 23 100 kroner. Kilometersatsene i fradraget ble holdt uendret. Enkelte beløpsgrenser holdes nominelt uendret. Det gjelder blant annet fradraget for fagforeningskontingent, den nedre grensen for å betale tryg-

deavgift, det særskilte fradraget i lønnsinntekt, det særskilte fradraget i deler av Troms og Finnmark fylke, særskilt fradrag for enslige forsørgere mv. Barnetrygden for barn 0–5 år skal økes fra 1 054 kroner i måneden til 1 354 kroner fra 1. september 2020. Barnetrygden for barn 6–17 år holdes nominelt uendret på 1 054 kroner per måned.

Det vises til tabell 4.1 i vedlegg 4 for en oversikt over satser, grenser og fradrag for 2012–2020.

7.2 Inntektsutviklingen for pensjonister og trygdede

I dette avsnittet redegjøres det nærmere for inntektsutviklingen for pensjonister og trygdede før og etter skatt med hovedvekt på utviklingen i pensjon. Samlede pensjons- og trygdeytelser består av pensjon og trygd fra folketrygden, ytelser fra tjenstepensjonsordninger, AFP og individuelle pensjonsordninger.

Boks 7.1 Beregninger av endringer i reallønn etter skatt

Beregningene av endringer i reallønn etter skatt i dette avsnittet bygger på følgende forutsetninger:

1. Inntektstakeren mottar bare én inntektsart (lønn).
2. Det er bare tatt hensyn til skatteregler som berører alle eller de fleste lønnstakere. Det vil bl.a. si at det kun gis standard fradrag i inntekt (personfradrag og minstefradrag).
3. Barnetrygd er regnet som negativ skatt. Det er ikke tatt hensyn til andre overføringer fra offentlige budsjetter, herunder kontantstøtten som ble innført f.o.m. 1. august 1998.

Det er brukt samme prisindeks (konsumprisindeksen) for alle husholdningstyper ved omregning til reallønn. Konsumprisindeksen økte med 2,7 prosent fra 2017 til 2018 og med 2,2 prosent fra 2018 til 2019.

Beregninger basert på så enkle forutsetninger som her, må brukes med forsiktighet. Beregningsutvalget mener likevel av flere grunner at denne type beregninger kan ha interesse:

1. Resultatene indikerer i hvilken retning endringer i sentrale skatteregler isolert sett trekker.
2. Siden det bare forhandles om lønn, kan beregninger der en kun endrer lønnsinntekten være av særlig interesse.

Den nominelle lønnsinntekten etter skatt beregnes ved å trekke inntektsskatter og avgifter til folketrygden fra lønnsinntekten. For barnefamilier tas det også hensyn til barnetrygden. Lønnsinntekt etter skatt beregnet på denne måten gir uttrykk for hva lønnstakeren har til disposisjon av lønnsinntekten (og eventuelt barnetrygden) til betaling av gjeldsrenter og til kjøp av varer og tjenester etter at samlede skatter er betalt. Reallønn etter skatt beregnes ved å deflatere den nominelle lønnsinntekten etter skatt med endringen i konsumprisindeksen. Endringen i reallønn etter skatt blir da den prosentvise forskjellen mellom årets og fjorårets reallønn etter skatt.

Pensjonsytelsene fra folketrygden er alderspensjon og etterlattepensjon. I tillegg kommer uføretrygd og andre stønadsordninger. Hovedkomponentene i alderspensjon for de som tok ut pensjon før 2011 er grunnpensjon, sært tillegg og tilleggspensjon. For alle som har tatt ut alderspensjon etter 1. januar 2011 er særtillegget erstattet med et pensjonstillegg. Fra 2016 fases den nye alderspensjonen bestående av inntektspensjon og garantipensjon gradvis inn for personer født fra og med 1954.

Som følge av nye reguleringsregler for alderspensjon fra 2011, fastsettes satsene for minste pensjonsnivå for alderspensjonister med et kronebeløp. Alderspensjon under utbetaling blir regulert med lønnsveksten og deretter fratrukket 0,75 prosent, mens satsene for minstenivåene blir regulert med lønnsveksten justert for effekten av levealdersjusteringen for 67-åringer i reguleringsåret. Minste pensjonsnivå for alderspensjon per 1. september 2019 utgjør 157 171 kroner for lav sats (gift med alderspensjonist med høy tilleggspensjon), 181 908 kroner for ordinær sats (gift med minstepensjonist) og 202 818 kroner for sær-

skilt sats (enslig). Reguleringen skjer med virkning fra 1. mai hvert år.¹ Den særskilte satsen for enslige ble økt med 4 000 kroner utover den ordinære reguleringen fra og med 1. september 2019.

Fra 2015 erstattet ny uføretrygd den tidligere uførepensjonen fra folketrygden. Den nye uføretrygden utgjør 66 prosent av et beregningsgrunnlag som består av et gjennomsnitt av årsinntekten opp til 6 G for de tre beste av de fem siste årene før uførhet. Uføretrygden justeres i forhold til uføregraden. Ved lavt eller intet beregningsgrunnlag mottas en garantert minste ytelse fra folketrygden. Fra og med uførereformen i 2015 er minste-

¹ Reguleringen av G tar utgangspunkt i forventet lønnsutvikling i reguleringsåret, justert for eventuelt avvik mellom forventet og faktisk lønnsutvikling siste to år. Forventet lønnsutvikling i reguleringsåret settes lik regjeringens anslag for gjennomsnittlig årslønnsvekst for alle sektorer slik det framkommer i revidert nasjonalbudsjett. Faktisk lønnsutvikling for siste to år settes til gjennomsnittlig årslønnsvekst for lønnstakere under ett fastsatt i rapporten «Grunnlaget for inntektsoppgjørene» fra Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene. Faktisk lønnsutvikling er slik den framkommer av kolonnen «Nasjonalregnskapet» i tabell 2.1.

ytelsen for uføretrygdede fastsatt til 2,48 G for enslige og 2,28 G for ektefeller/samboere. Personer som er født uføre eller blir uføre i ung alder har en høyere minstepensjon.² Uføre som forsørger barn mottar barnetillegg. Ny uføretrygd skattlegges som lønn.

Utviklingen i grunnbeløpet i folketrygden, minstepensjonene for enslige og ektepar og pensjonene til enslige uføre i perioden fra 1. mai 2008 til 30. april 2020 framgår av tabell 4.2 i vedlegg 4.

Utover pensjon fra folketrygden mottar mange også ytelser fra tjenstepensjonsordninger, AFP i privat og offentlig sektor og ytelser fra eventuell individuell pensjonsordning.

7.2.1 Utviklingen i pensjons- og trygdeytelser

Tabell 7.4 viser den nominelle og den reelle, årlige veksten i samlede overføringer for personer som har hovedinntekt fra pensjon eller trygd. Overføringer inkluderer både ytelser fra folketrygden (alderspensjon, uføretrygd, arbeidsavklaringspenger mv.) og andre ytelser, herunder fra tjenstepensjonsordninger og AFP. Overføringer utgjør

² For unge uføre utgjør minstepensjonen 2,91 G for enslige og 2,66 G for ektefeller/samboere.

88,8 prosent av gruppens samlede inntekt i 2018, litt over gjennomsnittet de siste ti årene. Andelen steg i 2016 etter å ha vært fallende fra 2009 til 2015.

Tabell 7.5 viser utvikling i grunnbeløpet, minstepensjonene, gjennomsnittlig alderspensjon og uføretrygd, samt reguleringen av løpende alderspensjon fra folketrygden.

Pensjonene for minstepensjonister har økt mer enn grunnbeløpet fordi satsen for særtillegget økte i 2009 og 2010. Minstepensjonen ble i årene 2011–2015 justert med G og deretter justert for effekten av levealderjusteringen ved 67 år. Dette ga et fratrekk i pensjonen på 0,5 prosent per år, og minstepensjonister hadde i denne perioden dermed en litt bedre utvikling i pensjonen enn alderspensjonister med høyere pensjon. Økt minstepensjonsnivå, særlig for enslige, og økt grunnpensjon for gifte/samboende førte til at minstepensjonen både for enslige og ektepar økte mer enn lønnsveksten i både 2016 og 2017. Disse endringene førte også til at flere blir omfattet av minstesatsene. Arbeids- og velferdsdirektoratet har anslått at økningene i minstepensjon i 2016 og i 2017, herunder også økt grunnpensjon for gifte og samboende i 2016, medførte tilnærmet 25 000 flere minstepensjonister. Økningen i minstepensjonsnivå fra 1. september 2019 medførte en ytter-

Tabell 7.4 Utvikling i overføringer¹ for trygdede og pensjonister². Prosent

	Overføringer som andel av samlet inntekt før skatt	Årlig nominell vekst i overføringer	Årlig realvekst i overføringer	Gjennomsnittlige overføringer i 2018-kroner
2009	89,8	5,4	3,2	268 200
2010	89,2	4,2	1,7	272 700
2011	88,3	4,6	3,2	281 500
2012	88,0	4,0	3,3	290 900
2013	87,5	3,8	1,6	295 600
2014	87,2	3,8	1,7	300 600
2015	86,9	5,0	2,8	308 900
2016	88,8	2,9	-0,6	306 900
2017	88,8	2,2	0,4	308 000
2018	88,8	2,9	0,2	308 500

¹ Inkluderer både offentlig og privat tjenstepensjon. Inkluderer ikke dagpenger, sykepenger og foreldrepenger.

² Omfatter personer med sosioøkonomisk status pensjonist/trygdet. Det gjelder alle personer som ikke er yrkesaktive og mottar trygde-/pensjonsytelser og yrkesaktive personer som har større inntekt fra trygde-/pensjonsytelser enn lønn (inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) eller næringsinntekt. En person er yrkesaktiv når næringsinntekten (inkl. absoluttverdi av årets underskudd i næring) og lønn (inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) overstiger 2G. Dette var en gruppe på 1 064 218 personer i 2008 og 1 287 467 personer i 2018.

Tabell 7.5 Utvikling i grunnbeløpet, pensjon og uføretrygd. Prosentvis endring fra året før og gjennomsnittlig endring per år

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2009– 2019	Gj.sn. per år ⁶
Grunnbeløp	3,8	4,4	4,0	3,8	3,7	2,5	2,5	1,7	2,7	3,2	37,4	3,2
Minste pensjonsnivå/ alderspensjon for enslige ¹	5,4	4,6	3,5	3,2	3,2	2,0	2,8	3,3	3,6	3,2	40,7	3,5
Minste pensjonsnivå/ alderspensjon for ektepar/samboende ¹	5,5	4,6	3,5	3,2	3,2	2,0	2,9	3,1	2,5	2,5	38,3	3,3
Minstepensjon/uføretrygd for enslige ²		4,9	4,0	3,8	3,7	27,1 ⁴	2,5	1,7	2,7	3,2		
Minstepensjon/uføretrygd for ektepar ²		5,0	4,0	3,8	3,7	26,3	2,5	1,7	2,7	3,2		
Alderspensjon i gjennomsnitt	5,3	5,3	4,5	3,9	3,7	2,5	2,5	2,0	2,3	2,7	40,6	3,5
Regulering av løpende alderspensjoner		3,9	3,2	3,0	2,9	1,7	1,7	0,9	1,9	2,4		
Uføretrygd i gjennomsnitt	3,9	4,1	3,5	3,3	3,3	19,0 ⁴	2,9	2,2	2,8	3,1		3,2 ⁵
Memo: Samlet årslønnsvekst ³	3,7	4,2	4,0	3,9	3,1	2,8	1,7	2,3	2,7	3,5	36,9	3,2
Memo: KPI	2,5	1,2	0,8	2,1	2,0	2,1	3,6	1,8	2,7	2,2	23,1	2,1

¹ Fra og med 1. mai 2011 er satsene for minste pensjonsnivå for alderspensjonister regulert i samsvar med lønnsveksten og deretter justert for effekten av levealdersjusteringen, mens minsteytelsen for uføretrygdde er regulert i samsvar med grunnbeløpet (lønnsveksten).

² Til og med 2010 var minstepensjonene for uføre- og alderspensjonister like.

³ Lønnsutviklingen slik den framkommer av kolonnen «Nasjonalregnskapet» i tabell 2.1.

⁴ Den høye nominelle veksten skyldes uføreforhøringen fra 2015. Innføring av lønnsbeskatning av uføretrygd ble kompensert med en økning i brutto uføreytelse.

⁵ Gjelder perioden 2009–2019, eksklusiv 2015.

⁶ Geometrisk gjennomsnitt.

Kilder: Arbeids- og velferdsdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

ligere økning på om lag 12 000 minstepensjonister.

Selv om økningen i minstesatsene isolert sett har ført til flere minstepensjonister, har antall minstepensjonister gått ned i mange år. Det skyldes dels at yngre kull av alderspensjonister har mer opptjening til alderspensjon enn de eldre kullene, dels de nye opptjeningsreglene for alderspensjon som omfatter stadig flere personer. Per 1. september 2019 var det 148 523 minstepensjonister, 2 100 færre enn året før. Minstepensjonistene utgjør om lag 16 prosent av alle alderspensjonister.

Gjennomsnittlig alderspensjon har historisk økt mer enn grunnbeløpet ved at pensjonister med høy opptjening har kommet til og erstattet pensjonister med lav opptjening som har falt fra. I de siste årene har denne effekten blitt svakere ved at mange har tatt ut pensjon fra 62 år og dermed fått lavere årlig pensjon. I tillegg bidrar reglene for

regulering av pensjon fra 2011 og levealdersjusteringen til en svakere utvikling i gjennomsnittlig pensjon. Den enkelte alderspensjonist har de siste årene fått sin pensjon regulert med lønnsveksten fratrukket 0,75 prosent. I 2019 var veksten i gjennomsnittlig alderspensjon 0,8 prosentenheter lavere enn veksten i grunnbeløpet. I perioden 2009–2019 var veksten i gjennomsnittlig alderspensjon per år 0,2 prosentenheter høyere enn gjennomsnittlig vekst i grunnbeløpet.

Tabell 7.6 viser utviklingen i samlede lønns- og pensjonsinntekter for ulike aldersgrupper, og for henholdsvis alle og mottakere av alderspensjon. I aldersgruppene 67 år og over mottar nesten alle alderspensjon, og utviklingen er dermed ganske parallell for de to gruppene. Utviklingen var svakere i årene 2015–2018 enn i tidligere år som følge av lavere vekst i pensjonsinntektene. Over tid har veksten i samlede lønns- og pensjonsinn-

Tabell 7.6 Utviklingen i samlede lønns- og pensjonsinntekter¹. Årlig nominell vekst. Prosent

	Alle				Mottakere av alderspensjon fra folketrygden			
	62–66 år	67–69 år	70–74 år	67 år og eldre	62–66 år	67–69 år	70–74 år	67 år og eldre
2009	4,9	7,9	5,7	6,3	-	8,5	5,8	6,5
2010	3,6	7,3	5,7	6,1	-	7,4	5,7	6,0
2011	10,7	7,6	5,5	6,4	-	7,2	5,5	6,2
2012	11,2	5,4	5,0	5,3	11,3	5,0	5,0	5,2
2013	8,6	4,1	5,1	4,9	3,8	3,8	5,1	4,8
2014	6,8	3,6	4,7	4,5	2,4	3,6	4,6	4,5
2015	5,2	2,6	2,9	3,0	1,5	2,5	2,9	3,0
2016	3,2	1,9	2,6	2,7	2,2	2,0	2,6	2,7
2017	3,1	2,7	1,8	2,5	2,0	2,4	1,8	2,5
2018	3,6	3,6	1,9	3,0	2,6	3,2	1,9	2,9
Antall personer i 2018	292 823	159 857	255 791	805 694	93 364	153 475	254 586	795 969

¹ Summen av lønns- og pensjonsinntekter. Pensjonsinntekter omfatter alderspensjon, offentlig og privat tjenstepensjon og AFP. Kilde: Statistisk sentralbyrå.

tekte for aldersgruppene over 67 år vært høyere enn årslønnsveksten i økonomien, blant annet som en følge av stadig høyere pensjonsopptjening blant nye pensjonister.

I aldersgruppen 62–66 år hadde de som mottok alderspensjon fra folketrygden en vekst i samlede lønns- og pensjonsinntekter på 11,3 prosent i 2012, og deretter en lavere vekst. Dette kan ha sammenheng med endret sammensetning av gruppen, som har økt fra 35 300 personer i 2011 til 93 700 i 2018. For alle i aldersgruppen 62–66 år har veksten vært relativt høy siden 2011. Utviklingen har sammenheng med at stadig flere i denne aldersgruppen kombinerer arbeid og alderspensjon.

Samlede lønns- og pensjonsinntekter i aldersgruppen 62–66 år er langt høyere for mottakere av alderspensjon fra folketrygden enn for alle. I 2018 hadde mottakere av alderspensjon i aldersgruppen 62–66 år en gjennomsnittlig lønns- og pensjonsinntekt på 669 000 kroner, mens gjennomsnittet for alle i denne aldersgruppen var 417 700 kroner.

Tabell 7.7 viser sammensetningen av inntekt for alle bosatte personer som mottar alderspensjon i utvalgte aldersgrupper. Tabellen viser at for alderspensjonister 67 år og eldre, 67–69 år og 70–74 år utgjør alders- og tjenstepensjon hoveddelen av inntekten over perioden. Andelen yrkesinntekt er noe høyere i 2018 enn i 2009. Den nominelle veksten i pensjon mv. fra 2017 til 2018 var

lavest for aldersgruppene 62–66 år og 70–74 år. Veksten i tjenstepensjoner var størst for alderspensjonister under 69 år, mens veksten i alderspensjon fra folketrygden var minst i den samme gruppen.

Fra 2011 ble det mulig å ta ut alderspensjon fra folketrygden for personer i aldersgruppen 62–66 år. For mottakere av alderspensjon i denne aldersgruppen utgjør yrkesinntekt en betydelig større andel av inntekten enn for de som er eldre. Dette gjenspeiler at mange i denne gruppen kombinerer uttak av alderspensjon med at de fortsetter i arbeid.

Tabell 7.8 viser gjennomsnittlig nivå og nominell vekst i alderspensjon fra folketrygden for ulike aldersgrupper de siste ti årene. Tabellen viser at den nominelle veksten i gjennomsnittlig alderspensjon var høyest i begynnelsen av perioden, mens den falt i årene 2012–2017. De siste par årene har veksten tatt seg noe opp igjen, men er fortsatt lavere enn i begynnelsen av perioden. Nye alderspensjonister har gjennomgående høyere pensjonsopptjening enn de som faller fra. Nye uttaksregler og levealdersjusteringen trekker isolert sett pensjonene nedover. Utviklingen i gjennomsnittlig alderspensjon har også sammenheng med fallende lønnsvekst fram til 2006 og økende lønnsvekst heretter. Et annet moment som trekker ned pensjonsnivået, er økt innslag av pensjonister med kort botid og yrkeskarriere i Norge, og som derfor har tjent opp lavere pensjoner.

Tabell 7.7 Sammensetning av inntekt og gjennomsnittlig inntekt blant bosatte personer som mottok alderspensjon.¹ Samlet inntekt i kroner og andeler i prosent av samlet inntekt

	2009	2014	2015	2016	2017	2018
62–66 år						
Samlet inntekt		732 200	761 100	750 600	763 700	781 800
<i>Herav andeler i prosent:</i>						
Alderspensjon		24	24	24	24	24
Tjenestepensjon		10	10	11	12	12
Andre overføringer ²		3	3	3	3	3
Yrkesinntekt		54	52	54	53	53
Kapitalinntekter		8	11	8	7	8
Nominell vekst i gj.sn. pensjon mv. ³		6,8	2,4	3,6	2,8	1,7
67–69 år						
Samlet inntekt	320 200	423 200	446 400	445 200	456 500	470 900
<i>Herav andeler i prosent:</i>						
Alderspensjon	51	49	48	49	47	47
Tjenestepensjon	15	17	16	16	17	17
Andre overføringer ²	8	4	4	5	5	4
Yrkesinntekt	20	21	21	22	22	23
Kapitalinntekter	6	9	11	9	9	9
Nominell vekst i gj.sn. pensjon mv. ³		3,2	2,4	1,7	1,6	2,0
70–74 år						
Samlet inntekt	276 900	370 500	388 800	386 000	393 700	403 000
<i>Herav andeler i prosent:</i>						
Alderspensjon	67	64	63	65	65	64
Tjenestepensjon	19	17	17	17	17	17
Andre overføringer ²	1	1	1	1	1	1
Yrkesinntekt	7	9	9	9	9	9
Kapitalinntekter	12	9	11	8	8	8
Nominell vekst i gj.sn. pensjon mv. ³		4,6	2,9	2,7	1,8	1,8
67 år og eldre						
Samlet inntekt	261 100	348 700	362 400	363 900	374 000	385 000
<i>Herav andeler i prosent:</i>						
Alderspensjon	67	63	62	64	64	64
Tjenestepensjon	18	17	17	18	18	18
Andre overføringer ²	3	2	2	2	2	2
Yrkesinntekt	7	9	9	9	9	9
Kapitalinntekter	6	9	9	7	8	8
Nominell vekst i gj.sn. pensjon mv. ³		4,4	2,9	2,9	2,4	2,7
Memo: Samlet årslønnsvekst ⁴		3,1	2,8	1,7	2,3	2,8

¹ I 2018 var det 93 400 bosatte personer 62–66 år, 153 500 bosatte personer 67–69 år, 254 600 bosatte personer 70–74 år og 796 000 bosatte personer 67 år og eldre som mottok alderspensjon fra folketrygden (definert som minst en måned med alderspensjon).

² Inkluderer AFP i offentlig og privat sektor. Inkluderer også dagpenger, sykepenger og foreldrepenger.

³ Pensjon mv. er her sum alderspensjon, tjenestepensjon og andre overføringer.

⁴ Faktisk lønnsutvikling slik den framkommer av kolonnen «Nasjonalregnskapet» i tabell 2.1.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget.

Tabell 7.8 Utvikling i gjennomsnittlig årlig alderspensjon¹ fra NAV før skatt, nivå og prosentvis årlig nominell vekst

	Alle mottakere		62–66 år		67–69 år		70–74 år		67 år og eldre	
	Alders-pensjon	Årlig vekst	Alders-pensjon	Årlig vekst	Alders-pensjon	Årlig vekst	Alders-pensjon	Årlig vekst	Alders-pensjon	Årlig vekst
2010	183 211	5,3			199 119	5,6	189 005	5,3	183 211	5,3
2011	193 810	5,8	211 472		210 028	5,5	199 221	5,4	193 153	5,4
2012	202 946	4,7	212 546	0,5	219 306	4,4	209 184	5,0	202 247	4,7
2013	210 831	3,9	213 426	0,4	226 296	3,2	218 688	4,5	210 594	4,1
2014	218 589	3,7	215 579	1,0	231 716	2,4	228 496	4,5	218 901	3,9
2015	224 140	2,5	216 930	0,6	234 310	1,1	235 662	3,1	224 952	2,8
2016	229 724	2,5	219 906	1,4	235 936	0,7	242 496	2,9	230 848	2,6
2017	234 247	2,0	222 705	1,3	236 060	0,1	247 076	1,9	235 554	2,0
2018	239 630	2,3	226 327	1,6	237 481	0,6	251 591	1,8	241 104	2,4
2019	246 090	2,7	231 101	2,1	242 074	1,9	255 638	1,6	247 697	2,7

¹ Tallene er korrigert for uttaksgrad ved at de er omregnet til 100 prosent utbetalt pensjon.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Alderspensjonen reguleres med lønnsveksten, og fratrekkes deretter 0,75 prosent. For nye alderspensjonister bidrar levealdersjusteringen isolert sett til lavere alderspensjon og denne effekten øker for nye årskull. I tillegg får de som tar ut alderspensjon før 67 år lavere årlig pensjon.

Siden pensjonsreformen i 2011 har utviklingen i gjennomsnittlig alderspensjon vært lavere i aldersgruppene 62–66 år og 67–69 år enn for gruppen over 69 år. Denne utviklingen må ses i sammenheng med innfasingen av mulighet for tidlig uttak av alderspensjon. 1949-kullet var 61 år ved inngangen til 2011, og dermed første årskull som kunne ta ut alderspensjon fra fylte 62 år. I årene 2016–2018 (da 1949-kullet var i alderen 67–69 år) var veksten særlig lav i gruppen 67–69 år. Veksten i alderspensjon for gruppen 70–74 år lå over gjennomsnittet for alle i perioden 2012–2016, men har vært lavere de senere årene. Foreløpige tall for 2019 viser at veksten i alderspensjonen dette året var lavest for gruppen 70–74 år. De som mottar alderspensjon i aldersgruppen 62–66 år har som vist i tabell 7.7 betydelige yrkesinntekter, og mange fortsetter i arbeid samtidig som de tar ut alderspensjon. Ifølge tall fra Arbeids- og velferdsdirektoratet var 57 prosent av alderspensjonister 62–66 år registrert i arbeid ved utgangen av 3. kvartal 2019. Gjennomsnittlig samlet inntekt for de som kombinerer arbeid og uttak av alderspensjon er høy. På den annen side får de som tar ut

alderspensjon før 67 år en lavere årlig alderspensjon resten av livet enn om de hadde ventet til 67 år. Innfasing av de som har mulighet til uttak fra 62 år, gir også utslag i særlig lav årlig vekst for aldersgruppen 67–69 år de seneste årene, og etter hvert også gruppen 70–74 år.

7.2.2 Realvekst etter skatt i pensjon og trygd

Pensjonistenes disponible inntekt påvirkes også av skattesystemet. Husholdninger med eldre personer har hatt en sterk samlet realvekst i inntekt etter skatt de siste tiårene.

Figur 7.1 viser at den reelle medianinntekten etter skatt økte mer for husholdninger med personer over 65 år enn for andre husholdninger i perioden 1990–2018. Endringer i sammensetningen av gruppen er en viktig forklaring på dette. Stadig flere alderspensjonister har opptjent rettigheter til tilleggspensjon. Tall fra NAV viser at andelen med tilleggspensjon økte fra 91,6 prosent ved utgangen av 2006 til 97 prosent i 2016, og at andelen har vært uendret i perioden 2016–2019. Det er særlig blant kvinnene at andelen med tilleggspensjon har økt. I tillegg er det etter pensjonsreformen blitt mer vanlig med yrkesinntekt blant mottakere av alderspensjon. Realinntekten for husholdningene med personer over 65 år gikk noe opp fra 2017 til 2018.

Boks 7.2 Enkelte pensjonsspørsmål

Innledning

Pensjonssystemet i Norge er i endring. Fra 2011 ble alderspensjonen i folketrygden lagt om. Det ble blant annet innført fleksibelt uttak av pensjon fra 62 år, levealdersjustering og nye regler for årlig regulering av pensjon. Samtidig ble AFP i privat sektor tilpasset den nye folketrygden ved at den ble omgjort fra en tidligpensjonsordning for alderen 62–66 år til et livsvarig tillegg til alderspensjonen fra folketrygden. Etter hovedoppgjøret i 2018 ble det gjort enkelte endringer i ordningen. Det ble også avtalt å gjennomføre en felles utredning om en mulig omlegging av ordningen. Partene avtalte videre en egen ordning med en ekstra ytelse til de som går av ved 62–64 år uten arbeidsinntekt ved siden av. Dette er omtalt i vedlegg 1.

Også tjenstepensjonene er i endring. Økte kostnader og arbeidsgivernes ønske om mer forutsigbare pensjonskostnader har ført til sterk vekst i antall arbeidstakere i privat sektor som omfattes av innskuddsordninger. Ytelsesordningene, som tidligere dominerte det private tjenstepensjonsmarkedet, har i økende grad blitt avviklet eller lukket. Innføringen av obligatorisk tjenstepensjon (OTP) i 2006 medførte at antall innskuddsordninger økte kraftig, særlig blant bedrifter som ikke hadde pensjonsordning tidligere. Fra 2014 trådte den nye tjenstepensjonsloven i kraft med regler for en ny type tjenstepensjon i privat sektor, ofte kalt «hybrid» fordi den kombinerer elementer fra innskudds- og ytelsespensjon. Det er foreløpig etablert få pensjonsordninger basert på det nye regelverket for hybridpensjon.

De offentlige tjenstepensjonsordningene er i dag såkalte bruttomodeller som tar sikte på at samlet pensjon skal være på et visst nivå. For å oppnå dette gjøres det fradrag, såkalt samordning, for andre pensjonsytelser, blant annet alderspensjon fra folketrygden. Fra og med årskullene født i 1954 skal nye opptjeningsregler i folketrygden fases inn. Fra og med 2021, når 1954-kullet fyller 67 år, skal alderspensjon fra de offentlige tjenstepensjonsordningene derfor samordnes med alderspensjon fra folketrygden opptjent etter nye regler. Nye regler for å gjennomføre slik samordning ble vedtatt av Stortinget 4. juni 2018 og trådte i kraft 1. januar 2019.

Arbeids- og sosialdepartementet og de berørte partene i arbeidslivet kom 3. mars 2018

til enighet om en framforhandlet pensjonsløsning for offentlig ansatte.

Departementet fulgte opp med en lovproposisjon våren 2019. De nye opptjeningsreglene trådte i kraft 1. januar 2020 og skal gjelde for offentlig ansatte født i 1963 eller senere. Det er vedtatt en videreført tidligpensjonsordning fram til 67 år for personer med særaldersgrenser som skal omfattes av ny pensjonsløsning. Det var avtalt at partene skulle utrede og avtale løsninger for personer som har særaldersgrense og opptjening i den nye pensjonsløsningen og partene var enige om at prosessen skulle avsluttes innen 12. februar. Det lyktes ikke å komme til enighet.

Nye uføreregler

Fra 2015 er uføreordningen i folketrygden lagt om. Uførepensjonen er erstattet av en ny uføretrygd. Det ble i 2011 anslått at gjennomsnittlig uføretrygd etter skatt ville være om lag tre prosent høyere for nye mottakere i 2015 enn det en videreføring av de gamle reglene ville være.

Omleggingen av uføreytelsen i folketrygden gjorde det nødvendig å tilpasse uføreytelsene fra tjenstepensjonsordningene. Ny uførepensjon fra de offentlige tjenstepensjonsordningene beregnes fra 2015 som et direkte tillegg til uføretrygden fra folketrygden og er uavhengig av størrelsen på uføretrygden. Fra 1. januar 2017 følger alle uføreordninger i privat sektor nytt regelverk, som innebærer at det i hovedsak vil være mulig å gi uføredekning på linje med den nye uføreordningen i offentlig sektor. Det er imidlertid fortsatt frivillig for foretak i privat sektor om de vil knytte uførepensjon til tjenstepensjonsordningen og i hvilken grad de vil utnytte rammene i loven.

Pensjonskostnader

Omleggingen av uføreordningen i folketrygden innebærer at flertallet får en høyere uføreytelse fra folketrygden etter skatt enn de ville fått med de gamle uførereglene. I tillegg får mange lavere marginalskatt på uførepensjonen fra tjenstepensjonsordningen. De nye uføreordningene i tjenstepensjonsordningene er tilpasset dette. I privat sektor vil kostnadene knyttet til uførepensjon gradvis bli redusert etter hvert som den nye uføreordningen fases inn.

Boks 7.2 fortsettes

I offentlig sektor er den nye uførepensjonsordningen obligatorisk. I Prop. 202 (2012–2013) anslås det at de løpende (årlige) utbetalingene på sikt vil reduseres med anslagsvis 1,35 mrd. kroner i SPK og 900 millioner kroner i KLP. Omlegging av uføreytelser i offentlig tjenstepensjon medfører at folketrygden tar en større del av samlet uføreytelse og offentlig tjenstepensjon en mindre del for nye uføre fra 2015. Reserver avsatt for framtidige uførepensjoner i KLP er redusert i tråd med dette. Reduksjonen utgjorde drøyt 10 milliarder kroner i KLPs ordninger for kommuner, fylkeskommuner, statlige helseforetak og andre virksomheter. KLPs uføretariffer ble samtidig endret på grunn av gunstig uføreforløp gjennom 5–6 år både i kommunal sektor og i helseforetakene. Dette ga en reservereduksjon på vel 5 milliarder i KLPs ordninger til sammen. Samlet ble det reduksjon i uførereserver på 15,4 milliarder kroner i 2015, som ble disponert i forbindelse med pensjonsinnretningenes årsoppgjørdisposisjoner. I KLP ble to tredjedeler benyttet til å øke reservene slik at man kunne redusere beregningsrenten,

mens det resterende ble fordelt likt til risikoutjevningfond og kundenes premiefond.

De kommunale tjenstepensjonsordningene er forhåndsfinansierte (fonderte). Fordi premiefastsettingen og pensjonskostnadene i fonderte ordninger er framoverskuende, blir de økonomiske virkningene av uførereformen større på kort sikt enn når uføreordningen er løpende finansiert som i staten.

Kommunenes regnskapsmessige pensjonskostnader er i 2015 i tillegg til nye uføreregler også påvirket av flere andre faktorer, bl.a. implementering av levealdersjustering og antagelser om lengre levetid. Når disse tre faktorene «nettes» mot hverandre, gir det samlet en svak nedgang i pensjonskostnadene i kommunal sektor. Reservereduksjonene er da holdt utenom.

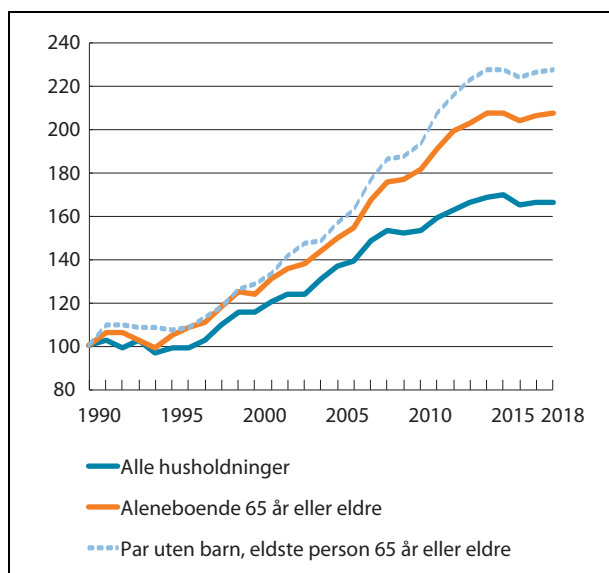
Nye samordningsregler og ny pensjonsløsning for offentlig ansatte vil også ha konsekvenser for pensjonskostnadene i offentlig sektor.

I vedlegg 7 vises tabeller med statistikk over utviklingen i lønnskostnader og pensjonskostnader de senere årene i enkelte næringer.

Tabell 7.9 viser beregnet vekst i utbetalt pensjon og realvekst etter skatt i minstepensjon for enslige og ektepar og enkelte utvalgte husholdningstyper for de siste tre årene. For 2019 sett under ett økte minste pensjonsnivå med 3,2 prosent til 198 609 kroner for enslige og med 2,5 prosent til 360 994 kroner for minstepensjonistektepar. Minste pensjonsnivå etter skatt økte reelt med 1,0 prosent for enslige minstepensjonister og 0,3 prosent for minstepensjonistektepar. Dette er en sterkere utvikling enn i 2018, men en svakere utvikling enn i 2017.

For uføre økte realverdien av minsteveltelsene etter skatt med 1,3 prosent for enslig ufør og 1,2 prosent for ektepar der begge er uføre og har minsteveltelse.

Pensjonistenes inntektsforhold bestemmes også av tilleggspensjon (inntekstpensjon i ny alderspensjon) fra folketrygden, andre pensjonsordninger og andre inntekts- og formuesforhold. Tabellen inneholder derfor også beregninger for enslige alderspensjonister med pensjon på henholdsvis 250 000 kroner og 550 000 kroner og for pensjonistektepar med en samlet inntekt på 550 000 kroner og 750 000 kroner. Det er forutsatt

Figur 7.1 Median inntekt etter skatt for husholdningstyper med personer 65 år eller eldre. Indeks i faste priser (1990=100)

Kilde: Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger (1990–2018).

Tabell 7.9 Beregnet realvekst i pensjon og trygd etter skatt for utvalgte husholdningstyper. Vekst i prosent fra året før

	2017		2018		2019		
	Nominell vekst	Realvekst etter skatt	Nominell vekst	Realvekst etter skatt	Nominell vekst	Realvekst før skatt	Realvekst etter skatt
Enslig ufør, minstepensjonist							
(245 189 kroner)	1,7	0,5	2,7	0,3	3,2	1,0	1,3
Ektepar ufør, begge har minstepensjonist							
(450 830 kroner)	1,7	0,5	2,7	0,5	3,2	1,0	1,2
Enslig minstepensjonist							
(198 609 kroner)	3,3	1,5	3,6	0,8	3,2	1,0	1,0
Ektepar, begge har minstepensjonist							
(360 994 kroner)	3,1	1,3	2,5	-0,2	2,5	0,3	0,3
<i>250 000 kroner</i>							
Enslig ¹	0,9	0,2	1,9	-0,5	2,4	0,2	0,4
<i>550 000 kroner</i>							
Enslig ¹	0,9	-0,2	1,9	-0,6	2,4	0,2	0,6
Ektepar hvor den ene har 350 000 kroner og den andre 200 000 kroner ¹	1,9	0,6	1,9	-0,6	2,4	0,2	0,4
<i>750 000 kroner</i>							
Ektepar hvor den ene har 500 000 kroner og den andre 250 000 kroner ¹	1,6	0,5	1,9	-0,6	2,4	0,2	0,4

¹ Nominell beregnet vekst i gjennomsnittlig grunnbeløp fratrukket 0,75 prosent er lagt til grunn i beregningen. For ekteparene er det også tatt hensyn til at grunnpensjon økte fra 0,85G til 0,90G 1. september 2016. Dette ble anslått å utgjøre i gjennomsnitt 4 000 kroner per ektefelle på årsbasis.

Kilde: Beregningsutvalget.

at de kun har alderspensjon som inntekt (inkl. tjenstepensjon) og ikke betaler skatt på formue. Dette er tilsvarende forutsetninger som ligger til grunn for tabell 7.3, jf. boks 7.1. Den nominelle veksten i grunnbeløpet korrigert for fratrukket på 0,75 prosent er lagt til grunn for beregningene. Dette svarer til den årlige reguleringen av alderspensjon fra folketrygden. I 2019 ga dette en nominell vekst før skatt på 2,4 prosent. Beregningene viser en realvekst på pensjonene etter skatt på 0,3–0,6 prosent i 2019. Til sammenlikning ga beregningene en negativ realvekst for disse husholdningstypene i 2018.

7.2.3 Endringer i de særskilte skattereglene for pensjonister fra 2016 til 2020

AFP- og alderspensjonister har rett til et skattefradrag i pensjonsinntekt som sikrer at de som kun

lever av minstepensjon ikke betaler inntektsskatt. I 2020 utgjør skattefradraget maksimalt 32 330 kroner. Skattefradraget nedtrappes mot pensjonsinntekt. Første innslagspunkt for nedtrapping er ved pensjonsinntekt lik 204 150 kroner. Skattefradraget nedtrappes med en sats på 16,7 prosent av pensjonsinntekt over dette nivået opp til 306 300 kroner. For inntekt over dette nivået nedtrappes skattefradraget med en sats på 6,0 prosent. Skattefradraget fases ut ved en pensjonsinntekt på 560 816 kroner. Skattefradraget fastsettes uavhengig av ektefellens inntekt.

Trygdeavgiften på pensjon har vært på 5,1 prosent siden 2014. Satsen i minstepensjon i pensjonsinntekt er økt fra 29 prosent i 2015 til 31 prosent i 2020. Den øvre grensen i minstepensjon for pensjonsinntekt ble økt med 6 200 kroner utover anslått vekst i pensjoner i 2017. De tre siste

årene har grensen økt med anslått vekst i alderspensjoner.

Skattereglene for pensjonister innebærer at en enslig pensjonist i 2020 vil begynne å betale skatt når pensjonsinntekten overstiger om lag 208 700 kroner. Tilsvarende vil et pensjonistektepar med lik pensjon begynne å betale skatt på en samlet inntekt over 417 400 kroner. I disse beregningene er det lagt til grunn at pensjonistene kun har pensjonsinntekt og standard fradrag.

7.3 Fordeling av inntekt

Beregningsutvalget legger i dette avsnittet fram statistikk som kaster lys over fordelingen av inntekt for personer. Det er spesielt lagt vekt på å redegjøre for enkelte trekk ved fordelingen av lønns-, nærings- og kapitalinntekt. Det er gjort nærmere rede for inntektsbegrepet som er lagt til grunn i boks 7.4.

7.3.1 Fordelingen av inntekt etter skatt for yrkestilknyttede

I dette avsnittet ses det på sammensetningen og fordelingen av inntekt for personer som er yrkestilknyttet. For å få en best mulig oversikt over utviklingen og sammensetningen av inntekt for de personene som antas å være yrkestilknyttet på «fulltid», er det nødvendig å skille ut de personene som har reduserte stillingsbrøker (blant annet jobber mange studenter ved siden av studiene). Utvalget har valgt å definere yrkestilknyttede som de personene som har en sum av lønnsinntekt og næringsinntekt (inkludert dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) som minst utgjør 60 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn.³ Samlet sett utgjør denne gruppen om lag 2,13 mill. personer i 2018. Til sammenlikning var det samlet sett om lag 2,68 mill. sysselsatte personer i 2018.

Tabell 7.10 viser sammensetningen av de ulike inntektskomponentene for yrkestilknyttede i 2008 og 2018 etter at individene er sortert etter stigende inntekt etter skatt (desiler), jf. boks 7.3. Tabellen viser at lønnsinntekt er den viktigste inntektskilden i alle desiler, og at lønnsandelen har økt for alle desiler unntatt desil 1 og 10. Lønn er

den viktigste inntektskilden også i desil 10, men lønnsandelen faller markant med inntekten jo høyere opp i fordelingen man kommer. Dette trekket er mer framtrepende i 2018 enn i 2008.

Andelen næringsinntekt for alle yrkestilknyttede sett under ett falt fra 6,6 prosent i 2008 til 5,2 prosent i 2018. Andelen er relativt høy for desil 1 og faller så til og med desil 4. Deretter stiger næringsinntektsandelen og er høyest for desil 10.

For desil 10 betyr kapital- og næringsinntekt mye mer enn i de øvrige innteksgruppene, noe som reduserer betydningen av lønn kraftig. Det har vært store svingninger i både lønnsandelen og andelen kapitalinntekter for desil 10 i de senere år. Blant annet falt alle kapitalinntekter unntatt utbytte for desil 10 fra 2008 til 2009. Det må ses i sammenheng med finanskrisen. Det har også vært svingninger i kapitalinntekter det siste tiåret som følge av tilpasninger til endringer av beskatning av utbytte. I 2015 ble det gjort store uttak av utbytte som må sees i sammenheng med økt utbytteskatt fra 2016. Andelen kapitalinntekt i desil 10 og særlig i den øverste persentilen var høy dette året (23,5 prosent i desil 10 og 56,2 prosent i persentil 100). I 2016 falt samlet utbytte igjen, men lå i årene 2016–2018 fortsatt over nivået på samlet utbytte i 2014. I 2018 var andelen kapitalinntekter i desil 10 2,6 prosentpoeng over tilsvarende andel 10 år tidligere. Kapitalandelen er høyere enn lønnsandelen for den øverste persentilen i 2018, men ikke i 2008.

Tabell 7.11 viser hvordan de samlede inntektene fra de ulike inntektskomponentene fordeler seg på inntektsdesilene (etter skatt) i 2008 og 2018. Det er små endringer i desilenes andeler av inntekt etter skatt i 2008 og i 2018. Desil 1 og 10 har fått noe økte andeler, mens for de øvrige desilene er andelen uendret eller redusert med 0,1 prosentenheter. Desil 10 har i 2018 en høyere andel av alle inntektskomponenter unntatt lønn. De øverste desilenes økte andel av overføringer (eksklusiv dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) har trolig sammenheng med en økning i pensjonsuttak samtidig med full lønn. Den øverste persentilens andel av inntekt etter skatt er økt fra 25,4 prosent i 2007 til 26,7 prosent i 2018. Samlet sett har inntekt etter skatt for yrkestilknyttede økt med 10,9 prosent fra 2008 til 2018.

I vedleggstabell 4.17 er det gitt en nærmere oversikt over fordelingen av ulike kategorier kapitalinntekter for yrkestilknyttede.

³ I fjorårets rapport inngikk ikke sykepenger og foreldrepenger i definisjonen av yrkesinntekt. I alle tidsserier i årets rapport er det benyttet ny definisjon for årene 2008–2018.

Tabell 7.10 Sammensetning av inntekt innenfor de ulike desilene for yrkestilknyttede.¹ Andel i prosent av gruppens samlede inntekt før skatt der ikke annet framgår. Desilfordelt etter inntekt etter skatt. Nivå i 2018-kroner. 2008 og 2018

2018 Desil	Lønns- inntekt ²	Nærings- inntekter	Kapital- inntekter ³	Dagpenger, sykepenger og foreldrepenger	Over- føringer ⁴	Gjennomsnittlig samlet inn- tekt før skatt		Utlignet skatt ⁵	Inntekt etter skatt
						Andel	Nivå		
1	86,1	5,3	-2,3	9,2	1,6	100	342 100	24,8	75,2
2	86,4	2,8	0,4	8,2	2,2	100	409 800	23,1	76,9
3	87,4	2,4	0,5	7,1	2,5	100	456 400	23,9	76,1
4	87,8	2,4	0,6	6,5	2,7	100	499 300	24,5	75,5
5	88,2	2,6	0,7	5,7	2,7	100	543 000	25,1	74,9
6	88,8	2,9	0,9	4,8	2,7	100	591 400	25,8	74,2
7	88,8	3,3	1,1	3,8	2,9	100	651 100	26,9	73,1
8	87,8	4,1	1,6	3,0	3,6	100	739 200	28,5	71,5
9	85,8	5,5	2,5	2,1	4,1	100	894 900	30,7	69,3
10	68,2	10,1	18,0	0,8	3,0	100	1 677 400	35,3	64,7
Alle	82,7	5,2	5,2	3,9	3,0	100	680 500	28,7	71,3
Herav desil 10 delt opp i persentilene:									
91/92	84,2	6,9	3,7	1,4	3,9	100	1 060 700	32,6	67,4
93/94	82,9	7,4	4,6	1,2	3,8	100	1 156 800	33,6	66,4
95/96	81,1	8,1	6,1	1,0	3,7	100	1 298 600	34,6	65,4
97/98	75,7	10,3	9,8	0,7	3,5	100	1 564 700	36,0	64,0
99	67,4	11,7	17,1	0,5	3,3	100	2 029 200	36,8	63,2
100	41,2	13,2	44,0	0,2	1,4	100	4 583 100	36,8	63,2
2008 Desil									
1	89,4	7,5	-8,0	9,1	2,1	100	304 000	27,2	72,8
2	83,7	3,8	1,0	8,5	3,0	100	377 200	23,9	76,1
3	84,5	3,4	1,2	7,7	3,2	100	418 900	24,2	75,8
4	85,1	3,5	1,3	6,8	3,3	100	455 800	24,4	75,6
5	85,9	3,6	1,5	5,8	3,2	100	493 800	24,8	75,2
6	86,7	3,8	1,6	4,9	3,1	100	534 500	25,3	74,7
7	86,7	4,5	1,9	4,0	2,9	100	583 900	26,0	74,0
8	86,3	5,5	2,4	3,1	2,6	100	657 100	27,3	72,7
9	85,3	7,3	3,3	2,1	2,1	100	795 500	29,7	70,3
10	70,3	12,0	15,4	0,8	1,5	100	1 465 400	34,3	65,7
Alle	82,1	6,6	4,7	4,1	2,5	100	608 600	28,1	71,9
Herav desil 10 delt opp i persentilene:									
91/92	83,5	8,8	4,4	1,4	1,8	100	948 300	31,8	68,2
93/94	82,9	9,2	5,1	1,2	1,6	100	1 035 500	32,8	67,2
95/96	80,5	10,6	6,4	0,9	1,6	100	1 161 700	33,7	66,3
97/98	75,5	12,7	9,4	0,7	1,6	100	1 393 300	35,0	65,0
99	68,0	14,9	14,6	0,5	1,9	100	1 782 900	35,8	64,2
100	47,9	14,2	36,6	0,2	1,1	100	3 792 600	35,4	64,6

¹ Yrkestilknyttede er definert som lønnstakere og selvstendig næringsdrivende med yrkesinntekt inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger på minst 60 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn. Disse utgjorde 1 945 373 personer i 2008 og 2 126 738 personer i 2018.

² Lønnsinntekt er definert som kontantlønn og naturaltelser.

³ Kapitalinntekter er definert som brutto renteinntekter, utbytte, netto realisasjonsgevinster og inntekt ved utleie.

⁴ Overføringer eksklusiv dagpenger, foreldrepenger og sykepenger.

⁵ Inkluderer negative overføringer. Negative overføringer omfatter pensjonspremie i arbeidsforhold og betalt barnebidrag gjennom offentlige ordninger.

Tabell 7.11 Fordelingen av ulike inntektskomponenter for yrkestilknyttede.¹ Desilfordelt etter inntekt etter skatt. Andeler i prosent og nivå i 2018-kroner. 2008 og 2018

2018 Desil	Lønns- inntekt ²	Nærings- inntekt	Kapital- inntekt ³	Dagpenger, sykepenger og foreldrepenger	Over- føringer ⁴	Skatt mm. ⁵	Inntekt etter skatt		
							Andel	Nivå	Vekst 2008–2018
1	5,2	5,1	-2,2	11,8	2,7	4,3	5,3	257 300	16,2
2	6,3	3,2	0,4	12,5	4,5	4,9	6,5	315 100	9,8
3	7,1	3,1	0,7	12,2	5,7	5,6	7,2	347 500	9,4
4	7,8	3,3	0,9	12,1	6,7	6,3	7,8	377 000	9,4
5	8,5	4,0	1,1	11,6	7,2	7,0	8,4	406 500	9,5
6	9,3	4,8	1,5	10,6	7,7	7,8	9,0	438 600	9,8
7	10,3	6,1	2,1	9,3	9,3	9,0	9,8	476 100	10,2
8	11,5	8,6	3,3	8,2	13,1	10,8	10,9	528 900	10,7
9	13,6	13,9	6,5	6,9	18,2	14,1	12,8	620 100	10,9
10	20,3	47,8	85,7	4,7	24,9	30,4	22,4	1 084 600	12,6
Alle	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	485 200	10,9
Herav desil 10 delt opp i persentilene:									
91/92	15,6	8,6	2,6	23,6	16,2	11,7	13,2	714 600	10,5
93/94	16,8	10,2	3,5	22,4	17,5	13,1	14,2	768 700	10,4
95/96	18,4	12,4	5,3	20,3	18,9	15,2	15,7	849 000	10,3
97/98	20,7	19,0	10,1	18,1	21,7	19,0	18,5	1 001 700	10,6
99	12,0	14,0	11,5	8,5	13,1	12,6	11,8	1 282 800	12,1
100	16,5	35,8	67,0	7,2	12,6	28,5	26,7	2 895 000	18,1
2008 Desil									
1	5,4	5,7	-8,6	11,1	4,2	4,8	5,1	221 400	
2	6,3	3,6	1,3	12,9	7,4	5,3	6,6	287 100	
3	7,1	3,5	1,8	12,9	8,8	5,9	7,3	317 600	
4	7,8	3,9	2,1	12,4	10,0	6,5	7,9	344 500	
5	8,5	4,4	2,6	11,5	10,5	7,2	8,5	371 400	
6	9,3	5,0	3,1	10,5	10,8	7,9	9,1	399 400	
7	10,1	6,5	3,9	9,5	11,1	8,9	9,9	432 200	
8	11,3	9,0	5,5	8,2	11,5	10,5	10,9	477 900	
9	13,6	14,4	9,2	6,6	11,1	13,8	12,8	559 200	
10	20,6	43,8	79,1	4,5	14,8	29,3	22,0	963 400	
Alle	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	437 400	
Herav desil 10 delt opp i persentilene:									
91/92	15,4	9,5	3,7	24,2	15,0	12,0	13,4	646 500	
93/94	16,7	10,8	4,7	21,5	15,0	13,5	14,5	696 200	
95/96	18,1	13,9	6,6	19,5	16,5	15,6	16,0	770 000	
97/98	20,4	20,2	11,7	17,9	19,7	19,4	18,8	906 100	
99	11,8	15,1	11,6	8,7	15,4	12,7	11,9	1 144 700	
100	17,6	30,5	61,7	8,2	18,3	26,7	25,4	2 451 400	

¹ Yrkestilknyttede er definert som lønnstakere og selvstendig næringsdrivende med yrkesinntekt inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger på minst 60 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn. Disse utgjorde 1 945 373 personer i 2008 og 2 126 738 personer i 2018.

² Lønnsinntekt er definert som kontantlønn og naturaltelser.

³ Kapitalinntekter er her definert som brutto renteinntekter, utbytte, netto realisasjonsgevinster og inntekt ved utleie.

⁴ Overføringer eksklusiv dagpenger, sykepenger og foreldrepenger.

⁵ Inkluderer negative overføringer. Negative overføringer omfatter pensjonspremie i arbeidsforhold og betalt barnebidrag gjennom offentlige ordninger.

Kilder: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger 2008 og 2018, Statistisk sentralbyrå.

7.3.2 Fordelingen av inntekt etter skatt for pensjonister og trygdede

Tabell 7.12 viser desilenes andel av de ulike inntektskomponentene for pensjonister og trygdede.

Inntekt etter skatt har økt mer enn gjennomsnittet for desil 1–4 fra 2008 til 2018, mens de øvrige desilene har hatt en noe lavere vekst.

Desilene 2–5 har fått en større andel av overføringene (eksklusiv dagpenger, sykepenger og

Tabell 7.12 Fordelingen av ulike inntektskomponenter for pensjonister og trygdede¹. Desilfordelt etter inntekt etter skatt. Andeler i prosent og nivå i 2018-kroner. 2008 og 2018

2018 Desil	Lønns- inntekt ²	Nærings- inntekt	Kapital- inntekt ³	Dagpenger, sy- kepenger og foreldrepenger	Over- føringer ⁴	Skatt mm. ⁵	Inntekt etter skatt		Vekst 2008–2018
							Andel	Nivå	
1	3,3	-6,2	-3,9	6,3	5,0	2,3	4,9	138 600	53,3
2	2,5	-0,4	1,1	5,9	6,7	2,8	6,9	197 000	21,1
3	3,4	0,6	1,4	5,9	7,6	3,9	7,6	218 100	17,7
4	4,2	1,2	1,7	5,8	8,4	5,7	8,3	236 300	15,7
5	5,2	1,9	2,1	6,5	9,1	6,8	8,9	253 300	14,0
6	6,4	3,2	2,6	7,3	9,9	8,3	9,5	271 500	12,4
7	7,4	4,8	3,3	8,7	10,8	10,0	10,3	292 800	11,1
8	9,3	8,6	4,4	10,9	11,9	12,0	11,2	319 100	9,7
9	16,2	18,3	7,2	16,1	13,3	15,3	12,6	360 200	8,5
10	42,1	68,1	80,0	26,6	17,2	32,9	19,9	566 600	13,1
Alle	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	285 300	14,4
2008 Desil									
1	3,0	-14,4	-12,0	4,9	5,1	3,2	3,6	90 400	
2	3,0	0,5	3,6	6,2	6,3	3,2	6,5	162 700	
3	3,5	1,2	4,6	6,0	7,3	4,0	7,4	185 300	
4	4,0	2,2	4,5	6,3	8,1	4,9	8,2	204 200	
5	5,5	3,0	5,0	7,6	9,0	6,5	8,9	222 200	
6	6,9	4,7	5,7	8,8	9,9	8,2	9,7	241 600	
7	8,6	6,7	6,9	10,2	10,9	10,1	10,6	263 500	
8	11,5	9,8	8,8	13,5	12,0	12,2	11,7	291 000	
9	17,6	17,7	12,3	18,1	13,6	15,4	13,3	332 100	
10	36,4	68,5	60,6	18,5	17,7	32,3	20,1	500 900	
Alle	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	249 400	

¹ Omfatter personer med sosioøkonomisk status pensjonist/trygdet. Det gjelder alle personer som ikke er yrkesaktive og mottar trygde-/pensjonsytelser og yrkesaktive personer som har større inntekt fra trygde-/pensjonsytelser enn lønn (inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) eller næringsinntekt. En person er yrkesaktiv når næringsinntekten (inkl. absoluttverdi av årets underskudd i næring) og lønn (inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) overstiger 2G. Dette var en gruppe på 1 064 218 personer i 2008 og 1 287 467 personer i 2018.

² Lønnsinntekt er definert som kontantlønn og naturalytelse.

³ Kapitalinntekter er her definert som brutto renteinntekter, utbytte, netto realisasjonsgevinster og inntekt ved utleie.

⁴ Overføringer eksklusiv dagpenger, sykepenger og foreldrepenger.

⁵ Inkluderer negative overføringer. Negative overføringer omfatter pensjonspremie i arbeidsforhold og betalt barnebidrag gjennom offentlige ordninger.

foreldrepenger) og de to laveste desilene betaler en lavere andel utliknet skatt. Veksten i overføringene i de lavere desilene må ses i sammenheng med økt minste pensjonsnivå. En annen mulig forklaring er at grunnpensjonen for gifte har økt i perioden, og at denne endringen utgjør en større andel av overføringene i de lavere desilene. Lavere andel utliknet skatt for de laveste desilene kan blant annet ses i sammenheng med omleggingen av skattereglene for pensjonister fra 2011. Samlet sett har inntekt etter skatt for pensjonister og trygdede økt med 14,4 prosent fra 2008 til 2018. Dette er høyere enn veksten i inntekt etter skatt for yrkestilknyttede på 10,9 prosent. Sammensetningen av inntekten innenfor de ulike innteksgruppene for pensjonister framgår av vedleggstabell 4.18.

I gjennomsnitt utgjør overføringer (eksklusiv dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) 88,8 prosent av pensjonister og trygdedes samlede inntekt i 2018, jf. tabell 7.13. Tabellen viser utviklingen i gjennomsnittlige overføringer for pensjonister og trygdede fra 2008 til 2018 for de ulike inn-

tektsdesilene. Det har vært en reell vekst i gjennomsnittlige overføringer for alle desilene. For desil 2 har veksten vært størst (25,5 prosent), mens desil 10 har hatt den laveste veksten (15,3 prosent). Veksten i overføringer i perioden 2008–2015 skyldes først og fremst økningen i grunnbeløpet og at nye pensjonister har opptjent høyere tilleggspensjon. I tillegg har særtillegget blitt økt flere ganger i perioden. Spesielt ble særtillegget økt mye i 2008. I perioden 2015–2018 var den gjennomsnittlige lønnsveksten svakere enn prisveksten, noe som bidrar til å forklare den reelle nedgangen i gjennomsnittlig overføringer for alle desilene. For de tre laveste desilene var det imidlertid reell vekst i overføringene også i perioden 2015–2018. Dette må ses i sammenheng med økningen i minste pensjonsnivå for enslige i 2016 og 2017. Det har også vært en opptrapping av grunnpensjonen for gifte og samboende pensjonister fra 0,85 G til 0,90 G fra 1. september 2016.

Overføringenes andel av samlet inntekt har økt siden 2008 for alle desiler unntatt desil 1 og desil 10.

Tabell 7.13 Utvikling i overføringer¹ for pensjonister og trygdede² fra 2008 til 2018 målt i 2018-kroner og som prosentandel av samlet inntekt. Desilfordelt etter inntekt etter skatt

Desil	I 2018-kroner					Andel av samlet inntekt før skatt					Vekst 08–18, pst.
	2008	2015	2016	2017	2018	2008	2015	2016	2017	2018	
1	132 200	153 700	151 900	154 600	155 200	124,2	103,8	103,2	102,8	101,5	17,4
2	165 100	204 300	202 900	205 300	207 200	92,5	95,9	96,7	96,7	96,6	25,5
3	188 800	231 500	230 200	231 300	233 100	91,9	95,4	96,4	96,3	96,2	23,5
4	211 700	260 300	259 000	259 500	260 300	92,5	95,1	96,0	96,0	95,9	22,9
5	234 200	284 200	281 600	281 900	281 900	91,9	94,6	95,5	95,4	95,3	20,4
6	258 300	307 800	305 700	305 900	305 800	91,4	93,8	94,8	94,8	94,7	18,4
7	283 900	335 700	333 300	334 300	334 200	90,5	93,1	94,2	94,3	94,2	17,7
8	313 100	367 500	365 700	367 100	367 000	88,9	91,8	93,1	93,2	93,2	17,2
9	352 500	411 700	409 200	410 500	409 300	86,1	88,8	90,1	90,1	89,9	16,1
10	460 500	532 500	529 000	530 100	531 200	69,5	64,6	68,4	68,5	68,9	15,3
Alle	260 000	308 900	306 900	308 000	308 500	86,8	86,9	88,8	88,8	88,8	18,6

¹ Overføringer eksklusiv dagpenger, sykepenger og foreldrepenger.

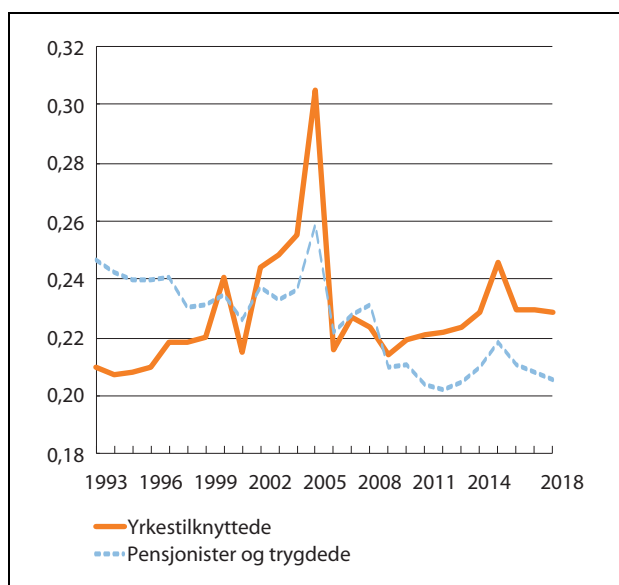
² Omfatter personer med sosioøkonomisk status pensjonist/trygdet. Det gjelder alle personer som ikke er yrkesaktive og mottar trygde-/pensjonsytelser og yrkesaktive personer som har større inntekt fra trygde-/pensjonsytelser enn lønn (inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) eller næringsinntekt. En person er yrkesaktiv når næringsinntekten (inkl. absoluttverdi av årets underskudd i næring) og lønn (inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) overstiger 2G. Dette var en gruppe på 1 064 218 personer i 2008 og 1 287 467 personer i 2019.

Kilder: Inntektsstatistikk for husholdninger (2008–2018), Statistisk sentralbyrå.

7.3.3 Utviklingen i inntektsfordelingen

Når en skal sammenlikne inntektsfordelingen i et land over tid eller inntektsfordelingen mellom land, er det vanlig å benytte Gini-koeffisienter. Se boks 7.3 for definisjon. En Gini-koeffisient på 0 innebærer at inntekten er helt likt fordelt, mens en Gini-koeffisient lik 1 betyr at én person mottar all inntekt.

Figur 7.2 viser utviklingen i Gini-koeffisienten i perioden 1993–2018 for yrkestilknyttede og pensjonister/trygdede for inntekt etter skatt. Figuren viser at fordelingen av inntekt både for yrkestilknyttede og pensjonister/trygdede er sterkt preget av store svingninger i perioden rundt 2000, 2006 og 2015, jf. figur 7.3. Dette kan i hovedsak forklares av tilpasninger til den midlertidige utbytteskatten i 2001, innføringen av utbytteskatt på avkastning utover normalavkastning i 2006 (skjermingsmetoden for aksjonærer) og at skattesatsen på skattepliktige aksjeinntekter for personer (utbytte og realiserte aksjegevinster) økte fra 27

Figur 7.2 Utviklingen i fordelingen av inntekt etter skatt for yrkestilknyttede¹ og pensjonister/trygdede² i perioden fra 1993 til 2018. Målt ved Gini-koeffisienten per person

¹ Yrkestilknyttede omfatter lønnstakere og selvstendig næringsdrivende med yrkesinntekt (inkludert dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) minst 60 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn.

² Pensjonister/trygdede omfatter personer med sosioøkonomisk status pensjonist/trygdet. Det gjelder alle personer som ikke er yrkesaktive og mottar trygde-/pensjonsytelser og yrkesaktive personer som har større inntekt fra trygde-/pensjonsytelser enn lønn (inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) eller næringsinntekt.

Kilde: Inntektsstatistikk for husholdninger (1993–2017), Statistisk sentralbyrå.

til 31,68 prosent fra 2015 til 2019. Gini-koeffisientene for både yrkestilknyttede og pensjonister/trygdede gikk noe ned fra 2017 til 2018. Over tid er det en tendens til at fordelingen blant yrkestilknyttede har blitt noe skjevare, mens fordelingen blant pensjonister/trygdede har blitt jevnere.

Tabell 7.14 viser utviklingen i Gini-koeffisienten for fordelingen på yrkestilknyttede av hhv. inntekt før skatt med og uten utbytte og inntekt etter skatt med og uten barnetrygd. Tabellen viser at utbytte trekker ulikheten opp, mens skatten reduserer ulikheten. Barnetrygd virker utjevne. Utbytterne har bidratt til å gjøre inntektsfordelingen skjevare i tiårsperioden. Mens forskjellen mellom Gini-koeffisienten i samlet inntekt før skatt og i samlet inntekt uten utbytte før skatt var 0,012 i 2008 var den økt til 0,032 i 2015, for deretter å falle til 0,021 i 2018. Barnetrygdens bidrag til utjevning, målt i endring av Gini-koeffisienten er 0,004 i 2018. Tall for hele populasjonen (regnet ut fra inntekt etter skatt per forbruksenhet) viser at barnetrygden over tid har hatt et fallende bidrag til utjevning, bl.a. som følge av nominell videreføring siden 1996. Den nominelle videreføringen bør ses i lys av at foreldrebetalingen i barnehager har blitt redusert og at fradraget for pass og stell av barn har blitt økt. Fra 1. mars 2019 ble barnetrygden økt med 1000 kroner årlig, og fra 1. september 2020 økes barnetrygden for barn 0–5 år med 3 600 kroner årlig. Skattenes bidrag til å redusere ulikheten målt ved forskjellen i Gini-koeffisienten i hhv. samlet inntekt før skatt og inntekt etter skatt har vært relativt stabil i tiårsperioden.

De årlige endringene i Gini-koeffisienten for inntekt etter skatt er med unntak av enkelte år små. Inntektsulikheten falt tydelig i 2009. Det må ses i sammenheng med reduserte kapitalinntekter under finanskrisen. Årene etter finanskrisen økte ulikheten noe og i 2015 var det en større økning. Endringen i 2015 må sees i forbindelse med skattetilpasninger på grunn av økt utbytteskatt fra 2016. Ulikheten i inntekt etter skatt falt fra 2015 til 2016. Gini-koeffisienten for inntekt etter skatt gikk også noe ned fra 2017 til 2018.

Figur 7.3 viser utviklingen i samlet inntekt før skatt med og uten utbytte og inntekt etter skatt over en lengre tidshorisont, 1993–2018. Figuren viser en betydelig variasjon i Gini-koeffisienten for inntekt før og etter skatt i årene rundt den midlertidige utbytteskatten i 2001, innføringen av ny utbytteskatt fra 2006 og økt skattesats på utbytte fra 2016. Særlig i årene før 2006 steg Gini-koeffisienten kraftig, mens den falt kraftig fra 2006. Disse endringene henger i stor grad sammen med til-

Tabell 7.14 Utvikling i fordeling av samlet inntekt før skatt med og uten utbytte og inntekt etter skatt med og uten barnetrygd. Målt ved Gini-koeffisienter per person for yrkestilknyttede^{1,2} fra 2008 til 2018

År	Samlet inntekt før skatt	Samlet inntekt uten utbytte før skatt	Inntekt etter skatt	Inntekt etter skatt uten barnetrygd
2008	0,257	0,245	0,224	0,228
2009	0,249	0,236	0,214	0,218
2010	0,255	0,240	0,219	0,223
2011	0,257	0,243	0,221	0,225
2012	0,257	0,243	0,221	0,225
2013	0,259	0,244	0,223	0,227
2014	0,263	0,247	0,229	0,232
2015	0,279	0,247	0,246	0,249
2016	0,265	0,244	0,230	0,233
2017	0,266	0,245	0,230	0,233
2018	0,265	0,244	0,228	0,232

¹ Lønnstakere og selvstendig næringsdrivende med yrkesinntekt inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger på minst 60 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn det enkelte år.

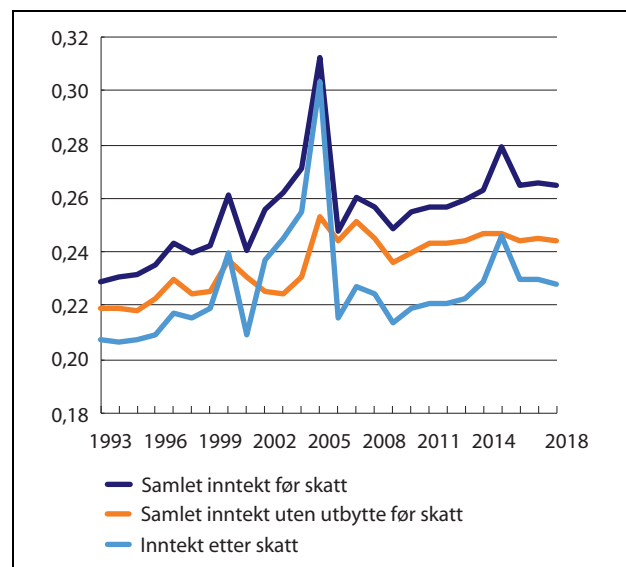
² Personer med negativ inntekt har fått nullstilt denne i alle tidsseriene. Det er også gjort ved negativ inntekt etter fratrukk av utbytte.

Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger, Statistisk sentralbyrå.

pasninger knyttet til endringer i skattereglene som synliggjør inntekter i skattestatistikken. Særlig i forkant av innføringen av skatt på aksjeinntekter for personer (utbytte og realiserte gevinster) fra 2006 var det gunstig å ta ut kapital fra bedriftene som utbytte og tilbakeføre dette som innskutt kapital. Innskutt kapital kan senere tas ut uten å bli skattlagt på personens hånd. Slike transaksjoner vil i liten grad gi endringer i den reelle fordelingen, men har stor betydning for den målte fordelingen. Fordelingen av samlet inntekt uten utbytte før skatt viser betydelig mindre svingninger rundt de nevnte årene. Figuren indikerer at Gini-koeffisienten ikke gir et godt bilde på fordelingen for årene 2000–2006 og 2015.

Også Meld. St. 13 (2018–2019) Muligheter for alle peker på at Gini-indeksen for disponibel husholdningsinntekt⁴ ikke gir et fullgodt bilde av utviklingen i ulikhet fra et år til det neste pga.

⁴ Gini-koeffisienten som benyttes i meldingen, gjelder hele befolkningen og per forbruksenhet, mens tallene i tabell 7.14 og figur 7.3 er avgrenset til yrkestilknyttede og inntekt per person. I figur 2.6 i meldingen er det videre sett på inntekt etter skatt uten utbytte (uten justeringer i skatten), mens vi her ser på samlet inntekt før skatt uten utbytte. Skatten vil avhenge av utbytte, men kan ikke direkte tilordnes utbytte fordi utbytte ikke er et eget skattegrunnlag, men inngår i alminnelig inntekt. Denne utfordringen unngås ved å se på samlet inntekt uten utbytte før skatt, slik utvalget her gjør.

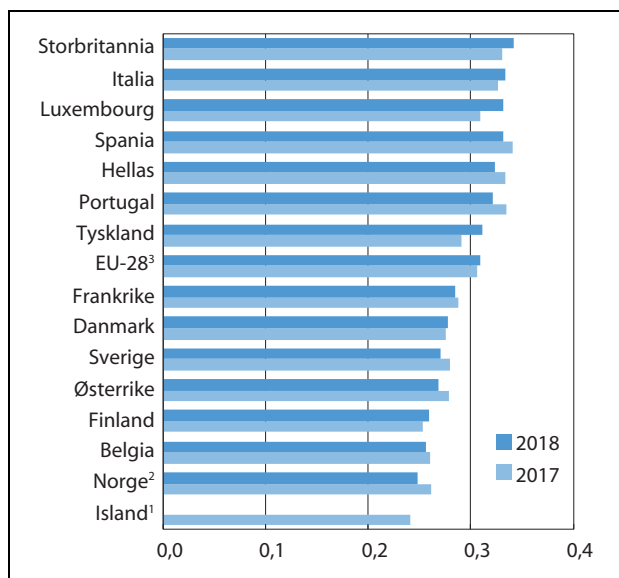

Figur 7.3 Utviklingen i fordelingen av samlet inntekt før skatt med og uten utbytte og fordelingen av inntekt etter skatt. Målt ved Gini-koeffisienten per person for yrkestilknyttede^{1,2}. 1993–2018

¹ Yrkestilknyttede omfatter personer med yrkesinntekt inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger over 60 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn.

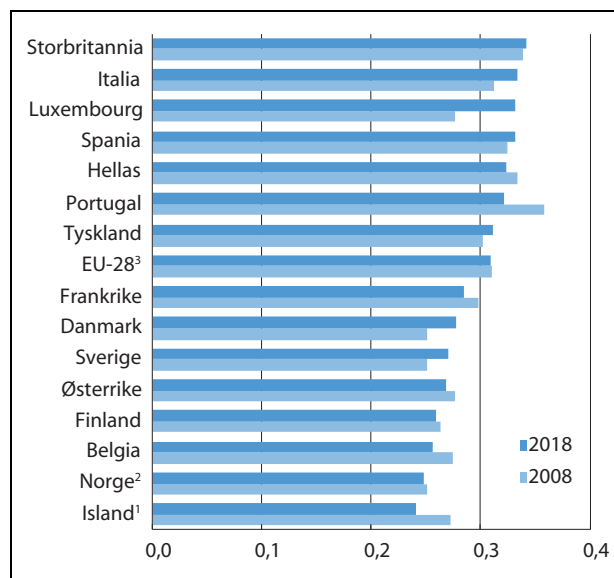
² Personer med negativ inntekt har fått nullstilt denne i alle tidsseriene. Det er også gjort ved negativ inntekt etter fratrukk av utbytte.

Kilde: Inntektsstatistikk for husholdninger (1993–2018), Statistisk sentralbyrå.

Figur 7.4 Fordelingen av husholdningenes disponible inntekt i 2017 og 2018 per forbruksenhet i EU-28³ og for enkelte land i Europa. Målt ved Gini-koeffisienten

- 1 Eurostat har ikke publisert tall for Island 2017 og 2018. Figuren viser tall for 2016.
 - 2 Inntektsbegrepet til Eurostat er forsøkt harmonisert så langt det lar seg gjøre for å kunne foreta direkte sammenlikninger mellom land. Blant annet utelater Eurostat realisasjonsgevinster/-tap i sitt inntektsbegrep, mens dette er inkludert i den norske nasjonale inntektsstatistikken. Videre er tallene fra Eurostat basert på utvalget for levekårsundersøkelsen og er knyttet til inntekten utvalget hadde året før (t-1), dvs. eksempelvis inntektene i 2017 for 2018. Personer i studenthusholdninger inngår i tallene fra Eurostat.
 - 3 Gini-koeffisienten for EU-28 er beregnet av Eurostat.
- Kilde: Eurostat.

Figur 7.5 Fordelingen av husholdningenes disponible inntekt i 2008 og 2018 per forbruksenhet i EU-28² og for enkelte land i Europa. Målt ved Gini-koeffisienten

- 1 Eurostat har ikke publisert tall for Island 2018. I figuren er Gini-koeffisienten for 2016 lagt til grunn.
 - 2 Inntektsbegrepet til Eurostat er forsøkt harmonisert så langt det lar seg gjøre for å kunne foreta direkte sammenlikninger mellom land. Blant annet utelater Eurostat realisasjonsgevinster/-tap i sitt inntektsbegrep, mens dette er inkludert i den norske nasjonale inntektsstatistikken. Personer i studenthusholdninger inngår i tallene fra Eurostat.
 - 3 Gini-koeffisienten for EU-28 er beregnet av Eurostat. EU-27 for 2008.
- Kilde: Eurostat.

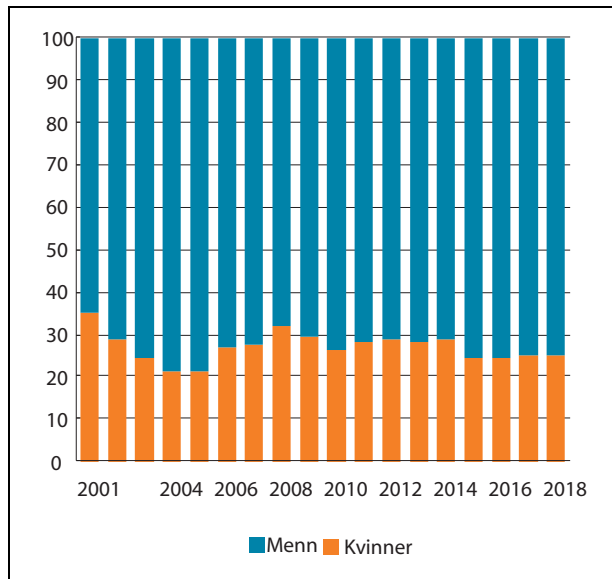
store svingninger i utbetaling av utbytte og at man ideelt sett burde tatt hensyn til både utbetalt og tilbakeholdt utbytte i inntektsbegrepet. Det vises videre til at det i SSB arbeides med å inkludere tilbakeholdt utbytte i et slikt inntektsbegrep. Meldingen gjengir foreløpige tall som indikerer at en slik innteksdefinisjon vil øke den målte ulikheten i inntekt etter skatt vesentlig.

Ulikhetene i fordelingen av inntekt målt ved Gini-koeffisienter varierer mellom europeiske land. Figur 7.4 viser Gini-koeffisienten i EU-28 og for enkelte land i Europa for årene 2017 og 2018. Figur 7.5 viser tilsvarende for årene 2008 og 2018. Telleenheten i utregningene av Gini-koeffisientene i figuren er den enkelte person, og hver person (også barn) har blitt tilordnet sin husholdnings disponible inntekt per forbruksenhet. Gini-koeffisientene for yrkestilknyttede og pensjonister mv. som presenteres i tabellene og figurene for øvrig i avsnitt 7.3, er derimot kun basert på inntekt per person.

Figur 7.4 viser at inntektsulikheten slik Eurostat måler den, anslås å være noe lavere i Norge enn i Danmark og Sverige og betydelig lavere enn i EU-28. Gini-koeffisienten for Norge var på 0,248 i 2018, som er lavere enn nivået i 2008. Eurostat har estimert Gini-koeffisienten for EU-28 til 0,309 i 2018.

7.3.4 Fordelingen av kapitalinntekter mellom kvinner og menn

Som vist i tabell 7.11 er kapitalinntekter relativt skjevt fordelt mellom de ulike inntektsgruppene, men fordelingen av kapitalinntekter er også skjevt fordelt mellom kvinner og menn. Figur 7.6 viser at denne forskjellen økte fra 2001 til 2005.⁵ Fra 2005 til 2008 økte kvinners andel av kapitalinntektene igjen med om lag 11 prosentpoeng. En betydelig økning i tap ved salg av aksjer i 2008 bidrar til en noe jevnere fordeling av kapitalinntektene i 2008.

Kvinnerns andel av kapitalinntektene økte fra 28 prosent i 2007 til 32 prosent i 2008. I årene 2015–2018 ligger kvinners andel av kapitalinntektene derimot på 24–25 prosent. Dette må ses i sammenheng med at utbytteinntekter har økt, mens renteinntekter har gått ned og utgjør en mindre andel av kapitalinntektene.

Figur 7.6 Prosentvis fordeling av brutto kapitalinntekter¹ mellom kvinner og menn. 2001–2018. Populasjonen er definert som bosatte kvinner og menn 17 år og eldre

¹ Kapitalinntekter er her definert som brutto renteinntekter, utbytter og netto gevinster ved salg av aksjer.

Kilde: Skattestatistikk for personer, Statistisk sentralbyrå.

⁵ Kapitalinntekter er her definert som brutto renteinntekter, utbytter og netto gevinster ved salg av aksjer. Renteutgifter er ikke tatt med. Det siste må ses i sammenheng med at heller ikke verdien av boligkonsum er tatt med. I den grad det er vesentlige forskjeller mellom kjønnene i hvem som eier bolig og har renteutgifter, vil dette ikke vises i figur 7.6.

Boks 7.3 Begreper i fordelingsanalyser

Desil- og persentiltabeller

I fordelingsanalyser rangeres ofte personer etter inntekt etter skatt og grupperes deretter i like store grupper. En vanlig type gruppering er å dele antallet personer i 10 like store deler. Disse gruppene kalles ofte for desiler, hvor de 10 prosent med lavest inntekt kalles desil 1, de neste 10 prosent for desil 2 osv. til de 10 prosent med høyest inntekt, som kalles desil 10.

Personene kan også grupperes i mindre grupper. En inndeling i 100 like store grupper kalles ofte for persentiler. Den prosenten med lavest inntekt kalles persentil 1, og prosenten med høyest inntekt kalles persentil 100.

Gini-koeffisienten

I analyser av inntektsfordelinger er det behov for et summarisk mål på ulikhet som kan benyt-

tes ved sammenlikning av inntektsfordelinger i ulike situasjoner. For eksempel kan virkninger på inntektsulikheten av endringer i skatte- og overføringsordninger belyses ved hjelp av endring i Gini-koeffisienten. Gini-koeffisienten (G) varierer mellom 0 og 1, og ulikheten er større jo større G er. Dersom $G=0$ er inntekten likt fordelt mellom alle personer i gruppen som studeres, mens $G=1$ betyr at det er en person som mottar all inntekt. Gini-koeffisienten representerer bare en av flere mulige metoder for å kvantifisere ulikhet mellom fordelinger. Det viser seg at Gini-koeffisienten vektlegger sterkest endringer som skjer i den sentrale delen av fordelingen og i mindre grad endringer som skjer i toppen og bunnen av fordelingen.

Boks 7.4 Inntektsbegrep

Inntektsbegrepet som blir lagt til grunn i hoveddelen av avsnitt 7.3, er inntekt etter skatt. Dette begrepet kommer fram på følgende måte:

Yrkesinntekt

- Lønn (inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger)
- Netto næringsinntekt

+ *Kapitalinntekter*

- Renteinntekter
- Aksjeutbytte
- Netto realisasjonsgevinster
- Andre kapitalgevinster

+ *Skattepliktige overføringer*

- Pensjoner fra folketrygden
- Tjenestepensjon mv.

+ *Skattefrie overføringer*

- Barnetrygd
- Bostøtte
- Stipend
- Sosialhjelp
- Kontantstøtte
- Barnebidrag

= *Samlet inntekt*

÷ *Utlignet skatt og negative overføringer*

- Utlignet skatt
- Negative overføringer (tvungen pensjonspremie i arbeidsforhold og betalt barnebidrag administrert av det offentlige)

= *Inntekt etter skatt*

Nærmere om begrepet inntekt etter skatt i forhold til velferd

Inntektsstatistikken omfatter alle kontante inntekter som husholdningene mottar. Det er likevel andre forhold som også påvirker den enkeltes forbruksmuligheter og som ikke inngår i statistikken. Dette gjelder for eksempel for noen typer av naturalytelser og ikke-realiserede gevinster, verdien av alle offentlige tjenester, familieoverføringer (arv og gaver), verdien av boligjenester og andre varige forbrugsgoder mv. Flere av disse komponentene er beheftet med betydelige måleproblemer og er derfor ikke inkludert i statistikken. Heller ikke renteutgifter er inkludert i inntektsbegrepet som er lagt til grunn i denne analysen.

Vedlegg 1

Lønnsoppgjør i 2019

For de fleste tariffområder ble det i 2018 inngått toårige avtaler med bestemmelser som ga adgang til å forhandle om eventuelle lønnsreguleringer ved vanlig revisjonstidspunkt i 2019.

I dette vedlegget gis en oversikt over avtalte lønnstillegg i en del store forhandlingsområder. For oversikt over lønnsoppgjørene i 2018 vises det til vedlegg 1 i NOU 2019: 6.

1.1 Vedtak foran lønnsoppgjørene i 2019

Representantskapet i LO behandlet kravene foran hovedoppgjøret 19. februar 2019. I vedtaket het det bl.a.:

«Norsk økonomi er i en historisk sett svært svak konjunkturoppgang. Etter nær uendret produksjon i norsk industri fra 2016 til 2017, tok veksten seg noe opp i fjor og det er nå mer optimistiske meldinger fra industriledere. Årsaken til at konjunkturoppgangen er så vidt svak ligger blant annet i at næringsstrukturen i norsk økonomi er mye endret de siste 15 årene. Svært lavt rentenivå, svak inntektsvekst i husholdningene og sosial dumping har bidratt til at penger har blitt kanalisert til boligmarkedet og lavproduktive næringer. Gjeldsgraden i husholdningene er rekordhøy. Mange av arbeidsplassene som har vokst fram er ikke i tråd med et høyproduktivt norsk arbeidsliv og står derfor i fare for å forsvinne raskt.

[...]

Regjeringen sier at målet med politikken er å få kapitaleierne til å investere i kompetanse og ny næringsvirksomhet. Selv om det nå er en viss oppgang i investeringene både offshore og landbasert i petroleumstilknyttet virksomhet, er investeringsutviklingen generelt historisk svak – både i næringsvirksomhet og i kompetanse. I en sunn økonomi bør bedriftenes overskudd reinvesteres. Det har i for liten grad skjedd de siste årene.

[...]

Det var en nedgang i arbeidsløsheten også gjennom 2018, men svakere enn året før. Nedgangen har først og fremst kommet i fylkene og yrkene som var rammet av nedgangstidene i oljebransjen.

[...]

I en slik situasjon er det viktig at Norges Bank er varsom med for raske rentehevinger. Vi har ikke erfaring med en så lang periode med lave renter, der kapitalen har blitt konsentrert i boliger, næringseiendom og aksjemarkedet. En renteheving vil føre til reprising av markedene og et brått fall vil smitte over til produksjon og sysselsetting.

[...]

For LO er fordelingshensyn viktig. I kollektive forhandlinger på sentralt nivå, kan lavlønn og likelønn ivaretas i større grad enn hvis alt overlates til markedet. Gevinsten samordning gir, skal fordeles gjennom små lønnsforskjeller.

[...]

De fornyede vedtakene om allmenngjøring er et viktig virkemiddel for å møte en utvikling med økt ulikhet og manglende likelønn, sammen med tilbakeholdenhet på arbeidsgiversiden overfor ledere og andre som ofte har ledet an i lønnsvekst. Videre er det den samordnede lønnsdannelsen med sentrale tillegg et av de viktigste virkemidlene mot økende lønnsforskjeller. I enkelte tariffområder er de sentrale elementene blitt svekket, noe som svekker samordningen. Dette gjelder spesielt i staten og er en utvikling LO mener må snu.

[...]

Kravet ved hovedoppgjøret i 2018 som skal følges opp for annet avtaleår lød:

LO krever økt kjøpekraft til alle. Kravene til lønn skal fremme likelønn, bekjempe lavlønn samt sikre garantiordningene.

[...]

I partenes og myndighetens arbeid for en samfunnsmessig fornuftig lønnsdannelse der hensynet til sysselsetting prioriteres, er det avgjørende at alle grupper omfattes. I en tid der deler av økonomien sliter tungt mens andre nyter godt av sterkt bedret konkurransevne,

er dette hensynet særlig relevant for å unngå ytterligere skeivheter i inntektsfordelingen.

Norsk økonomi er inne i en moderat konjunkturoppgang, der særlig petroleumsinvesteringer ventes å gi ringvirkninger i 2019. Utsiktene for andre avtaleår og framover er positive, men de aller nyeste prognosene peker på noe lavere vekstutsikter internasjonalt enn tidligere. Det er tre politikkområder som har bidratt til å løfte økonomien etter lavkonjunkturen fra oljeprisfallet i 2014. Det er budsjettpolitikken med økt oljepengebruk, pengepolitikken med svært lave renter og lønnsdannelsen med ansvarlig lønnsvekst. I lys av de bedre konjunktorene har regjeringen lagt vekt på at budsjettpolitikken normaliseres og Norges Bank har startet en normalisering av rentenivået. På samme vis er det nå behov for en normalisering av lønnsveksten.»

Representantskapet ga sekretariatet/forhandlingsutvalgene fullmakt til å utforme de endelige kravene på basis av de ovennevnte retningslinjene.

NHOs representantskap vedtok 5. mars 2019 sin forhandlingsposisjon for årets oppgjør. I vedtaket heter det bl.a.:

«Det er vel to år siden norsk økonomi gikk inn i en moderat oppgangskonjunktur. Kapasitetsutnyttelsen i fastlandsøkonomien har vært lavere enn normalt de siste årene. Produksjonsgapet har vært negativt siden 2015, noe som indikerer ledige ressurser i økonomien. Beregninger tyder på at dette gapet trolig vil lukkes i år. [...] Selv om arbeidsledighetsraten ventes å avta noe framover vil den ventelig fortsatt ligge høyere enn likevektsnivået i år. Det tilsier isolert sett at lønns- og prisveksten vil holde seg relativt moderat.

SSB anslår en vekst i fastlandsøkonomien på 2,7 prosent i 2019. Privat forbruk er den etterspørselskomponenten som bidrar mest til veksten, selv om utviklingen i forbruket blir moderat. Det er videre forventninger om at eksporten fra fastlandet vil øke mellom 3 og 5 prosent og bidra til å løfte veksten i fastlandsøkonomien. Høyere offshoreinvesteringer globalt ventes også å bidra til å trekke eksporten fra leverandørindustrien opp. Eksportørene vil også få drahjelp av en fortsatt svak krone. Oljeinvesteringene vil ta seg opp i år. Boliginvesteringene forventes å utvikle seg tilnærmet uendret i år, mens øvrige investeringer i fastlandet vil gi et positivt vekstbidrag.

[...]

Frontfagsmodellen innebærer at lønnskostnadsandelen i industrien er noen lunde stabil over tid. Da må den nominelle lønnsveksten på lang sikt følge utviklingen i produktiviteten og produsentprisene. Høy nominell lønnsvekst uten bakgrunn i tilsvarende produktivitetsvekst, vil i all hovedsak slå ut i høyere inflasjon og økt arbeidsledighet på lengre sikt, og ikke i høyere reallønnsvekst. I industrien falt produktiviteten med 0,3 prosent i 2018, mens prisene på industriens bruttoprodukt falt med 2,7 prosent. I perioden 2008–2017 var den årlige produktivitetsveksten på 1,8 prosent, 0,1 prosentpoeng høyere enn hos handelspartnerne.

[...]

De relative timelønnskostnadene for alle ansatte i industrien i felles valuta, som er et mål for konkurranseevnen, ble bedret i 2018. Mens kostnadsnivået lå 31 prosent over handelspartnerne i EU i 2017, viser foreløpige tall at kostnadsnivået per time lå 29 prosent over i fjor.

Når utsiktene for kronkursen er usikker, vil lønnsdannelsen få et større ansvar for å ivareta konkurranseevnen. Produktivitetsveksten i Norge kan vanskelig forutsettes å være høyere enn hos våre konkurrenter. Dersom konkurranseevnen skal ivaretas, bør følgelig lønnsveksten i Norge være lavere enn lønnsveksten hos handelspartnerne. Forventet lønnskostnadsvekst per sysselsatt hos Norges handelspartnere er av OECD anslått til 3,5 prosent i 2019.

På arbeidsmarkedet fortsetter veksten i sysselsettingen, med en veksttakt som synes å være høy og ganske stabil. [...] Både SSB og Norges Bank venter at arbeidsledigheten holder seg på 3,8 prosent i 2019. Det har vært en vekst i antall ledige stillinger gjennom 2018, men resultatene fra NHOs medlemsundersøkelse viser at mangelen på kvalifisert arbeidskraft ikke har endret seg mye gjennom fjoråret.

[...]

Lønnskostnadene som andel av verdiskapingen i industrien samlet, er på grunnlag av SSBs foreløpige nasjonalregnskap beregnet til 89,5 prosent i 2018. Dette er den høyeste andelen som er observert på førti år, og også høyere enn gjennomsnittet de siste tjue årene. Tallene indikerer at kapitaleierne nå sitter igjen med en lavere andel av verdiskapingen enn det som er frontfagsmodellens utgangspunkt, at fordelingen mellom arbeid og kapital i industrien skal være rimelig stabil over tid.

[...]

Derfor mener NHO at:

- Konkurranssevnen må styrkes. Lønnsveksten i Norge bør derfor bli lavere enn lønnsveksten hos handelspartnerne.
- Lønnsdifferensiering etter den enkelte bedrifts økonomiske situasjon skal ivaretas gjennom lokale forhandlinger. Ved eventuelle sentrale tillegg bør det derfor skilles mellom de overenskomster som har og de som ikke har lokale forhandlinger.
- Den økonomiske realitet som er lagt til grunn for resultatet i de sentrale forhandlingene skal også gjelde for de forhandlingene som i etterkant skal føres om eventuelle justeringer av minstelønnssetser.»

Styret i Unio vedtok 14. mars 2019 en inntektspolitisk uttalelse foran mellomoppgjøret i 2019. I vedtaket het det bl.a.:

«[...]

Pengepolitikken, finanspolitikken og tariffoppgjørene bidro positivt til å holde aktiviteten oppe etter oljeprisfallet. Moderate oppgjør har bidratt til økt lønnsomhet og bedret konkurransevne. Svakere krone har lettet omstillingene i næringslivet og bedret konkurransevnen for tradisjonell industri, sjømat og reiseliv. Svak økning i oljepengebruken framover styrker muligheten for at vi kan beholde mye av den bedre konkurransevnen som krone-svekkelsen har gitt.

[...]

Rett kompetanse til de enkelte oppgavene er viktig. Det gir økt kvalitet i tjenestetilbudet og økt produktivitet. Arbeidsgivere må i større grad forpliktes til å aktivt bruke lønn for å rekruttere og beholde kvalifiserte ansatte framfor å tilsette ukvalifiserte

[...]

Oppgangen i norsk økonomi er bred, privat forbruk, petroleumsinvesteringer, bedriftsinvesteringer og boligbygging vil vokse mer i 2019 enn i 2018. Veksten i fastlandsøkonomien ventes å ligge godt over trendvekst. Unio mener situasjonen i norsk økonomi nå tilsier at lønnsveksten må økes. Moderat lønnsvekst i årene etter oljeprisfallet har gitt avgjørende bidrag til økt lønnsomhet og bedret konkurransevne. Fjorårets overraskende høye økning i elprisene ga igjen nær null i reallønnsvekst. Nå må de ansatte få en rettferdig del av verdiskapingen.

[...]

Unio vil kjempe for at utdanning og kompetanse skal lønne seg bedre. Det er avgjørende for kvaliteten på de tjenestene som hele samfunnet er avhengig av. Alle sektorer bidrar til verdiskapingen og er avhengig av hverandre.

Offentlig sektor må tilby konkurransedyktige lønns- og arbeidsvilkår og gode tjenestepensjonsordninger. Ifølge TBU tjente kommunalt ansatte i 2018 90.000 kroner mindre enn ansatte i industrien. Stat, kommuner og helseforetak må i større grad verdsette utdanning, kompetanse og ansvar, bekjempe verdsettingsdiskriminering, arbeide for likelønn og kompensere for ulempe, belastning og risiko. Det er store rekrutteringsutfordringer i store deler av offentlig sektor. Lønn må kunne brukes for å løse rekrutteringsproblemene. Det er derfor nødvendig at resultatet i offentlig sektor må bli høyere enn frontfagsramma der det er særskilte rekrutteringsutfordringer.

Offentlig arbeidsgivere har et særlig ansvar for å bekjempe verdsettingsdiskriminering i et kjønnsdelt arbeidsmarked. Det trengs også tiltak på tvers av sektorer i arbeidslivet hvis vi skal kunne sikre likelønn mellom kvinner og menn. Dette er også et politisk ansvar. Frontfagsmodellen strekker ikke til for å bekjempe verdsettingsdiskriminering på tvers av sektorer.

[...]

Unio vil styrke ansattes lønns- og arbeidsvilkår og jobbe for redusert midlertidighet, fulle stillinger, gode arbeidstidsbestemmelser og god pensjon. Sosial dumping, arbeidslivskriminalitet, tiltakende lavlønnskonnkurransse, svart økonomi og økonomisk kriminalitet undergraver den norske arbeidslivsmodellen og må bekjempes på bredt grunnlag. Alle, også regjeringen, må sette inn tiltak for å styrke organisasjonsgraden i arbeidslivet.

[...]

Unios prioriteringer:

- Unio krever at utdanning, kompetanse, ansvar og risiko skal verdsettes bedre lønnsmessig
- Unio krever at rammene for årets mellomoppgjør gir klar reallønnsvekst
- Unio krever at omstillinger og omorganiseringer initiert av myndighetene ikke skal finansieres av rammen i tariffoppgjøret
- Det legges til grunn at kravene tilpasses de enkelte tariffområders situasjon
- Der forholdene tilsier det, bør prosenttillegg prioriteres. Flere lønns- og systemmessige virkemidler må vurderes i de enkelte tariffområder»

Hovedstyret i Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS) vedtok 27. februar 2018 YS' inntektspolitiske dokument for 2018–2020. Inntektspolitisk dokument for 2019 supplerer dokumentet for 2018–2020. Det heter bl.a.:

«YS krever betydelig reallønnsvekst i 2019 etter en periode uten reallønnsvekst.

YS støtter prinsippene bak frontfagsmodellen og vil gjennomføre lønnsoppgjør med frontfagets ramme som retningsgivende.

[...]

Den moderate konjunkturoppgangen i norsk økonomi fortsetter. Sysselsettingen øker og arbeidsledigheten er lav.

[...]

I 2018 var årslønnsvekst på 2,8 prosent og årsvekst i KPI ble 2,7 prosent. Dette innebærer at det knapt ble reallønnsvekst for den gjennomsnittlige arbeidstakeren. Gjennomsnittlig reallønn for norske arbeidstakere er i dag på samme nivå som for fem år siden. Lønnsmoderasjon, blant annet som følge av oljenedturen, sammen med høyere prisvekst enn forventet, har ført til dette. YS mener at den kraftige bedringen av den kostnadsmessige konkurranseevnen de senere årene gir grunnlag for å kreve betydelig reallønnsvekst i 2019.»

Akademikerne la bl.a. til grunn:

«I norsk økonomi har det vært god vekst siden høsten 2016, og arbeidsmarkedet har bedret seg. Både SSB og Norges Bank forventer en fortsatt vekst, men i noe moderat tempo. Med dette bakgrunnsteppet forventes det økt lønnsvekst i 2019, kombinert med en lavere prisøkning, som gir økning i reallønna.

Frontfagsmodellen har betydelig støtte blant arbeidslivets parter. Det kan være grunn til å minne om at tallet fra frontfaget baserer seg på gitte tariff tillegg og anslag for lokale forhandlinger innen den konkurranseutsatte industrien. De siste årene har vi sett tendenser til at arbeidsgivere definerer frontfagets ramme som et tak. Akademikerne forutsetter at frontfagsrammen verken er tak, gulv eller fasit for oppgjørene i øvrige sektorer. Den er en norm på nasjonalt nivå hvor variasjon kan og skal forekomme innenfor sektorer og mellom sektorer, ut fra hva som er behovene, utfordringene og mulighetene i den enkelte virksomhet. Et viktig premiss for at frontfaget skal stå seg over tid er at den fleksibiliteten som ble lagt til

grunn i Holden III blir fulgt. En rigid tolkning av frontfagets ramme vil bety at tilliten til frontfagsmodellen svekkes.

Akademikernes politikk baserer seg på at lønnsforhandlinger for våre medlemmer skal skje lokalt mellom arbeidsgiver og tillitsvalgte med hjemmel i inngåtte tariffavtaler. I offentlig sektor er det bare undervisningsstillinger i kommunene og fylkeskommunene og i Oslo kommune at lønnsregulering fortsatt er et anliggende mellom de sentrale parter. Akademikerne mener at samfunnet er best tjent med å desentralisere lønnsforhandlingene også for disse områdene, og ønsker lokale kollektive forhandlinger.»

Hovedstyret i KS ga 8. april 2019 administrasjonen fullmakt til å forhandle mellomoppgjøret 2019 etter følgende hovedlinjer:

1. «Den økonomiske rammen anslått i frontfaget legges til grunn for forhandlingene.
2. Det må tas hensyn til sektorens rekrutteringsutfordringer. Disponeringen av økonomiske rammen til prioriterte lønnsjusteringer i hovedtariffavtalens kapittel 4 og til lokale forhandlinger, ivaretar dette.»

På bakgrunn av Virkes tariffpolitiske posisjon:

- «Virke legger til grunn at den norske arbeidslivsmodellen med sterke og representative organisasjoner bidrar til en koordinert lønnsdannelse som over tid sikrer arbeidsplasser, konkurransekraft og produktivitet. Tariffoppgjørene er et viktig redskap i denne modellen.
- Virke arbeider for at tariffavtaler skal oppleves som attraktive og brukervennlige verktøy på arbeidsplassene og i det daglige arbeidet.
- Virke mener det er partenes ansvar å etablere tariffbestemmelser som gjør det attraktivt å ha tariffavtale og som ikke bidrar til en konkurranseulempe for virksomheter med tariffavtale
- Virke forutsetter at tariffavtaler gjør det mulig å tilpasse driften til lokale behov basert på et velfungerende og tillitsbasert partssamarbeid.
- Virke vil motarbeide tariffbestemmelser som svekker vår konkurransekraft i organisasjonsmarkedet.
- Virke forutsetter at de store endringene som skjer i arbeidslivet fører til økt innsats for å tilpasse avtalene.»

vedtok *sentralstyret i Virke* forhandlingsfullmakten for tariffperioden 2018–2020, herunder mellomoppgjøret i 2019. Her het det bl.a.:

- «Virke legger til grunn at den økonomiske situasjonen tilsier et moderat lønnsoppgjør som gir forsiktig reallønnsvekst. Samtidig vil store endringer prege norsk arbeidsliv framover, og det er derfor viktig at tariffoppgjøret bidrar til å trygge arbeidsplasser og lette omstillingene vi står overfor.
- Virke vil gjennomføre alle forhandlinger i tråd med frontfagets ramme, men forutsetter profil tilpasset de ulike bransjenes forutsetninger og de strukturer for lønnsdannelse som fins i de ulike områdene
- Virke vil kreve at eventuelle garantilønnsbestemmelser i tariffavtalene er bærekraftige over tid, gir rom for både lokale og sentrale forhandlinger og slik at den økonomiske rammen lagt i frontfaget ikke brytes.

[...]

Virke mener det er behov for å gjøre endringer i tariffavtalene slik at de oppleves brukervennlige og attraktive for arbeidsgivere. Det er særlig viktig at tariffavtalene ikke svekker mulighetene til å tilpasse arbeidstiden til virksomhetenes behov.»

1.2 Oppgjørene i privat sektor

1.2.1 LO-NHO-området

Som alltid i et mellomoppgjør ble forhandlingene i LO-NHO-området i 2019 ført mellom LO og NHO sentralt, med basis i reguleringsbestemmelsen for 2. avtaleår. Forhandlingene begynte 11. mars 2019. Den 14. mars ble det brudd og oppgjøret gikk til mekling. Den 1. april la Riksmekleren fram et forslag som ble anbefalt av begge parter. Forslaget ble senere vedtatt. Det ble gitt et generelt lønnstillegg til alle på kr 2,50 per time fra 1. april 2019 og ytterligere kr 2,00 per time til arbeidstakere på overenskomster med gjennomsnittslønn under 90 prosent av industriarbeiderlønn i 2018 (kr 430 221).

Lokale forhandlinger skulle ifølge protokollen føres på basis av de enkelte overenskomster og slik at tillegg skulle gis på grunnlag av den enkelte bedrifts økonomiske virkelighet, dvs. bedriftens økonomi, produktivitet, framtidsutsikter og konkurransevne. Partene forutsatte videre at den samlede lønnsveksten som avtales sentralt og lokalt skulle være normgivende både for ledere

og andre grupper av arbeidstakere i bedriftene, og for hele arbeidsmarkedet for øvrig.

På bakgrunn av vurderinger gjort av NHO, i forståelse med LO, ble årslønnsveksten i industrien samlet i NHO-området anslått til 3,2 prosent i 2019, se boks 1.1 under.

Partene var enige om at intensjonen fra oppgjøret 2018 om å avtalefeste omlegginger av AFP-ordningen som en del av mellomoppgjøret 2019, av tidsmessige årsaker ikke ble aktuelt. Målsettingen var at utredningen skulle være ferdig høsten 2019, men arbeidet har trukket ut i tid. Avtalen om Slitertillegg inntatt som vedlegg 3 til Riksmeklerens møtebok 2018–003 av 27. april 2018 ble erstattet av en ny avtale mellom LO og YS, inntatt som vedlegg til Riksmeklerens møtebok 2019–002 av 1. april 2019. LO og NHO ble 30. april 2019 enige om gjenstående spørsmål knyttet til finansiering og drift.

De påfølgende forhandlings- og meklingsresultatene fulgte i stor grad hovedmønsteret fra frontfaget.

Norsk Sykepleierforbund, som ikke var omfattet av det samordnede oppgjøret i NHO-området, fremmet krav om heving av minstelønnsatser tilsvarende Spekter- og KS-områdene. Oppgjøret gikk til mekling. Resultatet ble et generelt tillegg på kr 2,50 per time som ellers i NHO-området.

I tillegg ble minstelønnsattsene justert med en vesentlig tilnærming til det som ble avtalt i KS-området (ansiennitet 0, 2, 4 og 6 år), samt at det ble avtalt nye minstelønnsatser med virkning fra 1. april 2020 for 10 års ansiennitet tilsvarende det som er avtalt i Spekter- og KS-områdene for sykepleiere.

1.2.2 Oppgjørene i privat sektor utenom LO-NHO-området

I oppgjøret mellom YS og NHO ble det brudd og oppgjøret gikk til mekling. Den 1. april la Riksmekleren fram et forslag som ble anbefalt av begge parter. Forslaget ble senere vedtatt. Det ble gitt de samme lønnstilleggene som i oppgjøret mellom LO og NHO. Avtalen om Slitertillegg inntatt som vedlegg til Riksmeklerens møtebok 2018–004 av 27. april 2018 ble erstattet av en ny avtale mellom LO og YS, inntatt som vedlegg til Riksmeklerens møtebok 2019–003 av 1. april 2019. YS og NHO ble 30. april 2019 enige om gjenstående spørsmål knyttet til finansiering og drift. Tilsvarende protokoll ble inngått mellom LO og NHO.

Den 4. april ble det forhandlingsløsninger mellom LO og Virke og mellom YS og Virke i mellomoppgjørene for *handel, service og tjenesteytende*

Boks 1.1 Vurderinger rundt rammen, mellomoppgjøret 2019

Vurderinger rundt rammen, mellomoppgjøret 2019

1. april 2019

Vurdering

NHO har, i forståelse med LO, lagt vekt på følgende utviklingstrekk i økonomien:

- Norsk økonomi er nå inne i en moderat konjunkturoppgang. Fastlands-BNP økte med 2,2 prosent i 2018, og Statistisk sentralbyrå (SSB) anslår veksten til 2,4 prosent i år.
- Etter oljenedturen har sterk økning i oljepengenebruken, lave renter og bedret konkurransevne gitt viktig drahjelp til norsk økonomi. Penge- og finanspolitikken vil gi mindre drahjelp fremover. Styringsrenten vil økes videre og offentlige budsjetter er lagt om i nøytral retning.
- Det *internasjonale konjunkturoppsvinget* ventes å fortsette, men vekstratene er avtakende. I fjor vokste globalt BNP med 3,6 prosent, som er høyere enn gjennomsnittet de siste ti år, i år anslår OECD en vekst på 3,3 prosent. Veksten hos Norges 25 viktigste handelspartnere anslås av OECD til 1,8 prosent i 2019, ned fra 2,4 prosent i fjor. Usikkerheten rundt vekstanslagene har økt den siste tiden, og veksten kan bli svakere enn anslått. På den annen side vil sammensetningen av veksten peke mot høyere vekst i norsk eksport fremover.
- De fleste prognoser for norsk økonomi viser litt høyere veksttakt i år enn i fjor. Aktivitetsveksten vil ventelig trekkes opp av høyere vekst i fastlandseksporten og bedriftsinvesteringene, mens moderat vekst i husholdningenes etterspørsel antas å dempe oppgangen.
- Samlet sett ventes *etterspørselen rettet mot norsk industri* å ta seg opp i inneværende år. Petroleumsinvesteringene antas å øke markert, for deretter å flate ut. Et noe svakere internasjonalt vekstbilde trekker i motsatt retning.
- *Produktiviteten* i industrien falt med 0,3 prosent i 2018 ifølge tall fra SSBs foreløpige nasjonalregnskap. For tiåret 2008–2017 sett under ett har produktivitsveksten i norsk

industri vært på 1,8 prosent årlig, 0,1 prosentpoeng sterkere enn produktivitsveksten hos handelspartnerne.

- *Bytteforholdet for tradisjonelle varer* ble bedret med 0,7 prosent i 2018. For varer og tjenester eksklusive olje og gass ble bytteforholdet bedret med 0,2 prosent i fjor. I tiåret 2009–2018 har dette bytteforholdet blitt svekket.
- *Den kostnadmessige konkurransevnen*, målt ved relative timelønnskostnader for alle ansatte i industrien i felles valuta, ble bedret med 1,1 prosent i 2018. Svakere handelsveidkrone bidro med 0,5 prosentenheter og lavere lønnskostnadsvekst i Norge enn i konkurrentlandene bidro med 0,6 prosentenheter.
- Industriens driftsresultat falt ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall fra 27,5 milliarder i 2017 til 17,5 milliarder i 2018. Driftsresultatet avtok i de fleste industribransjer. Mye av dette kan forklare av at prisene på innsatsfaktorer økte mer enn produsentprisene, blant annet som følge av sterk prisvekst på energibruk. I tillegg opplevde leverandørene til oljeindustrien fortsatt press på marginene. I verkstedsindustrien var driftsresultatet i fjor negativt.
- Driftsresultatet kan variere betydelig fra år til år. Over tid skal imidlertid fordelingen av verdiskapingen i industrien til lønnskostnader og driftsresultat være rimelig stabil, i tråd med frontfagsmodellen. Slik har det også vært historisk. Lønnskostnadsandelen (lønnskostnader i prosent av netto faktorinntekt) er ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall beregnet til nærmere 90 prosent i industrien i 2018. Denne andelen er om lag 8 prosentpoeng høyere enn gjennomsnittsnivået de siste 20 årene.
- På arbeidsmarkedet fortsetter veksten i sysselsettingen. SSB forventer 1,2 prosent sysselsettingsvekst i år, mot 1,5 prosent i fjor. Også NHOs medlemsbedrifter i industrien svarer at de vil øke sysselsettingen. Det ventes også vekst i sysselsettingsandelen. Arbeidsledigheten ventes imidlertid bare å avta litt.

Boks 1.1 forsettes

- Antall ledige stillinger økte med vel 8 prosent i 2018. I Norges Banks regionale nettverk har kapasitetsutnyttningen tiltatt, mens andelen bedrifter som melder om knapphet på arbeidskraft var uendret fra november i fjor til februar i år. I NHOs medlemsbedrifter har andelen som svarer at manglende tilgang på kvalifisert arbeidskraft er et stort problem på kort sikt vært tilnærmet uendret de siste fire kvartalene. I industrien er andelen bedrifter som svarer bekreftende på dette lavere enn for øvrige næringer. Også i SSBs statistikk over omfanget av ledige stillinger sett i forhold til ønsket sysselsetting ligger industrien lavere enn for alle næringer samlet.
- Årslønnsveksten i hele økonomien ble på 2,8 prosent i fjor, tilsvarende den anslåtte økonomiske rammen i frontfaget. Årslønnsveksten ble også 2,8 prosent for industriarbeidere og industrifunksjonærer. I industrien samlet i NHO-området ble årslønnsveksten 2,6 prosent i 2018, 0,2 prosentpoeng høyere enn året før. Struktureffekter trakk samlet lønnsvekst i industrien ned. Variasjonen mellom de store forhandlingsområdene var liten.

Samlet sett peker forhold i realøkonomien i retning av noe høyere lønnsvekst i 2019 enn i 2018, mens foreløpige tall for lønnsomheten i industrien og et svakere og mer usikkert internasjonalt bilde trekker i motsatt retning.

Ramme

På bakgrunn av vurderinger gjort av NHO, i forståelse med LO, anslås årslønnsveksten i industrien samlet i NHO-området til 3,2 prosent i 2019. Av dette bidrar overhenget med 1,1 prosentpoeng for industriarbeidere og 1,4 prosentpoeng for industrifunksjonærer. For industriarbeidere i NHO-området er bidraget fra tariff tilleggene beregnet til 0,8 prosentpoeng. Resterende bidrag til årslønnsveksten i industrien som helhet er anslått glidning. Denne omfatter blant annet garantitillegg og tekniske tillegg, strukturendringer og lønnsvekst fra lokale forhandlinger.

Lokale lønnsforhandlinger skal baseres på de fire kriterier, bedriftens økonomi, produktivitet, framtidsutsikter og konkurranseevne. Det er viktig at alle grupper tilpasser seg den rammen som det er enighet om i frontfaget.

næringer. Forhandlingsløsningene ble senere vedtatt av partene. På Landsoverenskomsten og Kontoroverenskomsten mellom HK og Virke ble minstelønnsattsene økt med henholdsvis 2 kr (trinn 1–3), 3 kr (trinn 4) og 5 kr (trinn 5) per time fra 1. april 2019. Garantiordeningen på Landsoverenskomsten og Kontoroverenskomsten mellom HK og Virke resulterte i at minstelønnsatts trinn 6 fikk et tillegg fra 1. februar 2019 på kr 5,80 per time. For enkelte overenskomster som er omfattet av garantilønnsordninger ble det ikke avtalt tillegg i mellomoppgjøret ut over de allerede effektuerte garantilønnsstilleggene pr 1. februar 2019. For de fleste andre overenskomster ble det gitt et generelt tillegg på kr 2,50 per time per 1. april 2019. I tillegg ble det på enkelte andre overenskomster gitt ytterligere kr 2,00 per time (lavlønnstillegg).

LO og SAMFO kom fram til en forhandlingsløsning 11. april 2019, med tillegg etter modell fra LO-NHO-oppgjøret, men med parallell til LO-Virke-oppgjøret for Landsoverenskomsten (HK). Resultatet ble senere vedtatt.

I oppgjørene LO-Virke, LO-SAMFO og YS-Virke sluttet partene seg til romertall IV om sliter-

ordningen i meklingsboka mellom LO og NHO (2019–002) henholdsvis YS og NHO (2019–003), og la sliterbilaget ved protokollene.

Virke og arbeidstakerorganisasjonene på HUK-området¹ kom til enighet 20. juni etter forhandlinger i mellomoppgjøret 2019. Forhandlingsresultatet ble senere godkjent av partene. Oppgjøret omfattet forhandlinger om sju tariffavtaler innen helse, undervisning og kultur med over 30 arbeidstakerorganisasjoner. Forhandlingsresultatet innebar økonomiske tillegg i form av generelle tillegg og justering av minstelønn og lokale forhandlinger. Tilleggene på de ulike overenskomstene fulgte resultatene i de korresponderende områdene.

Den 25. april ble det forhandlingsløsninger i mellomoppgjøret for 2019 mellom Finansforbundet og Finans Norge og mellom LO/HK og Norsk Post- og Kommunikasjonsforbund og Finans Norge for *finanstjenester*. Forhandlingsløsningene

¹ Omfatter virksomheter som eies og drives av private organisasjoner og/eller stiftelser innen helse, undervisning og kultur.

ble senere vedtatt av partene. Det ble gitt et generelt tillegg på alle trinn på lønnsregulativet på kr 9 200 per år, med virkning fra 1. mai 2019.

1.3 Oppgjørene i offentlig sektor

I det *statlige tariffområdet* startet forhandlingene i mellomoppgjøret 2019 den 23. april. Staten v/ Kommunal- og moderniseringsdepartementet forhandlet med henholdsvis LO Stat, YS Stat og Unio og med Akademikerne. Den 30. april ble det brudd i forhandlingene og oppgjørene gikk til mekling. Den 24. mai la Riksmekler fram forslag til løsninger på de to avtalene som partene aksepterte.

For avtalen mellom Staten og LO Stat, YS Stat og Unio hadde forslaget fra Riksmekler følgende økonomiske hovedpunkter:

- Et generelt tillegg på 1,35 prosent i ltr. 19–46 og ltr. 64–101 på hovedlønnsstabellen med virkning fra 1. mai 2019. I ltr. 47–63 med flere kvinner enn menn, ble det gitt 1,55 prosent.
- Med virkning fra 1. juli ble det avsatt 1,24 prosent av lønsmassen til lokale forhandlinger.
- Startlønnen for nye stipendiater økte med tre lønnstrinn.
- Gulvet og taket for pensjonsgivende variable tillegg ble fjernet.
- For avtalen mellom Staten og Akademikerne hadde forslaget fra Riksmekler følgende økonomiske hovedpunkter:
- Med virkning fra 1. mai 2019 ble det avsatt 2,15 prosent av lønsmassen til lokale forhandlinger.
- Startlønn for nyansatte stipendiater ble hevet tilsvarende som i avtalen med LO Stat, YS Stat og Unio.
- Gulvet og taket for pensjonsgivende variable tillegg ble fjernet.

Det ble tatt inn i begge avtaler at for ansatte som er født i 1963 eller senere gjelder ny AFP-ordning slik den er fastsatt i pkt. 3 om AFP i avtalen inngått mellom Arbeids- og sosialdepartementet og hovedorganisasjonene den 3. mars 2018, med eventuelle endringer i AFP som gjøres i medhold av pkt. 12 i avtalen.

I det *kommunale tariffområdet* begynte forhandlingene i KS-området 11. april 2019. Den 1. mai ble det enighet om et anbefalt forslag mellom KS og LO kommune og YS kommune. Det anbefalte forslaget ble senere vedtatt. Forslaget hadde følgende hovedpunkter:

- For stillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse ble det gitt lønnstillegg med virkning fra 1. mai 2019 på mellom 8 000 kr og 20 000 kr per år, som vist i tabell 1.1.
- I tillegg var det enighet om et særskilt lønnstiltak med virkning fra 1. juli 2019. Tiltaket gjelder for alle arbeidstakere med 3- og 4-årig høgskoleutdanning i stillingsgruppene «Lærer og Stilling med krav om 3-årig U/H-utdanning» og «Adjunkt og Stilling med krav om 4-årig U/H-utdanning», samt arbeidstakere med 10 og 16 års ansiennitet i stillingsgruppene «Fagarbeiderstillinger» og «Stilling med krav om fagbrev og 1-årig fagskoleutdanning». Med virkning fra 1. juli ble garantilønna for disse arbeidstakerne økt ut over det generelle tillegget.
- Ledere i HTA kapittel 4 fikk et generelt tillegg på 3,0 prosent fra 1. mai 2019.
- Det ble ikke avsatt midler til lokale lønnsforhandlinger i HTA kapittel 4 i 2019. Det ble avtalt at det ved hovedtariffoppgjøret i 2020 avsettes om lag 1/3 av disponible midler (årslønsvekstramme fratrukket overheng og forventet glidning) til lokale forhandlinger etter HTA kapittel 4, pkt. 4.2.1. Virkningstidspunkt og eventuelle føringer avtales under forhandlingene i 2020.
- Partene var enige om at det skulle forhandles om opprettelse av en ny sentral generell særavtale om pensjonsordninger. Partene kom senere til enighet om en slik avtale. Den nye avtalen gjelder nye pensjonsordninger for arbeidstakere født 1963 og senere. Avtalen trådte i kraft 1.1.2020.

Den 1. mai ble det brudd i forhandlingene mellom KS og Akademikerne og Unio, og oppgjørene gikk til mekling. I meklingen som ble avsluttet 23. mai, aksepterte partene de samme økonomiske elementene som det ble enighet om mellom KS og LO kommune og YS kommune. Det ble dessuten avtalt å foreta en analyse av lønnsutviklingen for undervisningspersonalet og av utviklingen i minstelønnsatsene. Partene var enige om å nedsette et partssammensatt utvalg som innhenter kunnskap om og drøfter ulike problemstillinger knyttet til bruk av undervisningspersonale uten godkjent utdanning. Partene skulle også vurdere ulike årsaker til bruk av undervisningspersonale uten godkjent utdanning, med det mål å foreslå ulike tariffiltak som kan bidra til å redusere bruken samt for å beholde og rekruttere undervisningspersonale.

I mellomoppgjøret i *Oslo kommune* mellom Oslo kommune og Kommuneansattes Hovedsamenslutning - Oslo (KAH), Unio og YS kommune,

Tabell 1.1 Garantilønn og lønnstillegg etter ansiennitet i KS-området per 1. mai 2018 og 1. juli 2019. Ingen ansiennitet (0 år) og maksimal ansiennitet (16 år)

Stillingsgrupper	Ansiennitet 0 år				Ansiennitet 16 år		
	Garanti- lønn inkl. tillegg 1. mai 2018	Garanti- lønn inkl. tillegg 1. juli 2019	Tillegg 1. mai 2019	Andel kvinner, prosent ¹	Garanti- lønn inkl. tillegg 1. juli 2019	Tillegg 1. mai 2019	Andel kvinner, prosent ¹
Stillinger uten særskilt krav om utdanning	293 500	301 500	8 000	67	405 100	8 900	77
Fagarbeiderstillinger/ tilsvarende fagarbeiderstillinger	338 800	350 800	12 000	69	430 000	12 000	82
Stillinger med krav om fagbrev og 1-årig fagskoleutdanning	359 800	372 800	13 000	59	450 000	13 000	83
Lærer og stillinger med krav om 3-årig U/H-utdanning	386 200	410 000	14 000	83	505 000	14 000	87
Adjunkt og stillinger med krav om 4-årig U/H-utdanning	425 800	450 000	15 000	76	530 000	17 000	80
Adjunkt med tilleggsutdanning og stillinger med krav om 5-årig U/H-utdanning	474 700	489 700	15 000	66	576 900	17 000	71
Lektor og stillinger med krav om mastergrad	498 600	514 600	16 000	73	623 300	19 500	71
Lektor med tilleggsutdanning	514 700	531 700	17 000	64	651 000	20 000	64

¹ Per 1. desember 2018.

Note: Ledere, fagledere og arbeidsledere i stillingskodene 7003, 7453, 7451, 7951 og 7954 i hovedtariffavtalen kapittel 4 fikk et lønnstillegg på 3,0 % av den enkeltes grunnlønn pr. 30.04.2019. Virkningsdato var 1.5.2019.

Kilde: KS.

kom partene etter forhandlinger til enighet om et tillegg på lønnstabellen fra 1. mai 2019 på 2,62 prosent eller minimum 12 000 kr. Den 1. mai ble det brudd i forhandlingene mellom Oslo kommune og Akademikerne, og oppgjøret gikk til mekling. Meklingen førte ikke fram, og det ble konflikt fra 24. mai. Den 27. mai kom partene til enighet. Medlemmer av Akademikerne og tilsluttede forbund fikk et tillegg på lønnstabellen fra 28. mai 2019 på 2,62 prosent eller minimum 12 000 kr.

1.4 Oppgjørene i Spekter-området

Forhandlingsordningen er hjemlet i fem hovedavtaler som er inngått mellom Spekter og hhv. hovedorganisasjonene LO, YS, Unio, Akademikerne og mellom Spekter og Sammenslutningen av akademikerorganisasjoner i Spekter, SAN.

I tråd med forhandlingsmodellen i Spekter forhandles det først på nasjonalt nivå (A-nivå) om overenskomstens generelle del mellom Spekter og den enkelte hovedorganisasjon. Denne delen er felles for alle virksomheter innenfor et overenskomstområde og forplikter arbeidsgiver og den aktuelle hovedorganisasjonens medlemmer. Deretter forhandles overenskomstens spesielle del (B-delen) mellom den enkelte virksomhet på den ene siden og på den andre siden hovedorganisasjonenes forbund eller forhandlingsgrupper. Det kan avtales avvikende ordninger.

Spekter-området ekskl. helseforetakene

I forhandlingene på A-nivå mellom Spekter og LO Stat og YS Spekter ble det avtalt et generelt tillegg på kr 4 875 per år. Det ble gitt ytterligere et tillegg på kr 3 900 per år til arbeidstakere (unntatt lærerlin-

ger og unge arbeidstakere) med en årslønn på kr 430 221 eller lavere. Tilleggene hadde virkning fra 1. april 2019. For medlemmer i Unio og SAN forhandles alle lønnstillegg lokalt i virksomhetene.

Helseforetakene

Det ble brudd i forhandlingene om sosiale bestemmelser (A1-delen av tariffavtalen) i forhandlingene mellom Spekter og forbundene i LO og YS for helseforetakene i 2019. For forbundene i LO og YS gikk dermed hele årets mellomoppgjør i helseforetakene til mekling. Meklingen førte ikke fram, og det ble konflikt fra 29. mai. Regjeringen ved arbeids- og sosialministeren besluttet 23. juni å foreslå tvungen lønnsnemnd pga. fare for liv og helse ved en varslet opptrapping av streiken fra 24. juni, og streiken ble avsluttet. Rikslønnsnemndas kjennelse forelå 7. november 2019. Nemnda besluttet at fra 1.1.2020 skal tjenstepensjonsordningen omfatte alle tilsatte (faste og midlertidige) og fra første arbeidede time. Det ble gitt et generelt tillegg til alle ansatte i stillingsgruppe 1–3 på kr 7 000 per år. Arbeidstakere i gruppe 4 og 5 og ansatte i unormerte stillinger fikk et generelt tillegg på 2,1 prosent. Arbeidstakere i gruppe 5 med ansiennitet på 16 år eller mer, og ledere, fikk ytterligere et tillegg på 0,5 prosent (samlet 2,6 prosent). Alle tillegg hadde virkning fra 1. august 2019. Minstelønnsattsene ble hevet med minst 8 000 kr for alle stillingsgrupper fra samme dato, se tabell 1.2. Det ble ikke gjennomført lokale forhandlinger på B-nivå i 2019.

Spekter og Ergoterapeutforbundet, Fysioterapeutforbundet, Norsk Sykepleierforbund og Utdanningsforbundet kom til enighet i de sentrale forbundsvise forhandlingene (A2) for helseforeta-

kene. Det ble ikke gjennomført lokale lønnsforhandlinger på B-dels nivå i 2019. Minstelønnsattsene ble hevet med minst 10 000 kr med virkning fra 1. august 2019, se tabell 1.3. Det ble gitt følgende generelle tillegg:

- Medlemmer av Norsk Fysioterapeutforbund og Norsk Ergoterapeutforbund skulle være sikret et generelt tillegg på 1,9 prosent med virkning fra 1. august 2019. Medlemmer i stilling som spesialfysioterapeut/spesialergoterapeut med ansiennitet på 16 år eller mer og medlemmer i lederstilling med økonomi- og personalansvar fikk et ytterligere tillegg på 0,5 prosent (samlet 2,4 prosent).
- Med Norsk Sykepleierforbund ble det avtalt et generelt tillegg på 2,1 prosent med virkning fra 1. august 2019. Alle medlemmer i ansiennitetsstige spesialsykepleier/jordmor med ansiennitet på 16 år eller mer og medlemmer i lederstilling med økonomi- og personalansvar fikk ytterligere et generelt tillegg på 0,5 prosent (samlet 2,6 prosent).
- Medlemmer av Utdanningsforbundet skulle være sikret et generelt tillegg på 2,2 prosent med virkning fra 1. mai 2019. Medlemmer i stilling som pedagog med spesialkompetanse og medlemmer i lederstilling med økonomi- og personalansvar fikk et ytterligere tillegg på 0,5 prosent (samlet 2,7 prosent).

Spekter og *Den norske legeforening* kom til enighet om generelle lønnstillegg til medisinerstudenter og leger i helseforetakene med virkning fra 1. januar 2019. Tilleggene varierte fra 14 000 kr til 30 200 kr per år. Medlemmer i lederstilling med økonomi- og personalansvar som ikke deltar i vaktordning ble gitt et tillegg på 3,2 prosent.

Tabell 1.2 Minstelønnsatser for stillingsgrupper i Spekter-området for LO- og YS-forbundene. Ingen ansiennitet (0 år) og maksimal ansiennitet (10 år)

	Ansiennitet 0 år			Ansiennitet 10 år		
	1. juli 2018	1. august 2019	Endring	1. juli 2018	1. august 2019	Endring
Stillinger hvor det ikke kreves særskilt utdanning	314 000	322 000	8 000	375 000	383 000	8 000
Fagarbeiderstillinger/3 års videregående utdanning m.m.	350 000	358 000	8 000	415 000	430 000	15 000
Stillinger med krav om høyskoleutdanning	400 000	410 000	10 000	490 000	500 000	10 000
Stillinger med krav om høyskoleutdanning med spesialutdanning	435 000	450 000	15 000	525 000	538 000	12 000

Kilde: Spekter.

Tabell 1.3 Minstelønnsatser for stillingsgrupper i Spekter-området for medlemmer i UNIO-forbundene med A2-forhandlinger. Ingen ansiennitet (0 år) og maksimal ansiennitet (10 år)

	Ansiennitet 0 år			Ansiennitet 10 år		
	1. juli/ aug.2018	1. mai/ aug.2019	Endring	1. juli 2018	1. mai/ aug.2019	Endring
Grunnstillinger	400 000	410 000	10 000	490 000	500 000	10 000
Stillinger med spesialkompetanse	435 000	450 000	15 000	525 000	538 000	13 000

Kilde: Spekter.

Leger i vaktordning med totallønnsavtale fikk også et tillegg på 3,2 prosent. Det skulle ikke gjennomføres lokale forhandlinger i 2019.

1.5 Konflikter i 2019-oppgjøret

Meklingen mellom NHO Luftfart og Norsk Flygerforbund om Overenskomst 541 for piloter i SAS og mellom NHO Luftfart og ScanNor Flygerforening/Parat om Overenskomst 494 for piloter i SAS førte ikke fram. Det ble også brudd i de parallelle forhandlingene i Danmark og Sverige. Norsk Flygerforbund tok ut 355 medlemmer i streik og ScanNor Flygerforening/Parat tok ut 191 medlemmer i streik fra 26. april. I alt i de tre landene ble over 1400 piloter tatt ut i streik. Mekling ble gjenopptatt 1. mai. Under meklingen nådde partene – med meklernes mellomkomst – fram til en løsning, og konflikten ble avsluttet 2. mai.

Meklingen mellom Oslo kommune og Akademikerne i mellomoppgjøret i Oslo Kommune førte ikke fram. Akademikerne tok ut 140 medlemmer i streik den 24. mai 2019. Den 27. mai kom partene til enighet og arbeidet ble gjenopptatt fra 28. mai.

Meklingen mellom Spekter og LO Stat og mellom Spekter og YS Spekter i mellomoppgjøret for

helseforetakene førte ikke fram. LO Stat og YS Spekter tok ut henholdsvis 303 og 190 medlemmer i streik den 29. mai 2019, og ytterligere 126 og 51 medlemmer fra 11. juni. Etter varsel om ytterligere opptrapping besluttet regjeringen ved arbeids- og sosialministeren 23. juni å foreslå tvungen lønnsnemnd pga. fare for liv og helse, og streiken ble avsluttet. Rikslønnsnemndas kjennelse forelå 7. november 2019. Nemnda besluttet at fra 1.1.2020 skal tjenestepensjonsordningen omfatte alle tilsatte (faste og midlertidige) og fra første arbeidede time. Generelle lønnstillegg og heving av minstelønnsatser hadde virkning fra 1. august 2019.

Meklingen mellom Spekter og YS Spekter i mellomoppgjøret for Felleskjøpet Agri SA førte ikke fram. YS Spekter/Negotia tok ut 352 medlemmer i streik den 17. september. Den 24. september ble meklingen gjenopptatt. Partene kom fram til en løsning og konflikten ble avsluttet. Spekter mente konflikten var ulovlig da den var rettet mot et krav om etablering av særavtale og anla sak for Arbeidsretten som 27. september avgjorde dom for at konflikten var ulovlig og tariffstridig.

Vedlegg 2

Definisjoner av en del lønnsbegreper m.m.

I dette vedlegget defineres en del sentrale begreper som bl.a. brukes i kapitlene om lønnsutviklingen. Beregning av årslønn og årslønnsvekst før og ved overgang til nytt datagrunnlag fra 2015 er beskrevet i tidligere rapporter, senest NOU 2017: 10 Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2017. Her beskrives bare datasituasjonen som gjelder fra og med 2015.

Lønnsstatistikken fra Statistisk sentralbyrå

Lønnsstatistikken fra SSB bygger på opplysninger fra a-meldinger gjennom a-ordningen. A-ordningen omfatter alle arbeidsgivere og er en samordnet rapportering av opplysninger om lønn, arbeidsforhold og skatt til Skatteetaten, NAV og SSB regulert av a-opplysningsloven. Data blir innhentet elektronisk fra Skatteetaten.

Alle arbeidsgivere som har betalt ut lønn, kontantytelser eller naturalytelser må levere a-melding. Datamaterialet omfatter dermed alle ansatte i alle foretak med rapporteringsplikt til de nevnte forvaltningsorganene.¹ A-meldingen rapporteres månedlig. Utbetalinger rapporteres for den måneden de er utbetalt, men ikke nødvendigvis oppjent.

Lønnsstatistikken til SSB omfatter primært månedslønn, men det blir også laget årslønnsberegninger. SSB produserer også lønnsstatistikk på oppdrag for tariffomål.

Lønnsbegrepet gjennomsnittlig månedslønn i lønnsstatistikken omfatter avtalt lønn², bonus³ og uregelmessige tillegg⁴. Månedslønn omfatter ikke overtidsgodtgjørelse og naturalytelser, men det gis statistikk over overtidsgodtgjørelse som en del av lønnsstatistikken.

¹ Selvstendig næringsdrivendes inntekt fra egen virksomhet er ikke omfattet.

² Avtalt lønn inkludert faste tillegg.

³ Bonus omfatter her også produksjonstillegg, provisjoner, gratialer mv., som ofte ikke er knyttet til bestemte arbeidsoppgaver og kan opptre ujevnt.

⁴ Uregelmessige tillegg omfatter bl.a. tillegg for ubekvem arbeidstid, utkallingstillegg, skifttillegg, smusstillegg, offshoret tillegg og andre tillegg som følge av arbeidets art. Uregelmessige tillegg er som regel knyttet til spesielle arbeidsoppgaver eller arbeidstider.

SSB publiserer en kvartalsvis statistikk, Antall arbeidsforhold og lønn, med tall for midtmåned i hvert kvartal, og en årlig lønnsstatistikk med mer detaljerte tall per september. Et hovedformål med kvartalsvis lønnsstatistikk er måling av lønnsendring gjennom året til bruk i konjunktur-observasjonen. I begge statistikkene er avtalt lønn det som er utbetalt i tellingsmåneden. De andre lønnskomponentene er gjennomsnitt fra 1. januar til september i den årlige statistikken, mens de i kvartalsstatistikken beregnes for tellingsmåneden.

Eventuelle etterbetalinger av lønn (avtalt lønn) i tellingsmåneden innarbeides i SSBs årslønnsberegning, men tas ikke med i månedslønn.

SSBs lønnsstatistikk benytter standard for næringsgruppering (SN 2007) og institusjonell sektor for å gruppere virksomhetens aktivitet. Dette er en annen inndeling enn etter forhandlingsområder. Det er f.eks. ikke fullt ut de samme bedriftene som inngår i næringen industri i henhold til standard for næringsgruppering som inngår i begrepet NHO-bedrifter i industrien. En av forskjellene består i at deler av oljebaserte industribedrifter er med i lønnstallene for industrien for NHO-bedrifter, men ikke i industrinæringen iht. SN 2007.

Også andre forskjeller mellom SSBs statistikker og forhandlingsstatistikk forekommer. Unge arbeidstakere (under 18 år), lærlinger og ansatte over 72 år er for eksempel ikke med i flere forhandlingsstatistikker, men er inkludert i lønnsstatistikken fra SSB. Ledergrupper inngår i all lønnsstatistikk fra SSB, men er kun med i de aggregerte tallene for Virke-området i lønnsstatistikk for forhandlingsområder.

SSB publiserte i april 2020 en ny, månedlig statistikk om lønnssummer som beskriver utviklingen av grunnlag for arbeidsgiveravgift, beregnet arbeidsgiveravgift og kontantlønn. Grunnlaget for arbeidsgiveravgift er delt opp på lønn og andre arbeidsgiveravgiftspliktige godtgjørelser, tilskudd og premier til pensjonsordninger fratrukket arbeidstakeres egenandeler, og refusjoner av lønn til permitterte og ansatte med koronarelatert fravær og sykepenger fra NAV som arbeidsgiver har

forskuttet. Refusjoner gjelder kun refusjon av sykepenger i en normalsituasjon. Som en del av de midlertidige nasjonale tiltakene i 2020 er det utvidet til å brukes også for refusjon av lønn til permitterte (fra 13. mars) og lønn til ansatte med koronarelatert fravær (fra 20. mars). Statistikken viser også sum kontantlønn, dvs. alle kontante ytelser fra arbeidsgiver.

Årslønn

Årslønn er den beregnede lønnen i et arbeidsforhold for et kalenderår, der lønnen regnes om til å tilsvare heltidsarbeid hele året og beregnes som om det er full lønn under ferie og annet fravær. Det betyr bl.a. at variasjon i sykefravær ikke påvirker beregnet årslønn eller årslønnsvekst. Årslønnen omfatter avtalt lønn, bonus og uregelmessige tillegg. Naturallønn, lønn for overtidsarbeid og sluttvederlag er derimot ikke inkludert.

Ved beregning av årslønn er deltidsansatte regnet om til heltidsekvivalenter. Et årsverk for heltidsansatte består ikke av det samme antall arbeidstimer for alle lønnstakergrupper. Forskjeller kan for eksempel skyldes omfang av skiftarbeid og turnus.

I rapporten anvendes årslønnsberegninger i henholdsvis lønnsstatistikken og nasjonalregnskapet fra SSB og i forhandlingsområdene. Innholdet i årslønnsbegrepet er i utgangspunktet det samme, men det er forskjeller i kilder, populasjon og metode. Under gis en oversikt over årslønnsberegningene.

Årslønn i lønnsstatistikken fra Statistisk sentralbyrå

Årslønnen er summen av utbetalt avtalt lønn, bonus og uregelmessige tillegg i kalenderåret. Ved beregning av årslønn inkluderes bare måneder med utbetalt lønn for det enkelte arbeidsforhold. Det betyr for eksempel at sykmeldte og permitterte bare teller med i lønnspliktperioden. Det er en forskjell fra definisjonen av årslønn over, der lønnstaker tillegges full lønn i perioder med midlertidig fravær uten lønnsutbetaling. Etterbetalinger utbetalt i tellingsåret telles med også når de er tjent opp året før, mens opptjent lønn som utbetales året etter ikke kommer med. Se også omtalen under Lønnsstatistikk. Årslønn fra lønnsstatistikken benyttes i kapittel 2, tabell 2.1.

Årslønn i nasjonalregnskapet

Årslønn i nasjonalregnskapet beregnes gitt definisjonen av årslønn innledningsvis. Kildegrunnlaget

både i lønnsstatistikken og nasjonalregnskapet er hentet fra a-ordningen. Populasjonen i nasjonalregnskapet er alle lønnstakere i bedriftene som inngår i produksjonsavgrensningen for Norge. Nasjonalregnskapet inkluderer dermed i motsetning til lønnsstatistikken også ansatte på skip og båter i utenriks sjøfart og vernepliktige i forsvaret.

Beregningsmetodene for årslønn i nasjonalregnskapet og lønnsstatistikken kan variere noe. Blant annet vil etterbetalinger i lønnsstatistikken plasseres i den måneden de kommer til utbetaling, mens nasjonalregnskapet beregner når etterbetalingene er opptjent. Feriepengetillegg inkluderes derimot det året de kommer til utbetaling, og ferietrekk for de fastlønnede trekkes fra samme år som trekket er foretatt.

I årslønnsberegningene inngår alle arbeidsforhold med en beregnet lønn for året (heltidsekvivalent), dvs. som om personen jobbet full tid og ikke hadde fravær utenom ferie. Permitteringer inntil 3 måneder behandles likt som annet midlertidig fravær og avtalt lønn inngår i beregningsgrunnlaget. Arbeidsforholdet utgår av beregningene når permittering varer mer enn 3 måneder.

Årslønn i nasjonalregnskapet benyttes i kapittel 2 for å vise årslønnsvekst for hele økonomien, i kapittel 7 samt i vedlegg 7.

Årslønn i forhandlingsområdene

Beregningene av årslønn og lønnsvekst for forhandlingsområdene bygger på lønnsstatistikk for de enkelte gruppene, og på opplysninger om lønnstillegg og reguleringstidspunkter i de enkelte år. A-ordningen utgjør grunnlaget for statistikken og årslønnsberegningene, med unntak av for KS og Spekter øvrige bedrifter, der arbeidsgiverorganisasjonene samler inn data.

Beregningene er baserte på opplysninger om time- eller månedslønn eksklusive overtidstillegg. Månedslønnen består av avtalt lønn, bonus og uregelmessige tillegg. Beregningene inneholder de samme lønnskomponentene for alle grupper. Noen av lønnskomponentene som inngår kan være bransjespesifikke tillegg, slik som f.eks. skifttillegg og ulempetillegg.

For tariffområder/forhandlingsområder anslås tariffmessig lønnsøkning på grunnlag av tariffavtaler og kan fordeles på bestemte tidspunkter.

For NHO-bedrifter og finanstjenester⁵ beregnes årslønn fra måneder med utbetalt lønn, basert på opplysninger for alle måneder i året⁶, og ut fra

⁵ Ny metode fra og med årslønnsveksten 2017–2018.

Boks 2.1 Sammenhengen mellom permitteringer, årslønn og sysselsetting

Det store omfanget av permitteringer i 2020 har betydning for den målte lønnsveksten og sysselsettingen. Boksen beskriver hvordan permitteringer påvirker årslønn og sysselsetting i statistikken.

Ved permittering er arbeidstaker pålagt arbeidsfritak og arbeidsgiver er fritatt sin lønnsplikt. Arbeidsforholdet består og det forutsettes at arbeidsstans kun er midlertidig.

Årslønn

Som det framgår av dette vedlegget, er årslønn den beregnede lønnen i et arbeidsforhold for et kalenderår, der lønnen regnes om til å tilsvare heltidsarbeid hele året og beregnes som om det er full lønn under ferie og annet fravær. Det er likevel forskjeller i hvordan permitterte håndteres i beregningene.

I nasjonalregnskapets beregninger av årslønn inngår alle arbeidsforhold og da med en beregnet lønn for året (heltidsekvivalent), dvs. som om personen jobbet full tid og ikke hadde fravær utenom ferie. Permitteringer inntil 3 måneder behandles likt som annet midlertidig fravær. Hvis permitteringen varer utover 3 måneder, vil arbeidstakeren betraktes som arbeidsledig. Det betyr at permitteringer inntil 3 måneder og annet midlertidig fravær ikke påvirker gjennomsnittlig årslønn i nasjonalregnskapet. Permitteringene vil likevel kunne påvirke beregnet årslønn i år i den grad de varer mer enn 3 måneder.

I lønnsstatistikken inkluderes arbeidsforhold bare så lenge det er utbetalt lønn, dvs. permitterte er med bare i lønnspliktperioden, som er senket midlertidig fra 15 til 2 dager. Mens en permittert ansatt beholder full vekt i årslønnsberegningen i nasjonalregnskapet for permittering inntil 3 måneder, får vedkommende bare vekt for måneder med utbetalt lønn når det beregnes årslønn i lønnsstatistikken. Det betyr at det kan oppstå sammensetningseffekter i årslønn fra lønnsstatistikken, som ikke oppstår i nasjonalregnskapet. Permitteringer som går over i oppsigelser og arbeidsledighet vil ha samme effekt i nasjonalregnskapet og lønnsstatistikken.

Permitteringene vil få forskjellige konsekvenser for årslønn i forhandlingsområdene som følge av forskjeller i data og metode. For Virkebedrifter i varehandel vil årslønnen være påvirket av permitteringene i den grad de omfatter september måned, som er tellingsmåneden hvert år. Tilsvarende gjelder for Spekter-bedrifter utenom

helseforetakene, men der tellingstidspunkt er oktoberlønnen (per 1. november). For NHO-bedrifter benyttes opplysninger for alle måneder i året, og årslønn blir beregnet basert på måneder med utbetalt lønn. Dermed vil årslønnen, slik den hittil har blitt beregnet, bli påvirket av permitteringene gjennom sammensetningseffekter, tilsvarende som i lønnsstatistikken fra SSB. Det samme gjelder årslønn for finanstjenester.

Eventuelle virkninger av korona-pandemien på årslønn gjennom endrede tidspunkter for utbetaling og virkning av tillegg kommer i tillegg. Det gjør også sammensetningseffekter som måtte følge av endringer i sysselsettingen. Utvalget vil beskrive slike effekter i rapporten foran inntektsoppgjørene i 2021, og vil her også vurdere årslønnsberegningene i lys av permitteringene.

Sysselsetting

I arbeidskraftundersøkelsen (AKU) og den registerbaserte sysselsettingsstatistikken behandles permitterte likt. I AKU blir de som har vært helt permittert i inntil tre måneder regnet som sysselsatte med midlertidig fravær, og som arbeidsledige deretter. I den registerbaserte sysselsettingsstatistikken blir permitteringer under tre måneder uten lønn regnet som sysselsetting (som i AKU), og når permitteringen går over tre sammenhengende måneder blir personen regnet som ikke sysselsatt.

I nasjonalregnskapet regnes alle personer som er midlertidig fraværende fra inntektsgivende arbeid pga. sykdom, ferie, permisjon mv. som sysselsatt. Når det gjelder permisjoner på grunn av spesielle forhold på arbeidsmarkedet, gjelder samme regel som i AKU og registerbasert sysselsettingsstatistikk. Hvis permitteringen har vart i 90 dager (3 måneder) og arbeidsforholdet ikke er meldt avsluttet i a-ordningen, vil nasjonalregnskapet manuelt legge inn at jobben er opphørt. Når en jobb forsvinner, forsvinner også denne jobbets bidrag til årsverk.

Årsverk i nasjonalregnskapet beregnes med utgangspunkt i jobber og arbeidstid, slik at permitterte inngår i årsverk de første 3 månedene. Varer permitteringen lenger, eller jobben blir borte, vil den ikke lenger bidra til årsverkene. Permitterte og arbeidstakere med annet fravær inngår ikke i beregningen av utførte timeverk, heller ikke de første 3 månedene.

dette beregnes lønnsglidning og overheng sammen med kunnskap om tariffmessig lønnsøkning. Datagrunnlaget består av avtalt lønn, bonus og uregelmessige tillegg samt timer per måned, og omfatter for NHO-bedrifter en rekke personopplysninger som er nødvendige for å knytte materialet mot tariffavtaler og beregne årslønn på en nøyaktig og sammenliknbar måte.

For NHO-bedrifter blir årslønnsberegningene for tariffavtaler/næringsområder vektet opp med NHOs register («statistikkregister») til større grupper som f.eks. industriarbeidere, industrifunksjonærer, industriansatte i alt, voksne arbeidere etc. (lærlinger og unge under 18 år er ikke med i statistikken). For beregning av årslønn inngår gjennomsnittlig nivå over 12 måneder for både bonus og uregelmessige tillegg, og dermed får ikke disse virkning på lønnsoverhenget. I beregning av lønnsoverheng, er det justert for etterbetalinger der dette er kjent ved glatting av nivåene noe tilbake i tid.

For forhandlingsområdene i tabell 1.1 utenom NHO-bedrifter og finanstjenester, beregnes årslønn ved å ta utgangspunkt i lønnsstatistikk for samme måned to påfølgende år (september, oktober eller desember). Økningen i månedslønnen over denne 12-månedersperioden deles i tariffmessig lønnsøkning og lønnsglidning. Tariffmessig lønnsøkning anslås på grunnlag av tariffavtaler og kan fordeles på bestemte tidspunkter. Lønnsglidningen beregnes som en restpost, og blir fordelt på ett eller flere tidspunkter, bl.a. ut fra kunnskap om virkningstidspunkt for lokalt avtalte tillegg. Under forutsetning av at det ikke gis sentrale tillegg helt på slutten av året, eller det foreligger andre opplysninger om lønnsutviklingen, legger utvalget til grunn at lønnsnivået på tellingspunktet holder seg på samme nivå ut året. Deretter beregnes et gjennomsnittlig lønnsnivå, eller årslønn, for det aktuelle året. Lønnsøkning som kommer etter tellingstidspunktet trekker opp årslønnen i det påfølgende året og bidrar til årslønnsvekst i det året.

KS samler inn data for ansatte i kommuner, fylkeskommuner og ansatte som arbeider i virksomheter som følger tariffavtaler hvor KS og Oslo kommune er part. Tellingstidspunktet er 1. desember. KS har også en egen undersøkelse av virkningstidspunkter brukt for lønnstillegg ved lokale forhandlinger.

Spekter samler inn data fra Spekters medlemsvirksomheter som ikke er helseforetak. Tellingstidspunktet er 1. november, og det er lønnen for oktober som måles. Virkningstidspunkt for lønnstillegg ved lokale forhandlinger i de fleste virksomheter i Spekter øvrige er 1. april.

Av forhandlingsområdene i tabell 1.1 er beregningene avgrenset til heltidsansatte for Virkebedrifter i varehandelen og finanstjenester (Finans Norges medlemmer i finansnæringen). For de øvrige områdene beregnes årslønnsveksten for heltids- og deltidsansatte under ett. Heltidsansatte er ansatte med stillingsprosent lik 100. Se også omtalen under Arbeidstid.

Lønnsoverheng

Lønnsoverhenget beskriver hvor mye lønnsnivået ved utløpet av ett år ligger over gjennomsnittsnivået for året. Det forteller dermed hvor stor årslønnsveksten fra ett år til det neste vil bli dersom det ikke gis lønnstillegg i det andre året og det ikke er sammensetningseffekter som redegjort for i boks 1.1 i kapittel 1.

Dersom alle lønnstillegg ble gitt med virkning fra begynnelsen av året og lønnsnivået ikke endret seg gjennom året, ville lønnsoverhenget per definisjon være null. Tariff tillegg og lønnsøkninger ellers blir imidlertid gitt på ulike tidspunkter for ulike lønnstakergrupper og spredt utover hele året. Lønnstillegg som gis sent i året, fører til større overheng til neste år enn tilsvarende tillegg som gis tidlig i året. Beregninger av overheng er derfor nødvendig hvis det skal være mulig å sammenlikne lønnsutviklingen mellom forhandlingsområder og tariffavtaler før årslønnsveksten er kjent.

For bonusutbetalinger anvendes årsgjennomsnittet i lønnsnivået ved utgangen av året i overhengsberegningen, slik at bonus ikke påvirker overhenget. Bonusutbetalinger skyldes ofte spesielle forhold i ett år, men kan også forventes utbetalt i ett eller annet omfang hvert år, selv om utbetalingen ikke er knyttet til bestemte arbeidsoppgaver.

Størrelsen på overhenget vil ofte være beheftet med usikkerhet når det ikke foreligger fullstendig informasjon om lønn for hele kalenderåret på beregningstidspunktet. Dermed blir lønnsoverhenget i noen grad et tolkingsspørsmål, bl.a. knyttet til tidspunktene for når lønnsøkningen skjer. En konsekvent praksis for å håndtere dette i beregningene medvirker til å redusere usikkerheten. Dette er bakgrunnen for at utvalgets beregninger av lønnsoverheng for tariffområder ikke

⁶ I den tidlige beregningen i februar beregnes lønnsnivåene for desember dersom foreløpige tall for desember ikke foreligger.

har vært fullt ut i samsvar med den prinsipielle definisjonen av overheng. Under forutsetning av at det ikke gis sentrale tillegg på slutten av året, eller det foreligger andre opplysninger om lønnsutviklingen, har utvalget lagt til grunn at lønnsnivået på tellingspunktet for lønnsstatistikken (september⁷) holder seg på samme nivå ut året. Det betyr at overhengen for tariffområder har vært beregnet på grunnlag av lønnsnivået på tellingspunktet i forhold til gjennomsnittet for året. Dette har vært en praktisk tilpasning fordi vi før a-ordningen ble innført fra og med 2015 hadde lite informasjon om lønnsveksten mot slutten av året og fordi overhengsberegningene for forhandlingsområder må være ferdige i god tid før forhandlingene starter opp.

Utvalget benytter fortsatt denne metoden for forhandlingsområdene utenom NHO-bedrifter og finanstjenester. For NHO-bedrifter og finanstjenester bygger beregningene av årslønn og overheng nå på opplysninger om utbetalt lønn for alle måneder i året, når disse foreligger. Gjennomsnittslønnen for månedene oktober–desember representerer lønnsnivået ved utgangen av året. I foreløpig rapport i februar blir lønnen i desember beregnet på grunnlag av foregående måneder og år, dersom informasjon for desember ikke foreligger.

Valget av metode for beregning av overheng påvirker ikke størrelsen på samlet, beregnet lønnsvekst sett over flere år, men påvirker fordelingen av årslønnsveksten mellom år og fordelingen mellom overheng og bidrag fra lønnsglidning i det enkelte året.

Tariffmessig lønnsøkning

Tariffmessig lønnsøkning er lønnsøkning fastsatt i tariffavtaler. Tariffmessig lønnsøkning kan være generelle tillegg, lavlønnstillegg, garantitillegg, tillegg på minstelønnsatser etc. som følge av sentrale eller forbundsvise forhandlinger. Tariffmessig lønnsøkning beregnes på grunnlag av tariffavtaler og kan fordeles på bestemte tidspunkter i løpet av året.

Lønnsglidning

Lønnsglidning framkommer beregningsmessig som forskjellen mellom total lønnsøkning i en bestemt periode og tariffmessig lønnsøkning i den samme perioden. Lønnsglidningen blir dermed en

restpost. Det er et sammensatt lønnsbegrep som bl.a. kan omfatte lønnstillegg som er gitt på de enkelte arbeidsplasser og økt fortjeneste pga. økt akkord. Det inkluderer også endringer i gjennomsnittlig lønnsnivå som følge av sammensetningseffekter, jf. boks 1.1 i kapittel 1. Tillegg ved lokale forhandlinger i privat sektor og for stillinger med bare lokal lønnsdannelse i kommunene regnes som lønnsglidning. For ansatte i staten og i kommunene med sentral lønnsdannelse, er tillegg ved lokale forhandlinger normalt en del av rammen fastsatt sentralt. I staten f.eks. kan etatene/virksomhetene overføre penger fra driftsbudsjettet til lønnsmidler. I tillegg kan partene lokalt føre forhandlinger på særlig grunnlag.

I utvalgets rapporter presenteres tall for bidraget fra lønnsglidningen til årslønnsveksten i de store tariffområdene, jf. tabell 1.3 i kapittel 1. Denne tabellen viser dekomponering av årslønnsveksten i bidrag fra overheng fra året før og bidrag fra tariff tillegg og lønnsglidning i beregningsåret. Normalt betyr lønnsglidningen og tariff tilleggene mer for årslønnsveksten enn det som framgår av dekomponeringen fordi en del av lønnsendringene i beregningsåret inngår i lønns-overhengen og dermed i årslønnsveksten i året etter, jf. definisjonen av lønns-overheng over.

Arbeidstid

Den lovbestemte alminnelige arbeidstid er 40 t/uke, men kan overstige dette. Avtalefestet normalarbeidstid er den arbeidstid per uke som gjelder for vedkommende lønnstakergruppe ifølge tariffavtaler. Den er vanligvis 37,5 t/uke. Ved arbeids tidsordninger som skift-, turnus- og nattarbeid, er både lovfestet og avtalt arbeidstid lavere enn dette. Mellom LO og NHO er for eksempel avtalefestet arbeidstid 36,5 t/uke for vanlig 2-skiftarbeid, 35,5 t/uke for døgnkontinuerlig skift- og sammenliknbart turnusarbeid og 33,6 t/uke for helkontinuerlig skift- og sammenliknbart turnusarbeid.

For arbeidere i *NHO-bedrifter* baseres beskrivelsen av lønnsutviklingen på timefortjenesten omregnet til 37,5 t/uke. I en del bransjer/tariffområder hvor det forekommer skiftarbeid, er timelønnsatsen for dette arbeidet fastsatt slik at fortjenesten per uke er den samme uansett hvilken arbeidstidsordning som gjelder. For å kunne sammenlikne lønnstall bransjer imellom, omregnes timefortjenestene slik at de tilsvarer en ukentlig arbeidstid på 37,5 timer. Med utgangspunkt i faktisk timelønn medfører omregning til 37,5 t/uke at bransjer med mye skiftarbeid vil få et rela-

⁷ For kommuneansatte er tellingspunktet 1. desember, for Spekter øvrige 1. november.

tivt lavere lønnsnivå enn før omregningen i forhold til bransjer hvor det er lite skiftarbeid.

I a-meldingen rapporteres stillingsprosent (hvor stor andel arbeidsforholdet utgjør av full stilling) og antall arbeidstimer per uke for full stilling. Dette gjelder også for arbeidstakere som har en varierende arbeidstid fra uke til uke. Det innhentes også opplysninger om ulike arbeidstidsordninger, for eksempel døgnkontinuerlig/helkontinuerlig skift eller turnusarbeid.

I den publiserte lønnsstatistikken fra SSB defineres heltidsansatte som «ansatte med stillingsprosent større eller lik 100». Alle med stillingsprosent lavere enn 100 regnes som deltidsansatte. Ved å kombinere informasjon om stillingsprosent og antall timer per uke i full stilling, beregnes en avtalt arbeidstid per uke for hver ansatt. Definisjonen av en heltidsstilling vil derved bestemmes av hva som er oppgitt som avtalt arbeidstid per uke for full stilling. Majoriteten av de heltidsansatte har en ukentlig avtalt arbeidstid på 37,5 timer, men varierer fra så lavt som 28 timer per uke til over 40 timer per uke.

For å kunne sammenlikne årslønn eller lønn per måned mellom heltids- og deltidsansatte omregnes lønnen til de deltidsansatte til hva den ville vært hvis de jobbet heltid. Arbeidstiden per måned standardiseres slik at beregnet månedslønn ikke påvirkes av endringer i kalenderen fra et år til et annet.

Lønn per utførte timeverk i nasjonalregnskapet

Lønn per utførte timeverk i nasjonalregnskapet er definert som forholdet mellom utbetalt lønn (inkl. overtidsbetaling, men ekskl. arbeidsgivers trygde- og pensjonspremier) og antall utførte timeverk for lønnstakere. I utførte timeverk inngår overtidstimer, mens fravær som innebærer at timeverk ikke blir utført, ikke er med selv om fraværet er lønnet. Antall utførte timeverk er også påvirket av bevegelige helligdager og skuddår, som gir endringer i antall arbeidsdager på inntil 3 dager fra ett år til et annet.

Sammenhengen mellom gjennomsnittlig lønn per utført timeverk, lønnskostnader per utførte

timeverk og årslønn er nærmere beskrevet i vedlegg 7. Timelønnskostnader inngår også i kapittel 5.

Kjennemerker

Arbeidsgivere opplyser yrke, arbeidstid, og andre egenskaper ved arbeidsforholdet. Arbeidsgiver rapporterer yrkeskode i henhold til standard for yrkesklassifisering (STYRK-98). SSB omkoder denne til en nyere versjon av yrkeskoden, STYRK-08, som er basert på ISCO-08 som benyttes ved frigivingen av arbeidsmarkedsstatistikk. Standarden bygger på de to kvalifikasjonsprinsippene kompetansenivå og grad av spesialisering. Hvilken yrkeskode en stilling skal ha, bestemmes av arbeidsoppgavene. Det vil si at yrkeskoden skal tilsvare konkrete arbeidsoppgaver, ikke utdanning hos den enkelte, type ansettelsesforhold, kontrakt, lønn eller bransje. Hovedregelen er at ansatte som utfører samme arbeidsoppgaver, skal ha samme yrkeskode. SSB kobler også til opplysninger om utdanning fra utdannelsesregisteret, gruppert etter lengden på utdanningen i samsvar med norsk standard for utdanningsgruppering.

Næring er kodet i samsvar med Standard for næringsgruppering (SN 2007) og hentes fra SSBs virksomhets- og foretaksregister. Det samme blir gjort for sektor, også kalt institusjonell sektorgruppering, der lønnsstatistikken benytter følgende gruppering:

- Sektor 6100: Statlig forvaltning
- Sektor 6500: Kommunal og fylkeskommunal forvaltning
- Øvrige: Privat sektor og offentlige foretak

«Statlig forvaltning» er svært nær opptil det gamle SST-registeret, men omfatter også helseforetakene. Ved å kombinere sektor og næring vil man tilnærmet kunne identifisere helseforetakene. Næring 86 (Helsetjenester) innen statlig forvaltning vil omfatte helseforetakene, eksklusive virksomheter som driver «ikke-helserelatert virksomhet» (sykehusapotek, it-avdelinger etc.).

Vedlegg 3

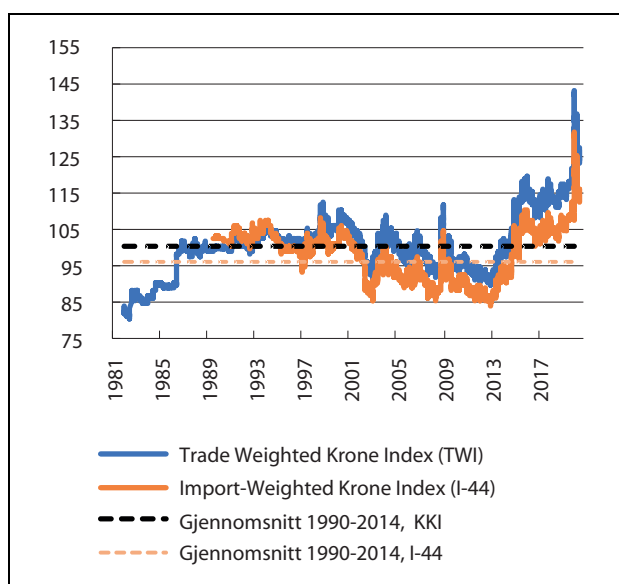
Utviklingen i kronkursen og rentenivå

Dette vedlegget gir en omtale av utviklingen i kronkursen og rentenivå. I omtalen er det lagt mest vekt på utviklingen de siste ti årene. I NOU 2003: 10 gis en omtale av utviklingen siden 1970-tallet.

Kronekursindekser

Industriens effektive valutakurs (konkurranskursindeksen) er en nominell effektiv kronkurs beregnet på grunnlag av kursene på den norske kronen mot valutaene for Norges 25 viktigste handelspartnere (geometrisk gjennomsnitt veid med OECDs løpende konkurransevekter, beregnet som en kjedet indeks). Indeksen er satt lik 100 i 1990. Fallende indeksverdi betyr en styrking av kronkursen.

Den importveide kursindeksen (I44) er et geometrisk gjennomsnitt av kursene til 44 land. Vektene er beregnet på grunnlag av Norges vareimport fra 44 land. Indeksen er satt lik 100 i 1995. Fallende indeksverdi betyr en styrking av kronkursen. Indeksen er beregnet etter samme prinsipp som industriens effektive valutakurs.

Figur 3.1 Industriens effektive valutakurs og importveid kursindeks. Fallende kurve angir sterkere kronkurs. Siste observasjon 12.06.2020

Kilde: Macrobond.

Utviklingen i de to valutakursindeksene er illustrert i figur 3.1 og tabell 3.1 nedenfor.

Utviklingen i kronkursen

I årene før 2013 styrket kronen seg betydelig, noe som må ses i sammenheng med at økonomien i Norge utviklet seg sterkere enn hos våre handelspartnere, og at rentenivået i Norge var høyere, jf. figur 3.4. Målt ved konkurransekursindeksen var kronen ved starten av 2013 vel 7,3 prosent sterkere enn gjennomsnittet for de ti foregående årene. Utviklingen snudde i 2013, og kronen svekket seg markert de neste årene. Målt ved konkurransekursindeksen var kronen i januar 2016 drøyt 30 prosent svakere enn i januar 2013. Det har aldri hendt tidligere at kronen målt ved konkurransekursindeksen har svekket seg så mye i løpet av en tilsvarende tidsperiode, jf. figur 3.1¹. Målt som årsgjennomsnitt svekket kronen seg med vel 6 prosent i 2014 og med 10,7 prosent i 2015. Den kraftige svekkelsen av kronen inntraff samtidig som oljeprisen falt markert.

Samtidig som at nedgangen i oljeprisen ble snudd til oppgang, styrket kronen seg gjennom 2016. De siste årene har det vært betydelige svingninger i kronkursen. Målt som årsgjennomsnitt styrket kronen seg med 0,6 prosent i 2017, mens den svekket seg med 0,5 prosent i 2018. I fjor svekket kronen seg med 3,0 prosent. I Pengepolitisk rapport 4/19, som Norges Bank publiserte i desember i fjor, skrev banken om kroneutviklingen:

«Den svake kronen kan trolig delvis forklares med vedvarende usikkerhet om utviklingen internasjonalt. Forverringen av bytteforholdet etter oljeprisfallet i 2014 og usikkerhet omkring det fremtidige aktivitetsnivået i petroleumsnæringene har trolig bidratt til at kronen har holdt seg svak».

¹ Tallene for konkurransekursindeksen strekker seg tilbake til desember 1981

Tabell 3.1 Kronekursen. Prosentvis endring fra året før¹

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Industriens effektive valutakurs (KKI)	-4,2	-1,9	-1,6	3,0	6,1	10,7	1,4	-0,6	0,5	3,0
Importveid valutakurs (I-44)	-3,7	-2,4	-1,1	2,2	5,3	10,5	1,8	-0,8	0,1	2,9

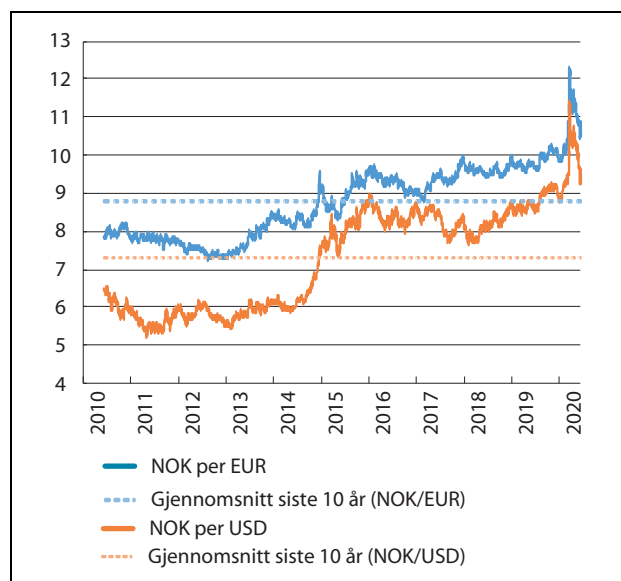
¹ Et positivt endringstall innebærer en effektiv svekkelse av norske kroner målt ved hhv. industriens effektive valutakurs og den importveide valutakursen.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, OECD, Eurostat og Beregningsutvalget.

Kronen var noe svakere ved inngangen til mars enn ved årsskiftet, og falt deretter bratt med om lag 16 prosent fra 2. til 19. mars. Heretter har kronen styrket seg noe og var 12. juni 2020 rundt 8,5 prosent svakere enn ved starten av året. Sammenliknet med gjennomsnittet for perioden 1990–2014 er kronen 27 prosent svakere, jf. figur 3.1. I Pengepolitisk oppdatering som Norges Bank publiserte i mai skrev banken:

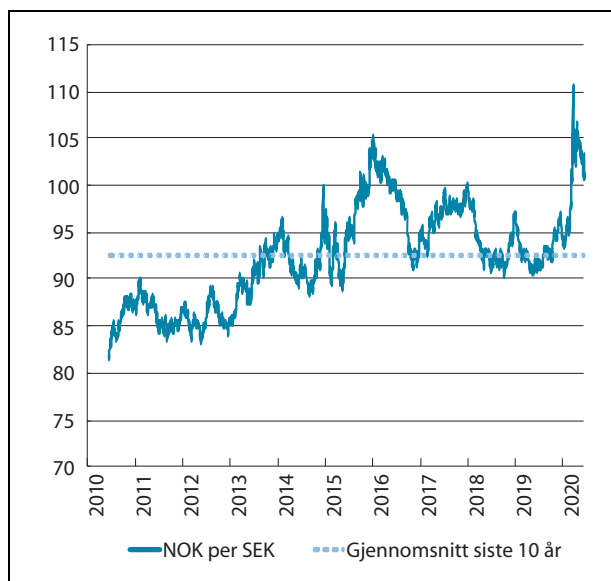
«Vi venter at lav oljepris og usikkerhet om virkninger av virusutbruddet vil bidra til at kronen holder seg svak gjennom hele prognoseperioden».

Figur 3.2 viser utviklingen i norske kroner per euro og dollar de siste ti årene. Målt mot euro var kronen i midten av juni 2020 om lag 24 prosent svakere enn gjennomsnittet de siste ti årene. Målt mot dollar var kronen 31 prosent svakere. Det har vært betydelige svingninger i perioden.

Figur 3.2 Utviklingen i norske kroner per euro og dollar. Fallende kurve angir sterkere kronekurs. Siste observasjon 12.06.2020

Kilde: Macrobond.

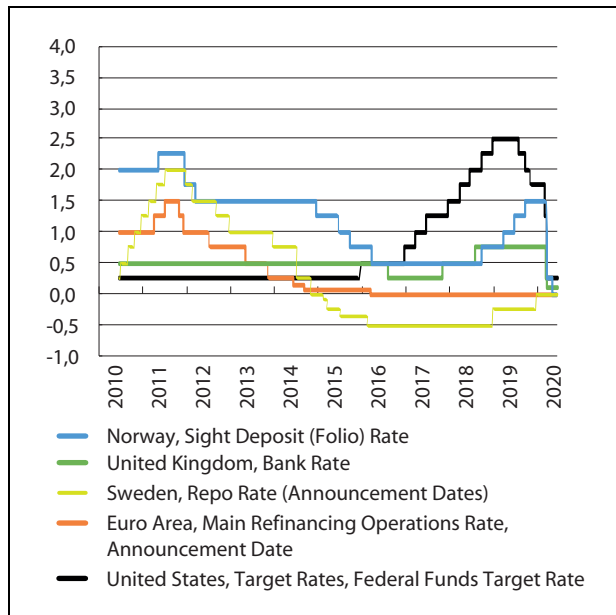
Figur 3.3 Utviklingen i norske kroner per svenske kroner. Fallende kurve angir sterkere kronekurs. Siste observasjon 12.06.2020

Kilde: Macrobond.

Etter å ha gjennomgående svekket seg mot den svenske kronen i årene fram til starten av 2016, styrket den norske kronen samlet sett seg noe de neste fire årene, jf. figur 3.3. Ved starten av 2020 var den norske kronen nesten 7 prosent sterkere enn ved starten av 2016. Så langt i år har den norske kronen svekket seg markert mot den svenske. I midten av juni 2020 var den norske kronen nesten 12 prosent svakere enn gjennomsnittet for de siste ti årene. Det har vært store svingninger i perioden.

Utviklingen i renten

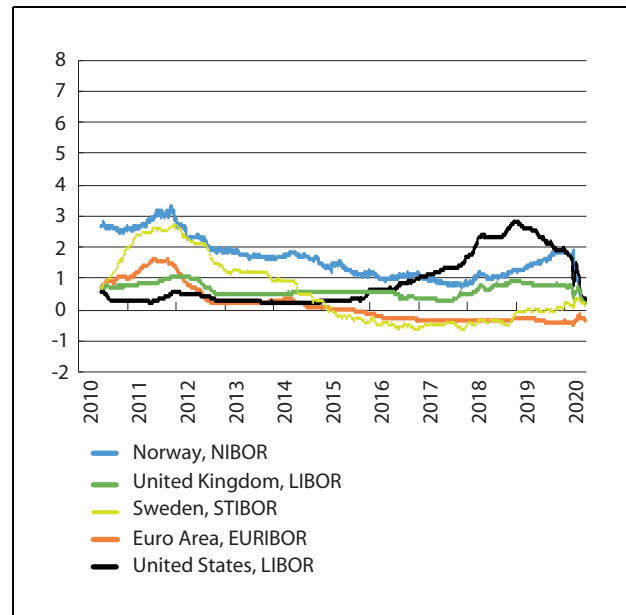
I forbindelse med uroen i finansmarkedene satte Norges Bank styringsrenten markert ned gjennom høsten 2008 og våren 2009. Sommeren 2009 var pengemarkedsrenten med tremåneders løpetid kommet ned i rundt 1¾ prosent. Som følge av at veksten i norsk økonomi tok seg opp valgte

Figur 3.4 Styringsrenter i Norge og hos noen av handelspartnerne. Prosent. Siste observasjon 15.06.2020

Kilde: Macrobond.

Norges Bank å øke styringsrenten gradvis i perioden 2009–2011 og pengemarkedsrenten tok seg derfor litt opp igjen, jf. figur 3.4 og 3.5. Økt uro i finansmarkedene og svekkede utsikter for norsk økonomi, bidro til at styringsrenten ble satt ned fra 2,25 prosent i desember 2011 til 1,5 prosent i mars 2012. Norges Bank holdt styringsrenten på dette nivået fram til høsten 2014, da fall i oljeprisen og svakere utsikter for petroleumsinvesteringene bidro til ny rentenedgang. I mars 2016 var styringsrenten kommet ned i 0,5 prosent. Samtidig med at veksten i norsk økonomi tok seg opp, satte Norges Bank gradvis opp styringsrenten til

Figur 3.5 Tremåneders pengemarkedsrente i Norge og hos noen av handelspartnerne. Prosent. Siste observasjon 12.06.2020

Kilde: Macrobond.

den nådde 1,5 prosent i september i fjor. Som følge av at de økonomiske utsiktene forverret seg markert har Norges Bank i løpet av tre rentemøter redusert styringsrenten til 0 prosent. Det har aldri tidligere hendt at styringsrenten i Norge har vært så lav som dette. I forbindelse med rentemøtet i mai uttalte banken at styringsrenten mest sannsynlig vil bli liggende på dagens nivå en god stund framover.

Styringsrenten i Norge de siste ti årene har i gjennomsnitt vært høyere enn hos alle de andre landene i figur 3.4.

Vedlegg 4

Tabellvedlegg

Tabell 4.1 Skattesatser og beløpsgrenser for inntektsårene 2012–2020

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<i>a. Trygdeavgift pst.</i>									
Lønnsinntekt, pst.	7,8	7,8	8,2	8,2	8,2	8,2	8,2	8,2	8,2
Primærnæringsinntekt ¹ , pst.	11,0	11,0	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4
Annen næringsinntekt, pst.	11,0	11,0	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4
Pensjonsinntekt	4,7	4,7	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1
<i>b. Trinnskatt (toppskatt t.o.m. 2015)</i>									
Trinn 1									
Sats, pst.					0,44	0,93	1,4	1,9	1,9
Innslagspunkt					159 800	164 100	169 000	174 500	180 800
Trinn 2									
Sats, pst.					1,7	2,41	3,3	4,2	4,2
Innslagspunkt					224 900	230 950	237 900	245 650	254 500
Trinn 3 (tidl trinn 1 i toppskatten)									
Sats ² , pst.	9,0	9,0	9,0	9,0	10,7	11,52	12,4	13,2	13,2
Innslagspunkt	490 000	509 600	527 400	550 550	565 400	580 650	598 050	617 500	639 750
Trinn 4 (tidl trinn 2 i toppskatten)									
Sats, pst.	12,0	12,0	12,0	12,0	13,7	14,52	15,4	16,2	16,2
Innslagspunkt	796 400	828 300	857 300	885 600	909 500	934 050	962 050	964 800	999 550
<i>Skatter på alminnelig inntekt</i>									
<i>c. Kommune, fylkes- og fellesskatt</i>									
Finnmark og Nord- Troms, pst.	24,5	24,5	23,5	23,5	21,5	20,5	19,5	18,5	18,5
Landet ellers, pst.	28,0	28,0	27,0	27,0	25,0	24,0	23,0	22,0	22,0

Tabell 4.1 Skattesatser og beløpsgrenser for inntektsårene 2012–2020

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<i>d. Maksimale marginale skattesatser</i>									
Lønnsinntekt (ekskl. arbeidsgiveravgift), pst.	47,8	47,8	47,2	47,2	46,9	46,7	46,6	46,4	46,4
Annen næringsinntekt, pst.	51,0	51,0	50,4	50,4	50,1	49,9	49,8	49,6	49,6
<i>Standardfradrag mv.</i>									
<i>e. Personfradrag</i>									
Klasse 1, kr	45 350	47 150	48 800	50 400	51 750	53 150	54 750	56 550	51 300
Klasse 2, kr ³	90 700	94 300	72 000	74 250	76 250	78 300	-	-	-
<i>f. Minstefradrag for lønnsinntekt</i>									
Sats, pst.	38,0	40,0	43,0	43,0	43,0	44,0	45,0	45,0	45,0
Øvre grense, kr	78 150	81 300	84 150	89 050	91 450	94 750	97 610	100 800	104 450
Nedre grense, kr	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000
<i>g. Minstefradrag for pensjonsinntekt</i>									
Sats, pst.	26,0	26,0	27,0	29,0	29,0	31,0	31,0	31,0	31,0
Øvre grense, kr	65 450	68 050	70 400	72 200	73 600	81 200	83 000	85 050	87 450
Nedre grense, kr	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000
<i>h. Lønnsfradrag⁴, kr</i>									
	31 800	31 800	31 800	31 800	31 800	31 800	31 800	31 800	31 800
<i>i. Særfradrag for alder, kr</i>									
<i>j. Særfradrag for uførhet, kr</i>									
	32 000	32 000	32 000						
<i>k. Særskilt skattefradrag for pensjonister</i>									
Maksimalt beløp, kr	29 300	30 300	30 000	30 800	29 880	29 940	29 950	30 000	32 330
Innslagspunkt trinn 1, kr	165 000	170 750	175 900	180 800	184 800	188 700	193 250	198 200	204 150
Nedtrappingssats trinn 1, pst.	15,3	15,3	15,3	15,3	15,3	15,3	15,3	15,3	16,7
Innslagspunkt trinn 2, kr	251 700	259 800	266 900	273 650	278 950	284 350	290 700	297 900	306 300
Nedtrappingssats trinn 2, pst.	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0
<i>j. Skattebegrensningsregelen⁵</i>									
Avtrappingssats, pst.	55,0	55,0	55,0	55,0	55,0	55,0	55,0	55,0	55,0
Skattefri nettoinntekt									
Enslige, kr	122 100	127 000	131 400	135 700	139 400	143 150	147 450	147 450	147 450

Tabell 4.1 Skattesatser og beløpsgrenser for inntektsårene 2012–2020

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Gifte ⁶ , kr	112 200	116 700	120 800	124 800	128 150	131 600	135 550	135 550	135 550
<i>l. Foreldrebetaling (for barn under 12 år)</i>									
Øvre grense, ett barn, kr	25 000	25 000	25 000	25 000	25 000	25 000	25 000	25 000	25 000
Øvre grense, to barn, kr	40 000	40 000	40 000	40 000	40 000	40 000	40 000	40 000	40 000
Øvre grense, tre barn, kr	55 000	55 000	55 000	55 000	55 000	55 000	55 000	55 000	55 000
Øvre grense, fire barn, kr	70 000	70 000	70 000	70 000	70 000	70 000	70 000	70 000	70 000
Osv.									
<i>n. Barnetrygd⁷</i>									
Generell sats per barn ⁹ , kr	11 640	11 640	11 640	11 640	11 640	11 640	11 640	12 648 ¹⁰	12 648
Sats per barn 0–5 år ⁹ , kr									16 248
<i>Ekstra barnetrygd i Finnmark og Nord-Troms, kr⁸</i>	3 840	3 840							

¹ Næringsdrivende innenfor fiske og fangst samt barnepass i eget hjem (barn under 12 år eller med særlig behov for omsorg og pleie) har 8,2 pst. trygdeavgift på næringsinntekten. Lavere trygdeavgiftssats for fiske og fangst har sammenheng med at disse næringene betaler produktavgift som blant annet skal dekke differansen mellom 8,2 pst. og 11,4 pst. trygdeavgift.

² For skattytere i Nord-Troms og Finnmark er satsen 11,2 pst. i 2020.

³ Skatteklasse 2 er avviklet fra 2018. Gjaldt tidligere for skattytere med forsørgeransvar for ektefelle.

⁴ Skattyter må velge mellom minstefradrag og lønnsfradrag.

⁵ Fra 2015 gjelder skattebegrensingsregelen kun pensjon eller overgangsstonad til en tidligere familiepleier eller gjenlevende ektefelle.

⁶ Gifte uføre som mottar ektefelle tillegg, har en skattefri nettoinntekt som tilsvarer det dobbelte av den skattefrie nettoinntekten for øvrige gifte, dvs. 271 100 kroner i 2020.

⁷ Enslige forsørgere får barnetrygd for et barn mer enn det de har (utvidet barnetrygd). Enslige forsørgere med full overgangsstonad og utvidet barnetrygd får dessuten 7 920 kroner ekstra dersom de har barn fra 0–3 år.

⁸ Avviklet fra 1. april 2014.

⁹ Gjelder for barn 6–17 år fra 1. september 2020. Fra 1. september 2020 innføres en egen sats for barn mellom 0 og 5 år på 1 354 kroner per måned. 16 248 tilsvarer det årlige beløpet etter 1. september 2020.

¹⁰ Satsen ble økt fra 970 til 1 054 kroner i måneden fra 1. mars 2019. 12 648 kroner tilsvarer det årlige beløpet etter 1. mars 2019.

Kilde: Finansdepartementet.

Tabell 4.2 Utvikling i grunnbeløpet (G), minstepensjonene for enslige og ektepar og pensjonen til enslige uføre i perioden 1.5.2009–30.4.2020¹. Kroner og målt i antall G

	Årlig minstepensjon for enslig			Årlig minstepensjon for ektepar		Årlig minsteytelse i uføretrygden for enslige ²	
	Grunnbeløpet	Kroner	Antall G	Kroner	Antall G	Kroner	Antall G
01.05.09–30.04.10 ³	72 881	143 568	1,97	265 272	3,64	143 568	1,97
01.05.10–30.04.11 ⁴	75 641	151 272	2,00	279 864	3,70	151 272	2,00
01.05.11–30.04.12 ⁵	79 216	157 639	1,99	291 644	3,68	158 424	2,00
01.05.12–30.04.13	82 122	162 615	1,98	300 850	3,66	164 256	2,00
01.05.13–30.04.14	85 245	167 963	1,97	310 744	3,65	170 496	2,00
01.05.14–31.12.14	88 370	173 274	1,96	320 570	3,63	176 736	2,00
01.01.15–30.04.15	88 370	173 274	1,96	320 570	3,63	219 158 ⁶	2,48
01.05.15–30.04.16	90 068	175 739	1,95	325 132	3,61	223 369	2,48
01.05.16–31.08.16	92 576	179 748	1,94	332 548	3,59	229 588	2,48
01.09.16–30.04.17 ⁷	92 576	183 748	1,98	341 530	3,69	229 588	2,48
01.05.17–31.08.17	93 634	184 766	1,97	343 422	3,67	232 212	2,48
01.09.17–30.04.18 ⁸	93 634	188 766	2,02	345 422	3,69	232 212	2,48
01.05.18–30.04.19	96 883	194 192	2,00	355 350	3,67	240 270	2,48
01.05.19–31.08.19	99 858	198 818	1,99	363 816	3,64	247 648	2,48
01.09.19–30.04.20 ⁹	99 858	202 818	2,03	363 816	3,64	247 648	2,48

¹ For tidligere år se NOU 2017: 10 Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2017.

² Fra 2015 er minsteytelsen per år i uføretrygden 2,48 G for enslige og 2,28 G for gifte og samboende. Fra 1.9.2016 er minsteytelsen per år 2,33 G for gifte og samboende uføretrygdede som mottar en omregnet uførepensjon. Personer som er født uføre eller har blitt uføre før fylte 26 år er garantert en minsteytelse på 2,66 G (samboende) eller 2,91 G (enslige).

³ Heving av særtilleggssatsen fra 1.5.2009. Ordinær sats utgjør 97 pst. av grunnbeløpet.

⁴ Heving av særtilleggssatsen fra 1.5.2010. Ordinær sats utgjør 100 pst. av grunnbeløpet.

⁵ Fra og med 1.5.2011 er satsene for minste pensjonsnivå for alderspensjonister regulert i samsvar med lønnsveksten og deretter justert for effekten av levealdersjusteringen, mens minstepensjon for uførepensjonister er regulert i samsvar med grunnbeløpet (lønnsveksten).

⁶ Fra 1.1.2015 er uførepensjon endret til uføretrygd og blir skattlagt som lønn. For å føre videre nivået etter skatt, er minstesatsene økt.

⁷ Fra 1.9.2016 økte grunnpensjonen til gifte og samboende pensjonister fra 0,85 G til 0,90 G. Minste pensjonsnivå for gifte alderspensjonister økte, og minste pensjonsnivå for enslige alderspensjonister ble økt med 4 000 kr per år.

⁸ Fra 1.9.2017 ble minste pensjonsnivå for enslige økt med 4 000 kr per år, og minste pensjonsnivå for gifte/samboere ble økt med 1 000 kr per år.

⁹ Fra 1.9.2019 ble minste pensjonsnivå for enslige økt med 4 000 kr per år.

Kilde: Arbeids- og sosialdepartementet.

Tabell 4.3 Timelønnskostnader i industrien hos Norges handelspartnere i nasjonal valuta.¹ Prosentvis vekst fra året før

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Sverige	-0,8	1,4	5,3	2,1	2,6	2,1	1,6	1,1	3,1	2,0
Tyskland	1,5	2,4	4,3	2,9	2,6	2,2	2,4	2,7	2,1	2,2
Danmark	4,0	3,0	1,9	1,9	2,0	1,1	1,7	1,5	2,4	3,2
Nederland	-5,3	2,4	3,3	0,8	2,7	-0,5	-0,9	2,4	2,7	2,6
Storbritannia	-0,1	1,7	2,6	1,4	1,0	1,3	3,7	2,7	3,2	0,9
USA	1,6	2,2	0,5	2,2	1,5	2,1	3,2			
Sør Korea	7,7	2,8	8,3	5,0	2,9	2,5	4,6			
Kina										
Polen	2,9	5,2	5,2	3,5	6,1	3,6	4,7	6,4	7,9	6,9
Belgia	2,0	3,6	2,5	2,0	2,6	1,7	-1,2	1,3	1,6	2,1
Finland	-3,3	4,2	3,0	2,6	1,2	2,1	1,0	-1,8	1,0	0,7
Italia	3,2	2,9	2,8	2,9	2,4	2,6	0,5	0,0	1,5	3,2
Frankrike	3,1	4,4	4,3	1,6	1,7	1,4	1,4	1,6	2,5	1,9
Singapore	3,1	10,3	5,2	5,7	5,3	4,6	3,9			
Spania	0,5	1,5	2,5	1,2	0,4	-0,7	0,5	0,9	0,8	2,0
Canada	5,5	1,7	2,2	2,7	1,3	3,1	1,4			
Japan	-0,9	2,1	-1,2	0,1	1,4	0,1	0,8			
Litauen										
Brasil	8,4	10,2	8,2	7,8	8,5	4,8	8,3			
Russland										
Tsjekkia	0,2	3,1	3,3	2,4	3,7	3,5	2,4	8,4	8,6	6,7
Sveits	-2,6	0,6	7,1	2,0	1,2	-1,0	1,3			
Tyrkia	5,8	6,5	7,6	11,7	12,5	13,5	19,2			
Estland	0,7	5,1	8,9	7,6	6,5	6,0	5,8	6,2	6,4	6,8
Taiwan	2,4	4,1	1,8	0,6	2,8	5,2	4,8			
Norges handelspartnere ²	0,9	2,7	3,8	2,4	2,5	1,9	2,2	2,0	2,9	2,5
<i>Memo:</i>										
Norge	2,2	4,5	4,9	5,1	3,1	3,0	1,7	2,4	2,8	3,9

¹ Tallene for årene 2008–2016 er fra Conference Board. For 2017–2019 benyttes tall for vekst i arbeidskraftkostnadsindekser fra Eurostat. Tallene for Norge er fra nasjonalregnskapet.

² Ved beregning av tall for Norges handelspartnere benyttes Beregningsutvalgets konkurransevekter, jf. tabell 5.1.

Kilder: Conference Board, Eurostat og SSB.

Tabell 4.4 Lønnskostnader per ansatt i hele økonomien hos Norges handelspartnere i nasjonal valuta¹.
Prosentvis vekst fra året før

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Sverige	3,1	3,1	2,0	2,3	2,6	2,6	2,1	3,8	2,9	2,8
Tyskland	3,0	2,6	1,9	2,9	2,8	2,3	2,6	2,9	3,2	2,3
Danmark	1,4	1,8	1,6	1,5	1,7	1,3	1,6	1,7	1,4	2,6
Nederland	1,9	2,0	1,8	1,6	-0,3	1,6	1,0	1,9	2,9	2,9
Storbritannia	1,8	1,3	3,2	1,1	0,7	3,2	3,2	2,9	3,8	2,4
USA	3,0	2,2	2,0	2,9	3,1	0,9	3,1	3,3 ²	3,6 ²	3,9
Sør Korea	3,8	3,0	3,0	2,4	4,4	3,4	3,5	4,2 ²	2,8 ²	2,9
Kina										
Polen	5,3	3,6	1,7	2,2	1,7	4,8	5,8	7,9	7,3	8,3
Belgia	3,1	3,1	2,4	1,0	0,1	0,6	1,8	1,9	2,0	2,1
Finland	3,4	2,7	1,4	0,9	1,4	0,9	-1,1	1,3	1,6	2,4
Italia	1,0	-1,2	0,8	0,1	1,0	0,4	0,4	2,1	1,1	0,7
Frankrike	2,3	2,2	1,8	1,2	1,1	1,2	2,0	1,7	-0,2	2,0
Singapore										
Spania	0,0	-1,5	0,1	0,1	1,0	-0,1	0,7	1,3	2,2	1,9
Canada	3,5	3,2	2,7	3,1	1,8	-1,1	2,0	3,6	2,3 ²	3,1
Japan	0,3	0,0	-0,3	0,9	0,5	1,2	0,5	1,5	0,4 ²	1,1
Litauen	6,1	4,2	5,4	4,6	5,8	6,4	9,5	7,7	9,8	7,7
Brasil										
Russland										
Tsjekkia	2,7	1,7	-0,3	2,6	3,0	4,0	6,4	8,0	6,2	5,9
Sveits	1,0	0,5	1,2	-0,6	-0,3	-0,4	0,3	1,2	0,9	1,0
Tyrkia										
Estland	1,9	5,8	5,7	6,6	3,7	5,7	7,0	10,2	7,8	4,7
Taiwan										
Norges handelspartnere ³	2,6	2,3	1,9	2,0	2,1	2,1	2,3	3,2	3,0	2,9
Memo:										
Norge	4,7	4,6	4,4	3,0	2,5	1,3	1,9	3,3	4,1	3,1
Euroområdet ⁴	2,0	1,5	1,5	1,4	1,4	1,3	1,7	2,2	2,0	2,1
OECD	2,5 ²	1,9 ²	1,7 ²	2,1 ²	2,1 ²	1,7 ²	2,6 ²	3,1 ²	3,1 ²	3,2

¹ Tallene for perioden 2011–2019 er statistikk om ikke annet er spesifisert i fotnote. Tallene for 2020 er anslag fra OECDs Economic Outlook fra november 2019.

² Anslag fra OECDs Economic Outlook fra november 2019.

³ Ved beregning av tall for Norges handelspartnere benyttes Beregningsutvalgets konkurransevekter, jf. tabell 5.1.

⁴ Tallene for 2011–2019 inkluderer alle landene i euroområdet. Anslaget for 2020, som er fra Economic Outlook, er for «Euro area 17» som består av de 17 eurolandene som også er med i OECD.

Kilder: Historiske tall er hentet fra statistikkdatabasen til OECD per 15. juni 2020. Anslagene er fra OECD (Economic Outlook, november 2019). Det gjøres oppmerksom på at OECD i sin siste utgave av Economic Outlook, som ble publisert i juni 2020, ikke presenterte oppdaterte anslag for denne størrelsen. OECD begrunnet det med den store usikkerheten rundt covid-19-pandemien.

Tabell 4.5 Netto lønnskostnadsandel for industrien i Norge og utvalgte land. Prosent

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Norge	83,0	85,6	87,1	88,2	86,5	85,6	88,2	84,3	89,4	88,9
Sverige	69,1	69,2	75,7	78,4	77,0	68,3	68,7	70,0		
Tyskland	83,4	80,1	81,7	83,7	81,3	79,8	77,3	77,4	78,9	
Finland	75,5	78,0	91,7	85,3	81,5	77,6	75,3	66,9	68,2	
Danmark	83,0	82,6	77,3	73,0	72,3	68,7	65,2	66,4	65,3	
Nederland	72,6	70,2	71,8	74,9	75,4	69,3	69,0	66,2	65,1	
Frankrike	96,4	94,1	94,6	94,3	94,0	90,1	90,8	92,7	95,8	
Polen	60,2	57,2	55,9	59,5	57,3	54,5	57,2	62,2	65,5	

Kilder: SSB og Eurostat.

Tabell 4.6 Lønnsomhetsmål i industrien. Prosent

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
<i>Driftsmargin</i>										
Norge	3,8	5,6	4,1	4,6	4,3	5,0	4,4	4,8	4,7	4,1
Belgia	3,3	4,6	3,6	3,3	3,3	3,8	5,2	5,3	5,3	6,3
Frankrike	2,3	3,9	3,2	2,6	2,8	2,6	4,0	4,4	4,7	3,7
Italia	2,2	2,8	2,6	2,1	2,7	3,2	4,1	4,6	4,8	4,5
Spania	1,3	2,8	2,5	2,0	2,2	2,8	4,4	5,0	5,1	4,6
Tsjekkia	6,0	7,4	7,1	7,2	7,4	8,7	10,1	7,4	7,2	
Tyskland	1,7	4,6	4,8	4,1	3,6	4,2	2,8	3,9	4,3	
Østerrike	4,5	5,6	5,4	5,0	4,7	4,9	5,0	5,8	6,3	
<i>Totalrentabilitet</i>										
Norge	5,9	8,1	4,6	5,7	5,5	6,7	6,7	7,3	7,9	7,8
Belgia	8,1	7,9	6,1	6,7	5,0	5,3	6,1	5,8	5,6	11,2
Frankrike	4,1	6,9	5,7	5,3	5,0	6,1	7,0	6,9	7,0	5,8
Italia	2,7	3,5	3,7	3,1	3,5	4,8	4,8	5,4	5,6	5,7
Spania	1,6	4,2	5,7	3,0	3,3	6,9	4,8	6,7	7,1	6,8
Tsjekkia	12,7	14,3	14,9	14,1	14,1	14,9	17,9	12,1	11,6	
Tyskland	3,4	6,7	7,3	6,6	6,0	6,5	5,7	6,2	6,5	
Østerrike	8,0	8,4	8,5	8,7	7,8	7,7	8,2	8,7	9,5	
<i>Egenkapitalandel</i>										
Norge	40,7	43,0	42,9	42,3	44,1	44,6	47,0	50,9	49,8	51,6
Belgia	48,0	44,9	51,4	47,9	48,0	48,1	46,2	44,8	45,1	49,1
Frankrike	35,4	36,1	36,1	37,9	37,8	36,7	36,8	37,4	39,0	37,8
Italia	32,3	32,1	31,9	32,9	34,2	35,6	37,5	39,6	39,4	40,7
Spania	38,9	41,4	41,7	41,8	41,7	41,9	42,8	43,2	44,2	45,0
Tsjekkia	50,0	50,0	48,1	51,1	49,7	50,3	55,2	53,7	55,1	
Tyskland	29,9	31,7	32,0	32,6	33,1	33,9	32,4	34,1	33,6	
Østerrike	35,4	36,0	35,7	37,3	38,8	38,8	39,5	39,2	39,7	

Kilder: SSB og Banque de France (BACH-databasen).

Tabell 4.7 Husholdninger. Inntekter og utgifter. Milliarder kroner

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*	2019*
<i>Inntekter:</i>	1341,0	1422,5	1499,2	1582,8	1643,0	1754,9	1765,3	1823,2	1892,7	1992,2
Lønn	908,5	966,5	1025,4	1080,8	1122,5	1159,0	1187,3	1226,5	1286,0	1354,0
Blandet inntekt ¹ / driftsresultat	103,8	108,2	104,8	107,2	110,6	124,4	123,8	124,8	127,6	133,5
<i>Herav: Tjenester fra egen bolig</i>	40,3	41,0	35,5	36,8	38,8	43,8	42,7	39,0	39,3	39,0
Formuesinntekter	51,1	56,3	61,7	66,5	74,3	109,8	80,5	82,5	83,9	92,5
<i>Herav: Mottatt aksjeutbytte</i>	30,6	32,1	34,5	38,1	45,8	89,7	67,2	68,6	70,0	75,4
Offentlige stønader	326,4	346,6	365,2	381,4	404,1	430,6	447,4	460,5	471,5	449,0
Andre inntekter (netto)	-48,9	-55,1	-57,9	-53,1	-68,6	-69,0	-73,7	-71,1	-76,3	-77,8
 <i>Utgifter:</i>	 369,3	 394,6	 424,0	 447,3	 456,1	 471,5	 463,7	 476,0	 493,7	 517,7
Skatt på inntekt og formue	280,2	296,5	314,1	331,2	336,4	361,5	360,6	367,5	381,9	399,2
Formuesutgifter	89,1	98,1	110,0	116,1	119,7	110,0	103,2	108,5	111,8	118,5
 <i>Korreksjon for indi- rekte målte bank- tjenester</i>	 43,8	 42,2	 53,7	 63,1	 62,5	 61,7	 61,4	 68,8	 66,4	 70,6
 Disponibel inntekt	 1015,5	 1070,1	 1128,8	 1198,5	 1249,4	 1345,1	 1363,0	 1416,0	 1465,4	 1545,0

¹ Blandet inntekt er den delen av driftsresultatet som tilfaller husholdningssektoren. Dette inkluderer også beregnet avkastning av boligkapitalen.

* Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå for Beregningsutvalget.

Tabell 4.8 Nettonasjonalprodukt og faktorinntekt. Milliarder kroner

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*	2019*
Nettonasjonalprodukt	2177,4	2355,4	2502,9	2586,3	2617,9	2555,6	2528,9	2712,5	2914,9	2902,0
– Netto produksjonskatter	259,9	271,6	283,4	296,2	307,7	317,0	332,0	351,9	367,8	371,4
= Faktorinntekt	1917,6	2083,8	2219,6	2290,0	2310,2	2238,6	2196,9	2360,6	2547,2	2530,6
– Lønnskostnader	1150,5	1224,0	1307,2	1383,0	1442,2	1485,8	1510,4	1559,7	1639,4	1735,7
= Driftsresultat	767,1	859,8	912,4	907,0	867,9	752,7	686,6	800,9	907,8	794,8
– Driftsresultat i olje- og gassutvinning inkl. rørtransport	360,9	468,0	492,3	456,8	390,2	270,1	183,1	291,1	410,9	282,7
Driftsresultat i øvrige næringer	406,2	391,9	420,1	450,2	477,7	482,7	503,5	509,8	496,9	512,1

* Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.9 Lønnskostnader for noen hovedgrupper av næringer. Milliarder kroner

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*	2019*
<i>Alle næringer</i>	1150,5	1224,0	1307,2	1383,0	1442,2	1485,8	1510,4	1559,7	1639,4	1735,7
Offentlig forvaltning	348,3	369,8	392,1	415,1	437,4	457,5	474,4	496,0	519,7	545,1
Ideelle organisasjoner, boligjenester, eget bruk	28,9	31,4	32,8	34,7	36,5	39,1	40,9	43,0	45,0	47,8
<i>Markedsrettet virksomhet¹</i>	773,3	822,8	882,3	933,2	968,3	989,3	995,1	1020,7	1074,6	1142,8
Olje- og gassutvinning inkl. rørtransport	29,3	33,3	37,1	40,7	41,7	39,6	38,2	37,1	39,2	42,0
Markedsrettet virksomhet ¹ Fastlands-Norge	732,2	777,3	831,3	878,1	915,6	938,3	945,8	972,7	1024,3	1089,3
Industri	123,8	129,0	137,0	144,1	149,8	148,3	144,3	143,7	149,3	158,8
Verkstedindustri og skipsbyggingsindustri mv.	61,7	64,8	71,6	77,3	82,0	78,8	72,4	69,0	71,7	78,2
Råvarebasert industri	25,5	26,4	26,0	26,7	27,1	28,0	29,3	30,6	32,1	33,4
Øvrige industri-næringer	36,5	37,7	39,4	40,1	40,7	41,5	42,6	44,2	45,5	47,2
Øvrig markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge	608,4	648,3	694,3	734,0	765,8	790,0	801,5	829,0	875,0	930,5

¹ Markedsrettet virksomhet er samlingen av produksjonseenheter som henter mer enn 50 prosent av sine inntekter fra salg i markedet.

* Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.10 Beregnet årslønnsvekst¹ fra året før. Supplement til tabell 1.1 i kapittel 1. Prosent

År	Arbeidere i NHO-bedrifter ² :								
	Arbeidere i alt	Industriarbeidere	Nærings- og nytelsesmiddelindustri	Treindustri	Kjemisk Prosessindustri	Verksted- og metallindustri	Bygg- og anleggsvirksomhet		
							I alt	Byggevirksomhet	Transportsektoren i alt
2010	3,7	3,6	3,8	4,2	3,0	3,6	3,8	4,0	3,4
2011	4,1	4,4	4,6	4,3	4,3	4,6	4,2	4,3	3,4
2012	3,7	4,1	3,9	3,6	4,0	4,5	2,9	3,0	4,2
2013	4,1	3,5	3,9	2,3	2,8	4,1	3,9	3,6	3,8
2014	3,0	3,0	3,3	2,5	3,3	3,0	3,3	3,4	3,0
2015	2,6	2,5	2,9	1,8	2,4	2,9	3,0	2,5	3,2
2016	1,5	2,0	2,2	1,5	2,3	2,1	2,2	2,6	1,6
2017	2,4	2,6	2,2	3,1	1,9	2,3	2,5	2,7	2,8
2018	2,8	2,8	2,9	2,5	2,8	2,8	2,5	2,8	2,8
2019	3,1	3,1	2,9	3,2	3,1	3,3	2,6	2,7	3,1
2009–2019	35,7	36,5	37,8	33,0	34,2	38,6	35,5	36,5	36,0
Gj. sn. per år ¹¹	3,1	3,2	3,3	2,9	3,0	3,3	3,1	3,2	3,1
Årslønn 2019	497 000	496 200	475 700	447 500	536 300	509 300	535 400	527 600	468 700

År	Arbeidere i NHO-bedrifter ²		Funksjonærer i NHO-bedrifter		Varehandel			
	Landtransport	Hotell og rest. ³	I alt	Industri-funk.	Industrien i NHO-bedrifter i alt	Finanstjenester ⁴	Virkebedrifter	
							I alt	Virkebedrifter
2010	3,6	3,1	4,4	4,3	4,1	5,5	2,9	3,6
2011	3,5	3,4	4,9	4,7	4,6	4,8	3,6	3,6
2012	5,7	3,0	4,2	4,1	4,2	3,4	3,2	3,3
2013	5,1	3,3	4,3	4,3	3,9	6,1	3,4	4,0
2014	3,0	3,1	3,3	3,2	3,3	3,2	1,6	3,5
2015	2,9	2,4	2,9	2,5	2,5	4,3	3,2	3,3
2016	2,6	1,5 ¹⁰	2,1	2,2	1,9	2,5	2,8	2,5
2017	2,6	2,7 ¹⁰	2,7	2,7	2,4	3,8	2,8	3,1
2018	2,1	2,8 ¹⁰	2,2	2,8	2,6	3,2	2,6	2,7
2019	3,0	3,6 ¹⁰	3,0	3,0	3,1	3,4 ¹²	3,5	3,0
2009–2019	39,8	32,9	39,6	39,4	37,8	48,2	33,9	37,8
Gj.sn. per år	3,4	2,9	3,4	3,4	3,3	4,0	3,0	3,3
Årslønn 2019	453 700	387 700	763 600	784 700	625 400	699 500	511 500	541 900

År	Forretningsm. tjenesteyting	Staten ⁷	Kommunene			Spekter-bedrifter	
			I alt	Undervisningsansatte	Øvrige ansatte	Helseforetakene ⁵	Øvrige bedrifter
2010	3,3	4,5	3,7	3,6	3,7	3,5	3,5
2011	4,8	4,2	4,3	4,3	4,3	4,0	4,1
2012	3,0	4,1	4,1	4,0	4,1	3,7	4,2
2013	3,6	3,5	3,7	3,2	3,9	3,8	3,6
2014	2,4	3,4	3,2 ⁸	2,3 ⁸	3,7	3,4	3,3
2015	2,5	2,8	3,3 ⁸	3,9 ⁸	3,2	2,7	2,7
2016	1,4	2,4	2,5	2,5	2,5	2,0 ⁹	2,4
2017	2,4	2,3	2,5	2,3	2,6	3,6 ⁹	2,4
2018	3,0	2,7	2,9	2,8	3,0	3,4	2,9
2019	3,8	3,8 ¹³	3,5	3,0	3,7	3,4	3,3
2009–2019	34,6	39,3	39,3	36,9	40,6	39,0	37,5
Gj. sn. per år ¹¹	3,0	3,4	3,4	3,2	3,5	3,3	3,2
Årslønn 2019	488 100	612 200	534 600	584 300	519 800	615 300	568 200

¹ Veksttallene er per årsverk for arbeidere og funksjonærer i NHO-bedrifter, staten, kommunene og Spekter-bedrifter. For de andre er veksttallene for heltidsansatte med unntak av varehandel og forretningsmessig tjenesteyting fra og med 2010.

² Gjelder for arbeidere med gjennomsnittlig avtalefestet normalarbeidstid, for dagarbeidere betyr dette 37,5 t/uke.

³ Omfatter månedslønte, prosentlønte og timelønte arbeidstakere. Årslønnsnivået er et gjennomsnitt for fastlønte og prosentlønte.

⁴ Heltidsansatte i medlemsvirksomheter (arbeidsgivermedlemmer) i Finans Norge utenom ledere. Endringer i bonusutbetalinger påvirker lønnsveksten i enkelte år.

⁵ Beregnet på Spekters tallmateriale for 2009 og fra 2010 beregnet på tallmateriale fra Statistisk sentralbyrå.

⁶ Årslønnsveksten for det statlige tariffområdet inkluderer virkninger av ny arbeidstidsavtale for politi- og lensmannsetaten med et bidrag på 0,6 prosentpoeng, og 0,3 prosentpoeng som skyldes omlegging av beregningsmetode.

⁷ Eksklusiv de statlig eide helseforetakene. Fra og med 2015 er datagrunnlaget basert på a-ordningen.

⁸ For ansatte i konflikt i 2014 ble virkningstidspunkter forskjøvet. Dette trakk årslønnsvekstanslaget i 2014 ned med 0,2 prosentpoeng i hele kommunesektoren og med 0,9 prosentpoeng for undervisningsansatte. Konflikten har trukket opp årslønnsveksten i 2015 for kommuneansatte med 0,2 prosentpoeng og for undervisningsansatte med 0,9 prosentpoeng. For øvrige ansatte er ikke årslønnsveksten påvirket.

⁹ For ansatte i konflikt i 2016 ble virkningstidspunktet forskjøvet. Dette trakk ned årslønnsvekstanslaget i 2016 med 0,4 prosentpoeng og trakk opp anslaget i 2017 med 0,4 prosentpoeng. Deler av lønnsoppgjøret i 2016 ble også først utbetalt i 2017, noe som ytterligere trakk ned årslønnsvekstanslaget i 2016 og ytterligere trakk opp anslaget i 2017. Strukturendringer trakk i samme retning.

¹⁰ For identiske personer var lønnsveksten om lag 3 prosent i 2016, 4,3 prosent i 2017, 4,2 prosent i 2018 og 4,8 prosent i 2019.

¹¹ Geometrisk gjennomsnitt.

¹² Beregnet ut fra korrigert lønnsnivå for 2019 på grunn av endringer i innrapportering av yrkeskoder fra noen medlemmer av Finans Norge.

¹³ Vekst i faste og variable tillegg bidrar til økt årslønnsvekst med 0,4 prosentpoeng, se boks 1.1 i kapittel 1.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, Beregningsutvalget og KS.

Tabell 4.11 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns etter næring. Heltidsansatte

	Månedslønn per dato *12											Andel kvinner ²		
	Menn					Kvinner								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015 ³	2016	2017	2018	2019			
Jordbruk, skogbruk og fiske	95,6	92,9	99,7	96,7	96,9	94,7	89,1	88,2	86,4	88,4	87,8	511 440	448 800	21
Bergverksdrift og utvinning	92,1	93,3	93,8	94,1	92,2	95,3	95,5	96,7	98,1	100,1	99,8	903 120	901 320	19
Industri	89,6	90,1	90,6	91,7	91,2	91,6	92,2	93,1	93,9	94,5	94,8	607 200	575 640	19
Elektr. forsyning mv.	92,6	94,2	93,9	95,4	95,4	95,7	93,6	93,9	93,9	93,7	93,6	769 080	719 520	23
Vann, avløp, renovasjon	105,3	105,4	107,9	106,3	107,5	106,1	106,3	107,2	106,5	107,6	109,0	526 320	573 480	17
Bygge- og anleggsvirksomhet	101,4	102,8	102,4	103,4	102,8	104,2	103,9	104,3	104,7	105,4	105,7	549 480	581 040	7
Varehandel mv.	84,8	85,3	84,6	85,3	85,3	84,7	87,7	87,6	88,1	88,3	88,5	576 480	510 120	32
Transport og lagring	89,6	90,4	91,3	89,9	91,3	91,8	90,2	91,6	92,3	93,2	93,1	586 200	545 880	18
Overnattings- og serveringsvirksomhet	90,8	91,6	93,0	92,6	93,6	90,9	93,9	94,3	95,2	95,7	95,8	432 360	414 120	46
Informasjon og kommunikasjon	83,8	83,5	84,9	85,7	85,8	86,2	85,9	86,4	87,2	87,2	87,8	775 080	680 520	28
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	69,2	68,4	70,7	71,5	71,0	71,4	69,6	70,2	70,2	70,8	72,9	957 480	697 800	45
Omsetning og drift av fast eiendom	82,1	86,4	84,6	87,8	83,9	84,5	83,1	83,5	83,2	82,5	85,8	738 600	633 480	32
Faglig, vit. og teknisk tjenesteyting	78,7	78,4	78,5	78,8	79,8	80,0	80,3	81,7	82,3	82,7	83,1	766 320	636 720	40
Forretningsmessig tjenesteyting	91,7	91,6	93,4	91,6	92,9	92,8	90,4	92,3	93,1	92,9	93,2	530 520	494 400	32
Offentlig administrasjon og forsvar mm.	91,0	91,6	92,2	91,4	91,5	88,7	87,9	88,5	88,6	89,2	89,2	650 520	580 200	50
Undervisning	94,4	94,6	94,8	94,9	95,1	94,1	93,8	94,3	94,4	94,7	94,8	591 600	560 640	64
Helse- og sosialtjenester	84,4	84,5	85,7	85,2	86,3	86,2	84,2	85,2	84,7	85,0	85,6	615 120	526 800	78
Kultur, underholdning og fritid	88,0	89,9	89,0	88,7	90,6	92,0	92,3	93,1	93,3	93,6	93,6	549 720	514 800	43
Annen tjenesteyting	77,4	76,7	77,9	76,1	76,9	78,5	82,7	83,3	84,1	84,7	85,0	605 280	514 440	58

Tabell 4.11 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns etter næring. Heltidsansatte

	Månedslønn per dato *12												Andel kvinner ²	
	Menn						Kvinner							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015 ³	2016	2017	2018	2019	2019	2019	
Kommune/fylkeskommune i alt ⁴	93,6	93,4	93,8	93,7	94,0	94,1	94,1	94,6	94,8	94,8	95,3	582 200	554 690	70
Herav:														
– Skoleverket ^{4,5}	96,8	96,8	97,0	97,2	97,3	97,3	97,3	97,3	97,7	97,9	98,1	596 000	584 430	68
– Øvrige ansatte ⁴	92,4	92,1	92,5	92,2	92,5	92,6	92,6	93,2	93,4	93,4	94,0	573 560	538 980	71
Staten (ekskl. helseforetak)	91,3	91,6	92,2	91,6	89,7	88,8	89,0	89,3	89,5	90,1	89,7	652 680	585 360	49
Helseforetak ⁶	80,1	80,8	81,4	82,2	82,3	83,0	79,7	80,8	80,7	81,6	81,7	727 440	594 600	72
Alle næringer (heltidsansatte)	87,2	87,2	88,3	87,9	88,4	87,9	86,9	87,6	88,1	88,5	88,9	627 840	558 240	40

¹ Månedslønn per september/desember.

² I prosent av antall arbeidsforhold med heltid.

³ Brudd i statistikken i 2015.

⁴ Basert på tallmateriale fra KS.

⁵ Skoleverket inkluderer alle ansatte og ikke bare undervisningspersonale.

⁶ Fra og med 2015 (a-ordningen) er helseforetakene basert på datamateriale fra næringen Helsejenester under Statlig forvaltning.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, KS og Beregningsutvalget.

Tabell 4.12 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns etter næring. Heltids- og deltidsansatte hvor deltid er omgjort til heltidsekivalenter

	Månedslønn per dato *12												
	Menn						Kvinner						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015 ²	2016	2017	2018	2019	2019	
Jordbruk, skogbruk og fiske	93,8	92,0	97,9	95,0	95,9	93,9	89,0	88,0	86,8	88,1	87,7	480 240	421 080
Bergverksdrift og utvinning	92,0	92,9	93,1	93,3	91,7	94,8	95,3	96,1	97,7	99,7	99,6	895 920	892 080
Industri	88,2	88,7	89,4	90,2	90,0	90,5	90,0	90,5	91,3	92,0	92,4	590 520	545 640
Elektrisitetforsyning mv.	90,8	92,2	92,2	93,6	93,3	93,8	91,7	91,9	92,0	92,2	92,0	764 640	703 800
Vann, avløp, renovasjon	104,1	104,5	106,5	104,5	106,0	105,4	104,9	105,5	105,0	106,0	107,5	518 400	557 400
Bygge- og anleggsvirksomhet	98,9	100,6	100,5	101,0	100,8	102,2	101,8	102,4	102,8	103,7	104,0	533 160	554 400
Varehandel mv.	81,5	82,3	82,1	82,7	82,7	82,2	82,4	82,8	83,0	83,3	83,4	546 360	455 760
Transport og lagring	88,7	89,4	90,4	89,3	90,7	91,0	89,7	90,9	91,5	92,3	92,3	569 040	525 120
Overnattings- og serveringsvirksomhet	89,3	90,2	91,4	91,0	91,8	90,0	92,1	92,0	92,6	93,4	93,7	403 680	378 120
Informasjon og kommunikasjon	83,3	83,0	84,5	85,4	85,4	85,4	84,8	85,5	86,2	86,3	87,0	767 160	667 320
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	68,4	67,5	69,9	70,6	70,4	70,6	68,7	69,3	69,4	70,2	72,2	951 600	687 480
Omsetning og drift av fast eiendom	80,3	84,3	83,4	86,0	82,6	82,6	82,2	82,0	81,9	81,6	84,0	713 400	599 040
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	77,8	77,3	77,7	77,8	79,0	79,3	79,2	80,7	81,4	81,7	82,2	757 920	623 040
Forretningsmessig tjenesteyting	90,7	90,7	92,1	90,5	91,6	90,7	90,4	91,6	92,0	91,2	91,8	500 040	459 120
Offentlig administrasjon og forsvar mm.	89,7	90,1	90,8	90,0	88,3	88,1	87,0	87,6	87,9	88,7	88,6	645 720	572 400
Undervisning	92,5	92,7	93,1	93,2	93,6	92,7	92,7	93,1	93,3	93,9	94,0	578 760	544 080
Helse- og sosialtjenester	86,1	85,9	86,9	86,7	87,6	87,8	87,5	88,6	87,9	88,1	88,8	577 440	512 520
Kultur, underholdning og fritid	87,6	89,1	88,5	88,1	89,8	90,3	89,7	90,4	90,8	90,9	91,0	516 720	470 040
Annen tjenesteyting	76,6	75,7	76,9	75,5	76,2	77,1	82,2	83,0	83,5	84,0	84,3	579 120	487 920

Tabell 4.12 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns etter næring. Heltids- og deltidsansatte hvor deltid er omgjort til heltidsekvivalenter

	Månedslønn per dato *12												
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015 ²	2016	2017	2018	2019	Menn 2019	Kvinner 2019
Kommuneforvaltningen i alt ³	92,1	92,0	92,5	92,5	92,7	92,9	92,9	93,3	93,6	93,6	94,1	559 000	526 000
Herav:													
Skoleverket ³	94,1	94,3	94,7	95,1	95,4	95,6	95,6	96,1	96,3	98,1	98,3	591 400	581 200
Øvrige ansatte ³	92,2	91,8	92,2	91,8	91,9	92,1	92,1	92,5	92,7	92,9	93,4	547 000	511 100
Staten (ekskl. helseforetak)	90,5	90,8	91,5	90,9	89,2	88,6	88,5	89,0	89,3	93,6			
Helseforetak ⁴	81,5	82,2	82,2	83,0	83,6	83,6	80,6	81,7	81,4	82,1	82,3	709 200	583 800
Alle næringer (heltids- og deltidsansatte)	85,0	85,3	86,5	85,8	86,2	86,1	85,3	86,1	86,7	87,1	87,6	600 960	526 200

1 Månedslønn per september/desember.

2 Brudd i statistikken i 2015.

3 Basert på tall fra KS.

4 På grunn av innføringen av a-ordningen er det brudd i statistikken i 2015. Fra og med 2015 baserer statistikken for helseforetakene seg på næringen Helsejenester under Statlig forvaltning. Kilder: Statistisk sentralbyrå, Beregningsutvalget og KS.

Tabell 4.13 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns fordelt på utdanning, herunder fagutdanning og næring⁶. Heltidsansatte

	Månedslønn per dato ¹ *12 2019												Antall arbeidsforhold med heltid				Andel kvinner		
	2015 ⁵						2019						Menn		Kvinner				
	2010	2011	2012 ⁴	2013	2014	2015	2015 ⁵	2016	2017	2018	2019	Menn	Kvinner	I alt 2017	I alt 2018	I alt 2019		2019	2019
<i>Grunnskole</i>	90,6	90,9	90,9	90,9	90,8	90,3	89,6	89,2	89,1	89,2	89,0	474 360	422 160	221 475	224 183	224 201	158 347	65 854	29
Industri	92,4	93,0	92,6	92,9	92,5	92,9	93,8	93,4	93,9	94,4	94,3	475 800	448 680	29 299	29 531	29 508	24 148	5 360	18
Bygge- og anleggs- virksomhet	101,0	103,4	101,0	103,8	102,1	103,9	105,4	102,6	102,7	101,1	101,7	447 360	455 160	29 876	30 787	31 796	29 870	1 926	6
Varehandel, mv.	88,9	89,1	87,1	87,0	88,6	87,0	90,9	90,8	91,2	91,4	91,3	483 120	441 000	45 078	45 172	44 766	31 523	13 243	30
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	76,4	82,1	82,1	80,1	83,4	86,3	81,3	83,2	81,7	84,4	84,3	671 160	565 920	1 940	1 918	1 895	921	974	51
Staten eksklusive helseforetak	92,8	92,5	93,4	92,0	89,3	87,6	92,0	92,5	94,5	93,8	93,8	503 280	471 960	6 925	6 745	6 260	3 303	2 957	47
Helseforetak	94,7	95,0	95,1	95,9	94,8	96,0	95,3	95,1	94,7	94,9	94,7	416 400	394 440	3 731	3 617	3 518	1 086	2 432	69
Kommune og fylkeskommune i alt ^{2,3}	92,0	91,9	91,6	91,6	91,9	92,4	92,4	92,9	92,4	92,2	92,5	461 651	426 914	21 245	20 813	20 617	8 186	12 431	60
– Herav skoleverket ²	96,5	96,6	97,0	97,4	97,6	96,5	96,5	98,1	98,4	97,6	98,1	434 639	426 371	2 237	2 101	2 128	830	1 298	61
<i>Videregående skole</i>	83,6	83,8	84,7	84,1	83,9	83,4	83,2	83,6	83,8	83,6	83,6	593 880	496 200	611 562	618 374	622 875	436 357	186 518	30
Industri	88,7	88,9	89,0	89,1	89,5	89,2	89,9	90,3	90,6	90,9	90,7	580 440	526 440	86 698	88 593	89 259	75 197	14 062	16
Bygge- og anleggs- virksomhet	92,9	94,7	94,8	95,5	94,4	93,9	94,3	94,7	94,6	94,8	94,6	572 520	541 800	87 925	90 119	92 845	87 916	4 929	5
Varehandel, mv.	83,3	82,8	83,1	84,1	83,5	82,8	84,8	85,0	85,1	84,9	84,8	573 480	486 120	101 395	102 004	101 202	71 643	29 559	29
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	76,8	76,7	78,0	78,5	78,5	79,1	78,4	77,5	78,5	78,3	79,9	782 760	625 320	12343	11 768	11 308	5 264	6 044	53
Staten eksklusive helseforetak	89,9	90,0	90,9	89,3	86,7	85,4	85,3	85,7	85,4	86,3	85,7	593 640	509 040	34 454	33 528	32 117	19 072	13 045	41
Helseforetak	87,7	88,1	87,4	87,8	88,5	87,7	86,2	86,5	86,1	86,2	85,7	527 640	452 280	14 577	14 722	14 819	5 134	9 685	65

Tabell 4.13 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns fordelt på utdanning, herunder fagutdanning og næring⁶. Heltidsansatte

											Månedslønn per dato ¹ *12 2019		Antall arbeidsforhold med heltid			Andel kvinner			
											Menn	Kvinner	I alt		Menn		Kvinner		
	2010	2011	2012 ⁴	2013	2014	2015	2015 ⁵	2016	2017	2018	2019	Menn	Kvinner	I alt 2017	I alt 2018		I alt 2019	2019	2019
Kommune og fylkeskommune i alt ^{2,3}	94,8	94,2	94,1	93,7	93,6	93,2	93,2	93,4	93,9	93,9	93,4	520 619	486 335	51 214	52 556	55 920	19 178	36 742	66
- Herav skoleverket ²	95,8	95,4	96,3	96,3	96,2	95,2	95,2	95,6	96,3	96,6	95,9	496 687	476 483	5 956	6 023	6 112	2 158	3 954	65
<i>Videregående skole, herav fagutdanning</i>																			
Industri	87,6	88,4	88,1	88,0	88,2	87,3	88,2	88,8	89,2	89,8	89,6	581 520	520 920	58 405	60 770	62 399	56 042	6 357	10
Bygge- og anleggsvirksomhet	89,0	89,4	90,0	90,6	90,0	88,4	90,0	89,8	90,1	91,3	90,0	577 440	519 600	66 614	69 112	71 811	70 195	1 616	2
Varehandel, mv.	86,2	86,2	86,0	86,6	85,2	84,2	86,0	86,1	86,2	85,9	85,5	555 240	474 600	47 318	48 659	49 429	41 412	8 017	16
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	80,4	78,1	80,8	81,4	82,1	82,5	80,7	81,7	81,0	79,2	80,1	714 000	571 800	1 566	1 579	1 572	981	591	38
Staten eksklusive helseforetak	88,3	87,9	88,7	87,1	84,9	82,8	83,0	83,1	82,6	83,5	83,6	586 080	489 960	11 380	11 489	11 006	8 232	2 774	25
Helseforetak	86,1	87,6	86,7	88,0	85,9	89,0	87,3	87,8	87,8	87,9	87,8	532 320	467 640	6 193	6 373	6 616	3 718	2 898	44
Kommune og fylkeskommune i alt ^{2,3}	96,1	95,9	95,7	95,3	95,0	94,8	94,8	94,9	94,4	94,5	94,7	465 249	440 691	19 838	20 282	21 138	8 527	12 611	60
- Herav skoleverket ²	94,3	94,1	94,5	94,2	93,9	92,8	92,8	93,3	93,1	94,1	94,6	466 920	441 584	3 334	3 384	3 368	1 433	1 935	57
<i>Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år</i>																			
Industri	79,8	79,6	80,5	80,0	80,4	79,4	78,4	79,0	79,3	79,5	80,0	719 400	575 280	498 643	513 913	529 707	231 628	298 079	56
Bygge- og anleggsvirksomhet	84,5	82,8	86,5	87,5	86,4	85,2	86,4	86,1	86,3	87,0	86,7	751 080	651 000	13 329	14 022	14 708	11 379	3 329	23
Varehandel, mv.	78,0	80,5	77,9	77,3	79,5	77,1	79,8	79,8	79,2	79,8	79,9	722 400	577 320	32 037	32 891	33 660	19 218	14 442	43

Tabell 4.13 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns fordelt på utdanning, herunder fagutdanning og næring⁶. Heltidsansatte

	Månedslønn per dato ¹ *12 2019										Antall arbeidsforhold med heltid				Andel kvinner				
	2015 ⁵		2016		2017		2018		2019		I alt 2017		I alt 2018			I alt 2019			
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner		Menn	Kvinner		
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	70,0	67,7	70,2	71,2	70,3	70,5	68,5	68,9	69,1	69,9	72,4	972 480	704 040	18 036	18 309	18 942	10 641	8 301	44
Staten eksklusive helseforetak	92,3	92,3	92,4	91,3	88,7	87,6	87,5	87,5	87,7	87,4	87,4	653 880	571 440	51 510	52 353	53 409	27 437	25 972	49
Helseforetak	94,7	94,6	94,8	94,2	94,2	94,0	93,7	93,4	93,3	93,5	93,8	596 520	559 440	39 465	40 118	40 797	8 231	32 566	80
Kommune og fylkeskommune i alt ^{2,3}	94,4	94,2	94,6	94,3	94,3	94,3	94,3	94,5	94,5	94,4	94,9	604 442	573 837	123 990	129 410	132 884	33 476	99 408	75
- Herav skoleverket ²	97,8	97,8	97,9	97,9	97,8	97,8	97,8	97,8	97,9	98,0	98,0	596 395	584 580	60 337	61 156	61 572	19 334	42 238	69
<i>Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år</i>	81,8	81,4	81,5	81,7	81,4	80,8	80,0	80,8	81,2	81,1	81,2	865 080	702 240	239 563	252 730	265 809	138 305	127 504	48
Industri	83,7	82,7	82,1	83,2	82,3	83,8	82,0	83,5	84,0	84,1	84,5	939 840	794 520	13 430	14 019	14 968	10 455	4 513	30
Bygge- og anleggsvirksomhet	82,8	84,0	85,1	91,0	85,4	88,8	84,9	83,1	83,0	84,3	82,3	938 520	771 960	4 095	4 463	4 840	3 564	1 276	26
Varehandel, mv.	83,0	82,2	80,8	81,2	82,9	81,5	83,7	82,6	83,3	82,9	83,0	834 480	692 640	8 725	9 270	9 608	4 971	4 637	48
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	73,9	73,7	76,0	77,4	75,9	73,1	72,7	73,7	74,3	74,3	75,5	1113 360	840 360	8 201	8 704	9 349	5 783	3 566	38
Staten eksklusive helseforetak	90,0	90,5	90,7	90,6	89,7	88,7	88,5	88,8	89,4	89,8	89,6	715 440	640 920	56 199	57 526	59 344	27 539	31 805	54
Helseforetak	79,0	79,9	80,7	80,4	80,7	82,3	78,6	79,2	79,2	79,6	79,8	1004 520	801 360	21 401	22 542	23 420	8 800	14 620	62
Kommune og fylkeskommune i alt ^{2,3}	94,1	93,9	93,9	94,3	94,4	94,4	94,4	94,9	95,0	95,1	95,0	699 142	664 274	25 264	26 908	28 463	10 337	18 126	64
- Herav skoleverket ²	96,4	96,3	96,4	96,9	97,0	97,1	97,1	97,5	97,6	97,8	98,0	655 115	642 222	13 925	15 077	15 918	5 473	10 445	66

Tabell 4.13 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns fordelt på utdanning, herunder fagutdanning og næring⁶. Heltidsansatte

	2010	2011	2012 ⁴	2013	2014	2015	2015 ⁵	2016	2017	2018	2019	Månedslønn per dato ¹ *12 2019		Antall arbeidsforhold med heltid		Andel kvinner			
												Menn	Kvinner	I alt 2017	I alt 2018		I alt 2019	Menn	Kvinner
<i>Uoppgitt utdanning</i>							88,3	90,7	90,9	92,7	93,5	488 160	456 240	114 981	123 714	133 387	105 399	27 988	21
Industri							92,4	94,3	95,3	95,9	95,5	478 800	457 080	11 737	13 399	15 014	12 601	2 413	16
Bygge- og anleggs- virksomhet							101,2	103,5	98,9	97,7	101,2	455 640	461 160	25 569	28 711	30 614	29 895	719	2
Varehandel, mv.							91,9	91,6	93,1	92,9	95,0	465 360	441 960	9 946	10 309	10 784	8 124	2 660	25
Finansierings- og forsikringsvirksomhet							67,3	67,7	57,8	61,3	62,0	1155 960	716 280	783	908	1 005	614	391	39
Staten eksklusive helseforetak							93,7	92,0	90,7	92,0	92,2	591 720	545 640	3 362	3 760	4 032	2 214	1 818	45
Helseforetak							80,4	80,8	80,3	81,9	78,2	725 880	567 480	1 082	1 094	1 015	424	591	58
Kommune og fylkeskommune i alt ^{2,3}							92,1	91,7	91,9	91,2	91,2	697 826	636 239	4 964	5 141	4 434	1 857	2 577	58
- Herav skoleverket ²							96,0	94,7	96,1	95,2	96,1	647 329	621 777	827	855	919	334	585	64

¹ Månedslønn per september/desember.² Kilde: KS³ Ansatte i kraftforsyning og vann og avløp er ikke med i statistikkgrunnlaget.⁴ Fra og med 2012 inkluderer statistikken nye opplysninger fra Statistisk sentralbyrås spørreundersøkelse om innvandreres utdanningslengde. Det er et brudd i tallserien mellom 2011 og 2012.⁵ Brudd i statistikken i 2015, med unntak av kommune/fylkeskommune og skoleverket.⁶ For næringene industri, bygg- og anleggsvirksomhet, varehandel og finansierings- og forsikringsvirksomhet, gjelder tallene kun for ansatte i privat sektor og offentlig eide foretak. Kilder: Statistisk sentralbyrå, Beregningsutvalget og KS.

Tabell 4.14 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns etter lengste utdanning. Heltids- og deltidsansatte hvor deltid er omgjort til heltidsekvivalenter

	2010	2011	2012 ²	2013	2014	2015	2015 ³	2016	2017	2018	2019	Månedslønn per dato ¹ *12		Andel kvinner, pst.
												Menn	Kvinner	
Grunnskole	89,4	90,0	90,1	90,1	90,1	89,7	89,2	89,4	89,4	89,3	89,1	450 840	401 640	45
Videregående skole	82,4	82,3	83,0	82,7	82,3	82,1	81,8	82,3	82,3	82,2	82,2	576 600	473 880	43
Universitet/ høgskole, t.o.m 4 år	79,7	79,6	80,6	79,8	80,2	79,6	78,8	79,4	79,8	80,0	80,5	698 400	562 560	61
Universitet/ høgskole lengre enn 4 år	81,3	80,9	81,1	81,2	80,9	80,6	79,7	80,3	80,9	80,8	80,9	853 800	690 840	50
Gjennomsnitt (heltids- og deltidsansatte)	85,0	85,3	86,5	85,8	86,4	86,1	85,3	86,1	86,7	87,1	87,6	600 960	526 200	48

¹ Månedslønn per september.

² Fra og med 2012 inkluderer statistikken nye opplysninger fra Statistisk sentralbyrås spørreundersøkelse om innvandreres utdanningslengde. Det er et brudd i tallserien mellom 2011 og 2012.

³ Brudd i statistikken i 2015.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget.

Tabell 4.15 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns fordelt på aldersgrupper. Heltidsansatte

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015 ²	2016	2017	2018	2019	Månedslønn per dato ^{1*12}		Andel kvin- ner, pst.
												Menn	Kvinner	
-24 år	91,5	91,4	91,7	91,6	91,4	93,3	92,9	93,0	93,0	93,6	93,9	391 200	367 200	32
25-29 år	92,7	92,9	93,1	92,6	92,5	92,7	93,2	94,3	94,3	94,7	95,2	504 480	480 480	42
30-34 år	91,1	91,2	92,4	91,3	92,2	91,0	91,0	91,5	92,2	92,3	92,6	567 960	526 200	41
35-39 år	88,0	87,8	89,0	88,9	89,4	88,6	88,0	89,0	89,3	89,8	90,1	620 880	559 680	40
40-44 år	87,1	87,4	88,1	87,5	88,0	87,1	85,9	86,4	87,0	87,7	88,3	663 840	586 440	41
45-49 år	85,3	86,0	86,9	86,9	87,3	86,2	85,1	85,7	86,1	86,4	86,7	694 680	602 520	41
50-54 år	82,8	83,1	84,9	84,5	85,2	85,4	83,7	85,0	85,4	86,0	86,1	705 000	606 840	41
55-59 år	82,6	82,3	83,4	82,7	83,4	82,9	81,7	82,4	83,3	84,0	84,8	706 800	599 040	40
60 år og over	82,0	81,8	82,5	82,5	82,7	82,4	82,0	83,2	83,5	83,6	83,8	693 600	580 920	36
Gjennom- snitt heltids- ansatte	87,2	87,2	88,3	87,9	88,4	87,7	86,9	87,6	88,1	88,5	88,9	627 840	558 240	40

¹ Månedslønn per september.² Brudd i statistikken i 2015.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget.

Tabell 4.16 Gjennomsnittslønn¹ for heltidsansatte etter næring² og utdanningslengde³. Vekst fra året før i prosent

	Vekst i prosent fra samme tidspunkt året før										Samlet vekst		
	Andeler ⁴										fra 2014 til	Månedslønn	
	2019	2010	2011	2012 ⁸	2013	2014	2015	2016 ¹⁰	2017	2018	2019	2019	*12 2019
<i>Industri i alt</i> ¹²	100	3,7	4,3	3,4	4,0	2,7	2,6	1,3	2,4	2,9	3,3	13,2	601 080
Grunnskole	17	3,1	4,4	2,9	3,8	3,0	1,2	2,6	2,2	3,1	3,1	12,8	470 880
Videregående skole	51	3,5	4,5	4,1	3,9	3,0	2,2	1,4	2,4	3,1	3,6	13,3	571 920
av dette: Fagutdanning ⁵	36	3,2	4,7	4,3	3,6	3,2	2,6	1,4	2,1	3,1	3,5	13,4	575 280
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	15	3,2	3,5	3,7	3,0	2,3	2,4	1,4	2,4	2,7	2,0	11,5	747 120
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	9	4,2	2,9	3,7	2,7	0,9	1,7	0,6	2,8	2,7	2,5	10,7	896 040
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	9	3,8	5,6	4,2	3,1	3,3	2,0	-0,3	2,6	2,4	3,7	10,7	475 320
<i>Bygge- og anleggsvirksomhet i alt</i> ¹²	100	2,6	3,1	3,0	3,2	2,9	3,0	3,4	2,7	2,8	3,0	15,9	550 560
Grunnskole	18	1,7	1,7	4,4	2,6	3,8	1,2	4,2	2,4	2,3	2,6	13,4	447 840
Videregående skole	53	3,1	3,9	4,1	3,6	3,5	2,4	2,6	3,0	3,3	3,0	15,2	570 960
av dette: Fagutdanning ⁵	41	3,1	3,9	4,3	3,8	3,7	2,6	2,6	3,0	3,2	2,9	15,1	576 120
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	8	3,9	4,6	4,2	3,6	2,7	4,0	2,9	2,3	2,1	2,6	14,8	728 520
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	3	6,9	5,0	8,2	-1,0	5,1	1,2	2,0	2,2	1,1	3,2	10,0	894 600
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	18	1,4	3,0	0,3	5,9	2,2	3,3	3,0	2,5	2,6	3,7	16,1	455 760
<i>Varehandel i alt</i> ¹⁴	100	3,5	3,1	3,3	3,3	1,6	3,3	2,7	2,8	2,7	3,4	15,7	555 120
Grunnskole	22	3,9	1,4	3,3	3,3	2,2	4,5	2,8	2,2	2,8	3,5	16,8	470 640
Videregående skole	51	3,3	3,5	4,2	3,2	2,4	3,3	2,4	2,8	2,6	3,3	15,3	547 920
av dette: Fagutdanning ⁵	25	2,7	4,4	4,2	3,3	4,2	2,5	2,5	2,7	2,8	3,4	14,6	542 160

Tabell 4.16 Gjennomsnittslønn¹ for heltidsansatte etter næring² og utdanningslengde³. Vekst fra året før i prosent

	Vekst i prosent fra samme tidspunkt året før											Samlet vekst fra 2014 til 2019		Månedslønn *12 2019			
	2019	2010	2011	2012 ⁸	2013	2014	2015	2016 ¹⁰	2017	2018	2019	2019	2019				
	Andeler ⁴																
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	17	3,5	2,2	5,4	3,2	-0,2	2,1	1,8	2,6	1,9	2,6	2,6	11,4	660 120			
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	5	4,1	5,9	4,6	1,4	0,7	1,0	1,0	2,0	2,3	3,5	10,0	765 960				
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	5	3,5	4,4	1,4	3,3	1,6	6,4	3,6	2,4	2,5	4,2	20,5	459 600				
<i>Finanstjenester i alf^{6,12}</i>	100	6,1	7,1	0,4	4,6	4,2	4,0	3,1	2,8	3,3	4,5	19,0	839 640				
Grunnskole	4	6,4	2,1	3,6	6,4	0,2	3,7	2,0	3,0	1,8	6,2	17,7	617 040				
Videregående skole	27	5,5	5,5	1,8	4,9	3,8	4,5	3,6	1,9	3,6	6,0	21,2	698 640				
av dette: Fagutdanning ⁵	4	5,0	5,8	1,2	4,7	3,4	3,7	2,7	3,5	3,3	5,8	20,4	660 600				
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	45	5,4	6,7	-1,0	3,7	3,9	2,2	1,8	1,6	2,4	2,9	11,3	854 760				
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	22	6,3	5,9	0,1	4,2	4,4	4,4	0,9	1,4	3,1	3,5	14,0	1 009 200				
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	2	8,6	1,1	-0,4	8,8	1,3	8,0	16,6	19,6	-4,0	1,6	47,0	984 840				
<i>Statsansatte i alt</i>	100	5,2	3,9	4,5	3,6	3,2	2,9	1,7	2,7	2,3	4,4	14,8	619 920				
Grunnskole	4	5,9	4,0	4,2	3,7	3,6	3,7	0,3	2,9	1,7	4,3	13,4	488 520				
Videregående skole	21	5,5	3,5	4,5	4,0	3,1	3,4	1,4	2,9	2,2	4,8	15,6	559 320				
av dette: Fagutdanning ⁵	7	5,3	3,8	4,5	4,1	3,6	3,9	1,9	3,0	2,4	4,2	16,4	561 840				
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	34	6,0	3,6	4,0	3,6	3,0	2,2	1,5	2,7	2,5	4,2	13,9	613 800				
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	38	4,0	3,2	5,1	2,7	2,9	2,2	1,0	2,4	2,0	3,7	11,7	675 480				
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	3	3,9	4,1	2,6	4,1	4,1	3,9	2,3	1,6	1,7	3,8	14,0	570 960				

Tabell 4.16 Gjennomsnittslønn¹ for heltidsansatte etter næring² og utdanningslengde³. Vekst fra året før i prosent

	Vekst i prosent fra samme tidspunkt året før										Samlet vekst fra 2014 til 2019		
	2019	2010	2011	2012 ⁸	2013	2014	2015	2016 ¹⁰	2017	2018	2019	2019	Månedslønn *12 2019
	Andeler ⁴												
<i>Kommune og fylkeskommune⁷</i>	100	5,3	2,8	6,0	1,8	4,6	2,3	2,7	3,0	2,3	3,7	14,8	562 980
Grunnskole	9	4,8	2,6	5,5	2,6	4,3	2,6	3,1	3,1	1,9	3,0	14,5	440 710
Videregående skole	23	6,2	2,9	6,0	1,7	4,4	2,0	2,4	2,5	2,2	4,1	13,8	498 090
av dette: Fagutdanning ⁵	9	5,4	2,6	5,9	1,2	4,3	2,2	2,1	2,6	2,0	3,4	12,9	450 600
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	55	4,9	2,5	5,8	1,4	4,3	2,1	2,5	2,7	2,0	3,7	13,8	581 550
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	12	4,3	3,4	5,4	1,4	4,3	2,1	2,0	2,6	1,9	3,2	12,4	676 940
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	2	14,1	2,7	5,6	2,5	5,3	2,8	4,3	3,6	3,6	6,3	22,3	662 030
<i>Herav:</i>													
- Skoleverket i alt ⁷	100	4,9	2,6	5,7	1,4	4,4	2,1	2,5	2,7	2,1	3,3	13,3	588 180
Grunnskole	2	4,5	2,8	5,8	2,7	4,2	2,2	2,4	2,4	1,9	1,9	11,4	429 600
Videregående skole	7	5,8	4,6	4,8	3,4	4,5	1,8	2,4	2,4	1,9	4,2	13,4	483 620
av dette: Fagutdanning ⁵	4	5,5	3,8	6,0	1,6	4,2	3,1	2,0	2,3	1,6	3,3	12,8	452 360
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	71	4,9	2,4	5,7	1,2	4,3	1,9	2,4	2,6	2,0	3,3	12,8	588 290
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	18	3,8	2,3	6,0	0,8	4,9	1,8	1,9	2,3	1,7	2,9	11,1	646 650
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	1	16,1	3,9	4,4	2,9	2,5	1,0	3,8	4,2	3,2	3,1	16,2	631 060
<i>- Kommune og fylkeskommune ekskl. skoleverket⁷</i>	100	5,6	3,1	6,2	2,0	4,8	2,5	2,8	3,3	2,5	4,0	16,1	548 950
Grunnskole	12	4,9	2,6	5,5	2,6	4,3	2,7	3,2	3,2	1,8	3,1	14,9	441 980
Videregående skole	32	6,3	2,7	6,2	1,5	4,4	2,1	2,4	2,5	2,2	4,0	13,8	499 870
av dette: Fagutdanning ⁵	11	5,4	2,4	5,9	1,1	4,4	2,0	2,2	2,6	2,1	3,4	13,0	450 260

Tabell 4.16 Gjennomsnittslønn¹ for heltidsansatte etter næring² og utdanningslengde³. Vekst fra året før i prosent

	Vekst i prosent fra samme tidspunkt året før											Samlet vekst fra 2014 til 2019	
	2019	2010	2011	2012 ⁸	2013	2014	2015	2016 ¹⁰	2017	2018	2019	2019	Månedslønn *12 2019
	Andeler ⁴												
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	46	5,1	2,9	6,0	1,8	4,4	2,4	2,6	3,0	2,2	4,2	15,2	575 730
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	8	5,2	4,5	4,6	2,6	3,3	2,3	1,9	2,9	2,4	3,6	13,8	715 360
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	2	13,8	2,3	5,9	2,5	5,9	3,1	4,4	3,5	3,7	7,3	23,9	670 130
<i>Helseforetak⁹</i>	100	2,7	5,2	3,7	2,6	3,9	2,2	1,5	4,2	4,3	2,0	15,1	632 160
Grunnskole	4	2,2	5,8	2,8	3,0	2,6	0,3	2,0	2,4	4,7	-0,4	9,2	401 160
Videregående skole	18	1,0	6,0	3,8	3,7	3,5	2,3	2,5	2,6	4,0	0,9	12,9	478 320
av dette: Fagutdanning ⁵	8	0,6	6,1	3,6	4,1	3,7	1,1	2,4	2,6	3,9	1,0	11,4	504 000
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	49	2,9	4,5	4,0	2,6	4,0	2,9	2,1	3,2	4,5	1,9	15,5	567 000
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	28	3,7	4,3	4,9	1,2	3,0	0,6	-0,6 ¹¹	4,6	2,7	1,9	9,5	877 680
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	1	1,4	5,4	6,8	1,0	2,4	11,8	0,6	1,7	5,5	1,1	22,0	633 720
<i>Alle næringer</i>	100	4,1	3,9	3,5	3,7	3,1	2,7	1,8	2,4	2,9	3,6	14,1	600 120
Grunnskole	13	3,4	3,0	3,2	3,4	2,7	2,1	2,3	2,1	2,5	3,3	12,8	459 000
Videregående skole	35	4,0	3,9	2,9	4,2	3,2	2,7	1,7	2,4	3,0	3,5	13,8	564 600
av dette: Fagutdanning ⁵	19							1,2	2,4	3,0	3,5	10,4	568 320
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	30	4,2	3,5	3,2	2,9	3,2	1,7	1,2	2,2	2,8	3,3	11,7	638 280
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	15	3,7	4,4	1,8	3,0	2,4	1,9	0,3	2,1	2,6	3,3	10,5	786 960
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	8	4,2	2,8	2,1	2,9	0,9	2,8	0,4	2,5	2,3	4,3	12,9	481 440

1 Månedslønn per september/desember.

2 Standard for næringsgruppering (SN2007).

3 Standard for utdanningsgruppering (NUS2000). Med unntak av tall fra kommune og skoleverk, er månedslønnen basert på utdanningslengden registrert året før dvs. år t-1.

4 Andeler arbeidsforhold med heltid. Prosent.

- 5 Som fagutdannet regnes: a) alle som har fagutdanning med godkjent fagbrev eller svenneprøve i henhold til Lov om fagopplæring i arbeidslivet som fullførte utdanning i henhold til register for befolkningens høyeste utdanning (BHU), og b) alle som har bestått teknisk fagskole som høyeste fullførte utdanning i henhold til register for BHU.
 - 6 Omfatter bank og forsikring og annen finansiell tjenesteyting.
 - 7 Kilde: KS.
 - 8 Fra og med lønnsveksttallet for 2012 er opplysninger fra SSBs spørreundersøkelse om innvandrernes utdanningsnivå inkludert.
 - 9 Fra og med lønnsveksttallet for 2016 baserer statistikkene for Helseforetakene seg på næringen «Helsejenester» under Statlig forvaltning.
 - 10 Lønnsveksttallet fra og med 2016 er basert på datamaterialet fra a-ordningen unntatt for kommunene jf. tabellnote 7.
 - 11 For ansatte i konflikt i helseforetakene i 2016 ble virkningstidspunktet for lønnsstillegg forskjøvet. Derfor er ikke lønnsstillegget inkludert i lønnsstallet for 2016. Dette, i tillegg til strukturelle endringer, har bidratt til at lønnsveksten for ansatte med mer enn 4 år lengre utdanning var negativ i 2016.
 - 12 Inkluderer privat sektor og offentlig eide foretak.
- Kilder: Statistisk sentralbyrå og KS.

Tabell 4.17 Gjennomsnittlig kapitalinntekt¹ for yrkestilknyttede². Desilfordelt etter inntekt etter skatt. Andeler i prosent og nivå i 2018-kroner. 2008 og 2018

2018 Desil	Renteinntekter	Aksjeutbytte ³	Realisasjons- gevinst/tap	Andre kapital- inntekter	Kapitalinntekter i alt	
					Nivå i 2018-kroner	Andel
1	1 800	1 400	-10 300	-700	-7 800	-2,2
2	1 400	200	-600	500	1 600	0,4
3	1 700	300	-500	800	2 300	0,7
4	1 800	500	-300	1 100	3 200	0,9
5	2 100	700	-200	1 400	4 000	1,1
6	2 300	1 000	0	2 000	5 200	1,5
7	2 600	1 700	200	2 900	7 200	2,1
8	3 000	3 400	600	4 600	11 700	3,3
9	3 900	9 000	2 200	7 700	22 800	6,5
10	8 900	205 700	61 700	24 800	301 100	85,7
Herav desil 10 delt opp i persentilene:						
91/92	4 800	18 400	4 900	10 800	38 900	2,6
93/94	5 300	26 600	7 800	13 200	52 900	3,5
95/96	5 800	43 800	13 300	16 700	79 700	5,3
97/98	7 800	93 900	27 400	23 600	152 700	10,1
99	10 900	233 200	67 000	35 800	347 000	11,5
100	30 600	1 458 700	443 000	83 900	2 016 200	67,0
Alle desiler	2 900	22 400	5 300	4 500	35 100	100,0
2008						
Desil						
1	5 000	2 400	-28 100	900	-24 400	-8,6
2	3 700	300	-1 300	500	3 800	1,3
3	4 300	300	-1 100	600	5 100	1,8
4	4 800	300	-1 000	800	6 100	2,1
5	5 400	500	-900	900	7 300	2,6
6	6 200	700	-900	1 200	8 800	3,1
7	7 300	1 100	-900	1 600	11 100	3,9
8	9 200	2 100	-1 000	2 300	15 500	5,5
9	12 600	5 300	-800	4 200	26 100	9,2
10	36 900	88 100	37 300	20 600	225 200	79,1
Herav desil 10 delt opp i persentilene:						
91/92	16 900	10 400	400	6 500	42 100	3,7
93/94	19 500	14 900	1 000	7 500	52 900	4,7
95/96	23 900	23 200	3 000	10 600	74 700	6,6
97/98	33 700	46 400	9 700	16 600	131 200	11,7
99	50 200	106 000	26 900	28 600	260 700	11,6
100	130 800	584 800	317 600	95 000	1 389 800	61,7
Alle desiler	9 500	10 100	100	3 400	28 500	100,0

¹ Kapitalinntekter er her definert som brutto renteinntekter, utbytte, netto realisasjonsgevinster og inntekt ved utleie.² Lønnstakere og selvstendig næringsdrivende med yrkesinntekt inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger på minst 60 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn. Dette var en gruppe på 1 945 373 personer i 2008 og 2 126 734 personer i 2018.³ Omfatter skattepliktig utbytte samt skattefritt utbytte og gevinst.

Kilder: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger 2008 og 2018, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.18 Sammensetning av inntekt innenfor de ulike desilene for pensjonister og trygdede¹. Andel i prosent av samlet inntekt før skatt der ikke annet framgår. Nivå i 2018-kroner. Desilfordelt etter inntekt etter skatt. 2008 og 2018

2018 Desil	Lønns- inntekt ²	Nærings- inntekt	Kapital- inntekt ³	Dagpenger, sykepenger og foreldre- penger	Over- føringer ⁴	Samlet gj.sn inntekt før skatt, nivå	Skatt mm.	Inntekt etter skatt
1	3,4	-0,7	-4,9	0,7	101,5	152 900	9,4	90,6
2	1,9	0,0	1,0	0,5	96,6	214 400	8,1	91,9
3	2,2	0,0	1,1	0,4	96,2	242 500	10,0	90,0
4	2,4	0,1	1,2	0,4	95,9	271 400	13,0	87,0
5	2,8	0,1	1,4	0,4	95,3	295 800	14,4	85,6
6	3,1	0,2	1,6	0,4	94,7	323 000	15,9	84,1
7	3,3	0,2	1,8	0,4	94,2	354 600	17,4	82,6
8	3,7	0,4	2,2	0,5	93,2	393 900	19,0	81,0
9	5,6	0,7	3,1	0,6	89,9	455 300	20,9	79,1
10	8,6	1,6	20,2	0,6	68,9	771 100	26,5	73,5
Alle	4,6	0,5	5,6	0,5	88,8	347 500	17,9	82,1
2008								
Desil								
1	3,5	-1,5	-27,0	0,8	124,2	106 400	15,0	85,0
2	2,1	0,0	4,8	0,6	92,5	178 500	8,9	91,1
3	2,2	0,1	5,4	0,5	91,9	205 500	9,8	90,2
4	2,3	0,1	4,7	0,5	92,5	228 900	10,8	89,2
5	2,7	0,1	4,7	0,5	91,9	254 700	12,8	87,2
6	3,1	0,2	4,8	0,5	91,4	282 700	14,5	85,5
7	3,5	0,2	5,2	0,6	90,5	313 900	16,0	84,0
8	4,2	0,3	6,0	0,7	88,9	352 200	17,4	82,6
9	5,5	0,5	7,1	0,8	86,1	409 200	18,8	81,2
10	7,0	1,2	21,8	0,5	69,5	662 500	24,4	75,6
Alle	4,3	0,4	8,0	0,6	86,8	299 500	16,7	83,3

¹ Omfatter personer med sosioøkonomisk status pensjonist/trygdet. Dette var en gruppe på 1 064 218 personer i 2008 og 1 287 467 personer i 2018.

² Lønnsinntekt er definert som kontantlønn, naturalytelser og dagpenger ved arbeidsledighet.

³ Kapitalinntekter er her definert som brutto renteinntekter, utbytte, netto realisasjonsgevinster og inntekt ved utleie.

⁴ Overføringer eksklusiv dagpenger, sykepenger og foreldrepenger.

Kilder: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger 2008 og 2018, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.19 Fordelingen av samlet lønn per heltidsekvivalent for ansatte uten lærlinger

	Andel			Lønnsnivå 2019 ²	Årlig vekst 2017–2019 ³
	2017	2018	2019		
Alle	100,0	100,0	100,0	572 760	3,3
Desil 1	5,5	5,5	5,4	311 040	2,9
Desil 2	6,7	6,7	6,7	384 720	3,1
Desil 3	7,4	7,4	7,4	424 200	3,1
Desil 4	8,0	8,0	8,0	459 840	3,3
Desil 5	8,7	8,7	8,7	497 760	3,3
Desil 6	9,4	9,3	9,4	536 400	3,4
Desil 7	10,1	10,1	10,1	581 280	3,5
Desil 8	11,1	11,2	11,2	640 080	3,5
Desil 9	13,0	13,0	13,1	747 960	3,5
Desil 10	20,0	20,0	20,0	1 143 960	3,4
Gini-koeffisient	0,204	0,206	0,206		
Persentil 91	1,5	1,5	1,5	848 760	3,4
Persentil 92	1,5	1,5	1,5	876 720	3,4
Persentil 93	1,6	1,6	1,6	907 560	3,4
Persentil 94	1,6	1,6	1,6	944 640	3,4
Persentil 95	1,7	1,7	1,7	987 360	3,4
Persentil 96	1,8	1,8	1,8	1 042 200	3,4
Persentil 97	1,9	2,0	1,9	1 115 880	3,5
Persentil 98	2,1	2,1	2,1	1 215 840	3,3
Persentil 99	2,4	2,4	2,4	1 386 000	3,5
Persentil 100	3,7	3,7	3,7	2 114 160	3,3
Menn	100,0	100,0	100,0	608 400	3,1
Desil 1	5,2	5,2	5,2	317 520	2,9
Desil 2	6,5	6,5	6,5	393 600	3,1
Desil 3	7,1	7,1	7,1	433 920	3,0
Desil 4	7,8	7,8	7,8	471 840	3,0
Desil 5	8,4	8,4	8,4	512 040	3,0
Desil 6	9,2	9,2	9,2	558 360	3,1
Desil 7	10,1	10,1	10,1	613 320	3,1
Desil 8	11,3	11,3	11,4	691 680	3,3
Desil 9	13,5	13,4	13,5	820 080	3,2
Desil 10	20,9	21,0	20,9	1 272 120	3,1
Gini-koeffisient	0,224	0,224	0,224		

Tabell 4.19 Fordelingen av samlet lønn per heltidsekvivalent for ansatte uten lærlinger

	Andel			Lønnsnivå 2019 ²	Årlig vekst 2017–2019 ³
	2017	2018	2019		
Kvinner	100,0	100,0	100,0	529 080	3,6
Desil 1	5,8	5,8	5,8	304 800	2,8
Desil 2	7,1	7,1	7,1	374 040	3,1
Desil 3	7,9	7,9	7,8	415 080	3,1
Desil 4	8,5	8,4	8,4	445 440	3,4
Desil 5	9,1	9,1	9,1	483 360	3,7
Desil 6	9,8	9,8	9,8	517 440	3,6
Desil 7	10,4	10,4	10,4	552 600	3,7
Desil 8	11,2	11,2	11,3	595 560	3,7
Desil 9	12,5	12,5	12,5	663 120	3,9
Desil 10	17,6	17,7	17,7	939 000	4,0
Gini-koeffisient	0,170	0,172	0,174		

¹ Andel av samlet lønnssum i prosent.

² Gjennomsnittlig årlig lønn (månedslønn*12) per september. Per heltidsekvivalent.

³ Gjennomsnittlig årlig vekst i prosent.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Vedlegg 5**Institusjonelle trekk ved lønnsdannelsen i Norge**

I dette vedlegget gjennomgås organisasjonsgrader både på arbeidstaker- og arbeidsgiversiden, ulike systemer for tariffavtaler og omfanget av tariffavtaledekning. Det gis også en oversikt over store tariffavtaler etter næring/sector.

5.1 Organisasjonsgrader på arbeidstakersiden

*Organisasjonsgraden*¹ på arbeidstakersiden i Norge er om lag 50 prosent, og har endret seg lite de siste ti årene. Nivået er lavere enn på 1980-tallet og første halvdel av 1990-tallet. Utviklingen i andelen organiserte arbeidstakere totalt og i de ulike arbeidstakerorganisasjonene siden 1972

¹ Definert som andelen lønntakere som er medlem av en arbeidstakerorganisasjon i forhold til samlet antall lønntakere.

vises i figur 5.1. Organisasjonsgraden er lavere enn i de andre nordiske landene og Belgia, men høyere enn i andre vestlige land.

De ansatte er organiserte i ulike forbund som er tilsluttet de fire hovedorganisasjonene LO, Unio, YS og Akademikerne, samt en del mindre, frittstående forbund, jf. tabell 5.1.

Det er noe usikkerhet om størrelsen på organisasjonsgraden. Tall fra Fafo viser en organisasjonsgrad på 49,3 prosent i 2018.² Basert på tall fra SSB var andelen organiserte (yrkesaktive medlemmer) 50,3 prosent i 2018, men her er noen selvstendig næringsdrivende medlemmer inkludert. Fafo og SSB har samme antall yrkesaktive medlemmer for LO og YS, mens Fafo har lavere tall enn SSB for Unio og Akademikerne og høyere for frittstående organisasjoner. Forskjellen skyl-

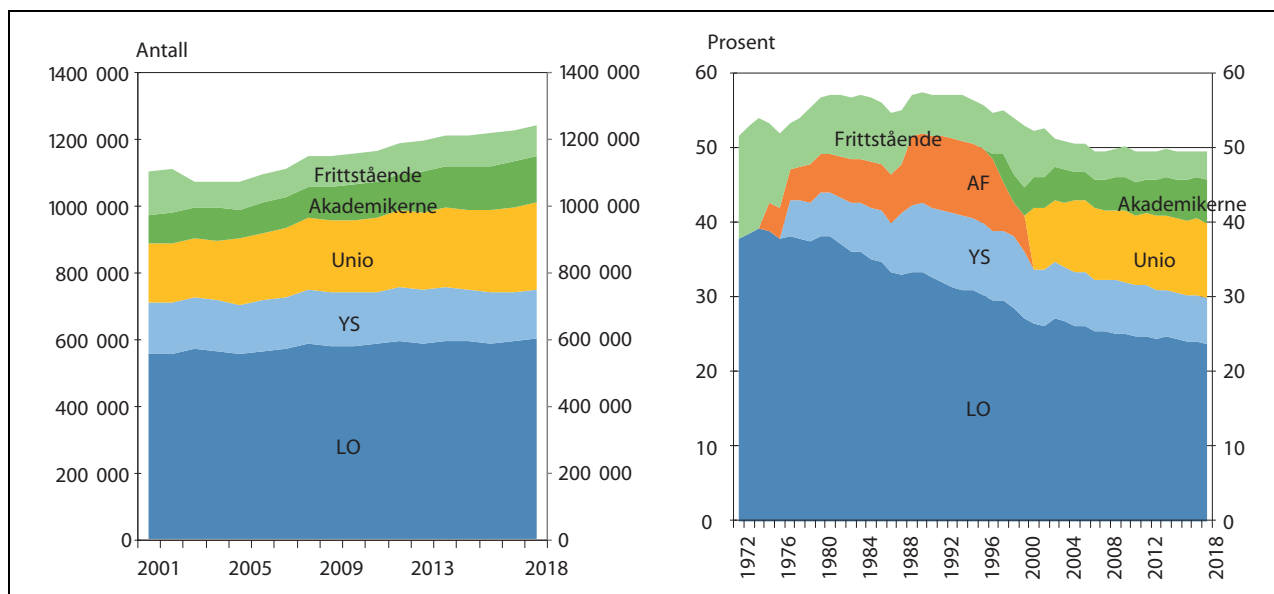
² Nergaard, K. (2020): Organisasjonsgrader, tariffavtaledekning og arbeidskonflikter 2017/2018. Fafo-notat 2020:2.

Tabell 5.1 Medlemstall totalt i de fire hovedorganisasjonene og i frittstående forbund per 31.12. og andelen yrkesaktive medlemmer

	Medlemstall totalt	Yrkesaktive medlemmer ¹		Andelen yrkesaktive medlemmer	Yrkesaktive medlemmer som andel av alle lønntakere. Pst.	
		2008	2018		2008	2018
Landsorganisasjonen (LO)	936 711	585 793	598 512	63,9	25,3	23,7
Unio	367 978	214 407	257 091	69,9	9,3	10,2
YS	222 392	159 911	151 116	68,0	6,9	6,0
Akademikerne	208 597	96 420	142 295	68,2	4,2	5,6
Frittstående forbund ²	122 109	87 386	93 700	76,7	3,8	3,7
I alt	1 857 787	1 143 917	1 242 714	66,9	49,5	49,3
MEMO:						
I alt, Statistisk sentralbyrå	1 857 787	-	1 268 138	68,3	-	50,3

¹ Tallene fra Fafo/Nergaard (2020) omfatter bare medlemmer som er yrkesaktive lønntakere, dvs. selvstendig næringsdrivende er holdt utenom. Gjelder ikke tallene fra Statistisk sentralbyrå.

² Av de frittstående er Norges Ingeniør- og Teknologiorganisasjon (NITO) den største organisasjonen med om lag 88 500 medlemmer totalt i 2018, herav 63 800 yrkesaktive. Fafo (Nergaard, 2020) har revidert opp antall yrkesaktive medlemmer i frittstående forbund i 2016 og 2017 med henholdsvis 6 100 og 4 700 personer. Organisasjonsgraden er dermed endret fra 49,2 prosent i 2016 og 49,3 prosent i 2017 til 49,5 prosent i begge år.

Figur 5.1 Antall og andel² organiserte arbeidstakere totalt og i de ulike arbeidstakerorganisasjonene. 1972/2001–2018. Yrkesaktive medlemmer¹

¹ Brudd i statistikken i år 2000, jf. omtalen i teksten.

² Prosent av totalt antall lønnsstakere ifølge AKU.

Kilde: Fafo.

des at Fafo i noen tilfeller har innhentet andre opplysninger enn det som organisasjonene har rapportert til SSB, at Fafo har korrigert for selvstendig næringsdrivende, og at SSB har hatt dobbelttelling av enkelte grupper i forbindelse med at forbund har skiftet tilknytning til hovedorganisasjon. Avvikene har sammenheng med at organisasjonene har ulike medlemsstrukturer og registrerte opplysninger.

Fafo reviderte i 2017 tallene for antall organiserte for perioden 2000–2016.³ Fafo mener deres nye tall antakelig gir et litt for lavt anslag på den norske organisasjonsgraden, men gir mer presise anslag enn den opprinnelige beregningsmetoden. De nye anslagene medfører et brudd i tallene for organisasjonsgraden i 2000.

Fafo vurderer at det mangler 6–7000 medlemmer i frittstående forbund i statistikken for 2018, herav om lag 5000 yrkesaktive, etter at SSB ikke lenger innregner tall for enkelte mindre fagforeninger i totaltallene. Det tilsvarer om lag 0,2 prosentpoeng i organisasjonsgraden.

I tidligere rapporter, senest i NOU 2019: 6, har utvalget redegjort for en alternativ beregning ut fra personer med fagforeningsfradrag i skattemeldingen. Dette gir et høyere estimat for antall organiserte, men om lag samme organisasjonsgrad.

5.2 Organisasjonsgrader på arbeidsgiversiden

Arbeidsgiversiden i Norge består av fem store aktører. I privat sektor og offentlig eide selskaper er Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO), Arbeidsgiverforeningen Spekter og Hovedorganisasjonen Virke de mest sentrale. I offentlig sektor er KS arbeidsgiverpart i kommunene, fylkeskommunene (utenom Oslo kommune) og kommunale foretak, mens Kommunal- og moderniseringsdepartementet er arbeidsgiverpart i staten.

I offentlig sektor har alle virksomheter tariffavtale. I privat sektor har ikke alle virksomheter som er medlem av en arbeidsgiverorganisasjon, tariffavtale, se tabell 5.2. I NHOs medlemsbedrifter arbeider om lag tre av fire ansatte i en bedrift med tariffavtale. Blant Virkes medlemsbedrifter arbeider om lag tre av ti ansatte i en bedrift med tariffavtale. Selv om antallet som arbeider i bedrifter med tariffavtale har økt i Virkes medlemsbedrifter, har andelen gått ned over tid ettersom medlemsveksten har vært sterkere blant bedrifter som ikke har tariffavtale. Andelen av alle arbeidstakere som er omfattet av tariffavtale er omtalt i avsnitt 5.3.3.

³ Nergaard, K. (2018): Organisasjonsgrader, tariffavtaledeking og arbeidskonflikter 2016/2017. Fafo-notat 2018:20.

Tabell 5.2 Ansatte¹ i staten og i medlemsvirksomheter i arbeidsgiverorganisasjoner per 31.12⁵

	Antall ansatte. 1000 personer				Ansatte i virksomheter med tariffavtale i prosent av ansatte i alle medlemsvirksomheter	
	Alle		Virksomheter med tariffavtale		2008	2018
	2008	2018	2008	2018		
Næringslivets Hovedorganisasjon	547	656	387	492	71	75
Kommunesektoren ²	421	488	421	488	100	100
Hovedorganisasjonen Virke	173	258 ⁴	89	81 ⁴	51	32 ⁴
Arbeidsgiverforeningen Spekter	175	216	175	215	100	100
Staten som arbeidsgiver	138	155	138	155	100	100
Øvrige organisasjoner ³	215	208	152	137	71	66
Medlemsvirksomheter i alt	1 670	1 980	1 361	1 568	82	79

¹ Andelen deltidsansatte varierer mellom organisasjonene/virksomhetene. Det er mange deltidsansatte i kommunene, Virkeområdet og i helseforetakene. Stillingsandel eller deltidsbrøk kan også variere mellom områdene. Regnet i årsverk kan forholdet mellom sysselsettingen i de ulike områdene endres.

² Omfatter ansatte i kommunene inklusive Oslo kommune, fylkeskommunene og andre virksomheter som er medlemmer i KS, herunder bedriftsmedlemmer.

³ Finans Norges arbeidsgivermedlemmer har til sammen om lag 36 000 ansatte primært innen bank og forsikring. Det er om lag 27 000 ansatte hos medlemmer i Private Barnehagers Landsforbund (PBL) som er direkte bundet av PBLs hoved- og hovedtariffavtale med arbeidstakerorganisasjonene. I SAMFO er det om lag 26 000 ansatte i bedrifter med tariffavtale.

⁴ Brudd i 2018.

⁵ Der det mangler tall for 2018 er det benyttet tall for 2017 (Arbeiderbevegelsens Arbeidsgiverforening, Glass og fasadeforeningen, Arkitektbedriftene i Norge, Norges Taxiforbund) eller 2014 (Fiskebåt). Det er større revisjoner sml. fjorårets rapport for NHO, Virke, Norges Lastebileier-Forbund og Norges Rederiforbund.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget.

5.3 Tariffavtalene

En tariffavtale er en kollektiv regulering av lønns- og arbeidsvilkår. Tariffavtaler inngås mellom en fagforening og en arbeidsgiver eller arbeidsgiverforening, og er bindende for avtalens parter og deres medlemmer. Tariffavtalene har derfor fundamental betydning for lønnsdannelsen i Norge. I tillegg til lønn, regulerer tariffavtalene også bestemmelser om forhold som sosiale rettigheter, pensjon for de som har dette avtafefestet, arbeidstidsspørsmål, samt oppsigelsesfrister, medbestemmelse og permittering. Hva som inngår varierer mellom de ulike tariffavtalene. Avtalene inngås på ulike nivåer i de ulike sektorene; mellom arbeidstakernes hovedorganisasjoner og en arbeidsgiverforening, mellom et fagforbund og en arbeidsgiverorganisasjon på bransjenivå, eller mellom bedriftsledelsen og forbundenes tillitsvalgte.

Tariffavtalene har ulike prinsipper for fastsettelse av lønn og lønnsutvikling, der det sentrale skillet er om reguleringen skjer på sentralt eller lokalt nivå, eller i kombinasjoner av disse. Kon-

fliktretten i tradisjonell forstand ligger som hovedregel på sentralt nivå. Det kan i hovedsak skilles mellom tre hovedtyper tariffavtaler:

1. Minstelønnsavtaler

Minstelønnsavtaler er den vanligste lønnsfastsettende mekanismen i tariffavtalene i privat sektor, særlig blant arbeidere. Minstelønnsavtaler fastsetter minimumsavlønning for ulike kategorier av arbeidstakere. I tillegg forhandles det lokalt i bedriftene/virksomhetene om tillegg. Den vanligste måten å utforme lokale tillegg på er etter «de fire kriteriene» virksomhetens økonomi, produktivitet, framtidsutsikter og konkurranseevne. I Industriooverenskomsten er det i tillegg et femte kriterium: den aktuelle arbeidskraftsituasjonen.

Det er stor forskjell på minstelønnsavtalene mellom ulike tariffområder. I noen områder har man én eller to minstelønnsatser for unge/nyansatte lønntakere som dermed gjelder for en liten andel av de ansatte, mens i andre områder avtales det minstelønnsstiger som omfatter rundt halvparten av de ansatte på det aktuelle området. Hvor

mye som avtales sentralt og hvor mye lokal lønnsdannelse det er, varierer også mye fra område til område.

Lønnssystemet i kommunesektoren er også et minstelønssystem eller garantilønssystem for de fleste arbeidstakergruppene, men i motsetning til i minstelønnsavtaleområder i privat sektor blir rammene for de lokale tilleggene fastsatt i de sentrale forhandlingene.

2. Normallønnsavtaler

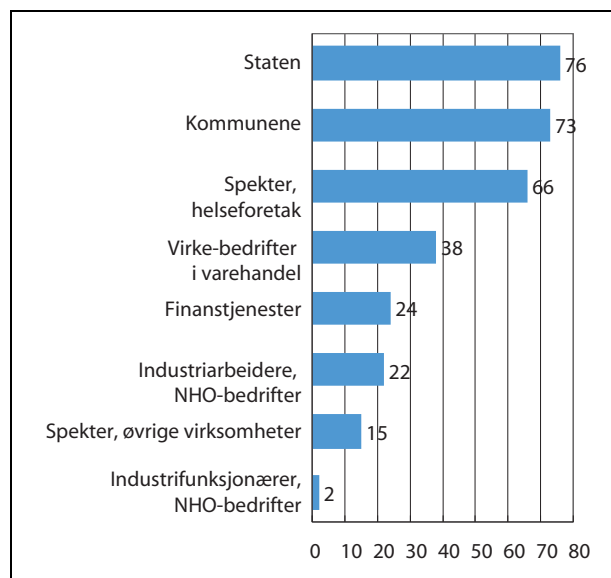
Normallønnsavtaler regulerer både nivå og endringer i forbindelse med tariffoppgjør. Lønnsfastsettelsen i slike avtaler er dermed i det alt vesentligste sentralisert. Tariffavtaler med fast lønnsregulativ kalles ofte normallønnsavtaler. Slike avtaler forutsetter i utgangspunktet at det ikke skal avtales tillegg utover normallønnen. Staten og Oslo kommune har normallønnsavtaler, men også deler av privat sektor, som bussbransjen, renhold, elektrofag og vektere har slike avtaler.

3. Avtaler uten sentrale lønnsbestemmelser

I avtaler uten sentrale lønnsbestemmelser foregår lønsfastsettelsen vanligvis i sin helhet lokalt. Avtalene inngås mellom sentrale parter, men er snarere prosedyreregler for hvordan lønns- og arbeidsvilkår kan bestemmes i den enkelte bedrift, både som kollektive og individuelle avtaler. Avtaler uten sentrale lønnsbestemmelser er dominerende blant annet for funksjonærgrupper med lang utdanning i privat sektor og for YS sine funksjonæravtaler med NHO.

5.3.1 Fordelingen mellom sentrale og lokale lønnstillegg

I industrien bygger minstelønnsavtalene på at mye av lønnsdannelsen skal foregå i den enkelte virksomhet, jf. de fire kriteriene. For industriarbeidere har i gjennomsnitt de siste ti årene om lag 22 prosent av samlet lønnsvekst kommet gjennom sentralt avtalte tillegg det enkelte år. For store grupper industrifunksjonærer, med unntak av i enkelte LO-avtaler, avtales ikke sentrale tillegg. For disse avtales stort sett alle tillegg lokalt, ofte gjennom kollektive lønnsforhandlinger, dvs. at bedriften og de tillitsvalgte årlig framforhandler en økonomisk ramme på vegne av sine medlemmer. Lønnsveksten for industrifunksjonærene er derfor i hovedsak lønnsglidning.

Figur 5.2 Det sentrale bidraget til lønnsveksten 2009–2018 (gjennomsnitt per år)¹

¹ Tallene i figur 5.2 er framkommet ved at den totale lønnsveksten mellom de årlige tellingspunktene for lønnsstatistikken er dekomponert i tariff tillegg og lønns glidning. Det som ikke er fastsatt sentralt, består i hovedsak av lokal lønnsdannelse, men også endringer i gjennomsnittlig lønnsnivå som følge av bl.a. endringer i sammensetningen av systemsetningen (strukturendringer) er med.

Kilde: Beregningsutvalget.

I normallønnsområdene i privat sektor er en stor del av lønnsveksten fastlagt gjennom det sentrale tariffoppgjøret. Det er også tilfellet for store tariffområder i offentlig sektor der eventuelle rammer for lokale tillegg avtales sentralt. For Virke-bedrifter i varehandelen er i underkant av 40 prosent av tilleggene avtalt sentralt de siste ti år. For Spekters virksomheter i privat sektor er om lag 15 prosent av tilleggene avtalt sentralt, de siste ti årene. For helseforetakene i Spekter er om lag to tredjedeler av tilleggene avtalt sentralt. I kommunene er om lag tre fjerdedeler prosent av lønnsveksten avtalt sentralt. For de fleste akademikeryrkene skjer all lønnsdannelsen i kommunal sektor fra og med hovedtariffoppgjøret i 2002 lokalt, bortsett fra undervisningsansatte i skolen hvor det er sentral lønnsdannelse. I det statlige tariffområdet avtales alle tariff tillegg sentralt, også det som avsettes til lokale forhandlinger. Av samlet lønnsvekst har om lag tre fjerdedeler av lønnsveksten kommet fra sentralt avtalte lønnstillegg og resten fra glidning, de siste ti årene. Fra og med 2016 er det inngått to ulike tariffavtaler i staten. Begge har en sentralt fastsatt ramme og sentralt avtalte tariff tillegg, men fordelingen av de sentralt avtalte tariff tilleggene til sentrale tillegg og lokal avsetning er forskjellig i de to avtalene.

5.3.2 Tariffavtalenes varighet

Tariffavtalenes varighet avtales mellom partene og har i Norge i all hovedsak vært toårige, som regel med adgang til å forhandle om egen lønnsjustering for annet avtaleår (mellomoppgjør). Avtalene utløper normalt om våren. I NHO, Virke og i Spekter med unntak av helseforetakene, utløper de fleste tariffavtalene 31. mars. I de øvrige tariffområder er utløp gjerne tidligst 30. april. Mekanismene for revisjon av tariffavtaler er nøye regulert i partenes avtaleverk og i lovgivningen. Arbeidstvistloven inneholder bestemmelser om hvem som kan inngå tariffavtaler og hvordan de reforhandles. Arbeidstvistloven dekker hele arbeidslivet, bortsett fra staten. I staten gjelder tjenestetvistloven, som i hovedsak bygger på de samme prinsippene som arbeidstvistloven, men som er tilpasset særlige forhold i staten.

5.3.3 Tariffavtaledekning

Tabell 5.3 viser hvor stor andel av alle lønnstakere som er henholdsvis ansatt i en bedrift som er medlem av en arbeidsgiverorganisasjon, og andelen som er ansatt i en medlemsvirksomhet som i til-

legg har tariffavtale, samlet og fordelt på organisasjoner. Andelen lønnstakere som jobber i en organisert virksomhet har økt de siste ti årene. Andelen i bedrifter med tariffavtale har økt mindre enn andelen som arbeider i organiserte virksomheter totalt.

Tariffavtalene omfatter flere enn de arbeidstakerne som er organiserte. Det skyldes bl.a. at arbeidsgivere som er tariffbundet gjennom avtale- og rettspraksis, forpliktet å legge til grunn tariffavtalens vilkår også for ansatte i bedriften som ikke er organisert, hvis de faller inn under tariffavtalens virkeområde. Tariffavtaledekning kan måles ved hjelp av spørreundersøkelser som SSBs Arbeidskraftundersøkelse (AKU). Her spørres arbeidstakere om deres lønns- og arbeidsforhold fastsettes ved tariffavtale, ved individuell avtale eller om de ikke har noen avtale. En kan dermed se hvordan tariffavtaledekningen varierer mellom bransjer og grupper av arbeidstakere. Basert på AKU har Nergaard (2018) beregnet tariffavtaledekningen i privat sektor til om lag 52 prosent i 2017. Dette er lavere enn i undersøkelser tidligere på 2000-tallet. Tariffavtaledekningen for alle arbeidstakere beregnes til 69 prosent i 2017, der det antas full avtaledekning i offentlig

Tabell 5.3 Ansatte¹ i staten og i medlemsvirksomheter i arbeidsgiverorganisasjoner som andel av alle lønnstakere³ (prosent)⁵

	Alle medlemsvirksomheter		Virksomheter med tariffavtale	
	2008	2018	2008	2018
Næringslivets Hovedorganisasjon	24	26	17	20
Kommunesektoren ²	18	19	18	19
Hovedorganisasjonen Virke	8	10 ⁴	4	3 ⁴
Arbeidsgiverforeningen Spekter	8	9	8	9
Staten som arbeidsgiver	6	6	6	6
Øvrige organisasjoner (Norges Rederiforbund, Finans Norge m.fl.)	9	8	7	5
Sum	72	79	59	62

¹ Andelen deltidsansatte varierer mellom organisasjonene/virksomhetene. Det er mange deltidsansatte i kommunene, Virkeområdet og i helseforetakene. Stillingsandel eller deltidsbrøk kan også variere mellom områdene. Regnet i årsverk kan forholdet mellom sysselsettingen i de ulike områdene endres.

² Omfatter ansatte i kommunene inklusive Oslo kommune, fylkeskommunene og andre virksomheter som er medlemmer i KS, herunder bedriftsmedlemmer.

³ Antall lønnstakere som gjennomsnitt for året ifølge AKU. Samme tall er benyttet ved beregning av organisasjonsgraden for arbeidstakere, jf. avsnitt 5.1.

⁴ Brudd i 2018.

⁵ Der det mangler tall for 2018 er det benyttet tall for 2017 (Arbeiderbevegelsens Arbeidsgiverforening, Glass og fasadeforeningen, Arkitektbedriftene i Norge, Norges Taxiforbund) eller 2014 (Fiskebåt). Det er større revisjoner sml. fjorårets rapport for NHO, Virke, Norges Lastebileier-Forbund og Norges Rederiforbund.

sektor. Med utgangspunkt i registertall blir tariffavtaledekningen i privat sektor i 2017 om lag lik som målt ved AKU, og det er ingen nedgang i dataperioden (2004–2017).

Andelen arbeidstakere som i spørreundersøkelser oppgir at deres lønn fastsettes gjennom tariffavtale, har vært høyere enn det en kan for-

Tabell 5.4 Andelen arbeidstakere med tariffavtale¹ etter bransje/sektor og bedriftsstørrelse. Privat sektor. Gjennomsnitt av 4. kvartal 2016 og 2017. Prosent

	Prosent
Privat undervisning, helse og sosial omsorg	73
Transport og lagring	70
Industri, olje, bergverk	60
Detaljhandel ²	59
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	58
Overnattings- og serveringsvirksomhet ²	50
Bygg, anlegg, el. og kraft	50
Kultur og annen tjenesteyting	47
Forretningsmessig tjenesteyting og fast eiendom	47
Engroshandel	39
Informasjon og kommunikasjon	34
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	33
Bedriftsstørrelse	
1–5 ansatte	31
6–9 ansatte	48
10–19 ansatte	52
20–49 ansatte	57
50–99 ansatte	56
100–199 ansatte	57
Over 200 ansatte	63

¹ Andel som oppgir i AKU at lønns- og arbeidsvilkår helt eller delvis er regulert av en tariffavtale eller overenskomst. Gruppen «vet ikke» er antatt å fordele seg forholdsmessig som øvrige på med/uten tariffavtale. Med dette øker andelen med tariffavtale fra 51 til 53 prosent for 2016 og 2017 under ett.

² Det er særlig usikkerhet knyttet til disse tallene, som trolig er for høye. Registerbaserte tall gir lavere andel.

Kilde: Nergaard (2018).

vente ut fra registerbaserte kilder. Noe av dette kan trolig forklares ved misforståelser eller manglende kunnskap, og ved at lønnssetningene i tariffavtalene benyttes i bedrifter som ikke formelt er bundet av disse avtalene (frivillig tilslutning). Det er vanskelig å vite hvor stort omfang dette har, men det antas at det særlig gjelder mindre virksomheter. I tillegg bidrar allmenngjøring i noen bransjer til å gjøre enkelte av tariffavtalens bestemmelser gjeldende for flere. Det er anslått at om lag 10 prosent av lønnsstakerne i privat sektor jobber innen allmenngjorte områder i virksomheter uten tariffavtale, se avsnitt 5.4.

Tabell 5.4 viser andelen arbeidstakere i ulike bransjer og sektorer som omfattes av tariffavtaler, og at tariffavtaledekningen øker med bedriftsstørrelsen. Det framgår at tariffavtaledekningen er lavest i næringene faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting, engroshandel og i informasjon og kommunikasjon. Tallene er basert på en utvalgsundersøkelse og de er derfor beheftet med usikkerhet. Det kan dessuten være store forskjeller innenfor enkelte bransjer. I transport er for eksempel tariffavtaledekningen høy innen buss, men lav innen langtransport med gods. Ifølge Fafo er andelen ansatte innen detaljhandel og overnattings- og serveringsvirksomhet som oppgir at deres lønns- og arbeidsforhold fastsettes av tariffavtale, langt større enn det som registerbaserte tall viser. Dette sier noe om «hvordan tariffavtalene også former lønnsbetingelser for arbeidstakere i virksomheter som ikke er tariffbundne, men der landsdekkende avtaler blir brukt som mal for lønnsnivået.» (Nergaard 2018).

5.4 Allmenngjøring

Lov om allmenngjøring av tariffavtaler mv. (allmenngjøringsloven) trådte i kraft samtidig med EØS-avtalen 1. januar 1994. Lovens formål er å sikre utenlandske arbeidstakere lønns- og arbeidsvilkår som er likeverdige med de vilkår norske arbeidstakere har, og å hindre konkurransevridning til ulempe for det norske arbeidsmarkedet.

Loven åpner for at en uavhengig nemnd med deltakelse fra partene, Tariffnemnda, etter krav fra en arbeidstaker- eller arbeidsgiverorganisasjon kan fastsette at en landsomfattende tariffavtale helt eller delvis skal gjelde alle arbeidstakere i et fag eller et geografisk område, enten de er organiserte eller ikke og både for norske og utenlandske arbeidstakere. Det er i hovedsak overenskomsternes minstelønnssetninger som er blitt allmenngjort,

men også bl.a. bestemmelser om arbeidstid og overtid, og om kompensasjon for reise, kost og losji. Allmenngjøring innebærer således at det settes et gulv for hvor lavt arbeidstakere i den aktuelle bransjen kan lønnes.

Tariffnemndas vedtak om allmenngjøring fastsettes i forskrift og gjelder for alle arbeidstakere som utfører arbeid av den art forskriften omfatter. Forskriftens lønns- og arbeidsvilkår vil således gjelde som ufravikelige minstevilkår i alle bedrifter med arbeidsforhold som omfattes av den aktuelle allmenngjøringsforskriften. Dersom arbeidstakerne allerede er bundet av en tariffavtale, vil denne avtalens vilkår bare måtte vike i den grad vilkårene som følger av allmenngjøringsforskriften samlet sett er gunstigere for arbeidstakerne.

Tariffnemnda vedtok høsten 2018 forlengelse av allmenngjøring av samtlige gjeldende forskrifter. For tiden gjelder følgende forskrifter fra Tariffnemnda⁴, jf. boks 5.1:

- Forskrift om allmenngjøring av tariffavtale for jordbruks- og gartnerinæringene
- Forskrift om allmenngjøring av tariffavtale for byggeplasser i Norge
- Forskrift om delvis allmenngjøring av Industriovertidskomsten for skips- og verftsindustrien
- Forskrift om allmenngjøring av tariffavtale for renholdsbedrifter
- Forskrift om allmenngjøring av tariffavtale for fiskeindustribedrifter
- Forskrift om allmenngjøring av Landsoverenskomsten for elektrofagene
- Forskrift om allmenngjøring av tariffavtaler for godstransport på vei
- Forskrift om allmenngjøring av tariffavtaler for persontransport med turbil
- Forskrift om allmenngjøring av tariffavtale for overnattings-, serverings- og cateringvirksomheter

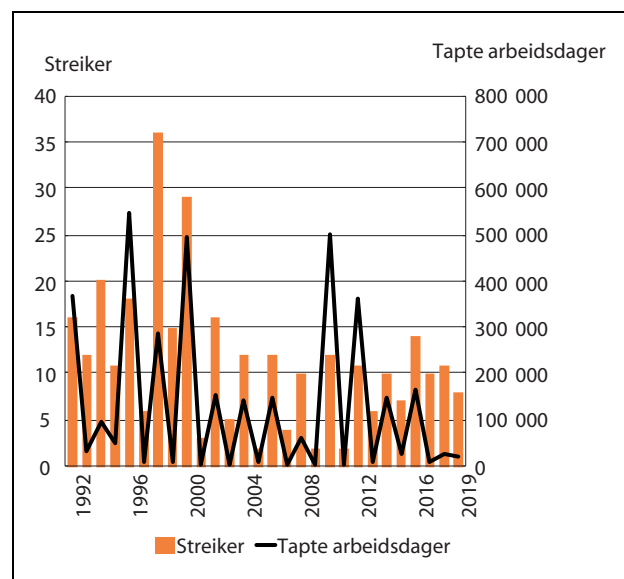
Arbeidstilsynet⁵ fører tilsyn med at lønns- og arbeidsvilkår som følger av vedtak om allmenngjøring blir overholdt.

Nergaard (2018) anslår, på bakgrunn av data for 2013 og allmenngjorte områder i 2018, at om lag 10 prosent av lønnstakerne i privat sektor omfattes av allmenngjorte satser, ved at de arbeider innen allmenngjorte områder i virksomheter uten tariffavtale i 2018 (estimert til om lag 200 000

personer i 2013). Av disse arbeider flertallet innen bygg og elektroinstallasjon, og overnatting og servering. Anslaget er omtrentlig, og fanger ikke opp innleide arbeidstakere.

5.5 Arbeidskonflikter

Figur 5.3 viser antall streiker og tapte arbeidsdager som følge av streik i perioden 1992–2019. Antall tapte dager varierer mye mellom år. I perioden 2000–2009 sto konfliktene i 2000 (bl.a. konflikt mellom LO og NHO der fullføring av den femte ferieuken var ett av elementene) for opp mot halvparten av de tapte arbeidsdagene. Videre på 2000-tallet var det relativt mange tapte dager og involverte arbeidstakere som følge av streiker i 2010 og 2012. Det var relativt omfattende streiker i kommunal sektor i 2010 og 2012, og i staten i 2012. Disse streikene involverte alle eller nesten alle organisasjonene. I 2010 var det også omfattende konflikter i byggevirksomheten. I 2016 ble det registrert 14 arbeidskonflikter med til sammen 165 800 tapte arbeidsdager, herav 92 700 i hotell- og restaurantvirksomhet. I 2017 var det 8 900 tapte arbeidsdager som følge av konflikt, hvorav 8 av 10 var innen helse- og sosialtjenester. I 2018 var det 24 200 tapte arbeidsdager, herav 12 000 i næringen informasjon og kommunikasjon og 7 200 i finansiering og forsikring. I 2019 gikk 21 532 arbeidsdager tapt i totalt åtte arbeidskonflikter, herav 18 900 innen samferdsel og helse- og

Figur 5.3 Antall streiker og tapte arbeidsdager, 1992–2019

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

⁴ Se Tariffnemndas nettsider: <http://www.nemndene.no/tariffnemnda/>

⁵ Lønnsatsene i de allmenngjorte tariffavtalene framgår på Arbeidstilsynets hjemmeside: <http://www.arbeidstilsynet.no/fakta.html?tid=90849>

sosialtjenester. Konflikter i oppgjørene er omtalt i vedlegg 1 i utvalgets rapporter.

Antall konflikter og tapte arbeidsdager har vært lavere på 2000-tallet enn på 1990-tallet. Antall tapte arbeidsdager er klart høyere i år med hovedoppgjør enn i år med mellomoppgjør. Dette har i

hovedsak sammenheng med at det i hovedoppgjør er flere konfliktpunkter. Det forhandles om både lønnstillegg og endringer i de øvrige bestemmelsene i tariffavtalene, mens det i mellomoppgjør (andre avtaleår) normalt forhandles kun om lønnstillegg.

Boks 5.1 Gjeldende forskrifter om allmenngjøring av tariffavtaler

Forskrift om allmenngjøring av tariffavtale for jordbruks- og gartnerinæringene

Forskriften er fastsatt på grunnlag av Overenskomsten for jordbruks- og gartnerinæringene 2018–2020 mellom Næringslivets Hovedorganisasjon og NHO Mat og Drikke på den ene siden og Landsorganisasjonen i Norge og Fellesforbundet på den annen side. Forskriften omfatter jordbruks- og gartneriarbeid, hagesenter, planteskolearbeid og lager-/terminalarbeid, samt alle fag innenfor området landbruk, naturbruk og naturforvaltning som naturlig utføres innenfor næringen.

For ferie- og innhøstingshjelp er det vedtatt følgende minstelønnsatser per time: for arbeidstakere under 18 år: 103,15 kroner, for arbeidstakere over 18 år og som er ansatt inntil 12 uker: 123,15 kroner, og for de over 18 år som er ansatt mellom 12–24 uker (3–6 måneder): 128,65 kroner. Arbeidstakere over 18 år som er ansatt mer enn 6 måneder skal ha lønn som ufaglært fast ansatt, der satsene er 143,05 kroner for ufaglærte arbeidstakere, og 112,65 kr for ansatte under 18 år. Fagarbeidere skal gis et tillegg på 11,75 kroner per time. I tillegg er det allmenngjort hellig- og helgedagstillegg.

Forskrift om allmenngjøring av tariffavtale for byggeplasser i Norge

Denne forskriften er fastsatt på grunnlag av Fellesoverenskomsten for byggfag (FOB) 2018–2020 mellom Næringslivets Hovedorganisasjon og Byggenæringens Landsforening på den ene side og Landsorganisasjonen i Norge og Fellesforbundet på den annen side. Forskriften gjelder for faglærte og ufaglærte arbeidstakere som utfører bygningsarbeid på byggeplasser. Minstelønnsatsene per time er 209,70 kroner for fagarbeidere, 188,40 kroner for ufaglærte uten bransjeerfaring, 196,50 kroner for ufaglærte med

minst ett års bransjeerfaring og 126,50 kroner for arbeidstakere under 18 år.

Forskrift om delvis allmenngjøring av Industriooverenskomsten for skips- og verftsindustrien

Forskriften er fastsatt på grunnlag av Industriooverenskomsten (VO-delen) 2018–2020 mellom Næringslivets Hovedorganisasjon og Norsk Industri på den ene siden og Landsorganisasjonen i Norge og Fellesforbundet på den annen side. Forskriften gjelder fagarbeidere, spesialarbeidere og hjelpearbeidere som utfører produksjons-, montasje- og installasjonsarbeid i skips- og verftsindustrien. Minstelønnsatsene per time er 178,55 kroner for fagarbeidere, 170,53 kroner for spesialarbeidere og 162,60 kroner for hjelpearbeidere. Allmenngjorte tillegg for ulike typer skiftarbeid er om lag de samme satsene som gjelder i Industriooverenskomsten.

Forskrift om allmenngjøring av tariffavtale for renholdsbedrifter

Forskriften er fastsatt på grunnlag av Overenskomst for Renholdsbedrifter 2018–2020 mellom Næringslivets Hovedorganisasjon og NHO Service og Handel den ene side og Landsorganisasjonen i Norge og Norsk Arbeidsmandsforbund på den annen side. Forskriften gjelder for private bedrifter som driver salg av renholdstjenester, og gjelder for ansatte i slike bedrifter som utfører renhold. Forskriften gjelder ikke for ansatte i bedrifter som er omfattet av tariffavtale inngått med fagforening med innstillingsrett. Forskriften innebærer at de berørte arbeidstakere skal minst ha en lønn per time på 187,66 kroner og arbeidstakere under 18 år minst 139,62 kroner. For arbeid mellom klokken 21.00 og 06.00 avtales lønnstillegg i hvert enkelt tilfelle. Lønnstillegget skal være minst 26 kroner per time.

Boks 5.1 fortsettes

Forskrift om allmenngjøring av tariffavtale for fiskeindustribedrifter

Forskriften er fastsatt på grunnlag av Overenskomst for Fiskeindustribedrifter 2018–2020 mellom Næringslivets Hovedorganisasjon og Sjømat Norge på den ene side og Landsorganisasjonen i Norge og Norsk Nærings- og Nytelsesmiddelarbeiderforbund på den annen side. Forskriften gjelder for fagarbeidere og produksjonsarbeidere med dertil hørende arbeidsoperasjoner, lagerarbeidere, transport, vakthold, rengjøring og kantine, håndverkere, reparatører, arbeidsledere, kontrollører, instruktører og kjølemaskinister/kuldemaskinister i fiskeindustribedrifter. Minstelønnsatsene per time er 195,20 kroner for fagarbeidere og 183,70 kroner for produksjonsarbeidere. Arbeidstakere under 18 år skal minst ha en lønn per time på 80 prosent av minstelønnsatsen. På arbeidsplasser med skiftarbeid er skifttilleggene allmenngjort.

Forskrift om delvis allmenngjøring av Landsoverenskomsten for elektrofagene

Forskriften er fastsatt på grunnlag av Landsoverenskomsten for elektrofagene 2018–2020 mellom Næringslivets Hovedorganisasjon og Nelfo på den ene siden og Landsorganisasjonen i Norge og EL & IT Forbundet på den annen side. Forskriften gjelder for bedrifter som utfører installasjon, montasje og vedlikehold av elektriske anlegg for automatisering, data, telekommunikasjon o.l. Forskriften gjelder for arbeidstakere som utfører slikt arbeid i slike bedrifter. Forskriften gjelder ikke for petroleumsvirksomheten til havs. Minstelønnsatsene per time er 217,63 kroner for faglærte som utfører fagarbeid og 189,52 kroner for øvrige arbeidstakere. På

arbeidsplasser med skiftarbeid er skifttilleggene for to- og treskiftsordninger allmenngjort.

Forskrift om allmenngjøring av tariffavtaler for godstransport på vei

Forskriften er fastsatt på grunnlag av de to likegyldende avtalene Godsbilavtalen av 2018 mellom Norges Lastebileier-Forbund (NLF) og NLFs overenskomstbundne medlemsbedrifter på den ene side og Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund og Yrkestrafikkforbundet på den annen side og Overenskomst for godstransport av 2018 mellom Norges Lastebileier-Forbund og NLFs overenskomstbundne medlemsbedrifter på den ene side og Landsorganisasjonen i Norge/ Norsk Transportarbeiderforbund på den annen side. Forskriften gjelder for arbeidstakere som utfører godstransport på vei med kjøretøy med totalvekt over 3,5 tonn. Forskriften gjelder også *kabotasjekjøring*, det vil si transportoppdrag mellom steder i Norge som etterfølger en grensekryssende transport til Norge, og *kombinert transport*, det vil si transport på vei i Norge som starter eller slutter med en grensekryssende transport på jernbane eller skip. Forskriften gjelder ikke grensekryssende transportvirksomhet (internasjonal transport) ut over dette. For arbeidstakere i bedrifter som er etablert utenfor Norge gjelder forskriften bare i den utstrekning transporten er en tjenesteytelse etter arbeidsmiljøloven § 1-7 (*utsendt arbeidstaker*). Forskriften gjelder ikke ved transport av virksomhetens egne varer. Minstelønnsatsen per time er på 175,95 kroner. Ved transportoppdrag med planlagt overnatting, skal diett utbetales i henhold til det norske myndigheter til enhver tid godkjenner som skattefri diett. Det utbetales 1/3 diett-sats per påbegynt 8. time.

Boks 5.1 fortsettes

Forskrift om allmenngjøring av tariffavtaler for persontransport med turbil

Forskriften er fastsatt på grunnlag av Bussbransjeavtalen av 2018 mellom Næringslivets Hovedorganisasjon og NHO Transport på den ene side og Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund og Yrkestrafikkforbundet på den annen side og Bussbransjeavtalen 2018–2020 mellom Næringslivets Hovedorganisasjon og NHO Transport på den ene side og Landsorganisasjonen i Norge og Norsk Transportarbeiderforbund på den annen side. Forskriften gjelder for arbeidstakere i bedrifter som utfører persontransport med turvogn eller buss når transporten ikke krever tilde- ling av løyve ved konkurranse etter yrkestrans- portlova § 8. Forskriften gjelder også kabotasje- kjøring, det vil si når en utenlandsk trans- portvirksomhet driver midlertidig turbiltrans- port med på- og/eller avstigning i Norge. Forskriften gjelder ikke grensekryssende trans- portvirksomhet (internasjonal transport) ut over dette. For arbeidstakere i bedrifter som er eta- blert utenfor Norge gjelder forskriften bare i den utstrekning transporten er en tjenesteytelse

etter arbeidsmiljøloven § 1-7 (*utsendt arbeidsta- ker*). Minstelønnsatsen per time er på 158,37 kroner.

Forskrift om allmenngjøring av tariffavtale for over- nattings-, serverings- og cateringvirksomheter

Forskriften er fastsatt på grunnlag av Riksavta- len 2018–2020 mellom Næringslivets Hovedor- ganisasjon og NHO Reiseliv på den ene siden og LO og Fellesforbundet på den annen side. For- skriften gjelder for ansatte innenfor overnat- tingsvirksomhet, serveringsvirksomhet, cate- ringvirksomhet og liknende på land, med unn- tak av ansatte som faller inn under Landforplei- ningsavtalen og ansatte som organisasjonsmes- sig hører inn under avtaleområdet til FLT/LO. Begynnerlønn for arbeidstakere over 20 år/etter 4 md. praksis over 18 år er minst kr 167,90 per time. Unge arbeidstakere i kategoriene 16, 17 og 18 år skal ha en lønn per time på minst hen- holdsvise kr 110,33, 119,83 og 134,09. Det er fast- satt egne satser for fratrekk i lønn for innkvarter- ing i bedriften.

Tabell 5.5 Store tariffavtaler etter næring/sektor

Næring/ sektor	Tariffavtale	Forbund/ forening	Arbeidsgiver- organisasjon	Forhandlings- nivå og omfang	Lønns- dannelse	Omtrentlig antall ansatte som omfattes i 2018
Industrien	Industri- overens- komsten ¹	LO/Felles- forbundet	NHO/Norsk Industri	Forbundsvist, arbeidere	Minstelønn	34 000
Bygg- og anleggs- virksomhet	Fellesover- enskomsten for byggfag	LO/Felles- forbundet	NHO/Bygge- næringens Lands- forening	Forbundsvist, arbeidere	Minstelønn	38 000
Varehandel	Landsover- enskomsten med bransje- avtaler	Handel og Kontor	Virke	Forbundsvist, funksjonærer	Minstelønn	63 000
Samferdsel	Overens- komst for Posten	LO Stat	Spekter	Sentralt mellom LO Stat og Spekter. Lokalt mellom forbundene og ledelsen.	Minstelønn	10 000
	Bussbransje- avtalen	LO/NTF og YS/YTF	NHO/NHO Transport	Forbundsvist, arbeidere	Normallønn	9 000
	Bussbransje- avtalen	LO Stat/YS Spekter	Spekter	Sentralt, for- bundsvist	Normallønn	4 500
Hotell- og restaurant- virksomhet	Riksavtalen for hotell- og restaurant	LO/Felles- forbundet	NHO/NHO Reiseliv	Forbundsvist, arbeidere	Minstelønn	30 000
Finans- tjenester	Sentralavtalen for finans- næringen	Finans- forbundet	Finans Norge	Sentralt, vertikalt	Minstelønn	29 000
Staten	Hovedtariff- avtalene i staten	Hoved- sammen- slutningene i staten	KMD	Sentralt, vertikalt	Normallønn	153 000
Kommuner og fylkes- kommuner, ekskl. Oslo kommune	Hovedtariff- avtalen, kap 4 (stillinger med hovedsakelig sentral lønns- dannelse)	Forhandlings sammen- slutninger i KS-området	KS	Sentralt, verti- kalt	Minstelønn	391 000
	Hovedtariff- avtalen, kap 3 og 5 (stillinger med lokal lønns- dannelse)			Lokalt. Ledere og akademikere	Uten lønns- satser	51 000

Tabell 5.5 Store tariffavtaler etter næring/sektor

Næring/ sektor	Tariffavtale	Forbund/ forening	Arbeidsgiver- organisasjon	Forhandlings- nivå og omfang	Lønns- dannelse	Omtrentlig antall ansatte som omfattes i 2018
De statlig eide helse- foretakene	Overens- komst for Norsk Syke- pleierforbund	Norsk Sykepleier- forbund	Spekter	Sentralt, forbundsvist	Minstelønn	40 000
	Overens- komst for LO-forbund	Forbundene i LO Stat		Sentralt, forbundsvist	Minstelønn	24 000
	Overens- komst for YS-forbund	Forbundene i YS Spekter		Sentralt, forbundsvist	Minstelønn	9 000
	Overenskomst Akademi- kerne – Helse	Foreningene i Akademi- kerne – Helse		Sentralt, forbundsvist og lokalt	Normal- lønn/ minste- lønn/ uten lønnssatser	22 000
	Overens- komst øvrige akademiker- forbund Helse	Foreningene i SAN		Forbundsvist og lokalt	Uten sentrale lønnssatser	9 000
NHO- området	Hovedavtalen Tekna	Tekna, Akademi- kerne	NHO/tilslut- tede lands- foreninger	Lokalt, funksjonærer	Uten lønnssatser	19 000
NHO- området	Overens- komst NITO	NITO	NHO/tilslut- tede lands- foreninger	Lokalt, funksjonærer	Uten lønnssatser	18 000

¹ Om lag 2 500 av de som er omfattet av Industriovertenskomsten, er ansatte i byggebedrifter.
Kilde: Beregningsutvalget.

Vedlegg 6**Fastlandsbaserte konkurranseutsatte næringer og lønnskostnadsandeler****6.1 Lønnskostnadsandeler i fastlandsbaserte konkurranseutsatte næringer**

Driftsresultatet for fastlandsbaserte konkurranseutsatte næringer¹ samlet var i overkant av 47 milliarder kroner i 2019, mot 46 milliarder i 2018. Dette driftsresultatet kan fordeles på ressursbaserte næringer, leverandørvirksomhet og ikke-stedbundne næringer.

De *ressursbaserte næringene* hadde ifølge foreløpige tall et driftsresultat på nærmere 48 milliarder kroner i 2019, hvilket er litt svakere enn de to foregående årene, men godt over resultatet for årene 2010–2016. Det understrekes at det er betydelig usikkerhet i de første anslagene for driftsresultat i nasjonalregnskapet, og disse tallene normalt endres når informasjon fra foretaksregnskap innarbeides.

Leverandørvirksomhet har hatt et negativt driftsresultat etter 2016. De siste tre årene er det hovedsakelig tjenester i tilknytning til oljevirkomheten som har bidratt til dette. I 2019 er det foreløpig beregnet et negativt driftsresultat 10,9

milliarder kroner som er en bedring fra 2018. Både i 2018 og 2019 hadde leverandørvirksomheten positivt driftsresultat.

Ikke-stedbundne næringer hadde et driftsresultat på om lag 9,3 milliarder kroner i 2019 mot 10,1 milliarder i 2018. Reduksjonen skyldes hovedsakelig negativt driftsresultat i oljeraffinerings mens det var en klar bedring for gummivare-, plast- og mineralproduktindustri.

Lønnskostnadsandelen i fastlandsbaserte konkurranseutsatte næringer er illustrert i figur 6.1. *Ressursbaserte næringer* hadde en oppgang i lønnskostnadsandelen fra 54,4 prosent i 2018 til 56,0 prosent i 2019. Lønnskostnadsandelen falt gradvis fra 2012 til 2017, men har økt svakt de siste to årene. Det var lavere driftsresultat i produksjon av metaller som i hovedsak bidro til at lønnskostnadsandelen gikk opp. Også driftsresultatet i fiske, fangst og akvakultur falt noe fra 2018 til 2019 etter flere år med høye driftsresultat. Fiske, akvakultur og skogbruk består ellers i stor grad av selvstendig næringsdrivende, noe som medfører at lønnskostnadsandelen samlet for ressursbaserte næringer er relativt sett lav sammenliknet med de andre gruppene.

Lønnskostnadsandelen i *leverandørvirksomhet* har på grunn av negative driftsresultat ligget over

¹ Jf. NOU 2013:13 Lønnsdannelsen og utfordringer for norsk økonomi. Se definisjon i boks 6.1.

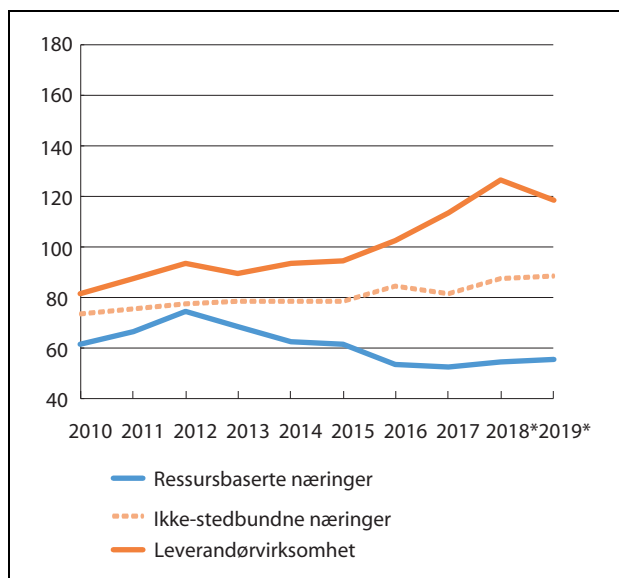
Tabell 6.1 Driftsresultat fastlandsbaserte konkurranseutsatte næringer¹. Milliarder kroner

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*	2019*
Fastlandsbaserte konkurranseutsatte næringer:	59,0	50,0	39,4	48,3	52,8	55,1	57,6	58,7	46,2	46,7
Ressursbaserte næringer	26,8	22,4	16,2	21,5	28,6	31,5	46,7	50,7	48,9	48,3
Leverandørvirksomhet	11,5	8,0	4,7	8,7	4,9	4,2	-1,3	-7,1	-12,8	-10,9
Ikke-stedbundne næringer	20,6	19,6	18,5	18,1	19,2	19,4	12,2	15,1	10,1	9,3

¹ I 2019 var det en revisjon av nasjonalregnskapets tallserier bakover i tid (hovedrevisjon). Revisjonen omfattet i hovedsak innarbeiding av ny informasjon fra a-ordningen. Det endret lønnskostnadene litt og med motsvarende endring for driftsresultatet. Faktorinntekten for år før 2016 var tilnærmet uendret.

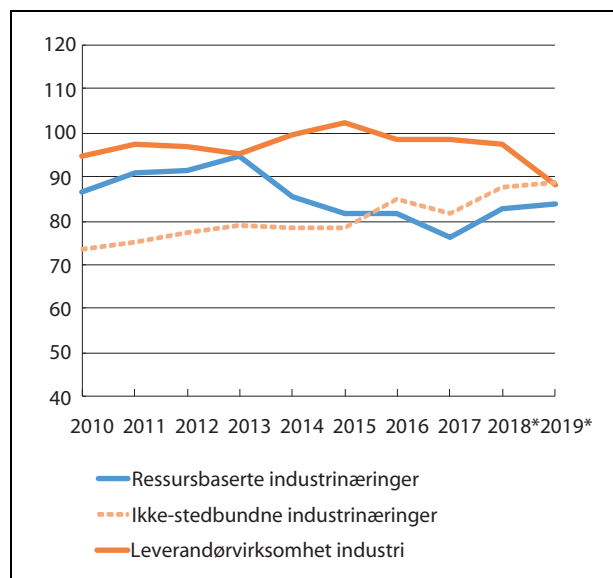
* Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.1 Lønnskostnader i prosent av faktorinntekt, fastlandsbaserte konkurranseutsatte næringer

* Foreløpige tall.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.2 Lønnskostnader i prosent av faktorinntekt for fastlandsbasert konkurranseutsatt industri

* Foreløpige tall.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

100 prosent etter 2016, men bedret seg i 2019 og er foreløpig beregnet til 118,7 prosent.

Lønnskostnadsandelen i *ikke-stedbundne næringer* økte fra 87,4 prosent i 2018 til 88,9 prosent i 2019. Gjennomsnittet i femårsperioden 2015–2019 var 84,2 prosent, mens den var 76,7 i den foregående 5-årsperioden.

Industri

Fastlandbasert konkurranseutsatt industri hadde et driftsresultat på 23,1 milliarder kroner i 2019, mot 20,5 milliarder i 2018, jf. tabell 6.2. Driftsresultatet i *ressursbaserte industrinæringer* lå i 2019 på 9,4 milliarder kroner, mot 9,7 milliarder i 2018. Produksjon av metaller og trelast hadde lavere driftsresultat i 2019 enn i 2018, mens nærings-

middelindustrien og produksjon av papir og papirvarer økte sitt resultat.

Driftsresultatet i *leverandørindustri* er foreløpig beregnet til 4,5 milliarder kroner i 2019, noe som er det høyeste driftsresultatet som er observert de siste 10 årene. Grunnen er en positiv utvikling i verft- og transportmiddelindustri. *Ikke-stedbunden industri* er det samme aggregatet som *ikke-stedbundne næringer*. Driftsresultatet for disse næringene samlet var 9,3 milliarder i 2019 mot 10,1 milliarder i 2018.

Figur 6.2 viser lønnskostnadsandelen til *fastlandbasert konkurranseutsatt industri*. Lønnskostnadsandelen i *ressursbaserte industrinæringer* var 83,7 prosent i 2019, opp fra 82,7 prosent i 2018. Gjennomsnittet for 2015–2019 var 81,2 prosent.

Tabell 6.2 Driftsresultat fastlandbasert konkurranseutsatt industri. Milliarder kroner

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*	2019*
Fastlandbaserte konkurranseutsatte industri ¹	27,9	24,2	23,0	21,9	26,2	27,9	22,1	29,6	20,5	23,1
Ressursbaserte industrinæringer	5,6	3,8	3,6	2,1	6,8	9,4	9,5	14,0	9,7	9,4
Leverandørvirksomhet industri	1,6	0,8	1,0	1,8	0,1	-0,8	0,4	0,5	0,7	4,5
Ikke-stedbundne industrinæringer	20,6	19,6	18,5	18,1	19,2	19,4	12,2	15,1	10,1	9,3

* Foreløpige tall.

¹ Fastlandbasert konkurranseutsatt industri omfatter alle industrinæringer utenom næringen *Trykking og reproduksjon av innspilte opptak*. For oversikt over næringene i aggregatet, se boks 6.1.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Boks 6.1 Fastlandsbaserte konkurranseutsatte næringer

Konkurranseutsatte næringer er definert som næringer der summen av eksportandel av bruttoproduktet i næringen lagt sammen med importandel av konsum av produkter i næringen overstiger 50 prosent. De konkurranseutsatte næringene er inndelt i ressursbaserte næringer, leverandørvirksomhet og ikke-stedbundne næringer. Ressursbaserte næringer er definert

ved at de er avhengige av naturressurser til produksjon, leverandørvirksomhet begrenset ved at de leverer mye til petroleumsvirksomhet innenlands og utenlands, og ikke-stedbundne næringer er konkurranseutsatte næringer som ikke er avhengige av norske naturressurser. Inndelingen består av følgende næringer:

	Fastlandsbaserte konkurranseutsatte næringer	Fastlandsbasert konkurranseutsatt industri
<i>Ressursbaserte næringer:</i>		
Utvinning av råolje og naturgass		
Bergverksdrift	X	
Fiske, fangst og akvakultur	X	
Skogbruk	X	
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	X	X
Produksjon av metaller	X	X
Produksjon av papir og papirvarer	X	X
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	X	X
<i>Leverandørvirksomhet:</i>		
Rørtransport		
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	X	
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	X	X
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	X	X
<i>Ikke-stedbundne næringer:</i>		
Utenriks sjøfart		
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	X	X
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	X	X
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	X	X
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	X	X
Produksjon møbler og annen industriproduksjon	X	X

Kilde: NOU 2013: 13 Lønnsdannelsen og utfordringer for norsk økonomi.

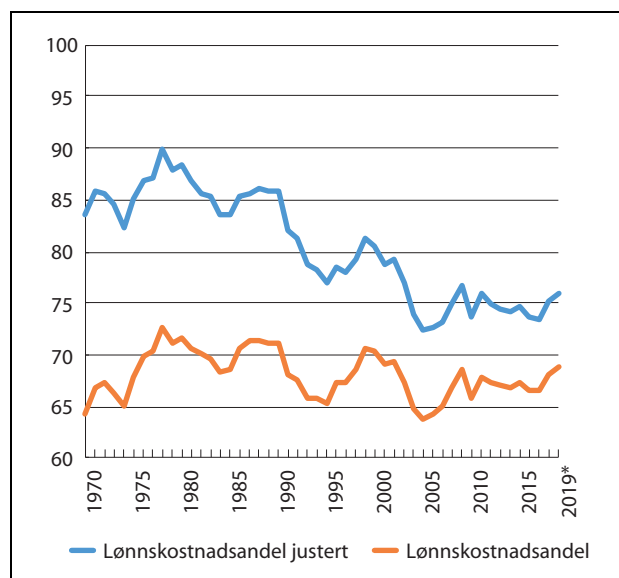
Industrigruppene i leverandørvirksomhet hadde en lønnskostnadsandel på 88,2 prosent i 2019, mot 97,6 prosent i 2018. Gjennomsnittet de 5 siste årene, fra 2015 til 2019, var 97,0 prosent.

Lønnskostnadsandeler med og uten selvstendiges arbeidsinntekt

Lønnskostnadsandelene som presenteres i kapittel 6 og tidligere i dette vedlegget viser arbeidstakernes lønnskostnader regnet som andel av faktorinntekt (summen av driftsresultat og lønnskostnader). Faktorinntekten er altså den inntekten som tilfaller produksjonsfaktorene arbeidskraft og kapital. De selvstendiges avlønning av arbeidsinnsats er en del av driftsresultatet og regnes ikke som lønnskostnad.

I figurene 6.3 og 6.4 sammenliknes de tradisjonelle lønnskostnadsandelene med andeler der selvstendiges arbeidsinnsats er lagt til lønnskostnadene, henholdsvis for markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge og industri. De selvstendiges arbeidsinntekt er avregnet til gjennomsnittlig lønnsnivå i de respektive områdene.

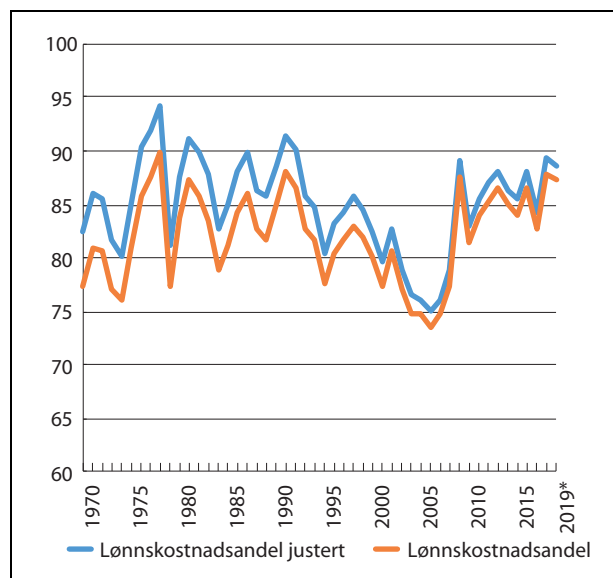
Figurene viser at lønnskostnadsandelen, inklusive selvstendiges anslåtte lønnskostnader, for Fastlands-Norge har nærmet seg tradisjonell lønnskostnadsandel over tid. I 1970 var den justerte andelen 83,6 prosent, noe som var 19,2 prosentpoeng over den tradisjonelle, mens den i 2012

Figur 6.3 Lønnskostnadsandeler og lønnskostnadsandeler inkludert selvstendiges arbeidsinntekt. Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge

* Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.4 Lønnskostnadsandeler og lønnskostnadsandeler inkludert selvstendiges arbeidsinntekt. Industri

* Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

var 75,0 prosent og 7,6 prosentpoeng over den tradisjonelle. Siden har den justerte lønnskostnadsandelen konvergere ytterligere mot den tradisjonelle og har siden 2017 ligget stabilt rundt 7 prosentpoeng over. Den justerte lønnskostnadsandelen var 75,9 prosent i 2019. Utviklingen fra 1970 kan forklares med at i 1970 var 18 prosent av de sysselsatte selvstendig næringsdrivende, mens fra 2012 utgjør de selvstendige i underkant av 6 prosent. Reduksjonen i antall selvstendige har vært spesielt stor for primærnæringene, men antallet er også redusert i varehandel og industri.

Figur 6.4 viser justert og tradisjonell lønnskostnadsandel for industrivirksomheter. Avviket mellom de to andelene falt fra 5,3 prosentpoeng i 1970 til 2,2 prosentpoeng i 2000. Gjennomsnittlig forskjell på de to lønnskostnadsandelene de siste 20 årene har ligget på 1,6 prosentpoeng. Lønnskostnadsandelen i industrien inklusive selvstendiges arbeidsinntekt er beregnet til 88,7 prosent i 2019.

6.2 Virkning av skatteplanlegging på lønnskostnadsandeler

I nasjonalregnskapet beregnes lønnskostnadsandeler på følgende måte:

1. Bruttoprodukt = produksjon – produktinnsats

2. Driftsresultat (netto) = bruttoprodukt – netto produksjonsavgifter (næring) – kapitalslit – lønnskostnader
3. Faktorinntekt (netto) = driftsresultat (netto) + lønnskostnader
4. Lønnskostnadsandelen = Lønnskostnader/faktorinntekt = lønnskostnader/(bruttoprodukt – netto produksjonsavgifter – kapitalslit)

Som det framgår av (4) er lønnskostnadsandelen hovedsakelig påvirket av bruttoproduktet i tillegg til netto produksjonsavgifter og kapitalslit. Kilden for netto produksjonsavgifter er detaljert informasjon fra stats- og kommuneregnskapet, men der man i noen grad må gjøre forutsetninger for å fordele på næring. Kapitalslitet er konvensjonelt bestemt (PIM-metode) basert på historiske investeringer og avskrivingsprofil. Avskrivingsprofilen er ulik for ulike investeringsarter.

Kilder for bruttoproduktberegningene

For de aller fleste næringene som industri, bygg og anlegg, energi og næringslivstjenester, er kilden den såkalte strukturstatistikken til SSB.

Strukturstatistikken bygger på regnskapsdata, eller nærmere bestemt «alminnelig næringsoppgave» slik den er levert til Skatteetaten. I næringsoppgaven klassifiseres inntektene etter om de er salgsinntekter eller finansinntekter mv. Kun salgsinntekt inngår i produksjonen. På samme måte hentes vare- og tjenestekostnader (driftskostnader) fra næringsoppgaven. Noen av disse vare- og tjenestekostnadene, blant annet det som kan knyttes til kjøp av software eller forskning og utvikling, omklassifiseres fra driftskostnad til investeringskostnad. Finanskostnader (for eksempel rentekostnad) regnes ikke som en driftskostnad, noe som betyr at ingen finanstransaksjoner påvirker bruttoproduktet.

Personalkostnader finnes også i næringsoppgaven og noe av disse kostnadene omklassifiseres til produktinnsats (for eksempel arbeidstøy). Etter introduksjon av a-ordningen, hentes lønnskostnadene direkte fra registeret, men vurderes opp mot personalkostnadene i næringsoppgaven.

Hva skjer ved skattetilpasning?

I den økonomiske litteraturen trekkes tre former for skattetilpasning, eller «profit shifting», ofte fram:

1. Internprising: multinasjonale selskaper kan benytte internprising på en slik måte at datter-

selskap i et høy-skatteland kan selge sine varer (eksportere) til «mor» i et lav-skatteland til en lav pris og samtidig kjøpe innsatsfaktorer (importere) fra «mor» til en høy pris. Begge deler vil redusere driftsresultatet.

2. Lokalisering av intellektuell kapital: selskaper kan lokalisere eierskap til intellektuell kapital (varemerke, patenter, logoer, FOU-kapital mv.) i lav-skatteland. Disse selskapene vil normalt kreve (store) royalty fra sine tilknyttede selskaper i høy-skatteland. Slike «betalinger» behandles som en driftskostnad i nasjonalregnskapet og vil redusere driftsresultatet.
3. Belåning: selskaper i høyskatteland kan låne penger (til relativt høye renter) fra tilknyttede selskaper i lav-skatteland.

Internprising og lokalisering av intellektuell kapital kan skape utfordringer for bruttoproduktberegningene. Målrettet internprising for å unngå skatt betyr at produksjonen i et høy-skatteland blir verdsatt lavere enn den ellers ville og bruttoproduktet blir lavere enn uten denne type tilpasning. Tilsvarende gjelder for tilpasset lokalisering av den intellektuelle kapitalen. Her er konsekvensen at selskaper i høykostnadsland får «blåst» opp sine driftskostnader og med lavere bruttoprodukt som konsekvens. Disse to formene for skattetilpasning vil altså føre til at lønnskostnadsandelen i et høy-skatteland er høyere enn i et lav-skatteland.

Når det gjelder belåning (3), påvirker dette finanskostnader/finansinntekter. Som nevnt over inngår ikke finansstrømmer i beregningene av produksjon eller produktinnsats og dermed påvirkes heller ikke bruttoproduktet og lønnskostnadsandelene i dette tilfellet.

Irland blir ofte nevnt som et land der man i stor grad lokaliserer intellektuell kapital. Beregninger av lønnskostnadsandeler for industrien i Irland bekrefter at andelen er lav sammenliknet med Norge, og den har gått gradvis ned fra en topp i 2008 på 37 prosent til i underkant av 20 prosent etter 2015 (kilde: OECD). I Norge har til sammenlikning industriens lønnskostnadsandel variert rundt 85 prosent etter 2009.

I internasjonal litteratur, se bl.a. Tørsløv, Wier og Zuckman (januar 2020), blir det framhevet at statistikk for utenlandskontrollerte datterselskaper, viser at datterselskaper av multinasjonale selskaper har høyere profitrate (og da lavere lønnskostnadsandel) enn lokale selskaper i et lav-skatteland. Og motsatt er multinasjonale datterselskaper mindre lønnsomme (har høyere lønnskostnadsandel) enn de lokale i et høy-skatteland.

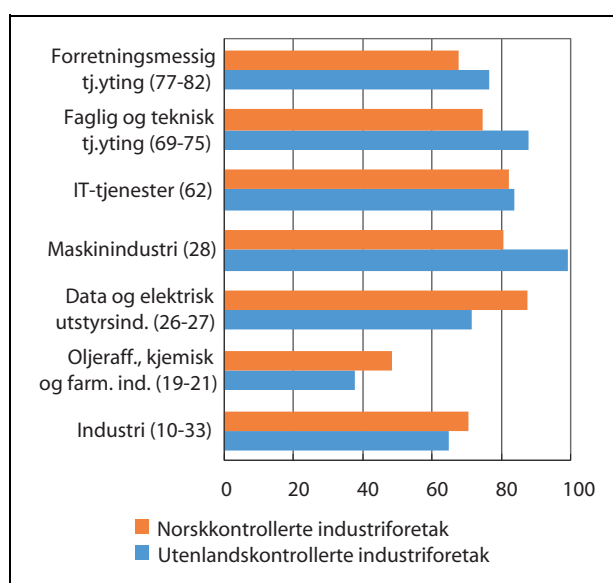
Hva med Norge?

I følge statistikken for utenlandske datterselskap i Norge fantes det i underkant av 8000 utenlandskontrollerte foretak i 2017. Det tilsvarte 2,7 prosent av alle foretak. I industrien var 632 selskaper, tilsvarende 3,7 prosent av alle industriforetak, under utenlandskontrollert eierskap. De utenlandskontrollerte foretakene er store og blant annet i industrien stod de for 34 prosent av den samlede bearbeidingsverdien. Innen området oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri er utenlandskontrollerte selskaper dominerende. I 2017 bidro de med 67 prosent av bearbeidingsverdien selv om det bare utgjør 20 prosent av foretakene. Tilsvarende kontrollerte utenlandske eiere litt under 5 prosent av alle IT-foretak, men nærmere 40 prosent av bearbeidingsverdien.

Bearbeidingsverdien slik den er beregnet i statistikken for utenlandske datterselskap er tilnærmet lik begrepet bruttoprodukt i nasjonalregnskapet. I figur 1 gis en oversikt over lønnskostnadene regnet som andel av bearbeidingsverdien, for industri samlet, for utvalgte industriområder og for noen tjenesteområder

Det framgår at de utenlandskontrollerte industriforetakene i gjennomsnitt hadde lavere andel lønnskostnader sammenliknet med norskkontrollerte (i underkant av 6 prosentpoeng i 2017). Det samme gjelder lønnskostnadsandelen i gruppen oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri. Her var andel i 2017 nærmere 11 prosentpoeng lavere i utenlandskontrollerte foretak. Også for data og elektronisk utstyrsindustri der utenlandskontrollerte selskap bidro med vel halvparten av verdiskapingen, var lønnskostnadsandelen lavere enn i de norskkontrollerte. Samtidig framgår det at i maskinindustri der de utenlandskontrollerte selskapene også bidro med om lag halvparten av

verdiskapingen, var lønnskostnadsandelen i de utenlandskontrollerte klart høyere enn i de norskkontrollerte. Det må understrekes at for maskinindustrien var dette et unntaksår og som snitt for årene 2007–2017 var andelen i de utenlandskontrollerte foretakene 12 prosentpoeng lavere enn i de norskkontrollerte. For IT-tjenester der 3 prosent av foretakene er utenlandskontrollerte, men dekker bortimot 40 prosent av omsetningen, var lønnskostnadsandelene uavhengig av eierskap. Faglig og teknisk tjenesteyting samt forretningsmessig tjenesteyting, som begge er områder med få men store utenlandskontrollerte selskap, var lønnskostnadsandelen høyest i de utenlandskontrollerte.

Figur 6.5 Lønnskostnader i prosent av bearbeidingsverdi. Utvalgte næringsområder. 2017

Kilde: Statistisk sentralbyrå (Utenlandske datterselskap i Norge).

Vedlegg 7

Lønn og lønnskostnader

I dette vedlegget beskrives sammenhenger mellom enkelte begreper for lønn og lønnskostnader og utviklingen i disse, jf. omtale i Holden III-utvalgets utredning NOU 2013: 13.

Begreper

Årslønn i nasjonalregnskapet omfatter avtalt lønn med faste tillegg inklusive etterbetalinger, feriepengetillegg, bonus og uregelmessige tillegg knyttet til arbeidets art, mens naturallønn, overtidslønn og sluttvederlag ikke er inkludert. For en lønnstaker er dette lønnen en normalt vil motta i løpet av kalenderåret hvis det arbeides full tid uten fravær og betalt overtid. Se også definisjonen i vedlegg 2.

Lønn per årsverk omfatter alle lønnsutbetalinger til en arbeidstaker, også naturallønn, overtid, sluttvederlag og opsjoner knyttet til individuelle avtaler. Feriepenger føres til året de er påløpt.

Lønnskostnadene er summen av direkte og indirekte lønnskostnader. Lønnskostnadene inkluderer i prinsippet direkte lønnskostnader (alle lønnsutbetalinger inklusive overtidsgodtgjørelse og lønn under sykdom, permisjoner mv. som betales av arbeidsgiver) og indirekte lønnskostnader (som arbeidsgiveravgift, faktiske og beregnede pensjonsutgifter betalt av arbeidsgiver).

Timelønnskostnadene som omtales i kapittel 5, utgjør i hovedsak samlede lønnskostnader regnet per utførte timeverk. Antall utførte timeverk er fratrukket fravær som ferie, permisjon og sykefravær, men inkluderer overtid. Endringer i disse vil dermed påvirke timelønnskostnadene, men ikke årslønn slik den er definert. Endringer vil bestå av årlig variasjon i antall arbeidsdager, fravær og overtid, men også mer permanente endringer i arbeidstids- og feriebestemmelser. Arbeidsgivers bidrag til pensjonsordninger er i tillegg til arbeidstid, av størst betydning for forskjellen mellom lønn og lønnskostnad per utførte timeverk.

Nærmere om sammenhengen mellom timelønnskostnader og årslønn i alle næringer under ett

Det følger av definisjonene ovenfor at bl.a. følgende forhold kan bidra til ulik utvikling i timelønnskostnader og årslønn:

- endringer i overtid
- endringer i sykefravær
- endringer i antall virkedager, f.eks. pga. endringer i bevegelige helligdager og skuddår
- endringer i arbeidsgiveravgift og pensjonspremier
- endret sats for feriepenger

I tillegg vil forskyvninger i sysselsettingen mellom ulike regioner med forskjellig arbeidsgiveravgift bidra til at de samlede timelønnskostnadene for en lønnstakergruppe utvikler seg forskjellig fra årslønnen.

Tabell 7.1 gir en illustrasjon på hvordan ulike faktorer har bidratt til avvik mellom årlig vekst i årslønn og i lønnskostnader per utførte timeverk i Norge siden 2010. Færre virkedager løftet veksten i lønnskostnader per time i 2017 og 2018, mens antall virkedager var uendret fra 2018 til 2019. Endringer i posten andre arbeidskraftkostnader trakk isolert sett ned avviket mellom veksten i årslønn og lønnskostnader per time med 0,5 prosentpoeng i 2019. Avviket mellom årlig vekst i årslønn og i lønnskostnader per utførte timeverk har vært størst når endringer i antall virkedager og andre arbeidskraftkostnader har trukket i samme retning. Tallene for 2018 og 2019 er beheftet med usikkerhet som følge av at anslagene for utvikling i overtid, skiftarbeid og trygde- og pensjonspremier bygger på et foreløpig kildemateriale.

Sammenheng mellom lønn per årsverk og årslønn

Tabell 7.2 gir en sammenlikning av nivået på årslønn og lønn per årsverk for enkelte næringer i privat sektor og offentlig forvaltning slik disse størrelsene er beregnet i nasjonalregnskapet. Også lønnskostnader per årsverk er angitt.

Offentlig forvaltning vil her bestå av statsforvaltningen og kommuneforvaltningen, dvs. offentlig administrasjon, offentlige utdanningsinstitusjoner, helseforetak mv. Nasjonalregnskapet avstemmes mot offentlige regnskaper (statlig og kommunal forvaltning). Dette kan gi en annen avgrensning enn i lønnsstatistikken, der offentlig forvaltning utelukkende er definert ut fra næringskoder og sektorkoder.

Tabell 7.1 Ulike faktorerers bidrag til avvik mellom årslønn og lønnskostnader per utførte timeverk for alle grupper. Bidrag i prosentpoeng

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*	2019*
Lønnskostnader pr. time, prosent	2,7	4,3	4,7	5,1	2,8	2,4	1,1	2,9	3,1	4,0
Årslønn, prosent	3,7	4,2	4,0	3,9	3,1	2,8	1,7	2,3	2,8	3,5
Avvik i prosentpoeng ¹	-1,0	0,1	0,7	1,2	-0,3	-0,4	-0,6	0,6	0,3	0,5
Anslag på bidrag til avvik i prosentpoeng. Endring i ² :										
– Antall virkedager	-0,4	0,0	0,4	0,8	-0,4	-0,4	-0,4	0,8	0,4	0,0
– Sykefravær	-0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
– Overtid	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
– Naturallønn	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,1	0,0	-0,1	0,0	0,0
– Andre arbeidskraftkostnader (inkl. strukturendringer)	-0,4	0,1	0,3	0,4	0,2	0,1	-0,2	-0,1	-0,1	0,5
Memo: Antall virkedager	253	253	252	250	251	252	253	251	250	250

* Foreløpige tall.

¹ Positivt avvik innebærer at timelønnskostnadene øker mer enn årslønn.

² Flere virkedager bidrar til lavere timelønnskostnader sammenliknet med årslønn. Økt overtid og naturallønn bidrar motsatt. Økt sykefravær bidrar normalt også til å øke timelønnskostnadene relativt til årslønn. Avrunding betyr at summen av komponentene kan være forskjellig fra samlet avvik.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget.

Når det gjelder lønn og lønnskostnader, er det viktig å være klar over at virksomhetene i staten, helseforetakene og i kommuneforvaltningen benytter litt forskjellige regnskapsprinsipper i regnskapsføringen. Dette slår tydeligst ut i føringen av pensjonskostnader. Nasjonalregnskapet utnytter regnskapsinformasjonen slik den kommer til uttrykk gjennom Statistisk sentralbyrås regnskaper for offentlig forvaltning. Flere virksomheter innenfor statsforvaltningen betaler ikke premie for sine ansatte til Statens pensjonskasse (SPK). For disse virksomhetene benyttes pensjonskostnader beregnet av SPK med utgangspunkt i karakteristika ved de ansatte og deres arbeidsforhold (alder, kjønn, ansiennitet, lønnsnivå mv). Fram til hovedrevisjonen av nasjonalregnskapet i 2014 ble underskuddet i SPK inkludert i pensjonskostnadene.

Lønn per årsverk er lavere enn årslønn i offentlig forvaltning (tabell 7.2 og 7.3). Dette skyldes at summen av overtidslønn og naturallønn ikke er tilstrekkelig til å dekke opp for tapet av lønn knyttet til sykefravær. Det er særlig det lave nivået på naturallønn i forvaltning som gir dette resultatet. I næringene i privat sektor er lønn per årsverk høyere enn årslønn. Forskjellen er størst i industrien, der lønn per årsverk var 11,9 prosent

høyere enn årslønnen i 2019, og minst i finansierings- og forsikringsvirksomhet der det ikke var avvik i 2019. I gjennomsnitt for alle næringer var lønn per årsverk 3,9 prosent høyere enn årslønnen.

Reviderte tall for lønn, lønnskostnader og sysselsetting

Nasjonalregnskapets tallserier er revidert siden utvalgets rapport i 2019 (NOU 2019: 6 Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2019). I august 2019 ble nye tilbakegående tallserier fra nasjonalregnskapet publisert i en såkalt hovedrevisjon. Det var hovedsakelig tall for lønn, lønnskostnader og sysselsetting (bl.a. årsverk) som ble endret, og bakgrunnen for dette var innarbeiding av ny informasjon fra a-ordningen. Revisjonen har medført lavere nivå tall både for lønn, lønnskostnader og sysselsettingsvariabler (bl.a. årsverk). Det er relativt større nedgang i årsverk enn i lønn og lønnskostnader, slik at lønn og lønnskostnader per årsverk har økt. Mens arbeidsgivers lønnsutbetalinger under sykefravær tidligere var regnet som lønn, er dette nå omklassifisert til sosiale kostnader. Dette bidrar isolert sett til å øke kilen mellom lønn og lønnskostnader. Samtidig har nye beregninger av pensjonskostnader i helseforetakene

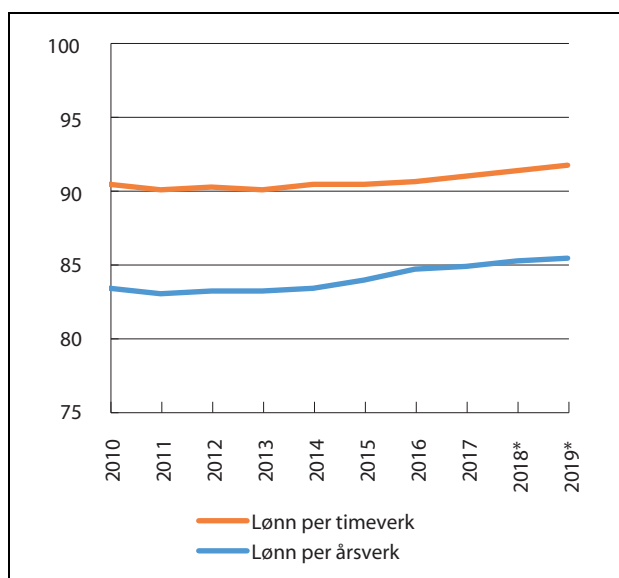
bidratt til å trekke ned lønnskostnadene i offentlig forvaltning.

Både lønn og lønnskostnader per årsverk er justert opp for alle næringer totalt. I industrien er oppjusteringen på om lag 6 prosent hvert år for lønn per årsverk, og 9 prosent for lønnskostnader per årsverk. Motsatt er lønn per årsverk nedjustert i finansierings- og forsikringsvirksomhet med om lag 7 prosent. I offentlig forvaltning er det kun små endringer i lønn og lønnskostnader per årsverk. Endringene har dermed blant annet medført at forholdet mellom lønn og lønnskostnader per timeverk eller årsverk i offentlig sektor sammenliknet med industrien er endret betydelig, jf. neste avsnitt.

Utviklingen i lønn og lønnskostnader

Lønnskostnadene per årsverk i gjennomsnitt for alle grupper var 25,3 prosent høyere enn lønn per årsverk i 2019, jf. tabell 7.3. I industrien var forskjellen 23,4 prosent. Forskjellen mellom lønnskostnader og lønn har vært noe høyere i offentlig forvaltning og var 31,1 prosent i 2019, mot 29,2 prosent i 2010. Tabell 7.4 viser at den prosentvise årlige veksten i lønn og lønnskostnader har økt etter 2016.

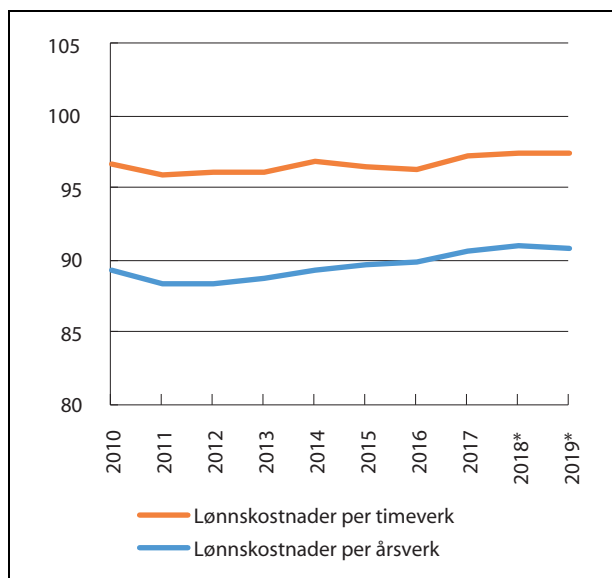
I tabell 7.5 er lønnskostnadene per årsverk fordelt på lønn, arbeidsgiveravgift og pensjonskostnader mv. I gjennomsnitt utgjør lønnen rundt 80

Figur 7.1 Lønn per årsverk og timeverk i offentlig forvaltning sammenliknet med lønn per årsverk og timeverk i industrien. Lønn per årsverk/timeverk i industrien = 100

* Foreløpige tall.

Kilde: Nasjonalregnskapet. Statistisk sentralbyrå.

Figur 7.2 Lønnskostnad per årsverk og timeverk i offentlig forvaltning sammenliknet med lønnskostnad per årsverk og timeverk i industrien. Lønnskostnad per årsverk/timeverk i industrien = 100

* Foreløpige tall.

Kilde: Nasjonalregnskapet. Statistisk sentralbyrå.

prosent, arbeidsgiveravgiften vel 11 prosent og pensjonskostnader mv. resten. I industrien utgjorde lønnen 81,1 prosent og pensjonskostnadene mv. 7,6 prosent i 2019. I offentlig forvaltning utgjorde lønnen 76,3 prosent av samlede lønnskostnader og pensjonskostnader mv. 12,9 prosent. Totalt, i industrien og i offentlig forvaltning var andelen til pensjonskostnader noe høyere i slutten enn i begynnelsen av tiårsperioden, mens andelen har gått ned i varehandel mv.

I figur 7.1 sammenliknes lønn per årsverk i offentlig forvaltning med tilsvarende i industrien. Det er forskjell i antall utførte timer bak årsverkene i ulike næringer. Derfor viser figuren også det relative forholdet mellom lønn i offentlig forvaltning og i industrien når man regner per utførte timeverk. Lønn per årsverk i offentlig forvaltning relativt til industrien økte med 2,0 prosentpoeng fra 2014 til 2019, til 85,4 prosent. Lønn per timeverk i offentlig forvaltning utgjorde 91,7 prosent av lønn per timeverk i industrien i 2019.

En tilsvarende sammenlikning av lønnskostnader per årsverk og per timeverk for offentlig forvaltning og industri er vist i figur 7.2. Over den tiårsperioden som figuren viser, har lønnskostnadene per årsverk i forvaltningen økt fra 89,2 prosent til 90,7 prosent av lønnskostnadene i industrien. Også lønnskostnader per timeverk har økt i

offentlig forvaltning sammenliknet med industrien, og utgjorde 97,4 prosent av lønnskostnader per timeverk i industrien i 2019. De relative størrelsene i figur 7.1 og 7.2 er nedjustert med fem til

ti prosentpoeng sammenliknet med fjorårets rapport, som følge av endringene i nasjonalregnskapet beskrevet over.

Tabell 7.2 Lønnsnivå og lønnskostnader per årsverk. 1000 kroner

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*	2019*
<i>Totalt</i>										
Årslønn	435,7	453,9	472,0	490,6	505,6	519,8	528,9	541,0	556,3	575,7
Lønn per årsverk	452,2	472,3	492,4	512,7	527,5	541,7	549,8	561,5	577,7	598,1
Lønnskostnader per årsverk	560,8	586,3	614,1	640,3	660,4	677,6	686,0	699,9	721,3	749,6
<i>Industri</i>										
Årslønn	441,6	458,8	478,4	497,1	513,0	526,9	535,7	547,1	560,7	578,8
Lønn per årsverk	493,3	515,3	537,5	556,8	574,4	589,2	598,3	609,6	625,8	647,5
Lønnskostnader per årsverk	595,9	625,3	655,6	681,4	705,2	723,3	735,4	747,6	768,0	798,8
<i>Varehandel og reparasjon av motorvogner</i>										
Årslønn	397,0	411,4	425,2	440,0	451,4	465,4	476,9	490,8	502,0	519,5
Lønn per årsverk	416,9	433,1	447,5	466,1	477,3	492,0	503,8	518,8	531,8	551,8
Lønnskostnader per årsverk	505,1	522,7	542,7	565,0	576,8	592,8	606,4	624,2	641,1	667,1
<i>Bygge- og anleggsvirksomhet</i>										
Årslønn	424,2	439,2	453,6	469,4	482,5	496,2	507,7	520,7	534,9	549,8
Lønn per årsverk	458,7	477,7	494,7	513,6	527,7	543,1	555,3	572,9	588,3	605,3
Lønnskostnader per årsverk	545,0	568,0	590,6	611,8	627,4	645,5	660,5	682,3	703,3	725,3
<i>Overnattings- og serveringsvirksomhet</i>										
Årslønn	319,3	328,7	337,9	348,5	356,2	365,8	373,5	382,4	394,7	411,3
Lønn per årsverk	333,9	344,7	355,6	367,9	376,0	386,3	390,0	398,8	413,6	431,2
Lønnskostnader per årsverk	388,9	402,3	416,0	430,1	439,3	450,3	454,2	464,0	483,5	505,7
<i>Finansierings- og forsikringsvirksomhet</i>										
Årslønn	610,8	651,2	656,0	692,7	725,4	752,8	775,1	792,5	817,1	846,0
Lønn per årsverk	596,8	638,0	661,4	697,6	730,7	759,0	784,4	807,5	838,7	846,3
Lønnskostnader per årsverk	793,1	834,8	877,6	921,8	970,4	1006,7	1032,3	1044,1	1094,5	1113,9
<i>Offentlig forvaltning</i>										
Årslønn	424,0	441,4	460,6	477,8	494,0	509,5	521,3	534,9	551,3	570,7
Lønn per årsverk	411,5	428,2	446,7	463,6	479,1	494,6	506,2	517,4	533,6	552,8
Lønnskostnader per årsverk	531,5	552,7	579,5	604,9	629,4	648,3	660,1	677,2	698,5	724,6

* Foreløpige tall.

Kilde: Nasjonalregnskapet, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 7.3 Forholdet mellom årslønn, lønn per årsverk og lønnskostnader per årsverk

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*	2019*
<i>Totalt</i>										
Årslønn (1000 kroner)	435,7	453,9	472,0	490,6	505,6	519,8	528,9	541,0	556,3	575,7
Lønn per årsverk/Årslønn * 100	103,8	104,0	104,3	104,5	104,3	104,2	103,9	103,8	103,8	103,9
Lønnskostnader per årsverk/ Lønn per årsverk * 100	124,0	124,1	124,7	124,9	125,2	125,1	124,8	124,7	124,9	125,3
<i>Industri</i>										
Årslønn (1000 kroner)	441,6	458,8	478,4	497,1	513,0	526,9	535,7	547,1	560,7	578,8
Lønn per årsverk/Årslønn * 100	111,7	112,3	112,3	112,0	112,0	111,8	111,7	111,4	111,6	111,9
Lønnskostnader per årsverk/ Lønn per årsverk * 100	120,8	121,3	122,0	122,4	122,8	122,8	122,9	122,6	122,7	123,4
<i>Varehandel og reparasjon av motorvogner</i>										
Årslønn (1000 kroner)	397,0	411,4	425,2	440,0	451,4	465,4	476,9	490,8	502,0	519,5
Lønn per årsverk/Årslønn * 100	105,0	105,3	105,3	105,9	105,7	105,7	105,6	105,7	105,9	106,2
Lønnskostnader per årsverk/ Lønn per årsverk * 100	121,1	120,7	121,3	121,2	120,8	120,5	120,4	120,3	120,6	120,9
<i>Bygge- og anleggsvirksomhet</i>										
Årslønn (1000 kroner)	424,2	439,2	453,6	469,4	482,5	496,2	507,7	520,7	534,9	549,8
Lønn per årsverk/Årslønn * 100	108,1	108,8	109,1	109,4	109,4	109,5	109,4	110,0	110,0	110,1
Lønnskostnader per årsverk/ Lønn per årsverk * 100	118,8	118,9	119,4	119,1	118,9	118,9	119,0	119,1	119,5	119,8
<i>Overnattings- og serveringsvirksomhet</i>										
Årslønn (1000 kroner)	319,3	328,7	337,9	348,5	356,2	365,8	373,5	382,4	394,7	411,3
Lønn per årsverk/Årslønn * 100	104,6	104,9	105,3	105,6	105,6	105,6	104,4	104,3	104,8	104,8
Lønnskostnader per årsverk/ Lønn per årsverk * 100	116,5	116,7	117,0	116,9	116,8	116,6	116,4	116,4	116,9	117,3
<i>Finansierings- og forsikringsvirksomhet</i>										
Årslønn (1000 kroner)	610,8	651,2	656,0	692,7	725,4	752,8	775,1	792,5	817,1	846,0
Lønn per årsverk/Årslønn * 100	97,7	98,0	100,8	100,7	100,7	100,8	101,2	101,9	102,6	100,0
Lønnskostnader per årsverk/ Lønn per årsverk * 100	132,9	130,8	132,7	132,1	132,8	132,6	131,6	129,3	130,5	131,6
<i>Offentlig forvaltning</i>										
Årslønn (1000 kroner)	424,0	441,4	460,6	477,8	494,0	509,5	521,3	534,9	551,3	570,7
Lønn per årsverk/Årslønn * 100	97,1	97,0	97,0	97,0	97,0	97,1	97,1	96,7	96,8	96,9
Lønnskostnader per årsverk/ Lønn per årsverk * 100	129,2	129,1	129,7	130,5	131,4	131,1	130,4	130,9	130,9	131,1

* Foreløpige tall.

Kilde: Nasjonalregnskapet, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 7.4 Gjennomsnittlig vekst i årslønn, lønn per årsverk og lønnskostnader per årsverk. Prosentvis vekst fra året før

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*	2019*	Gjen- nom- snitt ¹
<i>Totalt</i>											
Årslønn	3,7	4,2	4,0	3,9	3,1	2,8	1,8	2,3	2,8	3,5	3,2
Lønn per årsverk	4,0	4,4	4,3	4,1	2,9	2,7	1,5	2,1	2,9	3,5	3,2
Lønnskostnader per årsverk	3,6	4,5	4,7	4,3	3,1	2,6	1,2	2,0	3,1	3,9	3,3
<i>Industri</i>											
Årslønn	3,9	3,9	4,3	3,9	3,2	2,7	1,7	2,1	2,5	3,2	3,1
Lønn per årsverk	4,9	4,5	4,3	3,6	3,2	2,6	1,5	1,9	2,7	3,5	3,3
Lønnskostnader per årsverk	3,9	4,9	4,9	3,9	3,5	2,6	1,7	1,7	2,7	4,0 ²	3,4
<i>Varehandel og reparasjon av motorvogner</i>											
Årslønn	3,2	3,6	3,4	3,5	2,6	3,1	2,5	2,9	2,3	3,5	3,1
Lønn per årsverk	4,1	3,9	3,3	4,1	2,4	3,1	2,4	3,0	2,5	3,8	3,3
Lønnskostnader per årsverk	3,8	3,5	3,8	4,1	2,1	2,8	2,3	2,9	2,7	4,0	3,2
<i>Bygge- og anleggsvirksomhet</i>											
Årslønn	2,4	3,5	3,3	3,5	2,8	2,8	2,3	2,6	2,7	2,8	2,9
Lønn per årsverk	2,7	4,1	3,6	3,8	2,7	2,9	2,2	3,2	2,7	2,9	3,1
Lønnskostnader per årsverk	3,6	4,2	4,0	3,6	2,6	2,9	2,3	3,3	3,1	3,1	3,3
<i>Overnattings- og serveringsvirksomhet</i>											
Årslønn	3,7	2,9	2,8	3,1	2,2	2,7	2,1	2,4	3,2	4,2	2,9
Lønn per årsverk	4,4	3,2	3,2	3,4	2,2	2,7	1,0	2,2	3,7	4,3	3,0
Lønnskostnader per årsverk	4,7	3,5	3,4	3,4	2,1	2,5	0,9	2,2	4,2	4,6	3,1
<i>Finansierings- og forsikringsvirksomhet</i>											
Årslønn	6,7	6,6	0,7	5,6	4,7	3,8	3,0	2,2	3,1	3,5	4,0
Lønn per årsverk	6,4	6,9	3,7	5,5	4,7	3,9	3,4	2,9	3,9	0,9	4,2
Lønnskostnader per årsverk	4,1	5,3	5,1	5,0	5,3	3,7	2,5	1,1	4,8	1,8	3,9
<i>Offentlig forvaltning</i>											
Årslønn	4,0	4,1	4,3	3,7	3,4	3,1	2,3	2,6	3,1	3,5	3,4
Lønn per årsverk	4,4	4,1	4,3	3,8	3,3	3,2	2,3	2,2	3,1	3,6	3,4
Lønnskostnader per årsverk	4,6	4,0	4,9	4,4	4,0	3,0	1,8	2,6	3,2	3,7	3,6

* Foreløpige tall.

¹ Gjennomsnittlig årlig vekst 2009–2019. Geometrisk gjennomsnitt.

² Sterkere vekst i lønnskostnader per timeverk enn årslønnsvekst i industrien, forklares i all hovedsak av økte pensjonspremieinnbetalinger i tillegg til økt overtid. Det er usikkerhet i tallene som er rapportert til a-ordningen for de siste månedene av 2019, og tallene kan dermed bli gjenstand for revisjon.

Kilde: Nasjonalregnskapet, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 7.5 Lønnskostnader per årsverk i 1000 kroner, og fordeling på kostnadstype i prosent

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*	2019*
<i>Totalt</i>										
Lønnskostnader per årsverk	560,8	586,3	614,1	640,3	660,4	677,6	686,0	699,9	721,3	749,6
– Lønn	80,6	80,6	80,2	80,1	79,9	79,9	80,1	80,2	80,1	79,8
– Arbeidsgiveravgift	11,5	11,4	11,5	11,4	11,4	11,4	11,4	11,3	11,2	11,3
– Pensjonskostnader mv.	7,9	8,0	8,3	8,5	8,7	8,6	8,5	8,5	8,7	8,9
<i>Markedsrettet virksomhet</i>										
<i>Fastlands-Norge</i>										
Lønnskostnader per årsverk	565,8	592,6	619,7	645,7	664,3	681,9	690,4	703,3	724,4	753,0
– Lønn	82,6	82,4	82,0	82,0	81,9	82,0	82,1	82,3	82,2	81,8
– Arbeidsgiveravgift	11,6	11,6	11,6	11,6	11,6	11,6	11,5	11,5	11,5	11,5
– Pensjonskostnader mv.	5,9	6,0	6,4	6,4	6,4	6,4	6,4	6,2	6,4	6,7
<i>Industri</i>										
Lønnskostnader per årsverk	595,9	625,3	655,6	681,4	705,2	723,3	735,4	747,6	768,0	798,8
– Lønn	82,8	82,4	82,0	81,7	81,5	81,5	81,4	81,5	81,5	81,1
– Arbeidsgiveravgift	11,3	11,4	11,5	11,5	11,5	11,5	11,4	11,4	11,3	11,4
– Pensjonskostnader mv.	5,9	6,2	6,5	6,8	7,0	7,0	7,2	7,1	7,2	7,6
<i>Varehandel og reparasjon av motorvogner</i>										
Lønnskostnader per årsverk	505,1	522,7	542,7	565,0	576,8	592,8	606,4	624,2	641,1	667,1
– Lønn	82,5	82,9	82,5	82,5	82,8	83,0	83,1	83,1	82,9	82,7
– Arbeidsgiveravgift	11,6	11,7	11,9	11,7	11,7	11,6	11,6	11,6	11,5	11,6
– Pensjonskostnader mv.	5,9	5,4	5,7	5,8	5,5	5,4	5,3	5,3	5,5	5,7
<i>Offentlig forvaltning</i>										
Lønnskostnader per årsverk	531,5	552,7	579,5	604,9	629,4	648,3	660,1	677,2	698,5	724,6
– Lønn	77,4	77,5	77,1	76,6	76,1	76,3	76,7	76,4	76,4	76,3
– Arbeidsgiveravgift	11,2	11,0	11,1	11,0	11,0	11,1	11,1	10,8	10,8	10,8
– Pensjonskostnader mv.	11,4	11,5	11,8	12,3	12,8	12,6	12,2	12,8	12,8	12,9

* Foreløpige tall.

Kilde: Nasjonalregnskapet, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 7.6 Utviklingen i lønnskostnader per årsverk fordelt på kostnadstype. Prosentvis vekst fra året før

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*	2019*
<i>Totalt</i>										
Lønnskostnader per årsverk	3,6	4,5	4,7	4,3	3,1	2,6	1,2	2,0	3,1	3,9
– Lønn	4,0	4,4	4,3	4,1	2,9	2,7	1,5	2,1	2,9	3,5
– Arbeidsgiveravgift	4,3	4,1	5,5	3,6	3,3	2,5	1,1	1,0	2,5	4,6
– Pensjonskostnader mv.	-0,6	6,4	8,3	6,7	5,3	1,9	-0,8	2,4	5,5	6,6
<i>Markedsrettet virksomhet</i>										
<i>Fastlands-Norge</i>										
Lønnskostnader per årsverk	3,1	4,7	4,6	4,2	2,9	2,6	1,3	1,9	3,0	3,9
– Lønn	3,8	4,5	4,1	4,2	2,8	2,7	1,3	2,2	2,8	3,5
– Arbeidsgiveravgift	6,2	4,6	5,1	3,6	3,2	2,5	0,9	1,6	2,5	4,7
– Pensjonskostnader mv.	-10,8	8,0	10,2	5,3	3,3	1,9	1,1	-1,5	6,3	9,0
<i>Industri</i>										
Lønnskostnader per årsverk	3,9	4,9	4,9	3,9	3,5	2,6	1,7	1,7	2,7	4,0
– Lønn	4,9	4,5	4,3	3,6	3,2	2,6	1,5	1,9	2,7	3,5
– Arbeidsgiveravgift	2,6	6,0	5,7	4,1	3,4	2,7	1,0	1,0	2,0	4,6
– Pensjonskostnader mv.	-5,3	9,5	10,7	7,9	7,6	2,3	4,3	0,0	4,7	9,2
<i>Varehandel og reparasjon av motorvogner</i>										
Lønnskostnader per årsverk	3,8	3,5	3,8	4,1	2,1	2,8	2,3	2,9	2,7	4,0
– Lønn	4,1	3,9	3,3	4,1	2,4	3,1	2,4	3,0	2,5	3,8
– Arbeidsgiveravgift	4,4	5,2	5,0	2,9	2,1	1,8	1,9	2,8	2,1	4,8
– Pensjonskostnader mv.	-1,2	-5,4	8,8	6,1	-2,5	0,2	1,6	2,5	7,3	6,5
<i>Offentlig forvaltning</i>										
Lønnskostnader per årsverk	4,6	4,0	4,9	4,4	4,0	3,0	1,8	2,6	3,2	3,7
– Lønn	4,4	4,1	4,3	3,8	3,3	3,2	2,3	2,2	3,1	3,6
– Arbeidsgiveravgift	-0,7	2,1	6,2	3,4	4,3	3,5	1,8	0,2	2,5	4,2
– Pensjonskostnader mv.	11,7	5,3	7,2	9,1	8,3	1,2	-1,3	7,1	3,8	4,2

* Foreløpige tall.

Kilde: Nasjonalregnskapet, Statistisk sentralbyrå.

Norges offentlige utredninger

2019

Arbeids- og sosialdepartementet:

NOU 2019: 6 Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2019
NOU 2019: 7 Arbeid og inntektssikring

Barne- og likestillingsdepartementet:

NOU 2019: 20 En styrket familietjeneste

Finansdepartementet:

NOU 2019: 1 Overtakelsestilbud (frivillig og pliktig tilbud)
NOU 2019: 8 Særavgiftene på sjokolade- og sukkervarer og alkoholfrie drikkevarer
NOU 2019: 11 Enklere merverdiavgift med én sats
NOU 2019: 15 Skatterådgiveres opplysningsplikt og taushetsplikt
NOU 2019: 16 Skattlegging av vannkraftverk
NOU 2019: 18 Skattlegging av havbruksvirksomhet

Helse- og omsorgsdepartementet:

NOU 2019: 10 Åpenhet i grenseland
NOU 2019: 14 Tvangsbegrensningsloven
NOU 2019: 24 Inntektsfordeling mellom regionale helseforetak
NOU 2019: 26 Rusreform – fra straff til hjelp

Justis- og beredskapsdepartementet:

NOU 2019: 4 Organisering av norsk naturskadeforsikring
NOU 2019: 5 Ny forvaltningslov
NOU 2019: 13 Når krisen inntreffer
NOU 2019: 17 Domstolstruktur

Kulturdepartementet:

NOU 2019: 9 Fra kalveskinn til datasjø
NOU 2019: 19 Jenterom, gutterom og mulighetsrom

Kunnskapsdepartementet:

NOU 2019: 2 Fremtidige kompetansebehov II
NOU 2019: 3 Nye sjanser – bedre læring
NOU 2019: 12 Lærekraftig utvikling
NOU 2019: 23 Ny opplæringslov
NOU 2019: 25 Med rett til å mestre

Nærings- og fiskeridepartementet:

NOU 2019: 21 Framtidens fiskerikontroll

Samferdselsdepartementet:

NOU 2019: 22 Fra statussymbol til allemannseie – norsk luftfart i forandring

Bestilling av publikasjoner

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
www.publikasjoner.dep.no
Telefon: 22 24 00 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på
www.regjeringen.no

Trykk: Departementenes sikkerhets- og
serviceorganisasjon – 06/2020